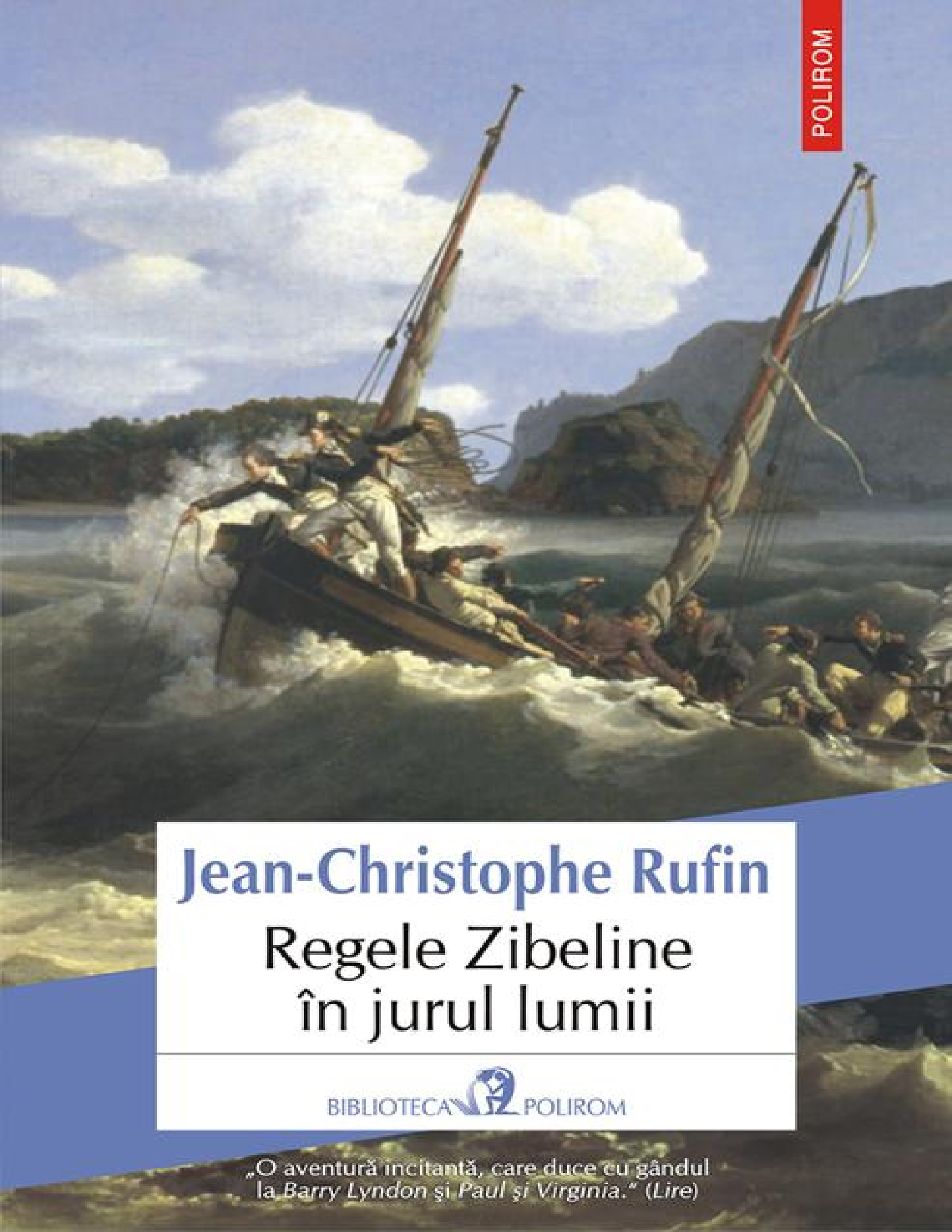

POLIROM

Jean-Christophe Rufin

Regele Zibeline în jurul lumii

BIBLIOTECA POLIROM

„O aventură incitantă, care duce cu gândul la *Barry Lyndon* şi *Paul şi Virginia*." (*Lire*)

Jean-Christophe Rufin

Regele Zibeline în jurul lumii

Traducere din limba franceză
de Cristian Fulaş

POLIROM
2020

Jean-Christophe Rufin, *Le tour du monde du roi Zibeline*
Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2017
All rights reserved
© 2020 by Editura Polirom, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9360-3
ISBN PDF: 978-973-46-9361-0
ISBN print: 978-973-46-8234-8

Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: Louis-Philippe Crépin (1772-1851), *Naufragiul bărcilor din expediţia La Pérouse în 1786* (1806, ulei pe pânză)

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

JEAN-CHRISTOPHE RUFIN (n. 1952) este medic, diplomat, istoric și romancier. A fost președintele asociației Action Contre La Faim, unul dintre primii medici care s-au alăturat organizației umanitare Médecins Sans Frontières și unul dintre cei mai tineri membri ai Academiei Franceze. Dintre romanele sale, amintim: *L'Abyssin* (1997), laureat cu Prix Goncourt du premier roman și Prix Méditerranée, *Les Causes perdues* (1999), distins cu Prix Interallié, *Rouge Brésil* (2001), laureat cu Prix Goncourt, *Le Parfum d'Adam* (2007), *Le Collier rouge* (2014).

Cu fața schimonosită de durere, Benjamin Franklin stătea în picioare în spatele fotoliului, cu mâinile încleștate pe spătarul din lemn, și privea ușa încruntat.

Reumatismul nu-i dădea pace de când se întorsese în Philadelphia. Mergea din rău în mai rău. Doi condamnați eliberați din închisoarea din vecinătate îl transportau cu tot cu fotoliu. Acești hoți simpatici îl adorau, dar duhneau prea tare a alcool pentru gustul lui.

Benjamin Franklin privea ușa pentru că, era sigur, aceasta n-avea să întârzie să se deschidă. În fiecare dimineață avea parte de aceeași așteptare și-aceeași dezamăgire. Alaiul de petenți, procesiunea de admiratori care veneau pentru a-i săruta mâinile și a-i cere ajutorul. Aceleași povești cu procese injuste, vecini în război, văduve nevoiașe. Abia-i asculta, înclina capul, visa, bătrân cum era, la destinul care-i fusese hărăzit și pe care nu mai avea să-l întâlnească vreodată. Nerecunoștința popoarelor! Cine negociase cu englezii în numele coloniștilor americani? Cine redactase Declarația Americană de Independență? Cine crease primul serviciu poștal, corpul pompierilor, marile ziare de opinie? Și cine reprezentase pe lângă francezi Statele Unite, abia născute, timp de unsprezece ani? Și totuși, la întoarcerea lui, intriganții își împărțiseră puterea și-i refuzaseră posturile înalte la care avea dreptul cu asupra de măsură, precum și toate onorurile. Ar fi meritat și el

să fie ascultat și să i se îndeplinească dorințele, dar cine s-o facă?

Ușa se întredeschise și secretarul strecură capul.

— Sunteți pregătit, domnule?

Benjamin Franklin mormăi un „nu“, apoi ocoli fotoliul cu mișcări caraghioase și se prăbuși în el cu un geamăt de durere.

— Cine sunt cei din dimineața asta, Richard?

Bătrânul servitor, obișnuit de atâția ani să liniștească umorile rele ale stăpânului, consultă liniștit lista pe care o ținea în mână.

— S-au înscris doisprezece. Dar mai sunt treizeci în stradă, dacă doriți.

— La dracu'! Dă-mi hârtia aia.

Bătrânul își aranjă ochelarii cu lentile suprapuse. Era una dintre invențiile sale, singura care-i era încă utilă, căci încă se mai râdea de paratrăsnet... Parcurse mormăind lista cu nume. Toți acești Lewis, acești Davis, acești Kennedy nu-i erau decât prea bine cunoscuți, chiar dacă nu-i întâlnise niciodată.

— Ia te uită! remarcă el, arătând cu degetul osos spre mijlocul listei. Contele Auguste și contesa A. Cine sunt ăștia doi? O cheamă chiar A. pe contesa asta?

Richard coborî capul. Era micuț și rotofei și această postură îi dădea aerul unui câine supus.

— Știți că mă descurc greu cu numele străine, domnule. Aceste două persoane vin din Europa și nu le-am înțeles bine numele. La final e ceva de genul „ski“.

— Atunci, ai pus măcar prenumele?

— Pe cel al domnului. În cazul doamnei, chiar și numele mic e dificil.

Cuvântul „Europa“ îl trezise pe Franklin. Era copleșit de o asemenea nostalgie pentru acel continent, încă de la întoarcerea în țară, încât îl atrăgea orice avea legătură cu el.

— Vin din Europa, spui… De unde exact?

— De la Paris.

Bătrânului savant îi sclipiră ochii. În realitate, din toată Europa, Parisul contase cel mai mult pentru el, acolo cunoscuse triumful, fericirea, trebuia oare să spună că și iubirea?

— De la Paris! I-am cunoscut deja acolo?

— Ei asta insinuează. În fine, spun că i-ați întâlnit, dar poate că nu vă mai amintiți. Mai ales doamna spune că…

Franklin fu cuprins de neliniște. Nu știa ce să creadă. Ideea de-a revedea personaje care soseau de la Paris era cea mai mare bucurie imaginabilă. Și dacă o cunoscuse pe doamna aceasta era și mai bine. Totuși, ce căuta acolo cu soțul ei?

— Ce vor? Ți-au spus? Îi simți… rău intenționați?

Richard strânse din buze.

— Deloc! Ba chiar sunt foarte nerăbdători să vă vadă și se bucură de asta.

Misterul se adâncea, lucru care nu-i displăcea defel lui Franklin. La vârsta lui, ce-și putea dori, dacă nu surprize și povești bine spuse?…

— Concediază-i pe toți ceilalți! Să revină mâine sau să se ducă la dracu’. Și lasă-i să intre pe acest conte Auguste și pe această doamnă pe care, se pare, am cunoscut-o.

— Prea bine, domnule.

Benjamin Franklin își scoase ochelarii. Îndepărtă firimiturile de pe costum și-și îndreptă pulpanele hainei. Apoi își netezi și așeză după urechi părul care-i mai rămăsese și pe care-l purta lung. Curios cum cuvântul „Paris“ avea un efect imediat: se

ținea mai drept și se îngrijea mai mult de felul cum arăta, însă fără să-și facă iluzii cu privire la farmecele corpului său îmbătrânit. Nu conta, avea să vorbească despre un timp în care aceste nenorociri nu-l copleșiseră încă.

Richard deschise din nou ușa, larg de data asta, și introduse cuplul. Bărbatul și femeia își potriviră pașii, ea fiind puțin în față. El o ținea de talie, dar cu discreție. Era un gest natural, familiar și tandru.

Erau, și el, și ea, destul de înalți. El părea puțin mai în vârstă, dar avea cel mult patruzeci de ani. Ea părea foarte tânără și avea, în același timp, o siguranță, o maturitate de femeie realizată.

Benjamin Franklin îi percepu mai întâi împreună, în așa măsură cuplul pe care-l alcătuiau le transforma individualitățile și le conferea o prezență comună. Apoi, aveau să se așeze fiecare pe câte un scaun oferit de Richard, și Franklin avea să-i poată studia în detaliu. Contele Auguste avea o față pârlită de soare, ochi albaștri foarte blânzi și părul blond, tăiat scurt, nu era nici pudrat și nici acoperit de vreo perucă. În atitudine i se citea un straniu amestec de vivacitate, de autoritate, aproape de violență. În același timp, în felul atent și profund de a privi putea fi perceput un spirit adânc, aplecat mai degrabă spre meditație decât spre vis, un spirit care-și extrăgea din realitate bogatul material al unei gândiri care, în spatele acestei fețe enigmatice, își avea propria viață și propriile pulsiuni. Imediat, lui Franklin i se făcu un pic frică de el.

Se feri s-o studieze prea direct pe însoțitoarea contelui. Totuși, nu dorința de-a face asta îi lipsea. Ea era exact tot ce iubise el în viață. Strălucind de tinerețe și sănătate, de o

eleganță tipic pariziană, cu o expresie rezervată și o privire care strălucea de inteligență. Stătea foarte dreaptă în rochia din muselină de Indii bleu-pastel, lungă și amplă, tăiată foarte feminin în talie în jurul unei bustiere din dantelă, din care se iveau brațele fine. Era fardată foarte puțin, un strop de negru în jurul ochilor, care să-i scoată în evidență albastrul intens al irisurilor albastre. Coafura nu era complicată și nu exista nici o îndoială că o făcuse ea însăși, ținând agrafele în gură. Dar se vedea că e capodopera obișnuită a unei experte, ca acele platouri simple pe care marii bucătari le prepară în grabă pentru musafirii neașteptați. Aceste rafinamente nu înlăturau nimic din impresia de forță și voință pe care o degaja tânăra femeie.

Din păcate, Franklin se străduia degeaba să-și cerceteze memoria: dacă această contesă îi amintea de atâtea întâlniri delicioase pe care le avusese în Paris, nu trezea în el amintirea nici unei relații în particular. Îi amintea de multe alte femei prin ținută și maniere; pe ea însă, ca persoană singulară, pe ea n-o recunoștea.

Într-un anumit sens, era chiar mai bine. Nu avea nimic să-și reproșeze. Cu toate astea, enigma nu făcea decât să devină mai pasionantă.

— Așaaa, începu el privindu-și pe rând oaspeții, sosiți deci din Franța?

— Nu direct. Mai întâi, am făcut un sejur la Santo Domingo. Dar permiteți-mi, dragă domnule Franklin, să ne prezint pe amândoi. Eu sunt contele Auguste Benjowski și iat-o pe soția mea, Aphanasie. Ne însoțește fiul nostru, Charles.

— Și unde e acest copil?

— La han. N-am vrut să vă inoportunăm cu el. Nu are decât opt ani…

— Ați fi putut să-l aduceți. Ador copiii. Și aș putea să vă întreb: de ce ați venit în America?

— Pentru a vă vedea.

— Iată, iată. Ce onoare!

Franklin era, în sinea lui, ușor contrariat de faptul că acești vizitatori aparțineau, oricât vor fi fiind de diferiți, speciei de petenți care-l persecutau zilnic. Din fericire, nu se îndoia că cererea lor era mai originală decât intervențiile care-i erau cerute de obicei.

— Așadar, sunteți francezi? reluă el pentru a-i face mai întâi să-i povestească unele lucruri despre ei.

— Nu. Eu sunt ungur, zise Auguste. Sau mai degrabă polonez. În fine, să spunem că sunt puțin din amândouă.

— Înțeleg, zise Franklin, care, în orice caz, nu-și cultivase niciodată cunoștințele prin acele depărtări ale Europei. Și dumneavoastră, doamnă, și dumneavoastră sunteți poloneză?

— Nu, spuse Aphanasie. Eu sunt rusoaică.

Vocea ei apăsată, puțin cam gravă pentru sexul ei, era cu atât mai senzuală.

— Rusoaică. Bine atunci! V-aș fi crezut pariziancă…

— Nu știu dacă e un compliment…

— Este! se grăbi Franklin să răspundă.

— În acest caz, îl accept cu plăcere și vă mulțumesc. De fapt, am și locuit pentru scurt timp la Paris, noi amândoi.

— Și acolo, scuzați-mi indiscreția, v-ați cunoscut?

— Nu, domnule. Ne-am cunoscut, Aphanasie și cu mine, pe coasta Pacificului.

Auguste spusese asta liniștit, ca și cum i-ar fi propus lui Franklin o plimbare pe malul râului Delaware din apropiere.

— A Pacificului! Sunteți navigatori?

— N-aș spune asta, deși am parcurs distanțe destul de lungi pe mări.

Aceste mici enigme îi plăceau lui Franklin. Aproape uitase de reumatisme, chiar dacă simțea încă o mică durere în coapsa dreaptă.

— Iertați-mi curiozitatea: în vremuri obișnuite și când nu mă vizitați pe mine în Philadelphia, unde trăiți? În Pacific?

— Nu, în Madagascar.

— Ia te uită!

Franklin nu știa mare lucru despre această insulă africană și puținul pe care-l reținuse îl făcea să creadă că era sălbatică. Aruncă o privire spre Aphanasie. Mai doamnă ca oricând, răspândind în jur un parfum subtil de crini și iasomie, ea surâdea liniștită.

— Și ce faceți în Madagascar? Bănuiesc că aveți o slujbă acolo.

Auguste reflectă o clipă, apoi răspunse sobru:

— Sunt rege.

Această afirmație, venită după atâtea mistere, sfârși prin a face neverosimil tot ce declaraseră Auguste și soția lui. Ca ultima carte dintr-un castel de cărți de joc care-l face să se dărâme, acest cuvânt fusese ca un duș rece pentru bunăvoința lui Franklin. Privi cele două personaje ca pe doi obraznici care-și băteau joc de el. Își îndreptă spatele cu o grimasă, din cauza șoldului.

— Credeți că ignoranța mea e atât de mare?

— Ce vreți să spuneți?

— Credeți că nu știu că Madagascarul e populat de negri? Și regele, dacă există, n-ar avea cum să fie ungur sau polonez.

Aphanasie se aplecă ușor în față și întinse mâna. Pe inelar purta un inel ornat cu un safir uriaș care amintea de nuanța rochiei. Un lac ivoriu îi făcea unghiile să strălucească. Franklin simți degetele tinerei femei atingându-i și înfiorându-i dosul palmei.

— Acesta e adevărul, domnule. Auguste e regele țării. I se spune regele Zibeline.

„Zibeline!“, se gândi Franklin. „Și mai ce? Toate astea n-au nici un sens.“

Aphanasie îl privi pe bătrân fără să clipească, iar acesta înghiți cu dificultate.

— Fie, gemu el. Vă cred.

La urma urmelor, știa destul de multe istorii despre aventurieri care-și croiau imperii printre sălbatici și trăiau printre ei ca niște satrapi. Poate că și ăștia doi erau la fel. În același timp, văzându-i atât de liberi, de eleganți, de strălucitori, Franklin nu reușea să alăture această imagine cu ideea că sunt aventurieri și pirați.

Aphanasie se retrăsese. Câteva momente de liniște, apoi Auguste reluă conversația.

— Sunt rege, dar nu vreau să rămân. Tocmai de aceea am venit să vă vedem.

„Dacă e rege, cu siguranță nu e un suveran ca atâția alții“, se gândi Franklin. „N-am cunoscut nici unul care să renunțe cu dragă inimă la acest privilegiu.“ Toate aceste mistere sfârșiră prin a-l înveseli și iată că-și recăpătă interesul.

— Iertați-mă, dragi prieteni. Am toate motivele să vă cred, căci îmi păreți demni de încredere. Dar permiteți-mi să vă spun

că, pentru moment, povestea voastră e absolut incomprehensibilă.

— Nu cerem decât să vă explicăm, răspunse Auguste. De altfel, am traversat Atlanticul pentru asta.

— Ei bine, să-i dăm drumul.

— Doar că e o poveste lungă.

— O poveste foarte lungă, întări Aphanasie, tânăra femeie pe care Franklin n-o pierdea din ochi.

— Traversează multe țări, pune în scenă drame și pasiuni violente, se petrece în mijlocul unor popoare îndepărtate, ale căror culturi și limbi sunt diferite de tot ce e cunoscut în Europa…

— Nu are importanță! Ba chiar mă interesează nespus. Nimic nu-mi place mai mult decât să ascult povești lungi. Mă fac să-mi uit de vârstă și de boli.

— Doar că istoria e cu adevărat foarte lungă și, pentru a o spune, vom avea nevoie de mai multe zile.

— În măsura în care povestea mă va pasiona, veți fi bine-veniți. Fiți pentru durerile mele ceea ce Șeherezada e pentru moarte. Suspendați-le prin cuvintele voastre.

— Așa să fie, conchise Auguste serios. Vă vom povesti istoria noastră pe roluri. Dacă Aphanasie îmi dă voie, voi începe eu.

Benjamin Franklin se adânci în fotoliul său, cu ochii pe jumătate închiși. Afară, rafale de vânt făceau să zboare frunzele de arțar în grădina cuprinsă de toamnă. Richard aprinsese un foc și pusese câte o ceașcă aburindă de ceai în fața fiecăruia. Parfumul lui Aphanasie umplea aerul călduț al camerei. Putea exista, se gândi Franklin, o imagine mai grăitoare a fericirii pe pământ?

AUGUSTE

I

Aș spune că totul a început în ziua în care tatăl meu mi-a concediat preceptorul. Îl chema Bachelet. Era francez. Se afla la noi de trei ani. Înainte de sosirea lui, existența mea era o mare tristețe. Știți cum e viața în castelele vechi… Nu, bineînțeles, nu știți. N-aveți nimic asemănător aici, în America!

Imaginați-vă o enormă clădire neagră, cu ziduri de grosimea a doi cai așezați unul lângă celălalt. Rarele deschizături erau cele pe care străbunicul meu pusese să le facă atunci când amenințarea turcilor se îndepărtase. Regiunea e înverzită vara. Ar trebui să nu avem niciodată încredere în țările înverzite: sunt foarte umede.

De fapt, primăvara și toamna trăiam în mijlocul ploii. La granița Pustei maghiare, acolo unde pământul se înalță încet către Carpați, zăpezile se adună pe lungimea pantelor, sugrumă văile și nu opun nici cea mai mică rezistență. Stânca pe care era construit castelul nostru își plătea scump aroganța: era lovită de rafale de vânt și de averse jumătate din an. Ploile de toamnă nu se opreau decât pentru a face loc primelor ninsori și, iarna, totul încremenea într-un ger de cleștar.

Era anotimpul meu preferat: transparent, alb ca solul înghețat și de albastrul unui cer fără nori. Adesea m-am gândit că, de fapt, culorile stemelor noastre sunt un omagiu adus

nuanțelor strălucitoare ale iernii. Unul dintre strămoșii mei, în toiul unei luni ianuarie atât de înghețate cum o știm, trebuie să-și fi ales blazonul privind peisajul pe fereastră.

În orice caz, înainte de sosirea lui Bachelet, copilăria mea era sumbră și solitară. Surorile mele, mai în vârstă decât mine, se prefăceau că nu mă cunosc. Mama era o femeie mondenă, care pleca singură în călătorii la curtea de la Viena. O adoram, chiar dacă ea nu manifestase niciodată față de mine nici cel mai vag semn de tandrețe și îmi înăbușea elanurile de iubire atunci când își făcea apariția. Îi admiram frumusețea gravă, eleganța, ochii de culoarea cerului de iarnă, pe care avusese bunătatea să mi-i transmită și mie. Era o ființă grațioasă, fragilă, înfășurată în șaluri de frica celui mai slab curent de aer. Nu supraviețuia la castel decât rămânând în apropierea imenselor șemineuri în care servitorii, pentru a întreține focul, aruncau păduri întregi. Mă uimea faptul că, atât de fragilă fiind, putuse da naștere la trei copii. Eu eram încă firav și cădeam în adânci dezolări când priveam pe pereți portretele asprilor mei strămoși maghiari, îmbrăcați în armuri și înarmați cu lănci care aveau, probabil, de două ori greutatea mea. Eram totuși fericit că puteam să-i fac mamei mele darul de-a avea un copil pe măsura ei, un copil în care, speram eu, putea să-și regăsească pometii ascuțiți, părul fin și deschis la culoare, membrele subțiri…

Deși nu părea să-și dea seama de aceste afinități și nici să se bucure de ele, ea îmi oferea bucuria de-a resimți, în acel castel lugubru, căldura unui părinte. Mama era singura persoană în care mă puteam recunoaște. Doar prezența ei îmi permitea să cred că nu ajunsesem în acel loc din întâmplare, în mijlocul unor străini, ci fusesem născut, îmi aveam și eu locul într-un arbore genealogic. Din nefericire, această asemănare cu ea nu

avea să dureze foarte mult. Vom vedea că timpul avea să mă facă să părăsesc această primă înfățișare, fragilă și copilăroasă, înveșmântându-mă într-un corp cu totul și cu totul asemănător cu cele ale strămoșilor mei duri, corp pe care mult timp mi-a fost greu să-l mișc. Cât despre mama, ochiii ei strălucitori aveau să arate curând că nu datorau nimic beladonei, pentru că datorau totul febrei. Obrajii ei aveau să se surpe din ce în ce mai tare și avea să capete, încă din timpul vieții, o mască mortuară. Puteau să fie aruncate trunchiuri întregi de arbori în șemineuri, în curând, nimic n-avea să mai reușească s-o încălzească. Avea să moară în timpul uneia dintre acele luni albastre și senine de iarnă, pe când eu aveam nouă ani. Aveam să rămân singur cu durerea mea, pe care nimeni nu părea s-o împărtășească. La o săptămână după ce mama a fost înmormântată, în castel nu mai era nici o urmă a ei. Dominația masculină asupra locurilor avea să se întindă fără încetare în toate încăperile. Focurile aveau să fie stinse, numărul de candelabre avea să fie redus. Parfumurile pe care îmi plăcea să le inspir alunecând în urma mamei aveau să dispară, fiind înlocuite de mirosul pieilor și-al blănurilor aspre. Tatăl meu, care până atunci nu-și făcuse griji cu privire la existența mea, s-a apucat să facă din mine ceea ce el se mândrea a fi: un bărbat.

Povestea a început prost. El era masiv, brutal în gesturi, iar vocea lui puternică, cu care făcuse minuni când conducea un regiment de artilerie, mă înspăimânta. În prezența lui, înghețam și deveneam pur și simplu un neghiob. Genealogia familiei, pe care încerca să mi-o transmită, îmi părea la fel de greu de priceput ca și cum ar fi vorbit în chineză. Mă lovea pentru a se face înțeles, ridica vocea și mai mult, iar brutalitatea lui îmi agrava și mai tare năuceala.

Într-o zi, dintr-odată, tortura a încetat. O săptămână întreagă, tatăl meu m-a lăsat în pace. M-am temut mai întâi ca nu cumva să urzească un plan de răzbunare împotriva mea. Deja mă imaginam livrat turcilor drept sclav, folosit pentru cele mai umile sarcini pe câmp de către arendașii noștri sau chiar aruncat în temnițele a căror intrare mi-o arătase într-o zi, sub pivnițele castelului.

În schimb, avea să mă încredințeze lui Bachelet.

Preceptorul a sosit într-o dimineață ploioasă de la sfârșitul primăverii. Și, cum el însuși avea o înfățișare cu totul cenușiu, părea căzut dintr-un nor. Îi priveam corpul slab, buzele palide, mâinile lungi și fine. Nu mai văzusem niciodată o asemenea ființă în anturajul nostru de voinici cu obraji roșii. Dacă trebuia să semene cu cineva, atunci eu eram acela, încă tânăr și slab de înger pe-atunci. Era cam de aceeași înălțime cu mine, lucru care-l făcea să pară minuscul în gospodărie. Și această statură modestă, adăugată unui surâs care nu-i părăsea niciodată buzele, arătând că era lipsit de apărare și putea fi învins de orice, îi oferea o stranie putere asupra indivizilor puternici, bărbați sau femei, care erau servitorii noștri. A căpătat imediat un loc aparte în castel, un loc proporțional nu cu puterea lui, ci cu autoritatea pe care le-o dă unora renunțarea absolută la orice ambiție, în timp ce gândurile lor, în schimb, rămân îndepărtate și inaccesibile voințelor exterioare.

Chiar și tatăl meu era tulburat când se afla în prezența lui. Ajungea doar ca Bachelet să apară în marele salon, pentru ca tata să caute repede un pretext să plece. Toată lumea se întreba care erau motivele acestei fugi. Nimeni, în afară de mine, nici măcar nu visase s-o pună pe seama intrării discrete, printr-o

ușă ascunsă, a unui bărbat mărunt, îmbrăcat în haine negre și cu privirea plecată.

Am aflat, mult mai târziu, că angajarea lui Bachelet fusese una dintre ultimele dorințe ale mamei. Înainte ca boala s-o răpună, îl făcuse pe tata să jure că aveam să învăț franceza. Nu știu ce relații avusese ea cu acea limbă. Au fost oameni care mi-au vorbit de un amant cunoscut la Viena și chiar de o escapadă la Paris. De acolo adusese, amestecate cu multe lacrimi, singurele amintiri fericite, capabile s-o țină în viață atunci când hotărâse să se întoarcă la castel.

Tata îi jurase mamei că avea să-i îndeplinească dorința. Pentru că azi îl cunosc mai bine, nu ezit să afirm că și-ar fi încălcat cu ușurință jurământul dacă ar fi simțit nevoia să o facă. Înainte de-a onora promisiunea, încercase, de altfel, să mă dreseze el însuși. Cum scurta încercare îl convinsese că nu avea să reușească și că, în orice caz, nu meritam atâta bătaie de cap, avea să considere un rău insignifiant să mă încredințeze unui preceptor străin. Pe scurt, Bachelet a primit undă verde să mă crească așa cum voia el.

Avea să facă asta cu blândețe nemaivăzută. Începând din prima zi, chiar dacă știa puțină germană, nu avea să-mi adreseze nici un cuvânt în altă limbă decât franceza. Aceasta avea să pătrundă în mine, mai întâi, cu farmecul unei apariții exotice. Apoi avea să devină limba noastră secretă, care ne permitea să ne spunem totul fără a fi înțeleși de altcineva. Mai târziu, când am aflat că fusese dorința mamei s-o învăț, aveam să fac din folosirea ei un omagiu postum închinat celei pe care o cunoscusem atât de puțin și o iubisem atât de mult. Fără îndoială, mama mi-ar fi destăinuit secretele cele mai intime

dacă ar fi putut să discute cu mine în franceză, căci pentru ea fusese limba libertății.

Bachelet avea să mă impresioneze imediat prin atitudinea față de mine. Îmi purta respect, dar nu era respectul rece și temător rezervat mie de servitorii castelului, pentru unicul motiv că eram fiul unui conte. Acest respect era brutal, ironic, încărcat de dispreț; nu le scăpase faptul că tatăl meu n-avea nici o stimă pentru mine.

Respectul lui Bachelet nu era alcătuit decât din bunăvoință. O manifesta față de toate ființele umane și, aș îndrăzni să spun, pentru toate ființele vii. Înțelegea existența unei plante mângâind-o ușor. Vorbea cu animalele cu o profunzime care părea să le emoționeze. Eu eram fericit să-mi joc rolul în acest respect universal, un rol de ființă vie, fără ca rangul să-mi ofere nimic în plus. Într-o zi, când ne opriserăm în fața marelui arbore genealogic, pictat într-o frescă pe zidul de la intrare la cererea tatălui meu, Bachelet a remarcat-o pe una dintre strămătușile mele, una cu deosebire ilustră. Am crezut că-i recunoscuse numele, celebru în Polonia, și mă pregăteam să mă mir. Azi nu mai sunt nici măcar sigur dacă l-a descifrat sau nu. Îl emoționase doar chipul ei din portretul în medalion.

— Ce ochi frumoși avea această femeie! mi-a spus.

Pe aceste cuvinte, dintr-odată coborâți de pe crengile lor, iluștri sau decadenți, înaintașii mei aveau să înceapă să danseze printre noi ținându-se de mâini, liberi și egali, sub privirea malițioasă a lui Bachelet.

II

Primele săptămâni de după sosirea lui aveau să fie încă ploioase și maestrul meu, așa cum mă temeam, m-a închis în biblioteca din castel. Era o cameră înaltă, plină de volume în legături din piele. Cărțile, pe care nici tatăl meu și nici altcineva nu le folosea, erau închise în spatele unor mari grilaje din alamă. În acest fel, biblioteca semăna și mai mult cu o închisoare în care erau ținute captive ideile, visurile romanești, poezia. Nu intram niciodată fără teamă în această sală tăcută, în care stăteam izolat ore întregi atunci când eram pedepsit.

Bachelet a cerut să i se dea cheile dulapurilor și, grație lui, biblioteca a revenit la viață. Scotea volumele de pe etajere, le deschidea și, împreună cu mine, descifra pasaje întregi. Aceste morminte din piele se dovedeau pline de comori. Bachelet citea animat. Pronunța cu accent, făcea gesturi, râdea la ideile principale și aproape că lăsa să-i curgă lacrimi când textul era tragic.

Îmi imaginam la început că studiul cu el avea să se limiteze la aceste exerciții intelectuale în spațiul închis al unei biblioteci liniștite. Însă, odată cu sosirea zilelor frumoase, avea să mă scoată totuși afară și aveam să ne petrecem timpul cu activități care mai de care mai neașteptate. Prima oră a dimineții ne găsea, în picioare. Mă alăturam lui Bachelet în bucătăria vastă.

Cuptoarele se trezeau și umpleau bolțile cu aburul parfumat al savuroaselor grăsimi. Pe pereți, oalele din alamă străluceau în lumini calde sub primele raze ale soarelui. Imediat ce înfulecam pâinea cu unt și beam cafeaua, plecam. Și, spre marea mea fericire, părăseam castelul. Până atunci, îmi petrecusem viața în interiorul său. Când vremea era frumoasă, aveam cel mult voie să alerg pe terase, să mă plimb pe metereze și prin curți. Castelul era atât de vast, încât nu mă simțeam închis în el. Cu toate astea, când am avut, împreună cu Bachelet, experiența ieșirii și îndepărtării, a început să mi se pară destul de mic și am descoperit cât de mare e lumea. Preceptorul m-a dus să vizitez ferme și mori, ba am ajuns chiar și în burgurile vecine, unde lucrau artizanii. Fiecare ieșire era ocazia de-a descoperi un mic univers: stupinele mă introduceau în secretele albinelor, în fabricarea cerii și a mierii. În grajduri puteam contempla marele spectacol al mulgerii, și eu, fiul seniorului, primeam ca pe un mare privilegiu dreptul de a-mi unge degetele cu grăsime și de-a face să țâșnească laptele într-o găleată mare din tablă cositorită. Am avut chiar privilegiul, odată ce-a venit vremea, să asist la fătarea câtorva viței. La artizani, intram în ateliere și Bachelet îmi explica în detaliu toate operațiunile necesare muncii. Am învățat astfel cum se face pâinea, cum se decupează bilele de lemn, cu ce putere trebuie mișcate roțile care macină grâul. La întoarcere, Bachelet extrăgea un sens filosofic din toate aceste experiențe.

Mă învăța, de asemenea, ce știa din matematici și îmi transmitea pasiunea lui pentru Newton. În serile de vară, montam o lunetă din cupru pentru a observa stelele.

Îmi vorbea despre *Enciclopedie*[1], o vastă întreprindere pe care autorii o începuseră fără să știe dacă aveau vreodată s-o

ducă la bun sfârșit. Bachelet avea o opinie la care reveneau toate explicațiile lui: „Spiritul uman, în întregul său“, spunea el, „derivă din simțurile noastre. Rațiunea nu e un dat, o capacitate înnăscută a spiritului. Ea se formează, ca și judecata și toate facultățile noastre, în contact cu lumea. Un filosof“, conchidea el, „n-ar trebui să rămână închis în camera lui. El trebuie să iasă și să întâlnească realul, să treacă prin experiența lui“. Îmi vorbea cu pasiune despre un anumit Condillac, pe care-l cunoscuse îndeaproape, precum și despre un englez pe nume Locke, pe care-l admira mult.

Căci Bachelet era filosof. Când mi-am însușit satisfăcător limba franceză, am intrat, prin neîncetatele noastre conversații, într-un soi de familiaritate suficientă ca eu să-i pun întrebări despre viața lui. Am aflat, astfel, că îmbrățișase această carieră cu douăzeci de ani în urmă. Intrase în filosofie doar pentru că alții doriseră să-l vadă intrat în religie. Părinții lui erau negustori din Mâcon. Era al optulea copil al familiei, descoperise viața pe malurile Saônei și devenise foarte repede pasionat de existența barcagiilor, de pescuit, de rutele sării îndepărtate cu care erau încărcate vasele ce coborau pe râu. Astfel încât, la paisprezece ani, când îl trimiseseră la seminar la Paris, era hotărât să nu rămână acolo. Și-a însușit ce trebuia din latină și a citit autorii antici în loc de Părinții Bisericii. Libertatea pe care o avea, de a pleca și a veni în oraș pe timpul zilei, i-a permis să-și facă cunoștințe în cafenele.

— Filosofii au ceva anume, îmi mărturisea cu nostalgia acelor vremuri, dacă se întâmplă să cunoști unul, i-ai întâlnit pe toți.

Cel cu care și-a încrucișat calea prima dată a fost un băiat de vârsta lui, mai mult zelos decât talentat, căruia D’Alembert îi

împrumutase *Enciclopedia.* Prin el avea să-și întâlnească maestrul, care, la rândul lui, avea să i-l prezinte pe Diderot. La domiciliul acestuia din urmă se țineau adunări guralive și zgomotoase, întotdeauna vesele, la care participau oameni ale căror nume mi le-a enumerat cu respectul pe care preoții îl rezervă sfinților și martirilor: Rousseau, Holbach, Grimm, Hume și acel faimos abate de Condillac pe care-l stima atât.

Înțelegeam că Bachelet juca în acest cenaclu un rol modest, dar pasionat. Sărăcia lui, de când o rupsese cu părinții, îl constrângea să practice diverse meserii care, uneori, îl îndepărtau de studiu. Nu dădea cu piciorul nici unei ocazii, pentru că toate aceste ocupații îi permiteau să-și extindă experiența lumii. Copiase muzică, vânduse produse de patiserie și o vreme chiar servise ca lacheu într-o reședință din foburgul Saint-Germain. Prietenii lui filosofi îl ajutaseră cu bucurie să găsească angajamente mai favorabile pentru a-și folosi talentele și cunoștințele. Plecase în Prusia, ca secretar al unui diplomat francez. Apoi servise drept preceptor fiicelor unui nobil austriac. După căsătoriile acestora, neavând iarăși slujbă, cineva îl informase că tatăl meu căuta un meditator de franceză.

— Și astfel, Providența însăși v-a adus până la noi, i-am spus într-o zi.

— Providența nu există! mi-a răspuns furios. Nu trebuie să te lași niciodată în voia unor forțe așa-zis superioare. E datoria omului să-și ia destinul în propriile mâini și nimeni nu poate face asta în locul lui.

El, care credea atât de mult în virtuțile dialogului și care în mod normal nu-mi preda nimic decât sub forma unor conversații amabile, nu suportase să mă audă vorbind despre

Providență. După asta, m-am ferit să pronunț cuvântul în fața lui.

Chiar în acea după-amiază, citeam *Candid.* La fel ca *Tratatul despre senzații*, *Discurs asupra inegalității* sau *Scrisoare despre orbi*, nu puteam spera să găsim acea carte în biblioteca de la castel. Din fericire, Bachelet o adusese cu el în mica lui valiză.

*

E prea puțin spus că-l admiram pe preceptorul meu francez. Îl iubeam. El îmi deschisese ochii asupra lumii și mă făcuse să înțeleg necesitatea descoperirii. El, primul, mă tratase ca pe o ființă umană și chiar ca pe un egal. Îmi împărtășise cunoștințele lui și îmi oferise folosința unei limbi în care erau redactate atâtea lucrări de geniu.

În același timp, exista o limită a acestei admirații, care mă încurca mult. Pe scurt, voi spune că, dacă, prin învățătura lui, Bachelet îmi oferea gustul vieții, nu părea să fi profitat el însuși de pe urma ei în măsura în care lăsa să se creadă. Era de o sărăcie lucie și se obișnuise cu ea. Îi vedeam ciorapii găuriți pe care și-i cârpea singur, hainele ponosite pe care câștigurile modeste nu-i permiteau să le înlocuiască, lenjeria îngălbenită. Crescând, și cum la acea vârstă corpul se transformă, aveam să-l depășesc rapid. Membrele lui subțiri, tenul violaceu, respirația precipitată când mergeam pe drumuri, departe de a-l apropia de mine ca atunci când eram copil, mă făceau acum să-mi fie milă de el. În fața lui, mi-era puțin rușine de acest sânge moștenit de la înaintașii mei, care curgea prin mine și răspândea în toată ființa mea o forță, niște pofte, un curaj care lui îi lipseau cu desăvârșire. În fond, el era victima propriului

sistem. Învățându-mă lumea, lăsându-mă să sper la frumusețile ei și să-mi doresc încercările ei, trezise în mine dorințe pe care era incapabil să le ilustreze. Cred că simțea asta și nu-și făcea nici un fel de iluzii. Mă vedea devorând platourile bogate pe care le pregăteau bucătarii noștri. Abia se putea ține după mine în escapadele noastre la țară. Îmi surprindea privirile avide când ne încrucișam drumurile cu fete lejer îmbrăcate care-și mânau turmele, cu un băț în mână, pe drumurile care le prăfuiau picioarele goale. Știam că știa. Totuși, pentru că-l iubeam și mă temeam să nu-l ofensez, îi ascundeam plăcerea pe care o încercam când mă dedam exercițiilor fizice al căror program îl stabilise tata.

Căci, din ziua când îmi văzuse buza împodobită de-un început de mustață, tata îmi ceruse să fac, în paralel cu studiile cu Bachelet, antrenamente cu arme. Era tradiția băieților din familie. La început, crezusem că aveam să scap, bazându-mă pe disprețul pe care mi-l arăta tata. Dar fie că observase, în ciuda tuturor celorlalte lucruri, progresele pe care le făceam grație lui Bachelet, și în același timp căpătase oarecare considerație pentru persoana mea, fie că pur și simplu așteptase cei treisprezece ani și conformația trupului meu pentru a mă supune acestui lucru, tata a sfârșit cerându-i maestrului de arme să-mi dicteze exercițiile lui.

Dacă diminețile continuau să-i fie rezervate lui Bachelet, după-amiezile exersam cu sabia, călăream și uneori chiar luam parte la bătălii simulate, pe care le comanda chiar tata. Țăranii supuși lui n-aveau, când decidea el, decât să se așeze pe rânduri, cu țepușe și furci în mâini, și să se supună ordinelor pe care le striga cu voce puternică.

Nu crezusem niciodată că aceste jocuri aveau să ajungă să mă amuze în așa măsură. Îmi plăceau viteza galopului, riscurile salturilor cu calul peste trunchiuri de arbori așezate în curtea cea mare, jocurile periculoase în care mă luptam cu sabia. Și când tata, pentru unul dintre exercițiile lui, m-a făcut să îmbrac o uniformă de dragon cusută special pentru mine, m-a uimit bucuria pe care am încercat-o când mi-am încheiat peste piept nasturii uniformei din stofă tare, acoperită de broderii și galoane.

Cum aș fi putut să-i explic lui Bachelet că simțeam o plăcere egală, chiar dacă de natură diferită, în a-i urma cursurile, în a învăța pe de rost pagini întregi din Jean-Jacques Rousseau, în a reproduce cu gura mea frumoasele sonorități ale limbii franceze, pe care acum o vorbeam fluent? Mă prefăceam că mă supun exercițiilor militare ca unei corvezi. Bachelet surâdea; nu cred că se lăsa păcălit de aceste ipocrizii. De fapt, chiar îi conveneau. Arătau, credea el, că m-a învățat esențialul: să iau distanță față de pasiuni. Se înșela, din nefericire, în privința acestui subiect. Învățătura lui, din acest punct de vedere, a fost un eșec total. N-am întreprins vreodată o acțiune fără să pun inimă și fără să mă implic cu totul. Și, în ciuda respectului pe care i-l port, aș spune că nu regret asta.

În privirea lui Bachelet din acele vremuri exista, dacă stau să mă gândesc bine, o tristețe pe care nu știam s-o înțeleg pe deplin. Azi sunt convins că văzuse venind sfârșitul relației noastre cu mult înaintea mea. În ardoarea mea de-a mă război îl dezola faptul că înțelegea la ce ducea inevitabil intrarea mea în plenitudinea forțelor și-n vârsta adultă. Și, de fapt, furtuna pe care o presimțea avea să izbucnească puțin înainte de începutul toamnei. Bachelet era la noi de aproape trei ani.

1. E vorba despre *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers,* o enciclopedie generală în 28 de volume, publicată în Franța între 1751 și 1772. Editată de Denis Diderot și Jean le Rond D'Alembert, a rămas faimoasă ca reprezentare a spiritului iluminist (n.r.).

III

Cum au apărut suspiciunile tatei? Am mai spus că simțea o vie antipatie față de Bachelet. Sufletul omului e astfel construit, încât e gata oricând să transfere proprietăți malefice asupra a ceea ce detestă. La fel de bine, se poate ca vreun om de la castel să-l fi reclamat în secret. Cu toate astea, deși majoritatea servitorilor noștri erau invidioși pe Bachelet și neîncrezători față de manierele lui savante, nu văd nici unul care ar fi putut aduna informații compromițătoare despre el.

Nu aveam preot la castel. Slujbele obișnuite erau oficiate de un mic canonic aproape analfabet, care locuia într-o abație săracă, în mijlocul unuia dintre orășelele din vecinătate. Pleca întotdeauna tremurând, bulversat pentru că intrase, fără să-și atragă vreo pedeapsă, în lumea stăpânilor de care părinții îl învățaseră să se teamă atât de mult. La marile sărbători și la împărtășanii, venea să oficieze un prelat din oraș. Era un personaj monden și foarte alunecos. Tata îl plăcea, căci îi ierta orice păcătosului care știa să fie suficient de ipocrit în căința lui. Prelatul nu-l cunoștea pe Bachelet și bănuielile nu puteau veni din partea lui. În schimb, e foarte probabil ca tata să-l fi consultat pentru a ancheta procesul atunci când a avut în mână primele probe pentru a-l condamna.

Maestrul meu întreținea o bogată corespondentă cu țara de origine și primea regulat scrisori. Misive groase, uzate după ce trecuseră prin toate poștele Europei, soseau uneori pătate de diverse lucruri, vin, ulei, sânge poate. E foarte posibil ca ele să fi atras atenția contelui, tatăl meu. Am avut eu însumi mai mult de o dată curiozitatea de-a le deschide discret pentru a afla ce conțineau. Eu nu aveam mijloacele pentru a face asta, dar tatăl meu, da, putea cu ușurință să recurgă la serviciile unui spion, care poate fi găsit la toate curțile, chiar și la cele mai mici. Sigur e că nu a lovit până când n-a fost sigur că dispune de probe zdrobitoare.

Era începutul lui octombrie. Vremea fusese încă frumoasă în zilele de dinaintea acestei întâmplări. Ultima dată, Bachelet mă dusese să vizitez un abator. De atunci m-am gândit destul de des la această ultimă lecție de realitate și o văd ca pe o scenă sacră, comparabilă cu ultimele momente ale lui Isus alături de discipolii săi. Locul era situat la o leghe depărtare de castel, pe malul unui râu. Ajunseserăm acolo pe jos. Bachelet călărea, dar, de când mă dedicasem armelor, mă forța să-l însoțesc mergând pe jos chiar și în expedițiile cele mai lungi din vecinătăți. Bănuiesc că prin asta voia să-mi impună un ritm diferit, o postură mai umilă, în același timp făcându-mi gândurile să meargă în ritmul peripateticienilor.

Animalele care trebuiau sacrificate erau legate într-un țarc și mugeau.

— Moartea, mi-a șoptit Bachelet, se simte întotdeauna. Viața se atașează atât de intim de ființă, încât n-o poate părăsi decât după ce trece printr-o durere.

Am mers până la curtea cu pământ bătătorit unde erau tăiate animalele. În spate, în alte încăperi în care puteam vedea,

carcasele tranșate de curând erau suspendate de cârlige. Ucenici îmbrăcați în halate și plini de sânge se ocupau cu jupuirea și tăierea leșurilor. N-am întârziat acolo decât pentru a studia, în maniera *Enciclopediei*, după ce știință riguroasă se înlănțuiau gesturile lor. Dar Bachelet m-a făcut să înțeleg că acolo, în esență, totul era spus: în acele camere guverna moartea, în timp ce viața era încă stăpână afară, în țarcurile unde vitele se tânguiau în picioare. Misterul se afla între aceste două locuri și trebuia să ne apropiem. Am rămas mult timp în spațiul strâmt destinat măcelăririi. Bachelet părea fascinat de observarea acestui moment atât de scurt și de misterios în care privirea animalului se stinge, în care moartea ia în stăpânire viul, în timp ce, înainte de-a dispărea, animalul pare să fi perceput un ultim și orbitor adevăr. Pentru el, care punea atâta preț pe înțelegerea sensurilor, acest moment tragic era ca o invitație de-a nu renunța vreodată la observarea lumii, până la – și inclusiv în – această ultimă secundă în care, poate, totul avea să se dezvăluie.

Două zile mai târziu, chemat de tatăl meu în bibliotecă, am avut din nou impresia că intru în țarcul de tăiere. Atmosfera uscată, de obicei plină de arome de ceară și lemn, mi-a părut atunci saturată de un violent și fad miros de sânge.

Bachelet era deja acolo, convocat de la prima oră. Stătea în picioare, foarte drept; ochii încercănați și întotdeauna puțin galbeni îi erau larg deschiși. Îl privea pe tata fără insolență, dar cu clara intenție de a nu lăsa să-i scape nimic din ce se pregătea lumea să-l învețe. Contele era așezat într-un fotoliu imens, pe care probabil pusese să i-l aducă din salonul alăturat. De fiecare parte a preceptorului se legănau de pe un picior pe celălalt doi paznici în uniformă, enormi, cu vestoanele umflate de mușchi,

cu pușca la umăr. Ca și cum pentru tatăl meu nu era suficient să se arate astfel drept stăpân, ca și cum prezența acestor soldați puternici n-ar fi subliniat în sine slăbiciunea acuzatului, nefericitul Bachelet a fost constrâns să se justifice în germană. Stăpânea această limbă destul de bine cât să înțeleagă toate acuzațiile, dar nu și ca să se apere, lucru pe care, în orice caz și așa cum am înțeles foarte repede, n-avea nici o intenție să-l facă.

În fața tatei, pe o masă, erau etalate asemenea unor trofee de vânătoare diverse obiecte care-i aparțineau preceptorului meu. Pe lângă scrisori și jurnale, am descoperit cărțile în compania cărora petrecuserăm împreună atâtea ore minunate.

Când înscenarea a fost completă și acuzatul a fost convenabil înmuiat de așteptarea în liniște, tata a luat cuvântul. Fără să-l privească vreo clipă pe Bachelet, a enumerat fărădelegile de care, după părerea lui, se făcea vinovat.

— Ați avut îndrăzneala de-a propaga în această casă onorabilă și pioasă ideile criminalilor condamnați de Biserică și de regele Franței. V-am angajat pentru a-i preda franceza fiului meu, Auguste. Și iată că, în loc să-i predați autori de o moralitate sănătoasă, care, din câte aud, nu lipsesc în Franța, i-ați băgat în cap idei periculoase și false.

Am văzut în ochii lui Bachelet o strălucire ironică. Trebuie să fi perceput, în același timp cu mine, o ușoară contradicție în argumentele tatălui meu: dacă ideile sunt false, ele nu sunt periculoase și pot fi respinse. Noi doi discutaserăm îndelung această temă. Era inutil să-ți dorești să-l antrenezi pe tata pe terenul dialecticii. Deja continua, în graba lui de-a completa acuzațiile pentru a pronunța sentința.

— Am aflat, de altfel, că nu vă mulțumiți să propovăduiți aceste opere păgâne; ați luat parte la redactarea lor. Sunteți amicul acestor inamici ai religiei, al acestor otrăvitori ai spiritului. Întrețineți o corespondență cu ei!

Așezase pe masă un pachet de scrisori și acum le desfăcea într-un evantai.

— Am aici misive semnate de dl D'Alembert, de dl Diderot, autori pe care, recunosc, îi ignoram până acum. De asemenea, de acest Holbach, ale cărui teze eretice și-au făcut auzit ecoul sinistru până la mine.

Apoi, pentru a-i înăbuși cuvintele lui Bachelet, care totuși rămânea mut, a adăugat, aruncând scrisorile și arătând către tipărituri.

— Primiți, de asemenea, gazete care-și permit să conteste părerile foarte autorizate ale arhiepiscopului de Paris și chiar pe ale Sanctității Sale Papa.

Lăsându-se pe spate în fotoliu după aceste cuvinte însuflețite, a conchis:

— Vă ascundeți bine jocul, domnule Bachelet. Ca să spun drept, aveți un aer inofensiv. Și cu toate astea, a spus el strângând cu un gest larg toate documentele răspândite pe velurul verde al mesei, utilizați arme periculoase și poate mortale. Mortale, în orice caz, pentru suflet. Din fericire, Dumnezeu m-a prevenit la timp pentru a putea salva sufletul fiului meu.

Simțeam că tata nu era cu totul și cu totul mulțumit de scenă. Se aștepta la rezistență, la un protest ce i-ar fi permis să revină pe terenul care-i era familiar și pe care avea siguranța superiorității: acela al violenței și al insultelor.

În schimb, Bachelet rămânea tăcut, cu eternul surâs pe buze, cu privirea limpede și lacomă să înregistreze totul.

Tata căuta un mijloc să-l provoace, fără să-i ofere totuși acestui măscărici ocazia de a-l umili printr-o tiradă căreia nu ar fi știut să-i răspundă. În cele din urmă, a recurs la calea cea mai simplă:

— Credeți în Dumnezeu, domnule Bachelet? a urlat el.

Francezul a încercat să scape. A făcut un gest evaziv din mână.

— Să fim mai preciși. Da sau nu, credeți în Domnul nostru Isus Cristos?

Bachelet a tușit și a încercat, în germana lui incompletă, o demonstrație în care am recunoscut opinia lui Voltaire despre Marele Arhitect al Universului.

— În Cristos am spus, domnule Bachelet! Credeți în Cristos: da sau nu? a insistat contele, întrerupându-l.

— Nu.

S-a lăsat o tăcere grea, tulburată doar de picăturile unei ploi torențiale ale cărei rafale izbeau fereastra. Tata s-a închinat și a murmurat o rugăciune.

— Ei bine, iată sentința mea, a spus ridicând capul. Veți părăsi acest castel chiar acum și nu vă veți mai întoarce niciodată. O trăsură vă va conduce în afara statelor împăratului, pentru a nu putea să mai răspândiți ideile dumneavoastră nocive.

Am avut impresia că aud, la fel ca în ajun, fierul tăios al securii sfărâmând osul frontal al condamnatului. Am văzut trecând, o clipă, aceeași strălucire a cunoașterii ultime prin ochii măriți ai maestrului meu. Apoi strălucirea a dispărut și a lăsat locul unui vid glacial.

— Aș putea merge să-mi adun lucrurile?

— Nu e nevoie. Totul e aici.

Tatăl meu a arătat, într-un colț îndepărtat al bibliotecii, o grămăjoară în care am recunoscut rucsacul pe care Bachelet îl purta în plimbările noastre și valiza pe care o avea în mână la sosire, cu trei ani în urmă.

Înainte să-și strângă aceste lucruri sărăcăcioase, Bachelet a vrut, în trecere, să ia cărțile, dar contele a pus palma zgomotos pe teancul de documente.

— Pe foc, toate astea!

M-am ridicat și eram pe punctul să mă apropii de maestru pentru a-l îmbrățișa, când contele m-a apucat de guler. Revenit la brutalitatea naturală, fără să se mai teamă de ofensa veninoasă a unui visător, mi s-a adresat pe un ton de amenințare, care mi-a amintit de teribilele ședințe cu el de odinioară.

— Rămâneți unde vă aflați, domnule fiul meu!

Copilul temător din mine a renăscut preț de o clipă și m-am așezat la loc.

Bachelet a traversat toată biblioteca, tropăind fără să vrea cu tălpile de lemn ale pantofilor scâlciați. Apoi a deschis ușa înaltă de stejar, sculptată cu frunze și-a dispărut urmat de cei doi paznici. Puțin după aceea, zgomotul de copite și de roți din fier a indicat că trăsura plecase. Am rămas singur în bibliotecă și-am plâns în tăcere până la căderea nopții.

IV

Am așteptat zece zile fără să las să se vadă nimic. Am avut chiar inima să mă arăt vesel și plin de ardoare la exercițiile fizice. Apoi am cerut audiență la conte.

— Tată, l-am anunțat, formarea mea e completă. Călăresc cât se poate de bine. Știu să trag cu tot felul de arme, știu să mă bat și să comand un pluton grație învățăturilor dumitale. De acum, tot ce-mi lipsește e practica. Vreau să mă angajez în armata imperială.

Tata m-a cercetat de jos în sus. Avea aerul că adulmecă vreo mișcare vicleană în legătură cu afacerea Bachelet. Dar l-am privit atât de hotărât, mi-am compus o mimică atât de inocentă, încât n-a găsit nimic de bănuit. Și-a mormăit acordul și m-a concediat.

În el, cred azi, s-au amestecat mândria de-a mă vedea continuând tradiția familiei în slujba împăratului și ușurarea de-a scăpa de mine. N-am așteptat să-și schimbe părerea și am pornit la drum chiar în ziua următoare. Avusesem timp în zilele dinainte să pregătesc această evadare. Ca să spun drept, cu Bachelet plecat, nu mai aveam nimic și pe nimeni de părăsit. Un singur detaliu conta pentru mine: voiam să-i duc cărțile.

După ce refuzase să i le dea, tatăl meu îi poruncise unui servitor bătrân să le ardă. Acest bărbat nu era foarte

binevoitor cu mine. Mi s-ar fi supus dacă i-aș fi dat o poruncă, dar ar fi raportat imediat contelui. Am oscilat între a-mi deschide inima în fața lui, așa cum fără îndoială ar fi făcut Bachelet, sau a proceda contrar, mai degrabă în maniera tatei: a-l cumpăra, adăugând la actul de corupție o nemiloasă amenințare. Spre marele meu regret, am crezut mai sigură această din urmă soluție. Ea îmi aducea o satisfacție deplină. Am avut fericirea de a putea îndesa în bagaje o jumătate de duzină de legături in-octavo fără coperte, din care știam deja sute de rânduri pe de rost. Acest incident a reușit să-mi arate că ieșeam din copilărie ca o ființă cu două fețe: pe una se citea bunătatea fraternă pe care o arătam preceptorului meu, acea forță a sentimentelor care, după învățăturile lui, trebuia să ghideze întotdeauna alegerile morale. Pe cealaltă, brutalitatea, forța, furia, moșteniri inalienabile de la tatăl meu, pe care n-ar fi fost capabilă niciodată vreo filosofie să le țină-n frâu. Restul vieții mele urma să arate că acest dublu bagaj n-avea să înceteze niciodată să-mi apese umerii, oricât mi-aș fi dorit să mă angajez doar pe calea blândeții.

Tata îmi dăduse o scrisoare prin care îmi atesta filiația și se făcea garantul educației mele militare. Mă autoriza să iau cu mine una dintre uniformele pe care le folosisem pentru mărețele sale exerciții, precum și armele mele. Era vorba de două pistoale și o sabie care aparținuseră unui strămoș de-al meu și cu care fuseseră masacrați numeroși turci. Pentru ca nimănui să nu-i dea prin cap să creadă că plecarea mea s-ar putea datora în vreun fel celei a lui Bachelet sau ar putea fi o acțiune ostilă împotriva tatei, a organizat o ceremonie de adio în fața trupelor lui așezate în formație de onor, de la ușa castelului și până la primul sătuc al vastului nostru domeniu.

La prânz nu mai vedeam deja zidurile castelului și curând ajungeam mai departe decât îndrăznisem să mă aventurez până atunci. Apoi am ieșit de pe pământurile noastre și am pășit pe tărâmuri necunoscute. Nori întunecați m-au chemat la ei, spre nord, dincolo de orizont. Cu inima grea, cu o greață vagă în pântec, cu o speranță nebunească în minte, surâdeam tuturor oamenilor simpli pe care-i întâlneam, ridicându-mi tricornul. Aveam paisprezece ani.

*

Următorii zece ani aveau să fie ocupați doar cu războiul. Mă alăturasem nu fără oarecare greutate unui regiment, întrebând în fiecare han dacă știe cineva unde se aflau armatele. Oamenii râdeau de mine. Din fericire, în cele din urmă am dat peste regimentul lui Liebeschien. Colonelul care-l comanda era o rudă îndepărtată a tatălui meu; făcea mare caz de recomandarea lui. Am devenit locotenent. Mi-au fost încredințați șase tolomaci prost încălțați. Am avut prezența de spirit să nu folosesc cu ei metodele tatei, care nu mi-ar fi adus vreun folos. Mai degrabă mă purtam cu ei așa cum mă învățase Bachelet în timp ce vizitam satele. Le-am aflat numele, vârsta, starea. M-am interesat de sănătatea soțiilor lor, de creșterea copiilor. M-au iubit și astfel viața a fost destul de fericită între bătălii.

Căci războiul era acolo și ne opunea, ca întotdeauna, Prusiei. Alianțele, de altfel schimbătoare, aduceau celor doi inamici întăriri în trupe venite de foarte departe. Când a fost parafată înțelegerea între Austria și Franța, am avut fericirea de-a vedea alături de noi soldați născuți în foburgurile din Paris, Provența

și Champagne. Nu știam încă foarte bine ce înseamnă o țară, deși, după ce parcursesem Saxonia, Boemia și Austria, începusem să înțeleg diferența dintre un stat și micul domeniu pe care mă născusem și la care, până atunci, crezusem că se putea reduce lumea. Întrebam totuși fiecare francez dacă nu cumva, din întâmplare, cunoscuse un oarecare Bachelet, filosof din țara lui. Nici unul dintre ei, bineînțeles, nu auzise vorbindu-se despre el, dar păreau emoționați de întrebarea mea și nimeni nu mă lua în râs.

În acești primi ani am avut ocazia să iau parte la patru bătălii. În timpul celei dintâi, plutonul meu a fost în rezervă și n-a trebuit să intervină. N-am cunoscut, din toată chestiunea, decât înălțătoarele zgomote ale canonadei și strigătele de victorie. În fond, erau jocurile copilăriei mele, manevrele amuzante ale tatei, numai că săbiilor de lemn le luaseră locul arme adevărate care străluceau în soare cu toată puterea bronzului lor. A doua bătălie a fost asediul Pragăi. Gloria eliberării bieților civili asediați de prusaci avea să-mi șteargă din minte sunetul oaselor sfărâmate și urletele de moarte ale inamicilor. Următoarele două bătălii, la Świdnica și la Domstadt, aveau să fie cu totul reale și să-mi arate fața atroce a adevăratului război.

Viața militară mi-a oferit mult timp liber. Am avut ocazia de-a citi în detaliu și de-a medita asupra textelor pe care Bachelet mi le oferise în ciuda voinței lui. Mi-am dat seama că educația lui, departe de a constitui o doctrină, un sistem, era un fel de amestecătură dezordonată de idei împrumutate de la diverși gânditori care, în plus, nu erau întotdeauna de acord. Ceea ce conta era întâlnirea dintre aceste idei și mai ales întâlnirea acestor idei cu lumea. Or, dacă în viața de zi cu zi a

regimentului puteam să mă simt în armonie cu aceste pagini de înțelepciune, bătăliile mă descurajau profund. Cum să-ți lași conștiința să vorbească, acest „instinct divin“ care, după Rousseau, arată Binele, când totul te îndeamnă să despici țeasta nefericitului frate care-ți stă în cale? Cum să scapi de răutatea umană, când meseria ta e să iei parte la ea și chiar să te perfecționezi în violență și cruzime?

Bravii mei soldați erau ființe sensibile, pe care mi le apropiasem prin bunătate. Căutau fraternitatea în acest corp militar, o societate organizată în jurul câtorva necesități cotidiene (bucătăria, corvada apei, ridicarea și strângerea taberei etc.). Și iată că în formațiunea de luptă, înaintea fraților necunoscuți pe care aveau totuși mai multe motive să-i iubească decât să-i urască, se metamorfozau în călăi nemiloși. În a treia bătălie, am crezut că avusesem nenorocul de-a participa la o hecatombă ieșită din comun. Pe deasupra, am fost victima unei prime răni, o arsură pe braț, deloc severă, care m-a făcut să-mi plâng de milă și să uit într-o oarecare măsură suferința celorlalți. A patra bătălie, însă, care a fost considerată o victorie împărtășită cu francezii, avea să se dovedească și mai sângeroasă decât precedenta; avea să mă arunce în disperare, gata să-mi părăsesc țara.

Am crezut că am ocazia atunci când am primit moștenirea tatălui meu. Speram că asta avea să-mi permită să părăsesc meseria armelor. Din nefericire, succesiunea contelui avea să se dovedească o nenorocire. Până am fost informat despre decesul lui și am recâștigat castelul, soții surorilor mele își însușiseră deja bunurile și-mi contestau posesiunea cu ajutorul unor documente falsificate. Aveam să strâng țăranii care-mi erau fideli și să atac castelul. Cumnații mei aveau să apeleze la

Curtea de la Viena și aveam să fiu declarat vinovat printr-o hotărâre a împărătesei. A trebuit să las bunurile pe mâna uzurpatorilor și să părăsesc statele împărătesei.

Aveam abia douăzeci de ani și totul era pierdut.

Eram un soldat fără armată, de vreme ce Austria mă alungase. Singura mea pricepere era arta militară. Dar n-o mai consideram o elegantă și viguroasă utilizare a corpului; nu mai încercam nici o fascinație pentru marșul în cadență al trupelor și nici pentru puterea șarjelor de cavalerie. Vedeam în ea doar o știință a morții, chintesența a ceea ce societatea putea face din om când el se îndepărta de fraternitate.

De ce parte să fiu? Condamnat la arme, am decis cel puțin să schimb ceva. Îmi părea că marea îi putea oferi unui soldat o ocazie mai nobilă, dacă nu mai frumoasă, de a lupta, dacă era necesar. Nu-mi mai doream noroiul, tranșeele, caii morți. Măcar pe oceane vântul mătura miasmele și jerbele de spumă spălau corpurile de mizerie. Mi-am spus, de asemenea, că învățând știința navigației puteam îmbrățișa o carieră de navigator în marina comercială și într-o zi aveam să reușesc să mă rup de necesitățile războiului.

Am plecat spre Danzig, apoi spre Hamburg. Am avut șansa să navighez pe două corăbii care n-au trebuit să lupte deloc și pe care m-am simțit perfect fericit. Lumea mării și a porturilor mă încânta. Am avut ocazia să-l binecuvântez de o sută de ori pe Bachelet pentru lecțiile lui. Avusese mare dreptate să mă convingă că spiritul provine din simțuri. O, cât de diferite ar fi fost ideile mele dacă aș fi rămas la castel! Niciodată nu mi-aș fi imaginat lucrurile pe care le-am descoperit. Plănuiam să merg și mai departe și eram gata să mă îmbarc spre Indii când Providența, în care Bachelet nu credea, a revenit în viața mea

pentru a mă antrena într-o luptă căreia n-aveam să mă pot sustrage niciodată.

V

Cu siguranță, tata nu mi-a pricinuit decât nenorociri, atât în timpul vieții, cât și după moarte. Părăsind Ungaria pentru a nu mă mai întoarce, mă simțeam mai polonez ca niciodată și mă gândeam cu emoție la mama.

Hazardul a dorit ca, cu ceva timp înainte, un unchi de-al meu să mă facă moștenitorul lui în Lituania. Am devenit nobil cu drepturi depline al Poloniei și am intrat, astfel, în jocul complex și pasionat al acestei țări.

Până atunci nu cunoscusem tirania, dar acesta era regimul obișnuit al puterii din jurul meu, la castel sau la Curtea de la Viena, și prin urmare nu vedeam necesitatea de-a o combate. Ca o ființă amfibie care nu trăise decât în apă, nu știam că și altă atmosferă era respirabilă. Bachelet îmi sugerase asta, totuși. Îmi vorbise adesea despre puterea absolută și-i criticase excesele. Din prudență sau din dorința ca eu să-i descopăr singur relele, nu mi-a oferit niciodată un exemplu concret și învățăturile lui în această privință au rămas teoretice.

În ziua când tata l-a izgonit de la castel, am avut o primă ilustrare a ideilor acelui Montesquieu pe care Bachelet îl cita adesea. Concentrând în mâinile lui crude puterile legislativă, executivă și judiciară, tata avusese toată libertatea de-a stabili legea, de-a declara încălcarea ei și de-a executa pedeapsa pe

care el singur o hotărâse. La fel, în vârful imperiului, suverana Austriei mă condamnase fără motiv și în virtutea aceluiași abuz de toate puterile care se aflau în mâinile ei.

În Polonia, pentru prima dată, am descoperit că e posibil să refuzi acest absolutism. Nobilii polonezi erau nebuni după libertate. Sigur, această libertate nu-i privea decât pe ei și încă nu era vorba despre popor. Dar ea făcea să domnească în țară un climat de dezbateri pasionate. Libertatea mergea până la exces și, fără acel faimos echilibru al puterilor despre care Bachelet îmi vorbise atât, avea tendința să se autodistrugă. Tiranii din împrejurimi aţâțau focul și nu așteptau decât ocazia de-a jupui țara, dacă acea criză politică avea s-o slăbească și mai mult. Țarii Rusiei se dovedeau a fi cei mai activi în acest joc mortal. Astfel, Polonia trăia cu mult înaintea altora paradoxurile și limitele libertății. Acest lucru măreț nu poate supraviețui decât într-o lume care îi e favorabilă. E puțin spus că nici n-a făcut-o.

Chestiunea aproape că era de la sine înțeleasă. Polonia, ruinată de diviziunea internă, a văzut cum Rusia, cu complicitatea Prusiei și-a Austriei, care-și așteptau partea, îi impunea o tutelă politică nemiloasă. Polonezii nu suportau acest dictat străin. Erau atașați cu pasiune de libertatea care-i costase atât de mult. Avea să se formeze o confederație în orașul Bar, menită să se opună rușilor și tuturor celorlalți. Am luat și eu parte. Confederații aveau să-mi ceară să fiu mereu pregătit.

Când m-au chemat la luptă, am părăsit corăbiile, mi-am abandonat planurile de navigație și m-am alăturat cu entuziasm confederației.

Ideile mele despre război se maturizaseră. Nu intrasem în meseria armelor decât din plăcerea exercițiilor fizice, din

atracția față de aventura fraternă a armatelor, dintr-un soi de nevoie instinctivă de-a da sângelui meu prea încins un mijloc de-a consuma energia în plus. Se adăugaseră la asta dezamăgirea pentru pierderea lui Bachelet și dorința de-a părăsi castelul cât mai repede.

Primele bătălii mă făcuseră să mă trezesc din aceste visuri. Văzusem cruzimea și sângele și mă simțeam revoltat de barbaria luptelor. Dar, gândindu-mă la asta – și avusesem tot timpul s-o fac în lungile ore de cart petrecute pe duneta corăbiilor pe care navigasem –, făcusem o distincție. Ce mă revoltase în sălbăticia luptei era exact gratuitatea ei. Soldații mei le luau gâtul dușmanilor fără nici un motiv. O făceau pentru că asta era funcția pe care le-o atribuise o societate denaturată. Pe scurt, ce mă revolta în meseria armelor nu erau armele, ci meseria.

În schimb, și acesta fusese cazul la Praga, dacă forța era pusă în slujba unui ideal, dacă viza să combată un rău și să pună în locul lui, dacă nu un bine, cel puțin un mai bine, atunci armele deveneau instrument al civilizației. Libertatea reprezenta pentru mine acest ideal, în orice caz, lupta împotriva tiraniei. O asemenea luptă ar fi presupus utilizarea forței. Așa cum scrisese Jean-Jacques Rousseau într-o frază rămasă mult timp ascunsă ochilor mei și care încă dă naștere unor întrebări în mintea mea: „Trebuie să-i forțăm pe oameni să fie liberi“. Alăturându-mă confederației din Bar și luând parte la lupta împotriva tiraniei rusești, mă simțeam legitimat să folosesc forța și chiar să ucid.

În această stare de spirit m-am dus la Cracovia, unde se adunaseră confederații. Am sosit chiar în ziua în care au atacat rușii. Am fost numit general-colonel și comandant al cavaleriei.

Am plecat deci să caut un regiment de 600 de oameni într-o garnizoană vecină și i-am făcut să intre, prin luptă, chiar în orașul asediat. Detaliile acestui război nu merită povestite aici. Aș spune doar că am luptat fără conștiință și că tovarășii mei, la fel ca inamicii, mi-au făcut onoarea de a-mi recunoaște o anumită vitejie. Mi-am încurajat oamenii folosind aceleași metode inspirate de Bachelet, pe care le încercasem deja în serviciul Austriei. De această dată, le-am putut oferi mai mult decât o simplă atenție fraternă. Egalitatea dintre noi avea sens, deși eram comandantul lor și acceptau asta în totalitate. Mai presus de toate, ne uneau cauza libertății și ura față de tiranie. Le-am citit pagini din Voltaire pe care le traduceam noaptea în poloneză. Acele idei i-au exaltat; le-au oferit forța morală să se bată ca niște ființe umane, și nu ca niște animale.

Pericolul era peste tot și nu întotdeauna acolo unde ne-am fi așteptat. Dacă, în privința bărbaților, lucrurile mergeau spre mai bine, încă nu mă puteam încrede în femei. În fața lor nu eram încă înarmat și n-a lipsit mult, înainte s-o facă rușii, să fiu capturat de una dintre ele.

Trebuie să recunosc că, dacă până atunci educația mă făcuse neînfricat și-mi oferise completă stăpânire asupra propriului corp, mai rămânea un domeniu de dezvoltat, acela al iubirii.

Relațiile mele cu femeile de la castel se rezumau la adorația îndepărtată pe care i-o purtam mamei, la indiferența disprețuitoare pe care mi-o arătau surorile și la supunerea temătoare și periculoasă a servitoarelor. Bachelet, care trăia în solitudine și într-o aparentă abstinență, nu era un exemplu în această privință. Îmi vorbise, de bună seamă, despre iubirile lui Diderot, despre nobilele protectoare ale lui Jean-Jacques. Dar el părea să evoce muze, nu ființe din carne și oase. Fierberea

umorilor mele, în adolescență, m-a făcut o vreme să privesc cu deosebită tulburare țărăncile cu care ne încrucișam pașii în escapadele noastre. Sub supravegherea austeră a lui Bachelet, nici nu se punea problema să le urmăresc. Tata, de altfel, n-ar fi tolerat acest lucru, tocmai el, care totuși lipsea o dată sau de două ori pe lună pentru a-și satisface nevoile, am aflat mai târziu, într-o casă dedicată acestui scop, aflată departe de ultimele sate de pe domeniul nostru.

În definitiv, mi-am aruncat toate forțele în jocul armelor și am găsit în el o liniște satisfăcătoare, în lipsa alteia. Brav colonel, respectat de trupe și în același timp mai puțin decât un copil în materie de sex, nu puteam să nu trezesc dorințele câtorva femei. Unele aveau să rămână mute și să aștepte un gest din partea mea. Ele așteaptă și astăzi. Altele aveau să fie mai ofensive și să încerce să-mi întindă capcane. Scăpam de ele prin simpla mea naivitate, care nu mă lăsa să văd nimic. O dată, totuși, am fost la un pas de-a nu mai scăpa nevătămat.

M-am îmbolnăvit de plămâni în timpul iernii. Un mic nobil de țară din vecinătatea regimentului m-a primit în casa lui. Mi-a oferit îngrijiri cât mai atente și a trimis-o la căpătâiul patului meu pe fiica lui cea mai mică. Febra, somnul care îmi lipsise atât și mă toropea în patul cald, o slăbiciune extremă care mă cuprinsese odată cu boala, toate acele lucruri pe care nu le cunoscusem niciodată îmi dădeau impresia unei scufundări în gol. Aveam coșmaruri. Eram pe o corabie pe Marea Baltică, apa înghețată urca inexorabil și avea să mă înghită. Dârdâiam în cearșafurile pline de sudoare. Strângeam mâna infirmierei mele providențiale. Ea îmi atingea fruntea, îmi ducea la buze o cană cu apă rece. Într-o zi, în primele ore ale dimineții, am avut

senzația că era culcată în pat alături de mine. Apoi am adormit din nou și, la trezire, nu mai era.

În sfârșit m-am vindecat. Când am fost pe picioarele mele și îmbrăcat în uniforma devenită prea largă, pentru că slăbisem foarte mult, gentilomul m-a invitat solemn la cină. Eram singuri într-o sufragerie împodobită cu tapiserii mâncate de molii. Chiar și pentru această ocazie măreață, nu pusese să se aprindă decât jumătate dintre lumânările lustrei. Un borhot oribil aștepta, probabil, de atâta vreme în carafe, încât își impregnase culoarea pe pereții vaselor. În timp ce mestecam, fără speranța de-a le înmuia, bucăți dintr-o oaie famelică, tatăl de familie m-a întrebat în ce dată plănuiam să fixez ceremonia.

Am înmuiat îmbucătura de carne cu o gură de vin și-am întrebat:

— Care ceremonie, marchize?

— Păi, nunta.

Am încercat să rezist cu aceeași tărie ca a cărnii ce-mi fusese servită. Gentilomul mi-a explicat, blând la început, mai amenințător apoi, că am mers atât de departe cu intimitatea, fata lui și cu mine, în acele zile de febră, încât ea putea fi considerată, pe bună dreptate, dezonorată. Eram cu atât mai puțin înarmat să contest acel lucru, cu cât amintirile mele erau confuze, iar în mijlocul lor stăruiau vagi imagini ale unui sân dezgolit și ale unui păr ce mi se revărsa pe mână. În aceste momente de mare spaimă, m-am agățat, ca de obicei, de ce ar fi făcut Bachelet într-un asemenea caz. Mi-a revenit în minte un citat din Machiavelli pe care el îl repeta adesea. „Dacă nu poți împiedica un lucru, trebuie să ți-l dorești.“

— Ei bine, marchize, propunerea dumneavoastră cade bine, am spus eu ridicând paharul strălucitor. Chiar nu știam cum să

vă spun asta.

— Să fie într-un ceas bun, dragul meu conte! a strigat el sărind în picioare.

Fără îndoială, se temea de o apărare mai feroce din partea mea. Am ciocnit paharele peste masă și apoi a strigat cu voce încântată:

— Marthe, Katarzina, veniți repede aici.

Soția și fiica lui, care așteptau în spatele ușii servitorilor, au intrat surâzătoare în cameră. Marchiza era de-o urâțenie extremă și mai era și prost îmbrăcată, dar aceste inconveniente nu mă priveau. Din nefericire, îmi dădeam seama că îi dăruise fiicei toate cusururile ei și îi transmisese aceeași artă pe care ea o stăpânea la perfecție: aceea de-a se îmbrăca prost. Sărăcia veritabilă poate fi armonioasă și chiar elegantă. Dimpotrivă, sărăcia bogaților, care se numește avariție, provoacă în mine un enorm dezgust. Numita Katarzina era la fel de aspră ca stofele ieftine ce-o înveșmântau. Acum, când febra nu-mi mai tulbura vederea, mi se revela și urâțenia trăsăturilor ei. Bachelet avea mare dreptate să se încreadă în adevărul simțurilor noastre, cu condiția ca acestea să nu fie alterate. Am adunat destulă forță din străfundul disperării mele pentru a-mi compune ceva asemănător unui zâmbet. Tânăra, nu atât de tânără, de altfel, și-a desfăcut buzele subțiri ca niște lame, descoperindu-și dinții pătați.

— Haideți, a spus înduioșat marchizul, dați-vă mâinile.

Am apucat mâna logodnicei mele. Era osoasă și înghețată.

Marchizul și soția s-au lansat apoi într-o lungă discuție pentru a fixa data căsătoriei și condițiile ei. Am acceptat totul. Din fericire, când mi-au propus să mă stabilesc la ei până la

ceremonie, o ultimă ocheadă aruncată viitoarei mele soții mi-a dat curajul să mă opun.

— Din nefericire, am răspuns eu simulând încurcătura, mai întâi trebuie să mă alătur regimentului meu și să dau dispoziții cu privire la comandă în lipsa mea.

Am precizat că trebuia să dau acele ordine fără întârziere și am adăugat, lucru pe care nici azi nu mi-l pot ierta, că, cu cât plecam mai repede, cu atât mai repede urma să avem bucuria de-a ne reuni din nou.

Pe drum, călare, îmi cercetam amintirile, cuprins de panică. Putuse boala să mă facă să-mi pierd în așa măsură mințile încât să fi...? Nu, clar, era imposibil. Aerul rece, albul arborilor înghețați ce se profilau pe un cer indigo, soarele iernii în coamele strălucitoare ale cailor cu care-mi încrucișam drumul, toate acestea îmi readuceau în inimă bucuria vieții, o dorință de libertate. M-am scuturat în șa, am îndemnat calul și-am ajuns în cantonament. Două zile mai târziu, în fruntea a o mie patru sute de oameni, m-am lansat, sub ordinele prințului Lubomirski, în asaltul fortăreței Lanckorona. Înarmat cu tunuri, teama mea în fața zidurilor era mai mică decât spaima pe care o încercam la ideea de-a mă căsători cu acea femeie oribilă.

Mai aveam de făcut progrese pentru a deveni un bărbat în toată puterea cuvântului.

VI

În timpul acestui război din Polonia, apărând noi orașul Cracovia fără mari speranțe de a-l păstra, am trecut prin experiența diversității culturilor și popoarelor. Aveam impresia că scriam un nou capitol din *Convorbiri despre pluralitatea lumilor* de Fontenelle. Tot ce descopeream în jurul meu era atât de diferit de lucrurile care alcătuiseră decorul copilăriei mele! În fiecare zi vedeam venind noi voluntari din diverse colțuri ale Europei. Deja, slujind în armata austriacă, avusesem ocazia să fiu înconjurat de luptători de diverse naționalități. Situația era, totuși, complet diferită. În slujba Imperiului și în funcție de alianțele acestuia, ne erau trimiși soldați de către prinții care guvernau statele. Marele potop al tiraniei târa după el, ca pe niște pietre trase în matca unui torent, o magmă de oameni ținuți în sclavie. Dimpotrivă, în Polonia era apărată o idee, era făcută o alegere voluntară în favoarea libertății. Indivizi care-și urmau conștiința divină lăsau totul pentru a se alătura acestei lupte, chiar dacă-și dădeau bine seama cât era de disperată.

Printre ei, m-am atașat îndeosebi de un suedez de vârsta mea, pe nume Oleg Wynbladth. Era din Stockholm și nu îmbrățișase cariera armelor decât pentru a le face pe plac părinților, amândoi născuți în familii de militari. Prizonier în Rusia în timpul războiului cu Suedia, evadase și se alăturase

trupelor confederate pentru a combate absolutismul țarului. Fizic, era cât se poate de diferit de mine. Mic de înălțime, aproape bolnăvicios, foarte miop, nu dădea dovadă de vreo mare competență, ci mai degrabă de rezistență. Cea care ne-a apropiat a fost franceza, limbă pe care o învățase singur în timpul captivității, pe care o citea și o înțelegea perfect, dar o vorbea cu un accent puternic și o mare lentoare. Am făcut schimb de cărți. Ale mele erau cele pe care le păstram pentru Bachelet. El le descoperise pe-ale sale în timpul jafurilor la care luase parte în diverse locuri.

Pe măsură ce menghina se strângea în jurul trupelor poloneze confederate, ne părăsea treptat și plăcerea lecturii. Trebuia să găsim hrană cu orice preț și să creăm diversiuni pentru a permite introducerea proviziilor în tabere. Pericolul era din ce în ce mai mare și, în acel joc mortal, în mine se năștea o plăcere neașteptată. Cu Oleg și cu alții, făceam concursuri de îndrăzneală și vitejie, atacând, lăsându-ne urmăriți de cavalerii ruși și închizând după noi porțile Cracoviei în ultima secundă. Cazacii știau să aprecieze acest gen de provocare. Recunoșteau în ea o fărâmă din propria nebunie, același gust pentru o viață trăită în imediata apropiere a morții. Cred că răspunsul lor de oameni de onoare era să ne cruțe. Pentru ei, jocul consta în a ne captura vii.

Și, bineînțeles, aveau să reușească.

Era luna august, o zi caldă și interminabilă. Forțasem o breșă pentru a părăsi orașul cu un important detașament de cavalerie. La întoarcere, lupta avea să se sfârșească prost. Primii cai aveau să cadă, antrenând în urma lor căderea celorlalte rânduri. Căldura sufocantă, lumina puternică a soarelui la zenit, setea care agrava praful și uscăciunea

pământului, toate s-au unit pentru a ne slăbi. Schimbând lovituri de sabie cu inamicul, am simțit de mai multe ori cum tăișurile îmi intrau în carne. Sângele îmi curgea prin cămașă și îmi păta vesta. Rănile erau serioase, dar nimic care să mă împiedice să lupt în continuare. Bătălia se desfășura chiar la periferia Cracoviei. Auzeam clopotele orașului sunând orele. Pe la cinci, am simțit o durere puternică în pântec și, aproape în același timp, calul meu s-a prăbușit. Cei doi cazaci care trăseseră cu pistoletele mi-au confiscat sabia, mi-au golit oblâncul șeii și m-au făcut prizonier. Pentru a-mi arăta asta, unul dintre ei și-a pus mâna grea pe umărul meu. Era un gest de stimă între războinici. Îmi atenua întru câtva rușinea de-a mă vedea deposedat de arme, condus mai întâi în fața colonelului Brinken și apoi la câteva leghe de-acolo, la generalul rus care era comandantul suprem al armatei.

Credeam c-am pierdut totul când am fost jefuit de moștenirea tatălui meu. Îmi mai rămânea doar o treaptă de coborât pentru a atinge ultimul nivel al nefericirii. Această treaptă tocmai o coboram. Aveau să-mi ia ultimele două bunuri de care dispuneam: onoarea și libertatea. Am crezut că viața mea se terminase. În realitate, ea abia începea.

*

Existența unui prizonier e în întregime supusă voinței temnicerilor săi. Unii s-au arătat foarte cruzi cu mine, alții, mai clemenți. Trebuie să spun că, în această primă perioadă a captivității mele, preferam să fiu în mâinile unor oameni nemiloși. Cu ei, lucrurile sunt clare și noua stare nu e atât de greu de suportat, în timp ce stăpânii atenți și amabili aduc

spiritului o îngrozitoare nostalgie. Îndulcind viața de zi cu zi, ei o fac aproape asemănătoare celei dinainte, astfel încât nu rămâne decât o diferență, orbitoare și crudă: libertatea pierdută.

Am fost tratat grosolan și, în loc să mă gândesc la captivitatea mea, m-am preocupat cu totul să-mi vindec rănile cărora le fuseseră refuzate îngrijirile și să rezist foamei și disconfortului temniței în care mă aruncaseră. Apoi, treptat, pe măsură ce rănile de la braț se închideau și din carnea sfâșiată dispăreau șrapnelele pe care le încasasem în pântec, am fost trimis spre colțurile îndepărtate ale Rusiei. După câteva etape mai mult sau mai puțin penibile, am ajuns la Kiev și apoi la Kazan, destinația mea finală. Orașul servea drept închisoare deschisă pentru câteva mii de soldați și ofițeri capturați mai ales în războiul din Polonia. Mi-au stabilit reședința în casa unui bijutier. În acest loc pașnic, regăsind o existență normală, m-am cufundat mai întâi într-o groaznică tristețe. La aproape douăzeci și opt de ani, nu-mi vedeam nici un viitor și, neștiind cât timp urma să fiu închis, mă gândeam cu disperare că tinerețea mea avea să se piardă în van în acel exil.

Din fericire, când m-am recuperat și am putut ieși în oraș, l-am regăsit pe prietenul meu Oleg Wynbladth. Avusese aceeași soartă ca mine și locuia într-o casă din vecinătate. Ne-am reluat conversațiile și plimbările. Locuitorii ruși ai orașului nu ne tratau cu ostilitate și Oleg m-a introdus în câteva saloane unde aveau loc dineuri foarte primitoare. Foarte curând, duceam o existență aproape mondenă, chiar dacă una stranie, de vreme ce, deși aveam libertatea de-a ieși, de-a lega prietenii, de-a participa la petreceri, seara trebuia să ne întoarcem în casa desemnată drept locuință. Pe scurt, aveam cu toții impresia că

spiritul ne era liber, dar corpul rămânea captiv. Spiritul nostru, în realitate, nu era atât de liber pe cât părea, căci guvernatorul avea în oraș o rețea de spioni care ne obliga să ne păstrăm prudența.

Ne-am dat repede seama că mai mulți ruși pe care-i frecventam nutreau aceeași ură față de tiranie care ne făcuse pe noi să punem mâna pe arme. Țineau discursuri în care țarina era tratată cu asprime. Noi ascultam cu bunăvoință prudentă. Unii ne mărturiseau că au planuri de revoltă și că lor li se alăturau mai multe orașe, până și Moscova. Prea puțin numeroși pentru a putea spera să învingă singuri forțele imperiale, acești conjurați ruși contau pe noi, prizonierii străini, pentru a ne uni forțele cu ei. Așteptau multe și din partea tătarilor, care n-aveau să întârzie să ia cu asalt orașul. Recenta intrare în război a Turciei împotriva armatei ruse reușise să-i convingă pe acești musulmani să se revolte. Navigam prin această ambianță periculoasă dornici să-i încurajăm pe acești oameni care iubeau aceeași libertate ca noi, dar constrânși să ne controlăm pornirile care, cu siguranță, ajungeau la urechile poliției. Eu eram în prima linie a afacerii, delegat de prizonieri să mențin contactul cu șefii conspirației.

Din nefericire, de când părăsisem castelul copilăriei, am avut toată libertatea de a-mi cerceta măsura propriului caracter. Natura m-a înzestrat cu acest corp voinic care stă în fața dumneavoastră și cu o atenție fraternă față de toți, pe care fără îndoială o datorez în mare măsură lui Bachelet. Această trăsătură de caracter are și părți bune: îi antrenez fără efort pe cei aflați sub ordinele mele, atrag o simpatie naturală în grupuri de oameni, ajung repede, în situații de acțiune, să merg în față și să vorbesc pentru alții. Inconvenientul e că nu știu să

trec neobservat. Și atunci când, cum a fost cazul la Kazan, trăiesc într-un mediu supravegheat, devin inevitabil cel observat și identificat ca lider.

Atunci când, din cauza unor rivalități personale, conspirația fusese denunțată guvernatorului, acesta a decis să facă să cadă capete, iar pe-al meu l-a pus primul pe listă. A dat ordin să fiu adus. Era noiembrie. Era noapte. Aprinsesem un foc strașnic și citeam, pentru a zecea oară poate, o traducere poloneză după *Robinson Crusoe* pe care Oleg reușise s-o păstreze. Am auzit bătăi în ușă. Am coborât să deschid, îmbrăcat în cămașă de noapte și izmene din flanelă.

Un ofițer m-a întrebat dacă contele Benjowski era acolo. Am ezitat o clipă, apoi i-am răspuns că dormea sus, în camera lui. Ofițerul a luat lumânarea pe care o țineam în mână și a pornit la goană în sus pe scări împreună cu garda lui. Am profitat pentru a fugi. L-am trezit pe Oleg. S-a îmbrăcat în grabă, mi-a împrumutat o haină prea mică pentru mine și, astfel îmbrăcat, am mers împreună pe drumurile pustii până la ieșirea din oraș. Într-un sat din apropiere, am convins un țăran să ne vândă – prea scump – doi cai. Noaptea era rece și senină. În galopul greoi al animalelor noastre de povară, am luat drumul Moscovei, luminat de luna aproape plină. Știam că unul dintre nobilii conspiratori e stăpânul unui domeniu aflat în acea direcție. Primisem autorizația de-a merge acolo într-o după-amiază, cu câteva săptămâni înainte. Intrarea pe aleea care ducea într-acolo era marcată de un cedru uriaș, pe care l-am recunoscut fără probleme. Uriașa casă era cufundată în întuneric și, când am bătut la ușă, am auzit agitație. Se pregăteau de luptă. Probabil seniorul se temea de o descindere a poliției. Când a deschis fereastra și a văzut doi bărbați

neînarmați, dintre care unul îmbrăcat în cămașă de noapte și încălțat cu papuci de casă, ținând de căpestre doi mizerabili cai de povară, a făcut o mutră atât de stupefiată, încât, în ciuda pericolului, am izbucnit cu toții în râs.

Revenindu-și din uimire, gentilomul ne-a furnizat în mare grabă mijloacele necesare dispariției. Ne-a îmbrăcat, ne-a procurat permis de circulație și ne-a dat suficienți bani pentru a acoperi necesitățile unei călătorii lungi. Cu trăsuri de poștă și călare, am ajuns la Moscova și apoi la Sankt-Petersburg fără a atrage prea mult atenția.

Am parcurs aceste distanțe lungi cu bucurie în suflet și fără nerăbdare. Nu eram încă liberi, dar nu mai eram nici prizonieri. Și, cum nu știam care avea să fie destinul nostru după atâtea rupturi și exiluri, înțelegeam să ne bucurăm de acest prezent neașteptat pe care Providența, în care Bachelet nu credea, ni-l făcea cadou. În Sankt-Petersburg, am închiriat un apartament și am jucat o mică farsă, pretinzând că eu sunt un conte aflat în călătorie și Oleg e valetul meu.

Un german pe care l-am întâlnit pe promenada din lungul Nevei, aflând că doream că călătoresc spre Europa, mi-a recomandat un căpitan de vas olandez. Aveam să merg să-l întâlnesc chiar în acea seară. Era un personaj înalt și taciturn, care părea sculptat de mare; vânturile îi acoperiseră fața de riduri, apa sărată îi prefăcuse părul în câlți și rarele lumini ale cerurilor din nord împrumutaseră ochilor săi culorile hulei. Era imposibil să citești în trăsăturile acestei statui cea mai vagă expresie și n-aș fi putut afirma că-mi crezuse povestea cu stăpânul și valetul. Nici măcar nu eram sigur ce limbă vorbea; nu avea nici o reacție la aceleași cuvinte rostite în germană, în franceză și în rusă. Ne-a indicat un preț ridicând degetele. Am

căzut de acord pentru cinci sute de ruble și i-am spus că aveam să revenim pe seară cu lucrurile noastre.

Grosolănia acestui marinar mă împiedica să cred că era turnător și trădător. Trădarea necesită o suplețe care lui cu siguranță îi lipsea cu desăvârșire. Cel mai probabil e că era supravegheat, ca toți proprietarii de corăbii care puteau lua pasageri la bord. Și mai sigur, poliția era pe urmele noastre și înnodase cu răbdare toate firele încă de la evadarea noastră din Kazan. Tot ce pot să spun e că, atunci când ne-am întors seara pentru a ne îmbarca, ne aștepta un detașament de soldați.

Am fost duși la fortăreața Petru și Pavel. După interogatorii absurde, amenințări cu torturi care, din fericire, n-au fost puse în practică, și un simulacru de judecată, s-a decis că aveam să părăsim pentru totdeauna statele țarinei și aveam să jurăm să nu mai luptăm împotriva ei.

În schimb, la câteva zile după aceea, am fost scoși din închisoare, îmbrăcați în costume din piele de oaie și urcați în sănii. Iarna acoperea pământul cu un strat gros de gheață. Nori groși și pufoși, nemișcați, ne priveau din cer. Am crezut că porneam spre Polonia, așa cum ne obliga sentința. Din nefericire, pe măsură ce săniile alunecau pe zăpadă cu plăcutul lor clinchet de clopoței, am recunoscut satele prin care trecuserăm în timpul fugii noastre. Și, judecând după direcția soarelui, curând n-am mai putut să ne îndoim. Eram duși spre est.

La absolutismul tiranilor se adaugă și arbitrarul justiției lor. Pedeapsa noastră fusese comutată și n-aveam să știm niciodată de cine sau de ce.

Eram izgoniți și deportați în Siberia.

VII

În *Scrisoare despre orbi*, Diderot analizează problema teoretică ridicată de un orb din naștere căruia i-ar reveni vederea: ar putea el deduce, din ce vede, noțiunea de distanță? În realitate, când un obiect e mai aproape sau mai departe de ochi, se mărește sau se micșorează. Cum să știi, fără să-l atingi, care e mărimea lui „adevărată“ și, prin urmare, la ce distanță se află? Această întrebare cu privire la mărime deschide o dezbatere filosofică în care m-am ferit să intru. Dacă o menționez aici, e pentru că înțelegerea mărimii e în general atașată unei experiențe. Ne deplasăm și din această deplasare se naște ideea pe care o avem despre spațiu. Toată lumea poate fi înțeleasă prin această idee, pentru că toată lumea trece prin aproape aceeași deplasare, într-o casă, un oraș, o provincie, la rigoare străbătând o întreagă țară.

Dar traversarea Siberiei e altceva. Nici o experiență nu se poate compara cu ea. Această deplasare gigantescă dă altă măsură întinderii. Ea introduce ideea de infinit.

Ar fi suficient să spun că am avut nevoie de vreun an, călătorind în fiecare zi sau aproape, pentru a ajunge în locul unde fuseserăm deportați. Un an întreg pentru a ne afunda în fiecare zi tot mai mult într-o întindere infinit de monotonă, acoperită de păduri mai mult sau mai puțin dese, adesea joase,

presărate cu mesteceni și brazi pitici, uneori deschisă în câmpii nesfârșite, așternute cu buruieni, ferigi și mușchi. Cu sania, pe cal, cu troica, adesea pe jos, am așteptat zi după zi să se întâmple ceva care să anime peisajul. Odată părăsite orașele, îți poți da seama în ce măsură habitatul uman e concentrat, înghesuit pe marginile acestui tărâm uriaș. Omenirea, în aceste spații, e copleșită de evidența solitudinii ei. Infinitul Siberiei ne dă o idee despre alte infinituri, acela al mărilor și cel al cerului, în care Pascal, primul în epoca noastră, a văzut măsura insignifianței noastre.

Și-apoi, în Siberia, când te aștepți mai puțin, pânza acestei monotonii se deșiră și din ea țâșnește un eveniment neprevăzut, marcat și el de lipsa de măsură: un fluviu atât de lat, încât nu-i vezi celălalt mal, sau munții înspăimântători care-și arată dubla amenințare a vârfurilor nesigure și-a prăpăstiilor abrupte.

Într-un an, călătorul are timp să descopere pe propria piele extremele brutale ale climatului. Vara toridă, înăbușitoare și plină de praf, face de neconceput sosirea totuși atât de apropiată a unei ierni pline de zăpezi și furtuni și viscole glaciale. Pielea omului, mai înainte înnegrită de cuptorul verii, e prinsă apoi în tăișul de fier al frigului extrem.

Există două feluri opuse și în același timp similare de a pedepsi un om: să-l condamni la închisoare sau să-l arunci în infinit. Până atunci avusesem experiența celulelor și le gustasem cruzimea. Urlasem în temnițe și lovisem cu pumnii în pereți. Mi se părea că trăisem tot ce-i mai rău. Pentru că nu cunoscusem Siberia.

Intrând în ea, simți cum zilele se desfășoară una după alta și-apoi cum se rupe firul pe care îl credeai solid, cel care te

leagă de omenire. Nu trăiești doar separat de ce iubești, ca într-o închisoare, ci devii străin. Pierzi mai întâi speranța de-a regăsi într-o zi o casă cunoscută, o viață primitoare, adevărate sălașuri de oameni, apoi îți spui că și dacă vei avea vreodată bucuria de-a afla iar aceste plăceri, amintirile aduse de solitudinile siberiene îți vor interzice să mai duci vreodată o viață normală. Experiența pascaliană a infinitului ne va face de neconsolat în fața unicei distracții. Nici o căldură umană nu va putea vreodată să ne încălzească din nou sufletele înghețate de-aceste tărâmuri pustiite.

În același timp, în măsura în care ne simțim iremediabil separați de societatea oamenilor, suntem gata să construim alta, mai puțin numeroasă, evident, cu ființe asemănătoare nouă, care nu mai sunt legate de nimic, dar care conservă un singur bun: umanitatea lor.

Acești oameni sunt egali sau puțin le lipsește pentru a fi. Prizonierul și temnicerul suferă de aceeași foame, de același frig, de aceeași monotonie. Ultimul dintre șerbi, evadat și refugiat într-o pădure, se poate încălzi la același foc cu marele senior deportat sau cu savantul exilat.

Oamenii nu trăiesc concentrați în Siberia și nici nu sunt separați de ceilalți prin pereți. O mână celestă i-a aruncat acolo, fără vreo ordine, ca pe niște semințe pe câmp. Diferența e că pe solul siberian nu prind rădăcini și rămân împrăștiați, suspendați la voia unui destin care, totuși, i-a abandonat.

Astfel se constituie uimitorul paradox al infinitului siberian. E locul cel mai primitiv cu putință. Natura nu-i pune nici o limită, nu-i aduce nici o atingere. Dimineața devreme, când soarele-și trimite razele la sol printre trunchiurile răsucite ale arborilor, unui spectator indiscret îi pare că lumea se trezește în

același timp cu natura. Pământul nu mai are vârstă: Creația s-a petrecut ieri. Nu s-a schimbat nimic de la Geneză.

În ciuda tuturor acestor lucruri, în acest decor de început de lume puteai întâlni personajele cele mai educate, cele mai politicoase, cele mai nobile pe care societățile umane, pe parcursul dezvoltării lor, le-au putut crea. Veneau de peste tot: unguri, suedezi, greci, germani. Se aflau printre ei medici, chirurgi, matematicieni, negustori, bancheri. Și, printre ruși, tot felul de ofițeri și curteni, chiar și prinți pe care un cuvânt, o bănuială, o mică insolență îi aruncase din belșugul Petersburgului în adâncurile pădurilor siberiene.

La începutul călătoriei, mai întâlneam orașe demne de acest nume, ca Tobolsk sau Tomsk. Dar, pe măsură ce avansam, garnizoanele staționate la distanțe din ce în ce mai mari una de alta erau adăpostite în simple forturi de lemn. Piețele în care se desfășura comerțul principal al Siberiei, cu blănuri de animale, în ciuda prețului ridicat al acestor mărfuri, nu erau alcătuite decât din cabane și tarabe grosolane de lemn.

Ideea evadării apărea în mintea exilaților încă de când luau cunoștință de condamnare, dar dificultățile fugii erau numeroase. Cum să găsești hrană pe aceste întinderi de păduri și câmpii? Chiar și cu susținerea de care dispuneam noi, am fi ajuns să ne hrănim cu scoarță de mesteacăn înmuiată în apă și caii noștri ar fi trebuit adesea să se mulțumească să mănânce mușchiul care creștea pe trunchiurile arborilor. În plus, pădurile nu erau dese, dar erau pline de hățișuri încâlcite prin care era aproape imposibil să-ți croiești drum. Trebuia deci fie să urmăm drumurile supravegheate de cazaci, fie să ne asumăm riscul de-a ne rătăci. În anumite regiuni, triburile tătare ostile amenințau să atace garnizoanele și cu atât mai

mult fugarii. Convinși de aceste pericole, exilații pe care-i întâlneam în drumul nostru, oricât de mult și-ar fi dorit să-și recapete libertatea, nu întreprindeau nimic pentru a o recâștiga. Prezența lor era înregistrată în regiune de ani buni. Copiii exilaților, născuți acolo, se înrolaseră în armată și obțineau uneori grade înalte.

Într-o zonă populată de tătari tunguzi, crescători de animale pașnici și deloc agresivi în ceea ce ne privea, un negustor de blănuri mi-a propus să evadez prin China. Cunoștea drumurile până acolo. Din nefericire, starea mea se agravase în timpul drumului și mai multe dintre rănile mele, închise prost, începuseră să supureze. Am refuzat.

Ne-am continuat călătoria prin noroiul dezghețului, prin căldura verii, prin ploile de toamnă și-apoi am regăsit gerul iernii.

Am folosit tot felul de vehicule, tractate de cai, de câini și chiar de acele animale extraordinar de blânde care sunt renii. Am traversat râuri prin vaduri, iar pe altele mai mari le-am trecut cu bărci din lemn de mesteacăn. Am ajuns chiar să dormim pe solul înghețat în luna februarie și, în nopțile de vară, să suportăm atacurile nemiloase ale țânțarilor și-ale tăunilor.

În ciuda acestor suferințe și-a încercărilor zilnice, păstram o speranță: locul final al detenției noastre. Știam de la cazacul care-i conducea pe paznicii noștri că fuseserăm exilați în Kamceatka. Fără să cunoaștem aceste regiuni pe viu, am aflat multe lucruri despre ele întrebându-i pe deportații cu care ne întâlneam. Kamceatka era un tărâm al vulcanilor, lucru care nu ne încânta deloc. Dar, mai presus de toate, era situată dincolo de mare și acest detaliu simplu era cel de care se agățau toate

speranțele noastre. Dincolo de mare însemna că această interminabilă înșiruire de peisaje sumbre avea să se încheie. Urma să se ivească un loc în care pădurile, stepele și munții aveau să depună armele și să lase loc unui spațiu infinit mai civilizat, numit țărm. Unul dintre acele locuri care i-au atras mereu pe oameni, chiar dacă, probabil, cel de care vorbeam era încă pustiu. Și înaintea acestui țărm mărginit de o plajă cu nisip sau cu pietriș, dacă în acel loc coasta nu ar fi fost stâncoasă, se deschidea marea. Marea era pentru noi exact opusul acestor păduri: un spațiu poate infinit, dar deschis, fără obstacole, o suprafață vastă și liberă pe care te puteai lăsa purtat și de pe care puteai comunica cu toate țărmurile din lume, cu toate locurile populate, presărate cu orașe și porturi.

Și, într-adevăr, într-o zi de decembrie, am ajuns la marea Ohotsk. A trebuit să ne îmbarcăm pe o corabie cu pânze și să trecem printr-o traversadă devenită periculoasă din cauza unui vânt turbat care a rupt catargele, ducând la rănirea câtorva mateloți. Echipajul s-a răsculat, iar căpitanul l-a pus în lanțuri pe secund. El însuși s-a dovedit atât de neajutorat, încât i-am povestit despre experiența mea nautică și m-am oferit să-l asist. A ezitat, dar pericolul era așa de mare, încât a sfârșit prin a accepta. Puțin a lipsit ca furtuna să ne oblige să navigăm spre Coreea, ceea ce ar fi pus capăt captivității mele. Din loialitate, m-am forțat totuși să mențin cursul. În mijlocul nopții, vântul care și-a schimbat din nou direcția m-a ajutat și el. După ore de lupte și de teamă, furtuna s-a calmat în zori. L-am trezit pe căpitanul care adormise în cușetă, bolnav, și i-am predat comanda. Seara, atingeam pământul Kamceatkăi. Acolo ne așteptau siguranța și sclavia.

Dacă-mi permiteți, domnule Franklin, am s-o rog acum pe Aphanasie să vă povestească în continuare.

*

Benjamin Franklin ascultase această lungă povestire timp de aproape patru ore, scoțând din când în când exclamații de bucurie, de nerăbdare sau de indignare. Îi făcuse semn lui Richard, majordomul, să-i așeze o pernă de puf sub picioare și, când făcea vreun gest, întins cât era de lung pe fotoliu, avea aerul unui pește care se zbătea, eșuat pe mal.

— Pentru Dumnezeu, povestea dumitale îmi place, tinere! Și am chef să ascult imediat continuarea din gura doamnei.

Dar majordomul, care de la o vreme le arunca priviri răutăcioase intrușilor, se opuse.

— E noapte, domnule! șopti el apropiind lampa pe care o aprinsese. Cina vă așteaptă. Domnul și doamna vor continua mâine…

— La prima oră, atunci?

— Fără îndoială, spuse Auguste.

Deja se ridica și îi întindea mâna lui Aphanasie ca să-l urmeze.

La un semn al lui Richard, o bucătăreasă solidă, care purta o bonetă de pânză în carouri, intră ținând la înălțime un platou cu delicatese. Un pește prăjit în bulion care scotea aburi, însoțit de o carafă cu vin chihlimbariu. Erau argumente necesare pentru ca Franklin să-i lase pe vizitatorii săi să plece.

— Vă aștept la ora șase chiar aici, spuse el în timp ce servitoarea îi lega șervetul în jurul gâtului.

Auguste ieși. Aphanasie își potrivi pasul după al lui, într-o vastă mișcare de volane ce răspândi în toată încăperea aromele unui parfum subtil.

Benjamin Franklin închise ochii și inspiră din toate puterile, tulburat de amintiri și cuprins de o fericire pe care nu mai sperase s-o regăsească vreodată.

A doua zi de dimineață, concediase din nou toți petenții. Îi aștepta pe Aphanasie și pe Auguste cu nerăbdare. Din cinci în cinci minute, îl întreba pe Richard cât e ceasul. În sfârșit, către ora șase, vizitatorii atât de așteptați sosiră.

— Vă rog, doamnă, spuse Benjamin Franklin. Vă ascult și nimeni nu vă va întrerupe.

Își sprijini ceafa pe spătarul rotunjit al fotoliului uriaș, tapițat cu piele, și scoase un suspin de ușurare.

APHANASIE

I

M-am născut purtând numele Aphanasie de Nilov. Mama e fiica unui suedez exilat în Siberia. Din nefericire pentru ea, se căsătorise cu tata la douăzeci de ani. Spera, fără îndoială, că acest rus prin naștere, ofițer în armata imperială, avea s-o ajute să aibă în sfârșit un rang onorabil în țara în care, din întâmplare, se născuse. Din nefericire, tata n-a știut niciodată să-și țină rangul. Tendința sa naturală de-a bea mult a avut consecințe dezastruoase asupra carierei. Detașat în posturi lipsite de orice glorie, își căuta consolarea în excesul de alcool, care-i afecta și mai mult șansele de avansare.

Astfel, a ajuns detașat în Kamceatka, pe post de guvernator. Tata pretindea că acest post era o promovare. În realitate, era înlăturat.

Mama sperase o vreme că avea să plece singur. Dar, pentru a oferi strălucire funcției sale și pentru a o exercita ca un tiran, ne-a cerut să-l însoțim.

Cele două surori mai mari ale mele erau deja măritate. Se căsătoriseră, fără voia lor, cu militari a căror vitejie consta în principal în a-l încuraja pe tata în bețiile lui. Trăiau departe de noi și foarte nefericite. Mult mai tânără decât ele, am însoțit-o pe mama în Kamceatka, împreună cu fratele meu mai mic. Avea abia zece ani când eu împlinisem deja șaptesprezece și-l tratam

ca pe un copil. Mi-am petrecut aproape tot drumul citind și visând.

Interminabila călătorie până acolo s-a desfășurat pe cât de bine era posibil. Cu o puternică gardă de cazaci, enormul nostru convoi transporta o cantitate uriașă de obiecte menite să ne asigure confortul la destinație. Tata ținea de asemenea să putem oferi petreceri strălucitoare și a pus-o pe mama să-și aducă rochii de gală luxoase. Prezența lor părea din ce în ce mai nepotrivită pe măsură ce ne afundam în vasta sălbăticie.

Odată sosiți la Bolșereț̦k, ne-am instalat în casa de protocol situată în interiorul fortului, o clădire care la Moscova n-ar fi fost remarcată nici în cele mai amărâte sate. În Kamceatka, însă, trecea drept palat. Eu dispuneam de o cameră destul de vastă, poate prea vastă, căci era imposibil de încălzit. Saloanele fuseseră decorate de predecesorii noștri și erau opulente. Tablouri, jilțuri tapițate cu mătase, dulapuri cu noduri de mesteacăn sosite de la Sankt-Petersburg, care luptau cu vitejie împotriva umidității și-a enormelor diferențe de temperatură dintre iarnă și vară. Tata prezida dineuri grandioase în aceste săli întunecate și lugubre de fiecare dată când vizitatori pe care el îi considera demni de-a fi onorați se rătăceau pe aceste meleaguri.

Puținul pe care-l aflasem despre Kamceatka nu mă incita deloc s-o explorez. Era un ținut al vulcanilor și al izvoarelor termale, scăldat mereu în cețuri. Nimic nu putea fi cultivat cu ușurință. Ținutul aparținea în totalitate faunei sălbatice. Comerțul cu blănuri era principala activitate a țării, chiar dacă, din cauza vânătorii în exces, speciile cele mai interesante se împuținaseră. Vânătorii și negustorii erau personaje pe care le vedeam rar, căci tata nu îi considera de rangul lui. Aceștia

coabitau cu o numeroasă societate de exilați și deportați. Condamnații aceștia trăiau sub supravegherea unei garnizoane de cazaci, printre care se numărau și câțiva ofițeri, și erau supuși, prin decretul țarului, la un regim foarte sever. Nu aveau dreptul să posede nimic al lor și nu puteau să intre în casele oamenilor liberi. O perioadă, erau obligați să rămână în slujba statului, timp în care le erau repartizate sarcinile cele mai ingrate. În sfârșit, la baza acestei mici societăți se aflau indigenii din Kamceatka, pe care tata îi trata cu cea mai revoltătoare cruzime.

Această lume era, în esența ei, imobilă, supusă nouă luni pe an tiraniei frigului, legată de restul umanității de foarte rarele nave care legau Kamceatka de Siberia și făceau escală în port.

În acest exil, îmi petreceam cea mai mare parte a timpului singură sau cu mama. Eram preferata mamei; se purta afectuos cu mine și voia să mă ferească de soarta prea puțin de invidiat a surorilor mele. Poate că, alături de mine, și ea căuta consolare pentru violențele la care o supunea soțul ei, ale căror ecouri le auzeam adesea prin ușile închise.

O admiram pe mama. Din toată lumea, ea era ființa cu care-mi doream cel mai mult să semăn. Dar, de asemenea, nu-mi doream cu nici un preț să devin ea. E posibil ca acest paradox să vă șocheze, domnule Franklin. Sunteți bărbat și, fără îndoială, vi se pare convenabil să separăm clar diversele fețe ale realității. Mie-mi place să cred, vedeți dumneavoastră, că nu trebuie să opunem prea puternic contrariile. Și dacă, în viață, mă dedic cu plăcere unei singure decizii, cu riscul de-a părea încăpățânată, în imaginea pe care o am despre lucruri și ființe coexistă întotdeauna lucruri îndepărtate, pe care logica ne-ar cere să considerăm că se exclud reciproc.

În orice caz, ideea e că mama a fost, pentru mine, mult timp, principala companie la Bolșerețk. Adăugați o cameristă și o coafeză și veți avea imaginea întregii mele societăți. Îmi petreceam zilele jucându-mă cu doi căței cu blana în alb și negru. O căpetenie indigenă, pentru a intra în grațiile tatălui meu sau pentru a-i îndulci persecuțiile, i-i adusese cadou. Aveam, de asemenea, o cutie muzicală numită *serinette*. Datorită unor tuburi de cositor și a unui burduf, cânta ca o pasăre. Îmi petreceam ore întregi învârtind manivela care o punea în funcțiune.

Tatei îi părea rău că nu mă vede evoluând mai mult în ceea ce el numea „lumea“. Insista să particip, la fel ca mama, la ceremoniile oficiale. La început, m-am supus, fără tragere de inimă. Apoi mi-am dorit să mă sustrag cu totul, fiindcă că folosea aceste vizite pentru a-mi prezenta diverse personaje printre care se gândea să-mi găsească un soț. Într-o dimineață, după o noapte în care se certaseră mult, mama mi-a spus, abia reținându-și lacrimile, că tata se oprise asupra unui nume. Am privit-o: era aproape la fel de bulversată ca mine. Mi-a jurat că avea să facă totul pentru a zădărnici aceste planuri.

La puțin timp după asta, a sosit convoiul de deportați din care făcea parte și Auguste.

În zilele dinainte, auzisem vântul suflând a furtună. Coafeza, care-mi raporta întotdeauna rarele vești noi din oraș, îmi spusese că un vas foarte avariat reușise să intre în port în timpul nopții. La bord, o parte a echipajului se revoltase; căpitanul fusese nevoit să-și pună secundul în lanțuri și să ceară ajutorul grupului de exilați pe care-i transporta. Nava era salvată doar datorită devotamentului unuia dintre ei.

Am auzit zgomot pe stradă și am văzut trecând cazaci în uniformă de gală, zarva obișnuită la orice sosire a unei nave în port. La prânz, tata ne-a informat că ne fuseseră trimiși o duzină de noi deportați și că în aceeași seară avea să țină o mică ceremonie de prezentare.

Mulți dintre acești prizonieri ocupaseră funcții înalte în armata imperială și aparțineau unor familii prestigioase din rândul nobilimii. Sentimentele tatei în privința lor erau destul de neclare. Pe de o parte, înalta origine, cunoștințele și utilitatea lor îl făceau să respecte aceste personaje decăzute, sigur, dar care căzeau din poziții înalte. Le aprecia manierele și îi făcea plăcere să le menționeze titlurile, militare sau de noblețe, când li se adresa. În același timp, ținea să se bucure atât cât era permis de răsturnarea de destin care făcea din el stăpânul acelor înalte personaje. Își făcea plăcerea de-a le prezenta el însuși foarte durele instrucțiuni imperiale în privința exilaților. Era, în același timp, gardianul și interpretul acestor decrete, lucru care-i oferea dubla putere de-a le aplica sau de-a face o excepție.

Aceste ceremonii de primire a exilaților erau întotdeauna, pentru mine, momente de dezamăgire. Țineți cont că vârsta mea încă fragedă și solitudinea în care trăiam nu-mi șterseseră cu totul din minte iluziile copilăriei. Ideea prințului fermecător încă stăruia în mintea mea. Împotriva voinței mele, mergând la aceste prezentări ale nou-veniților, continuam să sper, râzând în același timp de mine însămi, că într-o zi avea să apară un bărbat care să mă facă fericită. În schimb, descopeream de fiecare dată o galerie de personaje respingătoare, bolnave, care-mi păreau foarte bătrâne. Majoritatea se holbau la mine cu insolență și-mi adresau zâmbete înspăimântătoare. Ochii le

scânteiau plini de vicii. Dezamăgirea mi se transforma în furie și-i priveam cu un dispreț glacial.

Iată de ce, învățată cu rezultatul obișnuit al acestor ceremonii, participam cu inima îndoită. Nu făceam nimic pentru a mă pune într-o lumină avantajoasă. În acea dimineață, chiar păstrasem pe cap groaznica bonetă în carouri pe care o purtam noaptea.

Am regretat amarnic. Căci, de data aceea, în grupul ce ne-a fost prezentat se afla un bărbat care mi-a atras imediat atenția. În mijlocul celorlalți, ieșea în evidență ca o pepită de aur în noroi. Camarazii lui aveau aerul că știu asta; se țineau puțin în spate, într-o atitudine supusă și umilă. În timp ce el, cu statura înaltă și cu o ușurință naturală în gesturi, arunca în jur priviri de stăpân. A aruncat una dintre acele priviri asupra mea, dar fără să întârzie, ca și cum ar fi luat act de existența mea împreună cu a mobilelor și-a tuturor celor din preajmă. Nu mi-ar fi plăcut să se oprească asupra mea, așa cum prea adesea făceau ceilalți. Totuși, am suferit când și-a luat ochii de la mine.

Întorcându-mă în camera mea, am rămas nemișcată pe marginea patului, respirând cu dificultate, ca și cum aș fi primit o lovitură în pântec. Ce simțisem în prezența lui? M-am schimbat atât de mult de atunci, încât mi-e greu să pătrund azi în gândirea celei care eram. Lecturile, visurile, discuțiile naive cu servitoarele mele îmi umpluseră spiritul de năluci; credeam în iubire ca într-un spațiu ireal, rupt de lumea obișnuită. Prin puterea ei, credeam că poate să ne separe de toate lucrurile care compun urâțenia și tristețea cotidianului. Ființa iubită nu putea fi decât de o frumusețe perfectă, de o inteligență admirabilă, de o bunătate infinită. Orice cusur ar fi avut obiectul iubirii în viața reală, dispărea cu totul grație acestui

sentiment. Privirea mea de îndrăgostită nu reținuse din acest bărbat decât armonia trăsăturilor, vigoarea și tinerețea și respinsese ca pe un trist înveliș murdăria corpului greu încercat de călătorie și mizeria hainelor peticite. Mă oprisem asupra ochilor albaștri, atât de vii, atât de strălucitori; asupra gurii frumos desenate, cu buze cărnoase; asupra părului bogat, ce chema mângâierea mâinilor mele. Și fusesem sedusă de autoritatea naturală pe care-o emana, de superioritatea ce contrasta atât de puternic cu condiția lui. Era atât de liber, el, prizonierul, încât tatăl meu, temnicerul lui, era sclavul ambițiilor și temerilor sale.

În același timp, pe acest chip de conducător se putea citi, cel puțin pentru ochii îndrăgostiți, ceva copilăresc și tandru. Contrastul dintre puterea acestui bărbat, aerul lui hotărât și puritatea, prospețimea, aș spune chiar neastâmpărul privirii lui, îmi părea nesfârșit de seducător.

Cu anii, aceste prime argumente aveau să se vadă completate și chiar contrazise. Acum știu că la el m-a sedus cu totul altceva, însă atunci nu eram capabilă încă să-mi dau seama ce. Și chiar dacă mi s-ar fi spus, aș fi protestat cu tărie. E prea devreme, de altfel, pentru a vă face această mărturisire. Aceste confidențe vor veni la momentul potrivit.

Adevărul e că, în timpul acestei prime întâlniri, am fost lovită de o săgeată a iubirii și eram atât de pătrunsă de această prejudecată literară, încât nici măcar n-am fost surprinsă când a devenit realitate.

Abia dacă-l ascultam pe tata expunându-le exilaților din fața lui regulile stricte care se aplicau detenției. Știam că, la momentul potrivit, avea să-i anunțe și că pot circula după voia inimii și că aveau să primească hrană pentru trei zile, fiind în

sarcina lor să-și asigure existența în continuare. Era regula Kamceatkăi: exilații erau liberi, dar asta pentru a se îngriji singuri și a nu presupune nici un cost pentru stat. În orice caz, pe această peninsulă înconjurată de mare și închisă la nord de munți înalți, închisoarea lor n-avea nevoie de ziduri.

În mărinimia sa, guvernul le oferea chiar și o muschetă și praf de pușcă, o suliță și un cuțit cu care să poată vâna și pescui. În sfârșit, aveau să primească și cele necesare pentru a-și construi cabane.

Doar acest punct mă alarma. Îmi amintea că exilații nu rămâneau în preajma fortului, ci se împrăștiau prin satele unde-și construiau bietele colibe. Nu mergeam niciodată în sate și nu aveam nici un motiv s-o fac. De altfel, tata nu mi-ar fi permis niciodată. Cât despre prizonieri, era interzis să fie primiți în vizite fără autorizația guvernatorului.

Așadar, abia dacă-l cunoscusem pe Auguste și, fără a-i ști numele măcar, mă și cuprindea spaima de-a fi despărțită de el pentru totdeauna. Trebuia să descopăr un mod de a mi-l apropia.

Pe drumul de întoarcere de la ceremonie, îl ascultam pe tata cum, după obiceiul său, ne povestea cine erau noii prizonieri supuși puterii noastre absolute. Cu cât lista cuprindea nume mai prestigioase, cu atât credea el că-i crește propria importanță. În timp ce le enumera titlurile, arunca spre mama și spre mine priviri orgolioase. După ce menționase o întreagă serie de ruși, a vorbit și despre cei doi străini, un suedez și un ungur, capturați în timpul războiului din Polonia.

— Ungurul e tipul voinic pe care l-ați văzut stând puțin în fața grupului și care pare să fie recunoscut drept șef. Umblă

vorba că el a preluat comanda corabiei în timpul furtunii și a salvat-o.

— Ce făcea un ungur în Polonia, tată? am întrebat pe un ton detașat, fără a părea prea interesată.

Guvernatorul, care-i interogase pe prizonieri unul câte unul cu o seară înainte, s-a lansat într-o lungă explicație cu privire la războiul din Polonia și la rolul jucat de Auguste în el. Reieșea că acest personaj îi atrăsese în mod deosebit atenția.

— Închipuiți-vă, vorbește un număr incredibil de limbi străine: maghiara, bineînțeles, polona și rusa, dar și franceza și germana, căci mai înainte a servit în armata Austriei. Are chiar solide noțiuni de engleză și latină.

Am notat acest punct cu interes și, odată ajunși la fort, i-am cerut mamei să vină în camera mea. Acolo, am convins-o să intervină pe lângă tata pentru ca unul dintre exilați să-mi predea cursuri de limbi străine. De multă vreme, i-am spus, dorința mea cea mai scumpă era să învăț franceza.

Mama mi-a așezat cu blândețe o șuviță de pe frunte. Această femeie, din câte știu, nu cunoscuse niciodată iubirea, dar cu siguranță și-o dorise mult și era capabilă s-o recunoască. Citea prea bine în sufletul meu pentru a-i putea ascunde sentimentele. Mi-a promis că avea să facă orice ca să-mi asigure fericirea.

II

Guvernatorul, tatăl meu, nu s-a opus îndeplinirii dorinței soției lui. L-a numit pe prizonierul ungur profesorul nostru de limbi străine.

Această funcție presupunea ca el să fie primit la noi acasă și noi să-i adresăm cuvântul, lucru interzis prin decret imperial. Tata credea, totuși, că în lumina conduitei sale de pe corabie, acel ofițer avea dreptul la recunoștința Rusiei și, în consecință, la un tratament favorabil.

A venit el însuși să ni-l prezinte pe noul profesor. Se vedea foarte bine că-l aprecia pe acel prizonier. Nu avea în prezența lui manierele distante și atinse de dispreț pe care le rezerva celorlalți. Această bunătate mi-a părut un mic miracol. În același timp, în naivitatea mea de fată tânără și visătoare, mi se părea aproape normal ca lumea întreagă să fie sensibilă la aceleași calități strălucitoare care mă făcuseră pe mine să-l remarc pe acel bărbat.

Profesorul s-a așezat la o masă în fața mea și a fratelui meu, iar tata a părăsit camera. Îl învinovățeam pe fratele meu pentru prezența lui indiscretă. Cu toate astea, prin el evitam încurcătura de-a fi singură cu acel necunoscut. Timiditatea m-ar fi împiedicat să deschid gura. L-am lăsat pe fratele meu să pună

primele întrebări. Era și el impresionat, dar mult mai puțin tulburat decât mine.

Bărbatul avea voce frumoasă și blândă, iar accentul lui de nedefinit în rusă, poate franțuzesc, era fermecător și-i oferea intonații aproape copilărești. Ne-a spus că se numește Auguste Benjowski și că e conte. Ne-a vorbit despre copilăria într-un castel și despre viața în armată. Fratele meu i-a pus întrebări despre bătălii. Le-a enumerat pe cele la care luase parte. În timp ce vorbea, eu îl studiam în detaliu. De aproape și fără manta, părea la fel de mare, dar era de o slăbiciune extremă. Nu-mi puteam lua ochii de la încheieturile lui, pe care încă se vedea urma fiarelor în care fusese ținut. În timpul călătoriei noastre, ne încrucișaserăm cu câteva convoaie de prizonieri și știam ce suferințe extreme trebuiau să îndure. Niciodată, până atunci, acele suferințe nu mă emoționaseră. Îi plângeam pe acei bieți oameni, dar fără să-i compătimesc cu adevărat pentru supliciile prin care treceau. Și iată că în fața lui Auguste, deși de-acum el era la adăpost de persecuții, simțeam o durere care aproape că mă făcea să-mi dea lacrimile. Încercam să mă gândesc la altceva pentru a evita ridicolul izbucnirii în plâns. Or, iată că idiotul de frate al meu, împins de-o curiozitate de bărbătuș, a vrut să vadă rănile pe care le căpătase profesorul în luptă. El și-a ridicat imediat una dintre mâneci și a dat la iveală o cicatrice îngrozitoare. Am țipat. Și-a tras mâneca la loc și și-a lăsat privirea albastră să cadă asupra mea. Am avut impresia că mă cerceta atent pentru prima dată, lucru care, știu azi, era fals. Avea să-mi spună mai târziu, și poate depune mărturie aici, că mă remarcase încă din ziua în care ne fusese prezentat împreună cu camarazii lui. Eram departe de-a mă îndoi de asta și preferam să cred că tulburarea ce mă cuprindea și căreia

încă nu-i puteam da un nume mă atrăgea către acest bărbat fără ca el să știe ceva. M-am disprețuit pentru țipătul care putea ridica un colț din vălul ce acoperea secretul.

— Iertați-mă, domnule, am spus. Vederea sângelui îmi face rău și o rană, cu-atât mai mult.

Uneori, regret că primele cuvinte spuse între noi vor fi fost acele banalități și mai ales că voi fi spus o minciună, căci, mai târziu, viața mi-a demonstrat că nu mă tem nici de sânge și nici de vederea corpurilor în suferință. Avantajul e că acele cuvinte, a căror amintire o păstrăm amândoi, dau o idee exactă despre ingenua care eram și o măsură precisă a drumului parcurs de atunci. Auguste avea să-mi ceară scuze, avea să-și lase privirea să zăbovească încă o lungă clipă asupra mea, apoi avea să revină la întrebarea despre limbile pe care eu și fratele meu voiam să le învățăm. Fratele meu era interesat de germană. Îl admira pe Frederic al Prusiei, pe care tata îl socotea un mare strateg. Cât despre mine, mai presus de toate, voiam să învăț franceza.

— Foarte bine, domnișoară. Dar aș putea să vă întreb de ce?

Nu mă așteptam la o asemenea întrebare, oricât de probabilă ar fi fost ea, iar emoția nu mă lăsa deloc să gândesc. Am roșit și am dat un răspuns pe care aveam să-l regret imediat.

— Pentru a citi *Noua Eloiză.*

Primisem această carte cadou de ziua mea înaintea plecării spre Kamceatka și mă cufundasem cu plăcere în greoaia traducere rusească pe tot timpul călătoriei. Menționarea acestei cărți în fața unui necunoscut mi s-a părut a fi o dezvăluire indiscretă a pasiunilor intime care mă devorau. Totul era iubire în această carte și eu eram atât de puțin obișnuită să aud

vorbindu-se despre așa ceva în lumea în care trăiam, încât lucrul ca atare mă bulversase. Amintind-o, făceam oarecum mărturisirea impudică a acestei înclinații.

— Vă place deci Jean-Jacques Rousseau? m-a întrebat el.

De m-ar fi întrebat dacă-mi plăceau Saint-Preux, Eloiza sau Claire, i-aș fi răspuns cu ușurință. Dar legasem atât de puțin această carte de autorul ei, despre care, de altfel, nu știam nimic, încât am amuțit.

A avut bunăvoința de-a mă scoate repede din impas, schimbând subiectul.

Această primă întâlnire a durat aproape o oră. Mă simțeam atât de încurcată, atât de stângace, încât mi-aș fi dorit să se termine cât mai repede cu putință. Și totuși, nu-mi doream deloc ca Auguste să plece. Când sfârșitul întâlnirii a început să se apropie, m-am gândit îngrozită că în câteva clipe n-aveam să-l mai văd. Avea să se cufunde din nou, în curând, în neplăcerea și frigul acelei nemiloase ierni. Dumnezeu știa în ce colibă îngrozitoare avea să doarmă în acea seară. Mă bucuram să știu că trecuse prin încercări și mai rele și voiam să-l cruț de orice nouă suferință, dacă tot nu-i puteam oferi fericirea.

A plecat. Fratele meu a făcut nenumărate comentarii care-mi păreau insignifiante, apoi am dispărut în camera mea fără să-i răspund.

Puțin mai târziu, mama a intrat pentru a mă întreba cum se petrecuseră lucrurile.

— A fost minunat, i-am răspuns cu ochii strălucitori.

Și m-am aruncat în brațele ei, izbucnind într-un plâns cu sughițuri.

*

Cursurile au început. Auguste dezgropase, Dumnezeu știe de unde și cum, gramatici germane și franceze. Întâi ne-a predat alfabetul latin, apoi ne-a citit texte scurte în limba originală, pe care le traducea după aceea.

Lecțiile se derulau în fort, întotdeauna în prezența fratelui meu. Uneori venea și guvernatorul să asiste. Intra în timpul orei și se așeza în capătul camerei. Se declara foarte mulțumit de metodele profesorului. Într-o zi, la sfârșitul cursului, l-a felicitat cu voce tare și i-a oferit drept recompensă o femeie de prin partea locului, lucru care m-a răscolit până la dezgust. Știam de la camerista mea, care era rusoaică, faptul că majoritatea prizonierilor trăiau în concubinaj cu indigene. Li se întâmpla chiar și să aibă copii cu ele. Nu mi-l puteam imagina pe Auguste într-o asemenea promiscuitate și faptul că tata îl stârnea oferindu-i o sclavă mă revolta.

Cel mai mult mă contraria că un asemenea gest din partea lui arăta că încă se gândea la Auguste ca la un prizonier. Îmi veți spune că asta și era, de fapt. Dar eu, în visurile care mă bântuiau zi și noapte și care de acum îl cuprindeau doar pe el, eu mi-l imaginam deja liber și gata să-mi ceară mâna.

Trebuie să înțelegeți că în acea vreme nu-mi puteam imagina altă soluție pentru iubire decât o situație foarte oficială și foarte obișnuită. În afara desfrânării, proprie animalelor și decăzuților, în mintea mea, contactul trupesc nu era posibil decât în cadrul căsătoriei. Oamenii onești și liberi erau destinați căsniciei în mod natural.

Acestea erau visurile mele. Abia dacă schimbasem trei vorbe cu acest bărbat, că deja visam la aranjamentele vieții noastre în comun. Contrastul cu realitatea era cu atât mai frapant cu cât,

în timpul lecțiilor, el era rezervat și-și împărțea atenția egal între mine și fratele meu. Mai presus de toate, avea grijă să-mi arate cel mai distant respect cu putință.

Această răceală a comportamentului nu m-a descurajat. Avusesem timp să dau un nume atracției pe care o resimțeam față de el și nu mă îndoiam că e vorba de iubire. Și mai uimitor, nu mă îndoiam absolut deloc că Auguste împărtășea acest sentiment. Interpretam cele mai neînsemnate priviri, cele mai insignifiante atenții drept dovezi ale atracției lui față de mine. Și puneam pe seama condiției de prizonier imposibilitatea lui de a-și exprima mai deschis sentimentele. Am ajuns la concluzia, logică pentru mine, că era datoria mea să acționez dacă voiam ca această iubire să prindă viață și să se desfășoare la lumina zilei.

Mi s-a părut cu atât mai necesar să fac asta atunci când un eveniment neașteptat a venit să se pună în calea obișnuințelor ce abia se nășteau.

Tata era secondat de un cancelar care se ocupa de problemele administrative ale regiunii. Acesta a propus ca profesorul nostru, din moment ce-și dovedise competența, să-i facă să profite de cunoștințele lui pe toți copiii din colonie. A sugerat crearea unei școli publice la care puteau fi înscriși și alți elevi. Timpul nu-i permitea profesorului să aibă două slujbe: așadar, fratele meu și cu mine aveam să urmăm cursurile împreună cu ceilalți.

Această propunere, deși cu siguranță nu i-a plăcut, nu putea fi refuzată de tata fără a provoca resentimente periculoase în colonie. Nu uita niciodată că mai mulți dintre predecesorii lui fuseseră asasinați în urma unor revolte sângeroase.

Planul a fost pus în practică foarte repede. Prizonierii aveau să amenajeze o sală de clasă într-o casă din comună. În mai puțin de o săptămână, totul era gata. Auguste nu mai venea la fort și participam la cursurile lui pierduți într-un grup numeros de copii de toate vârstele.

Trebuia cu orice preț să găsesc un mod de-a mă apropia de el. Mai ales că, în același timp, planurile de căsătorie pe care tata le punea la cale pentru mine avansau rapid. Mama sfârșise prin a-mi mărturisi numele ofițerului cazac care mi-era destinat. Un bărbat cu maniere brutale, care, comparat cu Auguste, îmi părea din ce în ce mai urât și mai josnic. Trebuia să fac ceva cât mai repede.

Prezența mea la școala publică a avut un singur merit: îmi oferea ocazia de-a ieși din casa noastră și de a-l vedea pe bărbatul pe care-l iubeam în alt decor. Pentru a ajunge la școală, insistam, în ciuda frigului, să parcurg pe jos distanța ce o despărțea de fortul unde locuiam. Pe drum, treceam prin fața cabanelor exilaților și am descoperit că Auguste era găzduit într-una din ele. Prizonierilor le era imposibil să-și construiască propriile locuințe înainte de sfârșitul iernii. Nou-sosiții fuseseră repartizați în casele prizonierilor mai vechi. Auguste era oaspetele unui anume Hrușciov, bărbat foarte respectat, despre care tata vorbea adesea și o făcea în termeni binevoitori.

Am fost bucuroasă să descopăr, chiar dacă imaginea mă întrista, locul unde trăia cel pe care-l iubeam. Astfel, visurile mele căpătau o anumită consistență. Când nu-l vedeam puteam de acum să-mi imaginez unde se află.

Îi întâlneam, de asemenea, pe unii dintre camarazii lui. Numele lor mi-erau necunoscute, pentru că se țineau întotdeauna la distanță de mine. Unul singur m-a urmărit și n-a

pregetat să mă abordeze. Manierele lui ademenitoare și insistente nu-mi plăceau deloc. Numele lui era Stepanov. Cu toate astea, cum îmi mărturisise că fusese exilat din Kazan în același convoi cu Auguste și că-l cunoștea, deci, de mai bine de un an, nu l-am respins. Poate că știa să-mi spună lucruri despre cel care încă nu era decât profesorul meu, așa că mi-am pus în gând să-l iau la întrebări. Adevărul e că mă chinuiau nenumărate întrebări, iar neliniștea iubirii dădea naștere în mine angoaselor. Întrebarea principală era simplă și venea înainte de orice. Auguste era căsătorit sau măcar logodit în țara lui? În sinea mea, aveam certitudinea că nu era, dar, până la dovada contrarie, puteam să fiu îngrijorată în continuare.

Pentru a-l face pe Auguste să revină în fort și să am astfel parte de momente mai personale alături de el, am căutat diverse mijloace și m-am oprit asupra celui care-mi părea cel mai potrivit. Cu toate astea, înainte de a-l împărtăși părinților mei, trebuia să mă asigur de ceva.

Într-o dimineață, la sfârșitul orelor, m-am dus la Auguste și am așteptat ca micul roi de elevi care zumzăiau în jurul lui să se împrăștie. În sfârșit, cu prețul unui imens efort pentru a-mi depăși emoția, am îndrăznit să-l întreb dacă putea preda și muzică.

De atunci, am vorbit adesea despre asta. Știu acum că și el era la fel de trist ca mine pentru că nu mai mergea la fort. A priceput destul de repede subînțelesul propunerii mele.

Răspunsul pe care mi l-a dat purta în el o minciună uriașă, una pe care aș fi putut-o ghici în momentele de confuzie ce au urmat întrebării mele, dar era, în același timp, de-o îndrăzneală specifică lui.

Minciuna consta în a nu spune că era complet străin de muzică. Îndrăzneala, în a pretinde chiar contrariul.

— Bineînțeles, domnișoară Aphanasie. Aș putea s-o predau.

Pentru a adăuga un sâmbure de adevăr acestei imposturi, a adăugat:

— Din nefericire, singurul instrument la care știu să cânt e harpa. Pariez că nu se găsește nici una pe-aici.

— De fapt, n-am văzut nimic asemănător la fort.

— Adevărul e că, fără harpă, nu vă pot învăța nimic.

Și, fără a-mi lăsa timp să mă întristez, cu multă maliție în privire, a încheiat:

— Mă ocup eu.

III

În timpul necesar pentru a-l convinge pe tata să mă înscrie și la cursuri de muzică, Auguste își procurase deja o harpă.

Ca să spun drept, fără a ști care era scopul acestui obiect, ar fi fost dificil să recunoști în el un instrument muzical. Cadrul era făcut din os de balenă, material obișnuit în peninsulă și care servea la orice, căci lemnul era greu de găsit. Fusese lucrat sumar și era prins cu știfturi. Pe această bază erau întinse coarde grosolane din intestine de câine, cele mai groase fiind din tendoane de ren. Chei din metal neșlefuit serveau pentru a regla tensiunea și a ajusta sunetul.

Auguste mi-a mărturisit mai târziu că-i rugase pe cei mai pricepuți dintre camarazii lui să fabrice instrumentul, dar în acel moment nu mi-a dezvăluit proveniența lui. L-a prezentat ca și cum ar fi fost vorba de o harpă autentică, ieșită din mâinile celor mai buni lutieri din Viena. S-a așezat pe un taburet cu gesturi de virtuoz și a înclinat instrumentul spre el. Cu mâinile lui puternice și butucănoase, ciupea coardele care scoteau sunete mai degrabă asemănătoare unor plesnituri din limbă. Era imposibil să distingi cea mai vagă melodie.

Mama era cu noi la această prezentare. Cred că ea a râs prima. L-am privit pe Auguste, temându-mă să nu se simtă insultat. A fost însă mai degrabă ușurat de această reacție și am

izbucnit toți trei într-un hohot de râs nebun, care a durat aproape un sfert de oră.

Această poveste cu harpa n-avea decât avantaje. Îi permitea lui Auguste să revină la fort în fiecare zi pentru a-mi ține o lecție. Pentru a garanta moralitatea întregii povești, mama era însărcinată să urmeze cursurile împreună cu mine. Dar, încă din prima zi, inventa pretexte pentru a lipsi și ne lăsa adeseori singuri.

În același timp, această comedie era o mărturisire atât din partea mea, cât și a lui Auguste. Eu aranjasem povestea cu cursurile de muzică fără alt interes decât acela de a-l face să revină la noi acasă. Și, folosindu-se de un obiect atât de ridicol, el demonstrase că era preocupat mai degrabă să mă întâlnească din nou în intimitate decât să-mi predea o artă despre care, în orice caz, nu știa nimic.

Cu toate astea, oricât de mult i-ar fi plăcut lui Auguste aceste ședințe, continua să se poarte reținut chiar și atunci când mama ne lăsa singuri (și supraveghea de afară, știam asta, așa încât să nu fim surprinși de vreun nepoftit). De altfel, nu eram foarte surprinsă de acest lucru. Prizonier fiind, mă gândeam, avea toate motivele să se teamă dacă se arăta prea îndrăzneț cu fiica omului de care depindea viața lui. Mi-am adunat deci tot curajul și m-am străduit să dărâm, puțin câte puțin, zidul care ne separa.

Cum să procedezi, când ești o tânără fără experiență, căreia regulile bunei-cuviințe, chiar și în pustietatea regiunilor sălbatice, îi impun o rezervă prea puțin compatibilă cu mărturisirea pe care voiam s-o fac?

Am înmulțit râsetele nebune și complice, chicotele, atingerile caste și pretins involuntare, de exemplu, atunci când

degetele mele neîndemânatice, ghidate de maestrul de muzică, se încurcau cu ale lui pentru a ciupi coardele din mațe de câine…

Apoi, într-o zi, m-am prefăcut alarmată.

— Dragă Auguste, i-am spus în acea dimineață, lăsați harpa, vă rog. Trebuie să ne vorbim. Sper că sinceritatea mea nu vă va ofensa. Iată, în două cuvinte: mi se pare că relațiile noastre au fost remarcate de anumite persoane și am toate motivele să fiu neliniștită.

— Ce vreți să spuneți prin asta?

— Că suntem foarte apropiați și unii pot deduce…

— Doriți să ne vedem mai rar? a sugerat Auguste cu un surâs naiv.

— Nu! Sigur că nu, am răspuns eu puțin prea repede.

Această grabă, fie ea și imprudentă, a avut meritul de-a face lucrurile să avanseze. Mi-am împins mărturisirea un pic mai departe.

— Să spun drept, am continuat cu ochii plecați, discuțiile noastre îmi fac foarte multă plăcere. Mă înșel crezând că e puțin la fel și pentru dumneavoastră?

Am însoțit această întrebare cu o privire modestă.

— Sigur că nu, Aphanasie. Nu vă înșelați. Întâlnirile noastre sunt foarte agreabile și pentru mine.

Speram la ceva mai mult, dar el n-a spus decât atât și a tăcut. Am schimbat zâmbete largi, puțin forțate. Mă așteptam ca el să-mi ia mâna; n-a făcut nimic. Trebuia deci să continui. Aveam impresia că mă aruncasem între spini și nu puteam ieși decât afundându-mă și mai tare.

— Înainte de a ști, am adăugat, dacă trebuie să-mi fac griji pentru un atare atașament reciproc, mi se pare că trebuie să vă

întreb… cine sunteți.

— Cine sunt? Dar îmi cunoașteți viața, a răspuns el simplu, ca și cum ar fi decis să-mi facă sarcina cât mai penibilă.

— Nu o cunosc… pe toată.

— Ce vă rămâne de aflat?

Îmi pierdeam speranța și poate aș fi renunțat când, dintr-odată, mi-a sărit în ajutor.

— Vă întrebați, fără îndoială, dacă sunt logodit?

Am încuviințat și am înghițit în sec. Aveam nevoie de tot curajul de care eram capabilă pentru a aștepta răspunsul.

— Ei bine, nu, domnișoară, mi-a mărturisit cu naturalețe. Nu sunt însurat și nu am nici un angajament.

Odată rostite aceste cuvinte, tăcerea s-a prelungit. Nu exista între noi nici complicitate, nici jenă, doar așteptarea a ceva, cel puțin pentru mine.

Stăteam foarte aproape unul de celălalt. Îi simțeam răsuflarea pe mâna mea încă așezată pe cadrul de os al harpei complice. Cum să-mi așez fața în această clipă? Tinerele fete au uneori pudori care seamănă cu niște provocări… Adevărul e că, înclinând puțin capul, cu ochii întredeschiși, mi-am întins buzele în direcția buzelor lui și eram atât de aproape, încât el nici măcar nu trebuia să se miște pentru a le săruta.

Așa a și fost, fără ca nimeni să poată spune până în ziua de azi cine a luat inițiativa acestui prim gest prin care relația noastră părăsea tărâmul visului.

În realitate, tânăra ignorantă care eram eu pe atunci n-avea nici o idee despre ce putea fi un sărut. Părinții nu se sărutaseră niciodată în fața mea, nici măcar nu se luaseră de mână. De-aș fi fost mai bine informată, mi-aș fi dat seama în ce măsură acel sărut era timid, ba chiar cast. Neștiind prea multe despre

subiect și bazându-mă pe ce scrie în romane, credeam că traversaserăm o frontieră invizibilă care ne lega pentru totdeauna. Pe scurt, eu ne consideram ca și logodiți.

Credeam că această intimitate avea să schimbe cursul relațiilor noastre și avea să-i dea lui Auguste curajul de a-mi face, la rândul lui, declarații. El n-a făcut nimic. A revenit, totuși, zilnic. Pretinsa lecție de muzică era de-acum o conversație fără vreo ordine, care trata toate subiectele posibile. Lui îi plăcea să vorbească despre filosofie. I-am observat gustul pentru ideile abstracte și textele dificile. Îi admiram cunoștințele și profitam de educația lui. În sinea mea, aveam uneori tendința de a considera aceste noțiuni de metafizică și de morală puțin prea seci. Le preferam romanele și pictura vieții. Fără îndoială, abordările acestea nu erau foarte compatibile. Poate că trebuia să pun gustul pentru roman pe seama vârstei și sexului meu. Această opinie mi s-a părut acceptabilă până când am descoperit că același om, acel faimos Jean-Jacques Rousseau, a putut scrie acea minune de sensibilitate care e *Noua Eloiză*, ca și textele abstracte despre legi, politică sau societate din care Auguste îmi citea cu o pasiune de neînțeles pentru mine.

Încercam să mi-l apropii prin întrebările mele cu privire la exprimarea sentimentelor și a acelor încântătoare emoții ale căror modele le găseam pe atunci în romane.

El părea să se dedice cu greutate acestui lucru.

Sigur, în momentele noastre de intimitate, voia să șoptească și câteva cuvinte mai tandre și să-și declare afecțiunea pentru mine. Uneori mergea până a-mi acoperi mâna cu sărutări și a-mi mângâia încheieturile. Cu toate astea, nu împingea lucrurile prea departe și rămânea un cavaler desăvârșit. La început, i-am

fost recunoscătoare pentru această reținere. Apoi m-am neliniștit văzându-l atât de puțin îndrăzneț. Eram, în același timp, bucuroasă că-mi arăta respect și dezamăgită că nu trebuia să-mi apăr mai aprig virtutea.

Mi-am reproșat repede acest capriciu. Îmi devenea clar că, dacă Auguste se arăta atât de reținut, o făcea pentru că încă se rușina de condiția de prizonier. Iubirea mea era atât de adâncă, încât îmi puneam fără încetare întrebări cu privire la adâncimea dragostei lui. În sinea mea, aveam certitudinea că mă iubește. Nu putea să-și dea frâu liber sentimentelor, îmi spuneam, atâta vreme cât nu putea să-și recapete libertatea. Puteam să mă prefac că-i uit starea de prizonier, dar lui îi era evidentă în fiecare clipă și-i interzicea să se supună chemărilor inimii.

Distanța dintre noi îi părea de nedepășit și aceasta era, cu siguranță, rațiunea rezervei lui. Cel puțin asta credeam înainte de a-i afla adevăratele intenții. Nu era suficient să-i mărturisesc eu prima sentimentele mele, trebuia să creez și condițiile pentru ca iubirea noastră să poată exista. Am decis să fac totul pentru a pune capăt odioasei sclavii căreia îi era supus Auguste.

Așteptând, constatam de la o zi la alta că situația lui materială, cel puțin, se îmbunătățea. Era mai bine îmbrăcat. Renunțase treptat la veșmintele zdrențuite de deportat și-și procurase o cămașă din pânză veritabilă, cizme din blană fabricate în Kamceatka și o haină călduroasă din blană de samur. Cum putuse să-și cumpere aceste bunuri foarte râvnite printre exilați? Poate adusese bani cu el – lucru puțin probabil –, dacă nu cumva găsise în colonie o slujbă bine plătită, lucru care ar fi fost și mai extraordinar. Am aflat, într-un

târziu, că era un jucător de șah fără egal și făcuse din asta un mijloc de întreținere.

Maiestatea Sa țarul Petru interzisese jocul de cărți în colonie din cauza freneziei pariurilor care se nășteau și a violențelor de toate felurile care decurgeau de acolo. Jucătorii nu renunțaseră la viciul lor pentru atâta lucru. Trecuseră, pur și simplu, la jocul de șah și încă pe sume mari. Se pare că pariorii foloseau jucători puternici pentru a juca în locul lor și-i retribuiau pe măsura câștigurilor. Așa începuse Auguste, înainte de-a strânge suficienți bani cât să pună în joc el însuși mize mari.

Reputația lui se răspândise repede. Juca la fel de bine cu colaboratorii tatălui meu, cum ar fi cancelarul sau hatmanul cazacilor, ca și cu numeroșii negustori care vindeau și cumpărau blănuri. De altfel, mi-a mărturisit, când l-am întrebat despre asta, că se ajungea ca pariurile să se facă în parte în bani, dar și în piei de animale.

Mă temeam puțin pentru el, știindu-l implicat în aceste lucruri. Jocul devenea în mod obișnuit motiv de scandal, ajungându-se până la violență fizică. Se afla, de asemenea, în spatele anumitor răzbunări și chiar la originea unor crime sângeroase. El mi-a promis să nu-și asume riscuri. Jocul nu era o necesitate pentru el. Învățase să joace dame în timpul campaniilor militare și în captivitate. Dacă se dovedea talentat, lucrul se întâmpla fără efort și, în orice caz, fără pasiune. Nu recursese la acest mijloc de trai, îmi spunea, decât pentru a-și îmbunătăți condiția și pentru a fi demn să fie primit într-o casă ca a noastră.

L-am crezut.

Cu toate astea, două săptămâni mai târziu, s-a prezentat la lecția de muzică cu buza despicată și cu o umflătură urâtă pe

tâmplă. Iubirea din mine s-a alarmat, nu atât pentru ce suferise, căci nu erau răni foarte grave, cât pentru riscul pe care, evident, și-l asumase. L-am asaltat cu întrebări. Mai întâi, mi-a servit diverse minciuni, apoi mi-a mărturisit că, în urma unor certuri la jocul de șah, un negustor îi întinsese o capcană împreună cu doi complici. Se apărase și-i pusese pe fugă.

Acest incident n-a avut în esență nici o consecință și responsabilul pentru ambuscadă a primit o pedeapsă pe măsura infamiei sale. Totuși, aceste lucruri se puteau întâmpla din nou și mult mai grav, așa cum avea să se vadă în continuare. Evenimentul m-a făcut să înțeleg că nu trebuie să mai întârzii să pun capăt acestei situații. Cu siguranță, toată lumea știa că Auguste se află în grațiile familiei noastre. Acest lucru, împreună cu banii pe care-i câștiga învingându-i pe toți la joc, nu întârziase să-i atragă din ce în ce mai multe invidii și să-l expună la ce era mai rău în acel mediu violent. Trebuia să găsesc mijlocul de a-l elibera.

Era inutil să-i mai cer vreun lucru în plus tatălui meu: deja îl favoriza pe Auguste în toate modurile posibile. Îl primea la el, îi făcuse cadou o sanie trasă de câini cu tot cu conducătorul ei și piese de argintărie pe care să le folosească în viitoarea lui cabană. Îl primea la cină în fort, în compania unor personalități aflate în trecere sau pentru propria plăcere. Ba chiar, și nu mi-a plăcut deloc această favoare, a mers până la a-i permite o absență de patru zile pentru a merge la vânătoare de urși. Aceste animale sunt numeroase prin părțile noastre, și în mod normal, nu sunt periculoase. Devin extraordinar de agresive, însă, când încerci să le vânezi. Auguste, din fericire, s-a întors teafăr. Tatăl meu îi încredințase, de asemenea, prin cancelar, lucrări de cartografiere a malurilor mării de la insulele Kurile și

până la țărmurile americane. Auguste își petrecea zilele instalat confortabil în cancelarie, studiind jurnale de bord și rapoarte din expediții.

Eram încă departe de-a mă îndoi de adevăratele motive ale interesului său…

Ce să-i mai solicit tatălui meu în favoarea lui Auguste, dintre lucrurile pe care deja i le acorda? Era capabil să modifice regulile oficiale și să le întindă la limită, dar nu-și asuma niciodată riscul de-a le încălca. Nu putea aboli o sentință de exil prin propria voință. De-ar fi făcut-o, cancelarul poate n-ar fi întârziat să-l denunțe la Moscova. Și numai Dumnezeu știe ce pedeapsă ar fi primit atunci…

Exista un singur caz în instrucțiunile imperiale care să autorizeze formal o asemenea anulare a pedepsei. Dacă exilatul denunța un complot împotriva guvernului și a conducătorilor săi, prevederea indica să fie eliberat pe loc.

Hazardul a vrut ca o asemenea circumstanță să apară foarte curând. Afacerea avea să izbucnească în data de 1 ianuarie a acelui an 1774, care avea să fie atât de deosebit pentru mine. Exilații veniseră la fort pentru a-și prezenta omagiile tatălui meu. Îi văzusem de departe. Auguste, cu care trebuia să mă văd după-amiaza, nu-mi adresase decât un surâs discret. Bietul Stepanov, însă, se făcuse ridicol prin mici gesturi afectuoase în direcția mea, mergând chiar până la a-mi trimite un sărut din vârful degetelor. Am conchis că nefericitul nu era vindecat de sentimentele pe care le nutrea pentru mine. Această pasiune vizibilă putea lăsa să se creadă că-i ofeream speranțe bietului bărbat și o asemenea neînțelegere era de natură să atenueze întru câtva preferința pe care toți o aveam pentru Auguste și, în

consecință, să reducă invidia căreia-i putea da naștere. Așadar, nu m-am supărat. M-am mulțumit să nu răspund.

După vizită, exilații, din câte am aflat mai târziu, s-au strâns la familia Hrușciov, prietenii lui Auguste. Au băut ceai cu zahăr pentru a se încălzi și a celebra sosirea noului an.

Din nefericire, la doar câteva minute după ce au început să-și soarbă băuturile, au fost cu toții cuprinși de dureri insuportabile și deranjamente la stomac care i-au făcut pe mai mulți dintre ei să cadă la pământ. În mijlocul țipetelor, cei mai vrednici au reușit să găsească ulei de balenă și să-l împartă tuturor. Unul dintre exilați, care nu băuse nimic, a fugit să caute lapte de ren. Aceste îngrijiri le-au permis celor mai puțini atinși să-și revină. Ceilalți au suferit încă mult timp și unul dintre acești nefericiți n-a putut fi salvat. Avea să moară în zori.

Nu era nici o îndoială că fuseseră otrăviți. Pentru a se asigura, au rupt în bucățele zahărul și l-au dat unei pisici și unui câine. Bietele animale au murit aproape pe loc. Zahărul le fusese oferit de un negustor bine cunoscut în colonie. Exilații au cerut audiență la tatăl meu și i-au povestit toată istoria.

Tata a decis să-l pună la încercare pe negustor. Ne-a adunat, pe mama, pe fratele meu și pe mine, într-un salon. Eu încă nu știam nimic despre cele întâmplate. Am fost destul de uimită să-l văd pe Auguste intrând în salon însoțit de alți doi exilați și ascunzându-se după o draperie fără a spune un cuvânt. Negustorul a fost condus imediat înăuntru de către soldați. Era tulburat de onoarea care i se făcuse, dar nu părea să bănuiască ce i se pregătea.

Tata l-a pus pe bătrânul nostru servitor rus să servească ceaiul și apoi a spus, fără a-l slăbi din ochi pe negustor, că zahărul pe care avea să-l consume era cadoul adus chiar în acea

dimineață de către exilați. Tata nu știa cum și-l procuraseră, dar gestul i se părea generos.

Mama, fratele meu și cu mine primiserăm înainte de-a intra ordinul să nu ne atingem de ce avea să ni se servească. Dar negustorul deja luase bucăți mari de zahăr și se pregătea să le mănânce. Le-a dat drumul și au căzut pe covor.

A urmat o lungă privire acuzatoare din partea tatei, iar negustorul i s-a aruncat la picioare.

— Așadar, recunoașteți că ați otrăvit zahărul?

— Iertare, Excelență, am crezut că fac bine.

— Bine? Ucigând exilați care sunt, vă reamintesc, proprietatea guvernului și supuși ai țarului?

— Excelența Voastră se lasă înșelată de maimuțărelile lor. Sunt periculoși. Mai ales acest Benjowski, căpetenia lor.

— V-a luat banii la jocul de șah, nu-i așa?

— Da, dar nu acesta-i esențialul.

La auzul mărturisirii, tata era deja în picioare și chema gărzile. În același timp, Auguste și camarazii lui au ieșit de după draperii. La vederea lor, negustorul a început să urle, dar era deja prins.

— Vă mint, Excelență. Cu toții complotează să evadeze de-aici furând un vas al Maiestății Sale... Unul dintre conjurați mi-a mărturisit asta.

A dat un nume și detalii precise, dar nimeni nu-l mai asculta. Exilații scoteau țipete de indignare. Tatăl meu li s-a alăturat, convingându-i că avea să se facă dreptate.

— Toate bunurile vă vor fi confiscate mâine, i-a spus negustorului. Și veți fi dus la ocnă, unde veți munci până la moarte.

Garda l-a scos afară pe condamnat nu fără greutate, căci gesticula și țipa, implorând mila.

M-am întors în camera mea foarte tulburată. Auguste și mama aveau să mă viziteze. El urma să ne povestească toată afacerea în detaliu și să mă asigure că se recuperase și că era în perfectă stare de sănătate. Guvernatorul ni s-a alăturat și l-a felicitat călduros.

— Ați dejucat un complot de cea mai înaltă gravitate, i-a spus.

Aceste cuvinte m-au făcut să-mi vin în fire. Era timpul să acționez. Mi se oferea o ocazie unică, una care poate nu avea să se repete. Îmi trebuia doar curaj, iar iubirea avea să mă ajute să mi-l adun.

IV

M-aș teme că vă fac să vă pierdeți timpul spunându-vă o poveste care se desfășoară cu mult înainte de întâlnirea mea cu Auguste, dacă ea n-ar fi esențială pentru înțelegerea evenimentelor care vor urma.

Într-o zi deosebit de mohorâtă de toamnă, la Bolșereț k, mama intrase în camera mea. Îmi căzuse în brațe, suspinând. Am consolat-o cum m-am priceput mai bine și am observat, în timp ce îi ștergeam lacrimile, că încercase să acopere cu un strat gros de fard anumite urme albastre de pe față, a căror însemnătate n-o cunoșteam prea bine. Cu o seară înainte, îl auzisem pe tata întorcându-se dintr-o călătorie în regiunea vestică și știam că la asemenea ocazii bea și mai mult decât de obicei. Zgomotele de ceartă și bufnitura surdă a unor mobile răsturnate mă făcuseră să-mi dau seama că fusese violent.

Mama nu-mi mai vorbise niciodată până atunci despre căsnicia ei, deși se vedea că nu era una fericită. Tata, cu douăzeci de ani mai în vârstă decât ea, îi fusese prezentat de tatăl ei și ea nu putuse să se sustragă planului de căsătorie deja făcut. De acolo, fără îndoială, și dorința ei de-a mă apăra de o asemenea soartă, bucurie pe care nu putuse să și-o facă în cazul surorilor mele. În acea zi, în fața nefericirii și umilinței, am îndrăznit să-i pun o întrebare despre viața ei. Intenția mea era

să sugerez că, într-o zi, când noi aveam să fim mari, ar fi putut să facă ceva pentru a-și recâștiga libertatea. Nu mă așteptam ca ea să-mi facă confidențe legate de trecut. Spre marea mea surpriză, mi-a dezvăluit un episod de o considerabilă importanță în viața ei, care trebuia să aibă o importanță decisivă asupra vieții mele.

S-a așezat alături de mine pe pat și, fără a înceta să privească suprafața chihlimbarie a ceaiului pe care i-l turnasem din samovar, mi-a spus următoarea poveste.

Pe parcursul carierei lui, tata comandase diverse garnizoane, dintre care una într-un oraș de la poalele Uralilor unde fusese construit un spital militar. Pentru a se face utilă, mama propusese să le ajute pe infirmierele care-i îngrijeau pe răniți. Își petrecea acolo după-amiezile și uneori chiar seara, căci tata era adesea chemat de superiorii lui la Tobolsk și uneori chiar la Moscova și Petersburg.

În acest spital cunoscuse un tânăr locotenent grav rănit la picioare de o flintă cu cremene în timpul unei lupte împotriva suedezilor.

Voi merge direct la țintă, deși în acea zi mama simțise nevoia de a-mi încredința mii de detalii emoționante în confidențele ei. A trăit cu acel ofițer, care a ieșit din convalescență și a început din nou să meargă sprijinindu-se de ea, o pasiune căreia nu a găsit puterea să-i reziste. Era o iubire disperată, căci mama, care deja le adusese pe lume pe surorile mele, nu putea concepe să le părăsească. Amantul ei era prea sărac pentru a-i putea oferi o viață decentă și prea slăbit pentru a trece prin încercările pe care le-ar fi presupus o fugă împreună cu ea. Au trăit acea vară de pasiune ca pe furtul conștient al unei comori pe care n-o primiseră decât pentru a o abandona, dar care,

odată dispărută, avea să dăinuie pentru totdeauna sub forma unor minunate amintiri.

În timp ce mama vorbea, eu calculam anii și-apoi i-am pus întrebarea pe care o aștepta.

— Și eu?

— Da. Ai înțeles.

M-a luat în brațe și am plâns împreună.

Descoperisem cheia unui îndelungat mister. Încă din fragedă copilărie, mi-era foarte clar că între mine și surorile mele existau diferențe fizice izbitoare. Când s-a născut fratele meu, mult mai târziu, într-o perioadă în care mama nu mai avea nici un mijloc de-a se sustrage asalturilor fizice ale guvernatorului, toată lumea a remarcat asemănarea băiatului cu cele două surori mai mari ale lui. Eu eram diferită la înfățișare și, dacă natura poate oferi uneori variații neașteptate, explicație pe care fără îndoială a primit-o tata, era clar că în realitate aceste variații puteau fi puse cu greu pe seama intervenției aceluiași părinte.

I-am cerut mamei să-mi vorbească despre cel căruia îi datoram viața. Din nefericire, murise într-o ambuscadă la sud de Caucaz, la puțin timp după revenirea lui în armata activă. Mama mi l-a înfățișat ca pe un bărbat generos, de un curaj extrem, care nu intrase în armată decât cu speranța de-a sluji dreptatea, de a-i apăra pe cei slabi și a se opune barbariei.

M-am întrebat adesea dacă-mi transmisese ceva din calitățile lui. Mi se părea că simt pulsând în mine acele semințe care mă făceau atât de mândră că sunt o bastardă, deși n-avuseseră niciodată ocazia să înflorească. Iubirea pe care i-o purtam lui Auguste, necesitatea de-a încerca imposibilul pentru ca unirea noastră să devină realitate, acestea aveau să-mi dea

în sfârșit ocazia să apelez la moștenirea morală a adevăratului meu tată. Credeam că lupta avea să se mărginească la a-l înfrunta pe cel care-i luase locul. Povestea avea să se dovedească mult mai complicată, ținând cont de lucrurile pe care urma să le descopăr în legătură cu Auguste, și avea să mă ducă mai departe decât îmi imaginasem vreodată că puteam să ajung.

Scena decisivă, cu care a început totul, s-a petrecut în salonul nostru, într-o după-amiază târzie a acelui ianuarie. Tata pusese să fie chemat Auguste pentru a-i propune să ni se alăture într-o călătorie pe care voia s-o organizeze de-a lungul coastei. Erau convocați, de asemenea, cancelarul și hatmanul cazacilor.

Auzind despre ideea călătoriei, cei doi s-au opus cu tărie. Tata le-a cerut motive. Au mărturisit că nu se puteau despărți de partida lor zilnică de șah. Auguste a propus, foarte simplu, să luăm cu noi o tablă și piese și să joace seara, în etape.

Ascultând aceste obiecții, guvernatorul se întunecase la față. Probabil mocneau în el, de la o vreme, întrebări despre acel joc și incidentul de față îi oferea posibilitatea să le pună celor vizați.

— La cât se ridică, deci, câștigurile voastre la acest joc?

Cancelarul și hatmanul s-au tulburat. Schimbarea din tonul guvernatorului îi făcea să se teamă, din partea lui, de o izbucnire de furie sau poate de fapte violente. Era unul dintre obiceiurile tatei, pe jumătate din pricina caracterului său și pe jumătate ca sistem de guvernământ, să treacă într-o clipă de la o stare de spirit la alta. Se putea dovedi brutal când, un minut mai devreme, părea calm și zâmbitor.

Calculând câștigurile pe care le strânseseră cu ajutorul lui Auguste, cancelarul a ajuns la o sumă de patruzeci și două de mii de ruble. Era inutil să încerce s-o reducă: cu siguranță, guvernatorul era la curent și enormitatea sumei îi motivase întrebarea. În așteptarea confirmării acelei cifre, tata s-a întunecat la față și a început să mormăie, așa cum făcea întotdeauna înainte să-și dea frâu liber furiei. Cancelarul, cuprins de frică, a spus că e o ocazie excelentă ca să-i dea o veste foarte bună guvernatorului: el și hatmanul conveniseră să-și doneze o zecime din câștiguri familiei domnului de Nilov. Cazacul a scos un strigăt de indignare, căci nu fusese consultat cu privire la această dărnicie și nu era de acord cu ea. Auguste a trebuit să bată discret cu cizma în podea pentru a-l face să tacă.

Treptat, tata și-a recompus o față liniștită și chiar satisfăcută. Mama i-a mulțumit călduros cancelarului și, când s-a lăsat liniștea, am știut că e timpul să intru în scenă. Mi-am adunat curajul și, fără să tremur, privindu-l pe guvernator în ochi, am spus următoarele:

— Avem toate motivele să ne bucurăm de hotărârea cancelarului și a hatmanului și să le mulțumim. Să nu uităm, însă, că își datorează câștigurile în mare parte talentului contelui Auguste Benjowski. Îndrăznesc să sper că-ți vor dovedi recunoștința față de el cerând să i se anuleze sentința de exil și că o grațiere îi va permite să ocupe o slujbă guvernamentală.

Tata se întuneca la față pe măsură ce vorbeam și îl vedeam gata să intervină pentru mă face să tac. Am continuat vorbind și mai tare.

— Nu am dorință mai mare decât aceea de a-l vedea pe contele Auguste Benjowski fericit…

Apoi, dintr-o suflare, am adăugat:

— Și de-a împărți fericirea cu el.

Era o declarație fără cale de întoarcere, care a făcut toată asistența să amuțească. Cu toții s-au întors spre tata. Era roșu la față și un fir de salivă i se prelingea din colțul gurii. Părea prea furios ca să poată măcar să se exprime. Când a deschis în sfârșit gura a fost pentru a arunca vorbe de-o rară vulgaritate la adresa lui Auguste.

M-am gândit mult la ce s-a petrecut atunci. O observare atentă a acestui tată care nu era al meu m-a făcut să trag concluzia că în spatele vulgarității și violenței lui se ascundea o singură trăsătură de caracter: lașitatea. Plăcerea de a-i domina pe prizonieri, cruzimea față de indigeni, brutalitatea cu care o trata pe mama aveau un punct comun: erau niște acte de lașitate. Acest sistem funcționa atâta vreme cât abuzurile nu întâmpinau nici o rezistență. Pariam deci că, opunându-i o voință superioară, aveam să-l fac să renunțe la postura de pretins curajos. Am făcut asta privindu-l fix, cu ochii mari, plini de sfidare și amenințare. O clipă, și-a continuat invectivele, apoi a rămas fără vorbe, a mârâit, și-a dus mâinile la ochi. Rezistența lui slăbea; a mea rămânea inflexibilă. Într-un târziu, s-a ridicat. Câștigasem.

Cancelarul, care nu avusese acest curaj, dar care știa mai bine decât oricine să evalueze starea superiorului său, a recunoscut imediat capitularea guvernatorului. Curtean înțelept, pricepuse în ce sens trebuia să meargă de aici încolo.

A declarat că ar fi fost injust să fie acuzat Auguste pentru sentimentele pe care le nutream eu pentru el. Cum tata nu protesta, a continuat arătându-i cât ar fi fost de generos și avantajos să-mi ofere un soț ales de mine, mai ales că ar fi fost

un bărbat ale cărui prestanță și talente le putuseră aprecia cu toții.

Tata asculta discursul fixând cu privirea, pe fereastră, peisajul de iarnă care înconjura fortul. Când s-a întors spre noi, zâmbea. „Ceea ce nu putem evita, trebuie să ne dorim.“ Nu știu dacă Auguste îi repetase la fel de des ca mie această frază din Machiavelli care-i plăcea atât de mult. În orice caz, guvernatorul își recăpătase întreaga autoritate pentru a-și anunța hotărârea.

— Legea țarului Petru, a spus, menționează că orice exilat care va descoperi un complot va fi absolvit de sentința de exil. Dezvăluindu-ne uneltirile negustorului care voia să ne otrăvească pe toți, bărbatul pe care îl vedeți aici a obținut dreptul la această grațiere.

La auzul acestor cuvinte, cancelarul a aplaudat și l-a grăbit pe guvernator să convoace o adunare a doua zi. Acesta a acceptat și, privindu-l pe Auguste, a declarat că, din acel moment, e liber.

Eram în culmea fericirii, dar această emoție, departe de a-mi tulbura simțurile, le sporea acuitatea. Îl priveam intens pe Auguste. Era ocupat să strângă mâinile întinse de publicul entuziast. Când și-a îndreptat în sfârșit privirea spre mine, am citit în ea recunoștință, uimire, iubire, de asemenea, dar mai ales o neliniște a cărei cauză n-aveam să o înțeleg mult timp.

*

A început atunci o perioadă stranie. Auguste și cu mine eram logodiți oficial. Eu mă ocupam de organizarea căsătoriei, care în acel moment îmi părea cel mai dezirabil eveniment pe care

și-l putea dori o femeie. Mă aflam, după cum se vede, în normele pe care le cerea înalta societate. Contrastul între libertatea pe care o cucerisem impunându-mi voința în fața tatei și supunerea în care aveam să mă arunc cu capul înainte acceptând poziția de soție ascultătoare, încă nu mi-era clar.

Trăiam în așteptarea a ceea ce fusesem învățată să consider a fi „cea mai frumoasă zi din viața mea“.

Așadar, înțelegeam cu atât mai puțin slabul entuziasm pe care această perspectivă părea să i-l provoace lui Auguste.

Era de-acum un om liber. Legătura lui cu mine putea să iasă la lumina zilei. Intra și ieșea din fort după bunul-plac, chiar dacă încă locuia în afara acestuia. Nu-mi explicam rezerva lui. Îmi mulțumise pentru reușita strălucită cu guvernatorul. Îmi dovedea, prin săruturile și mângâierile lui, o dragoste de profunzimea căreia nu m-aș fi îndoit niciodată. Și totuși, nu răspundea elanurilor mele pasionale. Nu arăta decât un interes distant pentru ceremonia care avea să ne unească și nu părea foarte curios să aleagă împreună cu mine detaliile viitoarei case. Pe termen lung, în timp ce eu visam plină de încântare la viața noastră viitoare, atunci când în sfârșit aveam să putem părăsi Kamceatka și să ne stabilim într-un oraș rusesc mai la vest, el n-avea nici o opinie. S-ar fi zis că toate acele lucruri îi erau străine.

În schimb, se preocupa intens să ducă la bun sfârșit alte planuri care mie-mi păreau de neînțeles. Astfel, îi ceruse guvernatorului autorizația, acum că era liber, de-a fonda o nouă colonie în vârful peninsulei, în regiunea Lopatka. Pregătise această localitate făcând mai multe călătorii de recunoaștere pe micile vase indigene numite *baidaras*. Revenise foarte exaltat de perspectiva acestei viitoare colonii, explicând că oferea o

vastă câmpie unde se puteau stabili oamenii, chiar dacă era încă acoperită de zăpadă.

Mă prefăceam că-i împărtășesc entuziasmul, dar mi se părea aberant. Cum putea acest bărbat tânăr și dotat cu atâtea talente sociale, aruncat în înfricoșătoarele solitudini ale acestui Extrem Orient siberian, să hotărască să se afunde și mai mult în el? I-am destăinuit aceste preocupări mamei, care mi-a oferit sfaturi descurajante, de femeie resemnată. După ea, o soție trebuie să respecte deciziile soțului fără să le aprobe și cel mai adesea fără măcar să le înțeleagă. Mi-a oferit ca unică speranță capacitatea pe care o are soția, prin răbdarea și blândețea ei, de-a modela părerile soțului și de-a pune în mintea lui idei diferite pe care el va sfârși crezându-le ale lui.

Aceste sfaturi nu-mi conveneau deloc.

Rămâneam convinsă că exista o falie, o contradicție radicală între bărbatul pe care-l cunoșteam, caracterul lui, tot ce-l făcea demn de iubire în ochii mei, și planul căruia voia să-i consacre viața noastră împreună.

Nu știam cum să descopăr rostul acestei povești. Am profitat de libertatea de-a afișa uniunea dintre noi pentru a ieși din fort și a-l vizita pe Auguste printre exilați. Am descoperit atunci sărăcia așezărilor și regimul lor strict de viață. Cu toate astea, toți m-au întâmpinat bine și m-au primit încercând să păstreze, în acele biete cabane, aparența civilizației. Așezați pe vertebre de balenă puse chiar pe podeaua din pământ bătătorit, mi-au servit ceaiul în cești de porțelan și în serviciul de argint pe care mama i-l oferise lui Auguste. Am făcut cunoștință cu dl Hrușciov, cu Oleg, camaradul suedez al lui Auguste, și cu alți câțiva exilați foarte simpatici. Doar Stepanov mă neliniștea

puțin, căci continua să mă privească cu ochii strălucind de dorință.

Nimeni nu-mi făcea nici cea mai vagă confidență pentru a mă lumina în privința planurilor lui Auguste. Cu toții se prefăceau a-i împărtăși părerile și exaltarea. Aveam totuși impresia că îmi ascundeau ceva esențial. Se supravegheau unii pe ceilalți și Stepanov părea stăpânit de-o neîncredere deosebită. Când mă apropiam de ei, conversațiile încetau. Întrebările mele nu dădeau naștere decât unor răspunsuri convenite dinainte. Am renunțat să obțin vreo informație de la acești bărbați aflați mereu în gardă și dedați, după atâția ani de captivitate, secretului, dacă nu chiar minciunii.

Doar din altă parte și cu totul întâmplător am aflat informația care avea să-mi dezvăluie totul și să precipite drama.

V

Camerista mea, o fată foarte devotată căreia-i împărtășeam secretele mele de domnișoară, îmi mărturisise de mult timp că are un amant printre exilați. Acest bărbat, pe numele lui mic Sașa, era unul dintre tovarășii de nefericire ai logodnicului meu.

Iată că, într-o dimineață, pe când eu încă mai căutam cheia enigmei purtării lui Auguste, această femeie a intrat la mine zguduită de hohote de plâns. Venea, mi-a spus, să-și ia adio. Am înțeles repede că lacrimile ei se datorau pe de o parte tristeții de-a mă părăsi, iar pe de altă parte bucuriei de-a începe o viață nouă.

Sașa îi propusese de mult să se căsătorească. Înainte de-a se logodi cu un deportat, ea ceruse timp de gândire. Amantul revenise însă două zile mai târziu, anunțând-o că toate obstacolele din calea uniunii lor fuseseră ridicate. Era pe punctul de-a părăsi Kamceatka pe o corabie pe care exilații voiau s-o fure. Obținuse permisiunea de-a o lua cu el la bord. Astfel, în puțină vreme, urmau să ajungă în Europa, unde avea să-i aștepte, fără îndoială, o viață plină de iubire, de libertate și de muncă cinstită. M-aș fi bucurat să aflu această veste de la ea, dacă n-ar fi adăugat încă un amănunt: Auguste făcea parte din acest plan și chiar juca unul dintre rolurile principale.

Această revelație a avut asupra mea un dublu efect. Pe de o parte, mi-a liniștit imediat frământările: purtarea lui Auguste se clarifica pe de-a-ntregul. Am simțit satisfacția care apare întotdeauna când intuițiile ni se verifică, fie ele și funeste. Pe de altă parte, bineînțeles, aflam că fericirea mea era condamnată, că aveam să fiu trădată îngrozitor și că, pentru a spune lucrurilor pe numele gândit atunci, eram dezonorată.

Cu toate astea, confruntarea pe care o avusesem cu guvernatorul mă făcea conștientă de alt aspect al caracterului meu. Puțin mai tânără de-aș fi fost, m-aș fi simțit dezarmată în fața unei asemenea ofense. Dar aveam deja spiritul – și poate și puterea – unei luptătoare. Înăbușindu-mi un prim suspin, m-am recules și i-am poruncit fetei să-mi repete totul în detaliu. Am notat câteva inexactități din povestea ei și i-am cerut să binevoiască să-și cheme amantul la fort fără întârziere. Avea să-i pună câteva întrebări dictate de mine. În timp ce ea-l interoga în oficiul ei obișnuit, aveam să ascult răspunsurile ascunsă după un paravan. Camerista a acceptat cu multe rețineri, căci amantul o pusese să jure că n-avea să dezvăluie acest secret nimănui și nu trebuia cu nici un preț să divulge această stratagemă.

Întâlnirea a avut loc a doua zi. Servitoarea l-a strecurat pe bărbat înăuntru pe o ușă din spate, pentru că el n-avea permisiunea de-a umbla liber prin locuința guvernatorului. I-a servit un pahar mare de alcool indigen, distilat din rădăcini de plante. După ce s-au giugiulit în ciuda protestelor ei, Sașa a acceptat să-i răspundă la întrebări.

Era evident, nu exista nici o îndoială asupra poveștii. Complotul era vechi deja. Deși în conștiința exilaților ideile de evadare mocneau de mult timp, abia sosirea lui Auguste și a

camarazilor lui dusese la punerea lor în aplicare. Am recunoscut clar, în descrierea faptelor, energia și forța de convingere a logodnicului meu. Pusese în slujba acestui plan toate talentele care mă seduseseră și pe mine. În jurul unui nucleu de exilați format din Auguste și prietenii săi apropiați se strânseseră și alții. La acea oră, numărul celor din grup de ridica la aproape douăzeci și cinci de persoane. Bărbatul cameristei a refuzat să dea detalii despre data și circumstanțele plecării. S-a mulțumit să spună că era iminentă. Rostind aceste cuvinte, părea a fi în culmea fericirii. Și-a cuprins iubita pe după talie pentru a o acoperi cu sărutări indiscrete. Ea s-a desprins din îmbrățișare și s-a îndepărtat, așezându-se pe un taburet. Și-a ascuns fața în mâini și s-a prefăcut că suspină.

— De ce te întristează asta? Nu ești bucuroasă că părăsești tărâmul acesta îngrozitor?

— Ba da, bineînțeles, a spus prefăcuta, care-și juca de minune rolul pentru a afla lucruri în plus.

— Și-atunci?

— Stăpâna mea…

— Ce-i cu ea?

— Dacă logodnicul ei evadează împreună cu noi, ea va rămâne singură aici.

— Singură, singură… E fiica guvernatorului, uiți asta? Oamenii ăștia nu au nevoie să fure o corabie pentru a fugi. Când va fi timpul, va pleca.

— Dar ea îl iubește! a strigat curajoasa mea cameristă, întorcându-se spre amant cu ochii roșii de cât și-i frecase.

Și a adăugat, cu un aer profund dezgustat, pe care el îl putea pune și pe seama lui:

— Bărbații sunt îngrozitori. Cum poate s-o trădeze așa? Chiar ieri era aici și ea-l răsfăța cu mii de tandrețuri…

Bărbatul a ridicat băutura, a luat o înghițitură mare și a privit gânditor fundul paharului.

— Nu are de-ales, de fapt.

— Ce vrei să spui?

— A intrat în această conspirație încă de la sosire, cu mult înainte să fie liber. Cunoaște toate secretele. Ceilalți nu i-au oferit libertatea de-a se retrage.

— Și dacă ar face-o?

Bărbatul a ridicat din umeri.

— Tu chiar nu înțelegi.

— Nu, explică-mi.

Atunci, apucând brusc pumnul fetei și apropiindu-și-l de față cu aer amenințător, Sașa a spus cu voce mai joasă:

— Trădătorii sunt uciși, gândește-te. Și nu e nevoie de nici o judecată. Ajunge o bănuială, o mică îndoială. De când sunt implicat în povestea asta, am văzut cum au fost executați trei turnători. Chiar ieri a fost o situație gravă. Un imbecil pe nume Stepanov, îl cunoști, e unul care suspină după stăpâna ta…

— Da.

— Ei bine, l-a provocat pe Auguste la duel din cauza ei.

La auzul acestor cuvinte, aproape am lăsat să-mi scape un țipăt și-am fost la un pas de-a fi descoperită. Din fericire, sunetul mi s-a stins în piept.

— Auguste l-a învins, evident. Dar i-a cruțat viața și toată lumea i-a reproșat asta. Vom vedea acum dacă prostul ăsta de Stepanov ne va vinde.

Sașa o lăsă pe cameristă să-și retragă mâna și-și îndreptă spinarea.

— În orice caz, dacă Auguste i-ar părăsi pentru a se alătura familiei guvernatorului, ar fi privit ca făcând parte din tabăra opusă. E un risc pe care nu și-l vor asuma niciodată.

Apoi și-a luat din nou logodnica în brațe s-o sărute și a adăugat:

— Stăpâna ta, dacă-l iubește, ar trebui mai degrabă să se bucure. Părăsind-o, măcar rămâne în viață…

Conversația a luat sfârșit fără alte vești, dar știam deja destule.

M-am întors în camera mea și m-am închis acolo, fără să-mi fac apariția la cină. Mi-am petrecut noaptea întorcând problema pe toate fețele. În zori de zi, în sfârșit, ajunsesem la o concluzie. În mintea mea, chestiunea era clară: Auguste mă iubea, dar forțe mai puternice decât el îl constrângeau să mă părăsească. Sigur, ar fi putut să denunțe complotul, obținând protecția guvernatorului. Dar, trădându-și camarazii, Auguste nu avea nici o șansă să scape de răzbunarea lor.

Așa că trebuia să-l scap eu de această amenințare. Acesta era prețul care trebuia plătit pentru ca iubirea noastră să poată înflori.

După cum vedeți, deși eram încă naivă, nu mai aveam nimic din tânăra fată pasivă și supusă care fusesem cu doar câteva săptămâni înainte. Eram destul de coaptă ca să apuc drumuri lăturalnice, chiar dacă mă pândeau pericole de moarte. Raționamentul meu era simplu, ca toate ideile greșite. Era imposibil să-i transmit eu însumi aceste informații guvernatorului. Exista riscul să nu le acorde nici o atenție, în orice caz, nu mai multă decât atunci când negustorul vinovat de otrăvire îi povestise toată tărășenia. Și chiar de-ar fi acordat, n-ar fi ezitat să-l pună pe Auguste în aceeași barcă cu ceilalți și să-

l condamne. În fond, tata nu acceptase ideea căsătoriei noastre decât din constrângere. Ar fi fost încântat să se poată răzbuna și pe mine, și pe Auguste.

Era nevoie de un denunț credibil, detaliat, venit din partea unui alt conjurat. Atunci aș fi avut toată libertatea să intervin și să explic că știam totul și că Auguste nu era străin, deși discret, de dezvăluirea acestor fapte. Astfel, el ar fi fost eliberat de constrângerile tovarășilor săi, dar fără a purta responsabilitatea denunțului, deci fără să se teamă de răzbunarea lor.

Aveam la îndemână un singur instrument pentru a ajunge la acest rezultat: Stepanov.

Prefer să vă spun că, în timp, am ajuns să-mi judec foarte sever comportamentul de-atunci. Am împins la extrem uneltirile unei femei îndrăgostite și, în plus, destul de ignorante în ce privește viața cât să se dovedească îngrozitor de crudă fără vreun fel de remușcări. Am trimis-o pe camerista mea să-l cheme, discret, pe Stepanov. Avea să-i dea întâlnire din partea mea într-o pădure de la liziera satului, dincolo de o colină. Era un loc unde mă plimbam uneori iarna cu sania pentru a admira copacii înghețați și a vedea trecând, de cealaltă parte a râului, familii de urși bruni.

N-aveam de ce să mă tem de vizitiul meu indigen, care abia dacă vorbea rusa. La puțin timp după prânz, am plecat la plimbare și l-am văzut pe Stepanov, care se prefăcea că taie lemne, așteptându-mă. Am pus să oprească sania și am schimbat câteva cuvinte. El își scosese căciula din blană de vidră și o frământa în mâini.

— Prietene drag, i-am spus cu o falsitate care azi mă îngrozește, știu totul despre complotul care se desfășoară și din care, din nefericire, faceți parte.

A vrut să-mi răspundă, dar din gură i-a ieșit doar un mic nor de abur.

— Afacerea va fi deconspirată. Sunt distrusă pentru c-am fost înșelată de cel pe care-l iubeam. Va fi pedepsit pe măsura trădării lui.

Pe buzele înroșite de frig ale lui Stepanov a înflorit un vag surâs.

— Cât despre denunț, care va avea loc oricum, aș prefera să fiți dumneavoastră cel care-l face. Veți scăpa de orice pedeapsă și veți fi răsplătit cu libertatea.

N-am mai spus altceva, dar zâmbetul care a luminat fața nefericitului a fost suficient că să-mi arate ce speranțe făcusem să se nască doar prin acele cuvinte.

Am adăugat, în timp ce-i porunceam vizitiului să dea bice câinilor:

— Nu pierdeți timpul, dacă vreți să fiți primul.

Abia întoarsă în camera mea, m-am apucat să-i scriu tatei o scrisoare în care-i spuneam că aflasem totul despre complot, faptele fiindu-mi mărturisite de Auguste însuși. Îi explicam că el nu se putea sustrage constrângerilor exercitate de foștii camarazi de exil și că-i cerusem expres să nu-și asume riscul de a-i denunța. Iată de ce încurajasem pe altcineva s-o facă, iar fapta probabil avea să-l coste viața pe acesta din urmă.

Această aglomerare de minciuni avea, evident, scopul de a-l salva pe Auguste. Uitasem un singur detaliu: să mă asigur de ce gândea el.

În timpul serii nu s-a întâmplat nimic. Tata a luat cina cu noi și a vorbit, la modul cel mai natural din lume, despre diverse subiecte de interes pentru colonie. Nu i-a fost adusă nici o

scrisoare. Am plecat toți la culcare cu o liniște care pentru mine nu era decât aparență.

N-am dormit a doua noapte la rând. Pândeam, prin fereastra întredeschisă în ciuda frigului, țipete care să vină dinspre cabane. Nu s-a auzit nimic. Furtuna n-avea să izbucnească decât în zori.

În timp ce luam micul dejun, un soldat a venit să-l anunțe pe tata că avusese loc o încăierare între exilați și cazaci. El și-a aruncat șervetul pe masă și s-a ridicat.

— Vor vedea ei, a spus.

Aveam sentimentul nelămurit că acest incident trebuia să aibă legătură cu povestea complotului, dar nu înțelegeam cum. Mama mi-a observat nervozitatea fără a-i cunoaște cauza și m-a mângâiat pe mână pentru a mă calma.

Tata s-a întors după o vreme și s-a așezat din nou la masă. Ne-a povestit că un exilat fusese atacat de camarazi pe motiv că încercase să-i otrăvească.

— Iarăși! a strigat mama.

— E lucru obișnuit pe-aici.

Când atacatorii îl prinseseră pe presupusul vinovat, acesta începuse să urle și soldații care treceau pe lângă cabana lui ajunseseră acolo destul de repede. Exilații refuzaseră să-l predea pe prizonier, așa că interveniseră și alți soldați. Disputa se transformase într-o încăierare în toată regula.

— Ce-ați hotărât? am întrebat, fără a lăsa să se vadă că așteptam răspunsul cu neliniște.

— Le-am spus soldaților să se întoarcă în cantonament și i-am lăsat pe exilați să-și judece singuri pricina.

— Ce vor face cu camaradul lor?

— Îl vor judeca, probabil. Se pricep destul de bine și am încredere în ei să-și rezolve propriile dispute.

Și, așezându-se mai bine pe scaun, a făcut gestul de-a se spăla pe mâini.

— Și cum se numește acest provocator de necazuri?

— Se pare că e un bărbat care se declară îndrăgostit de dumneata, fiica mea. Încă unul. Încep să cred că ești excesiv de populară printre acești oameni lipsiți de onoare.

— Exagerați, tată. E unul singur. Un nefericit, iar eu n-am nici un amestec în nebunia lui. Îl cheamă…

— Stepanov. Chiar el e. Ei bine, ceva îmi spune că dragii dumitale exilați te vor scăpa curând de el.

M-am ridicat fără să scoată un cuvânt. Sângele îmi clocotea în vene și eram gata să leșin. Ce fusese în stare să facă incapabilul de Stepanov? Complotul nu era denunțat și totuși exilații erau pe punctul de a-l ucide… Vorbise prea mult, prevenise pe cineva de intențiile lui? Am urcat în cameră să iau un mantou și încălțări îmblănite. Trecând prin fața unei oglinzi, mi-am dat seama că eram de-a dreptul lividă. După zece minute auzeam sunând clopoțeii troicii guvernatorului. Știam că plănuise o vizită în port. Imediat ce a dispărut, am ieșit și am dat fuga la cabanele exilaților.

VI

În cabane domnea o mare confuzie. Exilații intrau și ieșeau, pe fețe li se citea încordarea. În casele cele mai vechi, unde se aflau mici grupuri de conjurați, discuțiile erau animate. Imediat ce mă vedeau, se lăsa tăcerea.

Îl căutam pe Auguste. Ne-am găsit din întâmplare, în timp ce el mergea cu capul plecat și trecea de la o reuniune la alta. Când m-a recunoscut, și-a reprimat o primă grimasă de neplăcere și s-a forțat să-mi vorbească pe un ton suav.

— Aphanasie! Ce bucurie… Mă căutați?

Mi-am încălzit mâinile în mânecile aspre ale hainei lui groase. Nu avusesem timp să-mi pun mănuși înainte să ies și mâinile mi-erau mușcate de frigul năprasnic.

— Să găsim un loc unde am putea fi singuri.

Nu părea să-mi înțeleagă dorința, crezând poate că-i ceream un moment de tandrețe.

— Am mai multe treburi urgente…

— Și eu. *Trebuie* să vă vorbesc fără întârziere.

Auguste a privit în jur și, amuzat, a pornit cu pas decis către o cabană situată la oarecare distanță de celelalte. Am intrat. Nu era locuită și, probabil, servea drept depozit. Baloturile de blănuri erau stivuite până aproape de tavan și răspândeau un miros acru, de piei nu foarte bine tăbăcite. Dar, mai presus de

toate, estompau sunetele și asta era bine. Auguste a închis ușa, care se bloca din interior cu un ivăr din lemn cioplit grosolan. A aprins două lumânări așezate pe un butoi.

— Unde e Stepanov? l-am întrebat dintr-o suflare.

— Stepanov? De ce vă interesează nenorocitul ăsta?

— Răspundeți-mi.

— E nu departe de-aici, în siguranță, păzit de prietenii noștri.

— În viață?

— Bolnav, din câte știu. Dar, da, în viață. De ce?

— Ce-a făcut exact?

Auguste s-a uitat la mine cu severitate. Evident, își punea o mie de întrebări cu privire la natura sentimentelor mele pentru acest personaj care nu făcuse niciodată un secret din pasiunea lui pentru mine.

— Răspundeți-mi, vă implor. Vă voi spune apoi motivul acestei povești.

— Ei bine, a încercat să ne otrăvească. L-am prins în timp ce pregătea ierburile.

L-am privit pe Auguste drept în ochi. Mi-a susținut privirea, dar a ezitat.

— Nu-i adevărat, am spus. A vrut să vă denunțe complotul și l-ați împiedicat.

— Complotul?…

— Să nu pierdem timpul, prietene drag. Știu totul. Evadarea pe care ați pregătit-o, cei optzeci de conjurați, corabia pe care urma s-o furați pentru a părăsi Kamceatka.

Auguste a rămas interzis. Nu știam ce să citesc mai repede pe fața lui: frica, uimirea, indignarea, dar și dragostea, speram eu, toate i se luptau pe chip.

— Vreau doar să știu ce-a făcut Stepanov.

A ezitat, apoi mi-a răspuns cu voce surdă.

— A cerut să-l vadă pe guvernator pentru a-i destăinui lucruri secrete. Asta, ieri după-amiază. Paznicii nu l-au lăsat să treacă.

— Și apoi?

— S-a întors acasă și a început să scrie un lung denunț. Aveam toate motivele să-l supraveghem. Unul dintre ai noștri a intrat la el cu un motiv oarecare și l-a găsit așezat la masă, gata să acopere paginile cu cerneală. Am dat ordin să fie închis. A urlat. O patrulă de cazaci aflată în trecere a sărit în apărarea lui. Prietenii noștri s-au adunat pentru a împiedica asta. Au sosit întăriri. Într-un târziu, guvernatorul a sosit și el pentru a-și liniști trupele. Ne-a lăsat nouă grija de a-l judeca pe acest mizerabil.

— Și ce veți face în privința asta?

— Încă nu știu. O să-l împiedicăm să facă rău.

— Ascultați-mă, Auguste.

Venise momentul să mărturisesc totul. M-am așezat pe marginea unui balot de blănuri și i-am spus să facă același lucru.

— Am aflat toate detaliile conspirației voastre dintr-o indiscreție a cameristei mele. Eu sunt cea care i-a cerut acestui biet nebun cu capul plin de visuri să denunțe complotul în fața tatălui meu.

— Dumneavoastră!

— Eu.

— Dar… De ce?

— Pentru a vă salva, Auguste. Știu că sunteți constrâns de promisiuni, că exilații vă obligă să-i urmați. Am vrut să vă

salvez, atâta tot. Și dacă acest mijloc a eșuat, va trebui să găsim altul. Nu vă voi abandona, Auguste.

În timp ce-i spuneam aceste lucruri, l-am văzut schimbându-se la față. A deschis gura pentru a-mi răspunde, dar nu reușea să vorbească. S-a ridicat, s-a întors spre cadrul din os de balenă al cabanei și, după o clipă de liniște, m-a înfruntat.

— Nu sunt prizonierul nimănui, Aphanasie.

— Ce vreți să spuneți?

— Că m-am alăturat acestui complot cu voia mea și am rămas fără să mă constrângă cineva.

— Adică… m-ați păcălit?

Aerul cețos al acelui loc închis, lumina tremurătoare a lumânărilor, prezența aproape animalică a acelor blănuri stivuite în întuneric, totul dădea scenei o stranietate solemnă. Când Auguste s-a apropiat pentru a-mi spune adevărul despre ceea ce gândea, mi s-a părut mai frumos decât oricând. Oricât mi-ar fi displăcut să-i aud cuvintele, vederea feței sculptate de umbre, noblețea gesturilor, mișcarea armonioasă a mâinilor lui mari mă copleșeau cu o fericire neașteptată.

— Aphanasie, îmi cunoașteți originile și rangul pe care-l aveam înainte de prizonierat? Am vorbit destul despre asta și ați vărsat prea multe lacrimi pentru acest destin sfărâmat. Credeți că aș putea fi mulțumit cu libertatea pe care mi-o acordă tatăl dumneavoastră? Adevărata libertate, pentru mine, înseamnă să-mi recapăt locul în lumea mea, să mă sustrag arbitrarului absolut care domnește aici. Ar putea fi numit un alt guvernator și acela m-ar pune în lanțuri. Ce speranță aș avea, chiar și liber, să părăsesc acest loc dezolant?

— Dar eu…, am șoptit.

— Dumneavoastră, Aphanasie, dumneavoastră. Ce viață v-aș putea oferi? Ne-am căsători pentru a face din dumneavoastră soția unui exilat, pentru a trăi într-una dintre aceste cabane mobilate de mama dumneavoastră, pe care am vizitat-o în timpul ultimului meu voiaj pe coastă? O viață în acest orizont de plumb, în mijlocul exilaților și al urșilor. Cu speranța, destul de îndepărtată, ca eu să reușesc să mă angajez într-un oraș din Siberia, care ni s-ar părea fermecător pentru că ar fi mai puțin îndepărtat de Moscova…

Am păstrat tăcerea. Cuvintele lui Auguste păreau adevărate. Și totuși, esența spuselor lui îmi părea măcinată de-o minciună invizibilă, ca acele lemne mâncate de carii care păstrează încă aparența solidității, chiar dacă sunt pe punctul de-a se preschimba în praf.

— În cazul acesta, de ce m-ați…

Auguste și-a coborât privirea. Când mi-a răspuns, a mimat o blândețe binevoitoare care, mai mult decât cuvintele lui, m-a scandalizat.

— Mărturisesc că, odată sosit aici, am încercat să intru în grațiile guvernatorului și am reușit să fac asta dându-vă lecții de limbă și muzică, cele care ne plăceau atât de mult. M-ați impresionat, Aphanasie, și întotdeauna mi-a făcut mare plăcere compania dumneavoastră. Totuși, dumneavoastră…

Văzându-mi fața severă, s-a tulburat, dar a continuat arătând o falsă bunăvoință.

— …dumneavoastră mi-ați făcut marea onoare de a-mi declara dragostea, dumneavoastră ați intervenit – și cu ce curaj – pentru a-mi obține libertatea și a propune căsătoria.

M-am ridicat furioasă. Insulta îmi ardea fața, mă simțeam de parcă m-ar fi lovit. Eram tentată să plâng, dar lacrimile mi-au

secat în focul unei furii care-mi pârjolea toată ființa.

Acele secunde au fost, fără îndoială, absolut decisive în viața mea. Aceea a fost clipa exactă când am părăsit copilăria și visurile ei naive. În liniștea apăsătoare a acelei cabane minuscule, am văzut totul și până la mare depărtare. Viața mea trecută și viitoare, enorma întindere a unei existențe pe care până atunci o limitasem la ambițiile restrânse ale familiei și-ale căsătoriei. În acel moment am devenit, pe scurt, cea care sunt și azi.

— Mințiți, prietene, am spus întorcându-mă spre un Auguste imediat lovit de metamorfoza mea. Mă mințiți, dar, mai presus de toate, vă mințiți pe dumneavoastră. Cu toate astea, în mai multe privințe aveți dreptate.

Am făcut un pas înainte.

— Vă iubesc, Auguste, așa cum mă iubiți și dumneavoastră. Despre acest lucru nu vorbiți. Și totuși, sunt sigură. Nu cred că ați mai cunoscut o asemenea pasiune. E poate motivul pentru care nu știți s-o recunoașteți.

Am tăcut o clipă, apoi, mergând în cerc în jurul lui Auguste, care se așezase din nou în fața lumânărilor, am continuat ca și cum aș fi gândit cu voce tare.

— Cu toate astea, aveți dreptate: v-am cerut să plătiți un preț prea mare pentru această iubire. Am pretins că vă obțineam libertatea, când, de fapt, vă închideam în perspectiva dezolantă a unei căsătorii banale, a unei vieți provinciale, limitate de țărmuri amărâte.

De unde veneau aceste cuvinte care mă uimeau până și pe mine? Aveam impresia că descopăr un continent necunoscut, în același timp în care-l descriam.

— În ceea ce vă privește, am continuat, nu spuneți adevărul și poate faceți asta pentru că-l ignorați.

A ridicat din sprâncene.

— Vreau să spun că nu încercați să evadați pentru a vă ocupa din nou locul și rangul în țara în care v-ați născut.

— Nu?

— Nu. Chiar dumneavoastră mi-ați povestit că, în ciuda încercărilor repetate, ați pierdut totul acolo și suveranul v-a interzis să vă mai întoarceți.

— Întocmai. Și-atunci?

Am tras un balot de blănuri de-un colț și l-am pus în fața lui Auguste. M-am așezat și i-am cuprins mâinile.

— Atunci, ceea ce înțelegeți dumneavoastră prin libertate e necunoscutul, lumea întreagă deschisă în fața unei cariere, binele, dacă vă e destinat, răul, dacă vi se va întâmpla. Înțeleg asta și vreau să știți că dorința mea cea mai dragă e să vă fac să vă întâlniți cu aceste fericiri. Și să le împart cu dumneavoastră.

I-am apropiat mâinile de fața mea și doar în acel moment am dat voie lacrimilor să-mi curgă.

— De ce nu mi-ați cerut să vă urmez? am spus printre suspine. V-aș însoți până la capătul lumii.

Auguste plângea împreună cu mine. Și-l vedeți și azi pe prostuțul ăsta: e gata să-i dea lacrimile de fiecare dată când vorbim despre acel moment tragic și minunat.

— Niciodată, mi-a răspuns, n-aș fi îndrăznit să vă propun asta.

— Dar când iubești cu adevărat, Auguste, dorești fericirea celui pe care-l iubești. V-am propus ceea ce ieri încă mai credeam că e soluția de-a vă asigura acea fericire. Dar acum, când văd alta, o accept și chiar mi-o doresc.

Ne-am ridicat și ne-am îmbrățișat cu o violență pe care nu o cunoscuserăm niciodată.

Nici el, nici eu nu mai aveam acele reticențe, acele rețineri care până atunci nu lăsaseră să se ivească între noi dorința și tandrețea. Să îndrăznesc să vă mărturisesc că acolo, pe acele mormane de blănuri, în acea cabană lipsită de orice confort al unei camere de locuit, am devenit pe loc soția lui Auguste?

Am rămas întinși mult timp, înlănțuiți, ascultând liniștea de-afară. Probabil că eram căutați, dar nimeni n-a avut ideea de-a intra în acel ascunziș. Între două cuvinte de dragoste, am pus la punct rolurile noastre viitoare. Făceam deja parte din conspirație și, prin urmare, am jurat să păstrez secretul. Pentru început, nu trebuia să se schimbe nimic și eu trebuia să-mi ocup din nou locul obișnuit alături de părinții mei. Aveam să fiu mai utilă chiar în mijlocul fortului, de unde puteam observa totul.

Am obținut de la Auguste asigurarea că Stepanov n-avea să fie executat. Mă simțeam obligată măcar să-i câștig cruțarea, dacă tot mă jucasem cu viața nefericitului.

Apoi, după câteva ultime săruturi, am hotărât, nu fără regrete, să ne despărțim. Se lăsase noaptea. M-am întors în fort cu discreție și Auguste s-a dus la el acasă.

În camera mea, pentru a-mi liniști simțurile, am reluat *Noua Eloiză.* Era straniu. Romanul pe care-l descoperiam, după ce-l citisem de atâtea ori, părea să capete în mintea mea alt sens. În loc să aștepte întoarcerea lui Saint-Preux la Clarens, mi-o imaginam pe Eloiza pornind pe urmele lui pe mările sudului și trăind aventurile voiajului amiralului Anson, pe care Auguste le ținea întotdeauna pe masa lui. Îmi părea că li se oferise cea mai mare fericire pe acele căi fabuloase unde niciodată nu-i aștepta

nimic obișnuit sau cunoscut, cu excepția iubirii care nu-i mai părăsea.

VII

Complotul exilaților trecuse deja prin destule peripeții când Auguste mi-a îngăduit să mă alătur. Conjurații cercetaseră pe rând diverse planuri, toate dovedindu-se imposibil de dus la bun sfârșit.

Prima idee fusese să folosească pentru evadare o corabie de comerț al cărei echipaj se răsculase. Se dovedise o întreprindere prea riscantă. Apoi, Auguste propusese să-i ceară guvernatorului permisiunea de-a folosi un vas pentru a transporta voluntarii în colonia pe care-și propunea s-o creeze la Lopatka. De acolo, conjurații ar fi constrâns nava să-și continue drumul. Dar guvernatorul nu se arătase prea interesat, mai ales că avea prea puține nave pentru propria folosință.

Ultima idee, încă de actualitate, era să-și asigure complicități în rândul echipajului și comandamentului corabiei care făcea naveta din când în când între Kamceatka și Ohotsk, pe continent. Nava se numea Sfinții Petru și Pavel. Căpitanul acceptase să se alăture cauzei exilaților. Pe lângă plata pe care o aștepta pentru trădarea sa, obținuse asigurarea că avea să poată lua la bord o femeie care locuia în Bolșereț k și era amanta lui.

Multe lucruri rămâneau nesigure. Îmbarcarea conjuraților n-ar fi întârziat să atragă atenția. Dacă guvernatorul trimitea trupe pentru a se opune, insurgenții riscau să fie în mare inferioritate și în incapacitatea de-a se apăra.

La aceste dificultăți se adăugau riscurile din ce în ce mai mari de denunț. Mai multe avertismente serioase provocaseră răspunsuri în forță ale conducătorilor complotului, care mergeau, se știe, până la uciderea suspecților. Era un miracol că aceste indiscreții nu reușiseră să ajungă până la urechile guvernatorului. În realitate, acesta se temea mai mult de indigeni decât de exilați și-și imagina întruna că oamenii locului instigau la răzmeriță. Reprima aceste presupuse răscoale prin cruzimi îngrozitoare și se întâmpla să ordone execuția tuturor locuitorilor din anumite sate. Poliția lui folosea torturile cele mai abominabile pentru a smulge mărturisiri nevinovaților, lucru care aducea cu el alte și alte suplicii.

În privința exilaților, poate pentru că-și impunea să-i trateze cu noblețe și aștepta de la ei respectul bunelor maniere, guvernatorul părea să nu se teamă de nimic. Această încredere era întreținută cu abilitate de Auguste, care reușise, dacă nu să se facă iubit, măcar să joace rolul puțin forțat de băiat bun.

Dacă guvernatorul ignora totul, cancelarul lui avea bănuieli de foarte multă vreme. Lui Auguste îi era mai greu să-și joace rolul de ingenuu și nevinovat cu el, căci cancelarul îl văzuse la jocul de șah și cunoștea comorile de viclenie și înșelătorie de care era capabil. În plus, acesta avea legături cu diverse personaje, cum era vărul lui, Izmailov, care-i doreau răul lui Auguste fie din invidie, fie atrași de câștiguri, fie chiar din vreo toană de curtean. Prin simpla frecventare a exilaților, ajungeau

să audă zvonuri și să presimtă manevre ale căror indicii le raportau cancelarului.

Ultimul avertisment de acest fel s-a produs la puțin timp după intrarea mea în conjurație. I-am văzut etapele derulându-se sub ochii mei, în saloanele fortului.

Convocat de tata, căruia i se raportaseră bănuieli, Auguste a respins acuzațiile cu o admirabilă abilitate, tratându-le drept fabulații. M-am temut că avea să se împotmolească până în ultima clipă, dar a știut să-l convingă pe guvernator că bârfele erau rodul geloziei. I-a dezvăluit că acuzatorul o avea ca amantă pe aceeași femeie care-și oferea favorurile unuia dintre camarazii lui. Acest subtil amestec de adevăr (guvernatorul a chemat-o și pe femeie, care a mărturisit) și minciună a reușit să îngroape evidența. Dar cât timp avea să mai funcționeze? Fuseseră prea multe avertismente, prea multe bănuieli, prea multe zvonuri pentru ca tata să nu fie măcinat, mai devreme sau mai târziu, de îndoială.

Auguste a înțeles, după acest ultim incident, că înfruntarea avea să fie inevitabilă și că lucrurile erau de-acum foarte nesigure. Trebuia să se pregătească pentru o confruntare puternică. Auguste a reușit să-și atribuie puteri depline, asemănătoare acelora ale unui general de armată. A luat măsuri militare pe care le cunoștea din prima meserie. A format plutoane, a numit comandanți în fruntea lor. Oleg Wynbladth a devenit, astfel, conducătorul aripii drepte, în timp ce Hrușciov a primit comanda aripii stângi. Conjurații strânseseră arme de mult timp, pe care trebuiau să le ia cu ei în călătorie pentru a se apăra de pericole. Auguste a cerut să fie împărțite tuturor celor care făceau parte din conspirație. A pus să fie distrus micul pod peste pârâul care separa tabăra

cazacilor de satul exilaților. A fost înlocuit cu o scândură îngustă, pe care nu putea trece decât un om. A organizat gărzi și i-a obligat pe toți să doarmă cu armele la îndemână.

La sfârșitul ultimei vizite, cea în care trebuise să răspundă acuzațiilor cancelarului, Auguste avusese timp să vină să mă îmbrățișeze în camera mea. Scurtasem momentele de afecțiune pentru a ne putea consacra noilor noastre roluri de complici. Plasată în centrul puterii pentru că trăiam în fort, aveam responsabilitatea de-a identifica cele mai mici schimbări de dispoziție ale guvernatorului. Trebuia să pândesc momentul când avea să se convingă, în cele din urmă, de vinovăția lui Auguste. În caz că dădea dispoziții să fie arestat, trebuia s-o trimit pe camerista mea să-i ducă o panglică roșie.

N-am avut mult de așteptat. Chiar a doua zi, după o lungă consfătuire cu cancelarul, tata a dat ordin soldaților să-l ridice pe Auguste. I-am trimis panglica și am așteptat.

Așteptarea a fost insuportabil de lungă. Nu eram în stare să fac nimic. Îl auzeam pe tata fierbând și urlând prin saloane. Puțin mai târziu, m-am întâlnit cu el pe un coridor: își pusese din nou uniforma de gală și ținea sabia în mână.

— Mergeți la paradă, tată?

Mi-a răspuns scrâșnind printre dinți o insultă. Era clar că mă făcuse parte din sentimentul de ură pe care-l simțea pentru Auguste. Dacă, în ciuda tuturor lucrurilor, cu mine păstra o relativă moderație a gesturilor, mă puteam teme că furia avea să i se abată asupra lui Auguste cu toată brutalitatea și cruzimea imaginabile. Când m-am întors în camera mea, tremuram.

Secretarul tatei a venit cu porunca de a-i scrie un bilet lui Auguste, rugându-l să vină să mă întâlnească la fort. De-aici am

dedus că mijloacele oficiale eșuaseră și acum încercau să-l prindă în capcană. I-am cerut secretarului să-mi dea timp pentru a găsi inspirația de-a scrie biletul și am profitat de aceste clipe pentru a scoate câteva fire dintr-o panglică roșie și a le ascunde pe fundul plicului. Apoi l-am chemat pe secretar, i-am citit textul, am pliat coala și am pus-o în plicul pe care l-am sigilat apoi. Speram ca Auguste să aibă ideea de-a scutura scrisoarea. Ar fi fost cu adevărat îngrozitor ca eu să fiu instrumentul capturării lui.

Așteptarea a început din nou. Mama a venit în vizită la mine și eram împreună când s-au auzit focuri de armă dinspre satul exilaților. Nu era nici o îndoială că trupele de cazaci se pregăteau de asalt. Li s-au adăugat, curând, focuri de tun.

Imaginați-vă starea în care eram. În această fază a iubirii, când suntem natural predispuși să tremurăm de îngrijorare pentru ființa iubită chiar și când n-o pândește nici un pericol, eu trebuia să înfrunt cele mai negre incertitudini cu privire la siguranța și chiar la viața lui, fără a-mi arăta prin nimic neliniștea.

Mama, deși ignora faptul că făceam parte din conjurație, îmi înțelegea spaima de îndrăgostită. M-a luat în brațe și m-a strâns la piept. Tandrețea ei îmi făcea bine, dar nu mai eram o ființă pasivă. Fierbeam să fac ceva. Evitam să-mi lipesc urechea de taftaua foșnitoare a rochiei mamei pentru a nu pierde nimic din zgomotele surde ale bătăliei ce ajungeau la noi.

La un moment dat, mi s-a părut că se apropiau. N-am îndrăznit să dau acestui lucru ceea ce era, totuși, singura interpretare logică: exilații erau în avantaj și atacau în direcția fortului. Curând, îndoiala n-a mai fost posibilă: lupta se dădea în curte.

Ardeam de dorința de-a mă alătura atacatorilor, de-a le deschide ușile, de-a lupta alături de ei, dar îi dădusem cuvântul lui Auguste că n-aveam să dezvălui nimic despre înțelegerea noastră. Știind prea puțin despre situația reală, n-am lăsat să se vadă nimic și am făcut-o pe mama să creadă că îi împărtășeam groaza. Ea s-a repezit la fereastră și le-a strigat atacatorilor să ne cruțe familia. Vorbeam rar despre teribilele masacre petrecute în Siberia și pe aceste țărmuri în cursul rebeliunilor exilaților și indigenilor, dar toți păstram amintirile unor istorii tragice.

— I-aud urcând! a strigat mama.

Și, cu aceste cuvinte, s-a năpustit pe scări pentru a-l căuta pe fratele meu la etaj. Am profitat pentru a-mi părăsi camera și a înainta cu prudență pe culoare. Am ajuns în salon. Prin ușa întredeschisă, am văzut un spectacol uluitor. Guvernatorul, în uniformă de gală și cu chipiul cu pene pe cap, bea cu lăcomie direct dintr-o sticlă de votcă. Avea o mică rezervă de băuturi fine primite de pe continent, din care consuma după cinele din timpul recepțiilor de gală. Majoritatea sticlelor erau golite și aruncate pe podea. Avea ochii tulburi și sticloși, iar fața îi era deformată de un amestec înfiorător de frică și furie.

Brusc, ușile de la celălalt capăt al salonului s-au deschis de ambele părți, sub presiunea unui grup de exilați asudați, care agitau pistoale și săbii. În fruntea lor era Auguste.

La vederea guvernatorului, atacatorii au înghețat pe loc. După un moment de ezitare, Auguste a făcut un pas înainte.

— Aruncați armele, domnule guvernator! V-am învins trupele.

Tata a rămas nemișcat. Se ridicase, dar alcoolul îl făcea incapabil să stea în picioare fără să se clatine.

— Dacă nu opuneți rezistență, a continuat Auguste, nu vi se va face nici un rău.

A avansat încet, a lăsat pistolul în jos și a întins mâna liberă înainte.

— Dați-mi sabia.

Apoi, totul s-a petrecut fulgerător. Guvernatorul, adunându-și puterile pierdute din cauza furiei și-a alcoolului, s-a năpustit asupra lui Auguste, l-a apucat pe după gât și l-a strâns. Surprins, Auguste a scăpat arma. Guvernatorul, care avea un pistolet ascuns în cealaltă mână, l-a pus la tâmpla adversarului său, care se sufoca.

Cineva a tras dinspre grupul exilaților. Glonțul a atins corpurile îngemănate. Din nefericire, Auguste se afla în față. Glonțul i-a pătruns în braț. A scos un țipăt. Eu stăteam în spatele ușii, încremenită la vederea acestui spectacol, incapabilă să iau cea mai mică decizie.

Încurajat de propriul succes, guvernatorul le-a strigat atacatorilor să se retragă pe hol și să închidă ușa. Șoptind între ei, aceștia au decis să bată în retragere și au părăsit salonul. Odată închise cele două uși batante, guvernatorul și-a slăbit strânsoarea în care-l ținea pe Auguste și acesta a căzut la podea, gemând de durere. Tata își ținea în continuare arma ațintită asupra lui și-l fixa cu ochii holbați de furie.

— Mi-ai sedus fiica, mi-ai pângărit casa, mi-ai trădat încrederea. Nu ești decât un șarpe, un monstru care nu merită să trăiască.

Înțelegeam că nu voia să-și folosească avantajul. Își ieșise prea tare din fire ca să se folosească rațional de ostaticul lui. Ar fi putut să-l utilizeze ca mijloc prin care să le dea trupelor lui timp să se regrupeze, pentru a negocia un armistițiu cu

atacatorii sau măcar condițiile unei capitulări onorabile. Din nefericire, era animat doar de o dorință pură de răzbunare și crimă. Cât se poate de confuză, eu judecam cui să-i iau partea. Intrarea în cameră putea face din mine ținta unui foc nefericit, atât era de zdruncinată conștiința acestui alcoolic. În acea clipă, mama, care-l ținea pe fratele meu strâns lipit de ea, m-a strigat din celălalt capăt al coridorului. M-am întors spre ea.

În salon s-a auzit o detunătură de armă. Când m-am răsucit la loc, am văzut din ascunzătoarea mea o scenă înfricoșătoare. Unul dintre camarazii lui Auguste deschisese ușa masivă cu o lovitură puternică și descărcase două pistoale în direcția guvernatorului.

Sub șocul gloanțelor încasate în cap, dl de Nilov s-a răsturnat pe spate. Imediat, cinci bărbați s-au repezit în jurul lui pentru a-i da lovitura de grație.

A urmat un moment de mare confuzie. Mama, pe care focurile de armă o speriaseră, s-a năpustit în salon crezând că încă-și mai putea salva soțul. Eu m-am repezit după ea, îngrijorată de moarte pentru Auguste.

În același timp, exilații, văzând cum ușa se deschidea dinspre cealaltă parte a încăperii, au crezut că e vorba de o rezistență armată și și-au îndreptat armele către noi. Ne-au strigat să rămânem pe loc. În timp ce doi dintre ei se asigurau că guvernatorul e mort, ceilalți l-au ridicat pe Auguste și l-au scos din salon, pe noi ținându-ne în continuare la distanță.

Ne-am trezit imediat într-o cameră pustie, în care nu mai rămăsese decât un cadavru de nerecunoscut. A trebuit s-o susțin pe mama. Bunătatea ei înnăscută o făcea să-l plângă pe acel bărbat din cauza cruzimii căruia, totuși, îndurase atâtea suferințe.

*

Odată trecute aceste momente îngrozitoare, fortul și-a regăsit calmul obișnuit. Garda a revenit, la fel și personalul. Dar ceva se schimbase: victoria insurgenților era totală. Sub comanda lui Auguste, conjurații se impuseseră în fața cazacilor, care nu se așteptau la o asemenea rezistență. Îi dezarmaseră, însușindu-și armele și chiar tunurile acestora. Această primă victorie ar fi putut fi anulată, pentru că trupele rămase se pregăteau de o contraofensivă. Dar așteptau un ordin pentru asta, iar moartea guvernatorului pusese capăt încercărilor de rezistență. În plus, exilații se întorseseră în tabăra lor și luaseră cu ei ostatici.

Ce avea să se întâmple? În jurul meu circulau zvonuri că rebelii se pregăteau să încarce o corabie în port și am recunoscut în asta punerea în practică a planului pe care mi-l dezvăluise Auguste. Exilații înarmați au venit să ia provizii și muniție din rezervele fortului. Alții au deschis seifurile guvernatorului și au așezat cu grijă arhivele în cufere și-apoi în căruțe.

Am așteptat. Succesul conjurației mă umplea de-o fericire pe care o ascundeam tuturor, mai ales bietei mele mame. Întrebându-i pe unii exilați veniți să ia arhivele, am aflat că Auguste e în viață. Dar mi-era interzis, ca tuturor celor apropiați fostei puteri, să părăsesc incinta fortului. Trebuia să aștept un semn. Speram ca Auguste însuși sau un trimis de-al lui să vină să mă caute. Pe măsură ce așteptarea se prelungea, creștea și riscul ca acea corvetă, Sfinții Petru și Pavel, să fie gata și să plece…

Fără să mai aștept, am luat decizia. Cu o zi înainte, camerista mea își luase rămas-bun de la mine și-și urmase logodnicul pe

corabie. Pregătindu-mă pentru ce voiam să fac, îi cerusem să-mi aducă din oficiu una dintre ținutele bărbătești puse la spălat. Seara, m-am închis în cameră cu zăvorul, mi-am dat jos rochia și mi-am pus o cămașă și pantaloni. Mi-am prins părul, pe care-l purtam încă lung, și l-am ascuns sub o pălărie. Astfel îmbrăcată, am deschis fereastra și am sărit în curte.

Noaptea aceea de început de mai era încă foarte rece și eu eram prea subțire îmbrăcată. M-am strecurat tremurând pe lângă ziduri și prin șanțuri până în satul exilaților. În timp ce treceam pe scândura ce ținea loc de pod peste pârâu, m-am simțit pusă la pământ de un insurgent. M-a apucat de încheieturi și m-a târât fără menajamente până la o cabană unde se ținea consiliu. Când m-a împins în lumina lumânărilor, am auzit un bărbat strigând:

— Aphanasie!

Era Oleg, prietenul lui Auguste. Am mărturisit totul, dar simțeam că bărbații prezenți încă se îndoiau de povestea mea.

— Duceți-mă la Auguste, dacă vreți să aflați adevărul.

Au făcut-o. L-am găsit foarte slăbit și cuprins de febră. După-amiază avusese o criză de delir. Din fericire, o luare de sânge îl făcuse să-și vină în fire.

A zâmbit când m-a văzut și m-am aruncat în brațele lui. Mi-a spus că făcusem bine evadând. Le-am zis tuturor exilaților să iasă din cabană și-am declarat că, din acel moment, numai și numai eu aveam să-l îngrijesc, zi și noapte, până când se refăcea.

Auguste era foarte fericit de acest deznodământ. Mi-a spus nenumărate cuvinte tandre, la care eu am răspuns plângând de fericire. Astfel, am decis să nu ne mai despărțim niciodată. Și vedeți, domnule Franklin, dacă azi suntem în fața

dumneavoastră, e numai pentru că am făcut asta. Sau aproape, dar aceasta e altă istorie.

*

Aphanasie rostise aceste ultime cuvinte aproape în șoaptă, pentru că Benjamin Franklin, după ce mult timp dăduse semne de vădit interes, în cele din urmă ațipise.

Chemat de secretarul marelui bărbat, medicul său intrase discret și ascultase finalul poveștii. S-a apropiat de Aphanasie și s-a aplecat asupra ei. Era un ins uriaș, îmbrăcat cu pantaloni prea scurți și o tunică uzată. Purta o barbă rotundă, fără mustață, care-i alungea și mai mult figura sinistră.

— Nu trebuie să-l mai agitați, a șoptit. Domnul Franklin a făcut deja un atac și orice creștere a tensiunii poate duce la…

— Ce?! a țipat Franklin, ridicându-se brusc. Ce spuneți dumneavoastră acolo, Giddeon? Și, de fapt, cine v-a chemat? Nu sunt bolnav și istoria pe care mi-o povestește doamna mi-a făcut mai mult bine decât toate îngrozitoarele dumneavoastră siropuri.

— Nu fac decât să spun adevărul, a replicat medicul. Și dacă nu mă ascultați…

— Nu! a urlat Franklin. Nu vă ascult. Pe ei, închipuiți-vă, îi ascult. Și dacă mi s-ar fi servit asemenea povești pasionante în locul văicărelilor pe care le ascult cât e ziua de lungă, aș fi fost mai bine.

Medicul s-a ridicat cât era de înalt și și-a luat un aer indignat.

— Dacă așa se pune problema…

— Da, așa se pune.

Franklin își luase bastonul căzut lângă fotoliu. Avea un aer atât de furios, încât doctorul, temându-se să nu-i administreze vreo lovitură, s-a dat un pas înapoi.

— Continuați, doamnă, vă rog.

Aphanasie și Auguste au schimbat priviri neliniștite.

— Știți, domnule Franklin… am vrea mult. Dar e foarte târziu.

Pe stradă fuseseră aprinse felinarele și strălucirea lor palidă, care intra pe fereastră, era singura care le mai îngăduia celor din cameră să vadă ceva. Auguste a preluat inițiativa.

— Voi relua eu de unde a rămas Aphanasie, a spus. Continuarea poveștii vă rezervă multe surprize, veți vedea. De când am părăsit Bolșerețk, lumea întreagă, împreună cu pericolele ei, s-a deschis în fața noastră.

— Presimt asta și de aceea vreau să ascult continuarea chiar acum.

— Cu toate astea, dacă începem această nouă parte a povestirii, mult timp nu ne vom putea opri. Altfel, întreruperile vi se vor părea și mai insuportabile.

Franklin clătină din cap. Era un pic zdruncinat de argumente.

— Așadar, continuă Auguste, vă propun să luăm o mică pauză de odihnă. Mâine, în zorii zilei, vom reveni și veți asculta totul, până la sosirea noastră peste mări și țări.

Bătrânul mormăi, scoase o batistă și-și suflă nasul fără să se grăbească. O împături morocănos și, punând-o în buzunar, conchise:

— De acord. Mâine. Dar la prima oră! Contez pe dumneavoastră.

Secretarul îl sprijini și Franklin părăsi încăperea mergând încovoiat. Medicul scoase un oftat de rău augur, le aruncă intrușilor o privire ucigătoare și plecă fără să salute.

AUGUSTE

I

Era a douăsprezecea zi a lunii mai.

Nu împlinisem nici măcar treizeci de ani.

Corveta Sfinții Petru și Pavel cobora încet pe râu, intra pe canal și se îndrepta spre mare.

Soarele acelui început de dimineață răsărise, deschizând în fața noastră una dintre primele zile frumoase ale anului. E o clipă pe care n-ar trebui s-o uit vreodată. După acele săptămâni pline de secrete, trădări, angoase și-apoi lupte, eram liberi.

Toți membrii echipajului, împreună cu pasagerii, stăteau aplecați peste bord. Bărbații și femeile, tăcuți și gravi, priveau defilarea lentă a malului albăstrui al bazinului pe care-l traversam pentru a ajunge în trecătoare și apoi în largul mării.

Apa abia dacă se mișca și armate de trestii alungeau țărmul, formând un fel de linie brăzdată de ace care legau apa de coastă. Un stol de păsări de baltă ce urcau spre nord forma o cruce cu siajul corabiei, lucru care ni s-a părut de bun augur. De obicei, oamenii care se îmbarcă pentru o călătorie lungă agită mâinile, țipă, își iau adio emoționați de la cei apropiați care rămân pe țărm. În cazul acesta, noi nu părăseam decât exilul și nefericirea. Ne așteptam să ne simțim copleșiți de bucurie, în schimb, o infinită tristețe ne strângea inimile.

În clipa când le părăseam, sărăcia noastră deplină, extrema îndepărtare a exilului și cruda solitudine ne apăreau în fața ochilor în toată cruzimea lor. Ca un prizonier care, ani mai târziu, revine la locul detenției și-și plânge de milă pentru o soartă căreia la momentul respectiv nu-i înțelesese asprimea, ne simțeam cuprinși de o milă al cărei obiect eram noi înșine.

Privind defilarea interminabilelor întinderi de mlaștini pustii și de stepe aride ale căror prizonieri fuseserăm, nu mai aveam nici o îndoială cu privire la necesitatea de-a ne smulge unui asemenea destin. Și, în același timp, odată evadarea îndeplinită, începeam să ne dăm seama de infinitul în care ne avântam.

Pe de o parte, simțeam o imensă ușurare și, atunci când a răsunat *Te Deum*, n-a fost nici măcar unul între noi care să nu fi vărsat lacrimi sincere. Pe de altă parte, oricât de crudă ar fi fost, șederea noastră în Kamceatka ne asigura un confort pe care n-aveam să-l mai întâlnim multă vreme. Spațiul ce se deschidea în fața noastră era plin de necunoscut, de pericole, de nenorociri, poate.

Atunci când, în sfârșit, am ajuns la pasul care permite traversarea cordonului de dune și intrarea în marea deschisă, o hulă avea să zguduie corabia ca pentru a ne avertiza că, de atunci, eram pentru totdeauna în mâinile mărețului ocean. La bord, toată lumea a făcut un pas înapoi și chiar și aceia mai puțin înclinați să apeleze la bunul Dumnezeu s-au închinat.

Curios lucru: pe măsură ce înaintam spre larg cu viteză mică, cerul se acoperea de nori negri. A început ploaia, care, curând, a devenit tăcută și blândă, aerul fiind tulburat de fulgi: ningea.

O ceață îndepărtată ne împresura ca pentru a ne arăta nu doar că avea să fie nevoie să străbatem imensități pustii, ci că, în plus, aveam să avansăm orbește.

Cunoștințele mele în domeniul navigației făcuseră să fiu desemnat căpitan. Încă de la plecare, stăteam în picioare pe dunetă, privind de deasupra puntea largă și mulțimea de oameni adunați pe ea. Odată întinse primele pânze, care ne-au împins timp de douăsprezece ore și au făcut nava să se miște, un fior de groază a străbătut grupul format din echipaj și pasageri. Cu toții priveau către orizont, incapabili să distingă o coastă din pricină că nu exista nici una. În acea clipă, deodată și fără să se fi vorbit, zeci de capete s-au întors către mine. Am înțeles atunci că în acel grup de oameni coexistau atât curajul, cât și trădarea, atât speranța de-a fi liberi, cât și resemnarea la sclavie. Și că aveam să răspund pentru toate lucrurile, fără să știu din ce direcție urmau să vină loviturile.

În total, eram nouăzeci și șase de oameni îmbarcați pe corabie. Printre ei se numărau toți tovarășii mei de exil, cei care plecaseră din Kazan împreună cu mine și, bineînțeles, Oleg Wynbladth, care venea chiar de mai departe. Erau cu noi, de asemenea, majoritatea exilaților care ne adăpostiseră, credinciosul Hrușciov, un foarte bun medic a cărui pricepere avea să ne fie neprețuită și mulți alții. Ni se alăturaseră câțiva vânători, ca și un număr de locuitori ai Kamceatkăi. Deciseserăm să-i acceptăm alături de noi doar pentru că-și exprimaseră dorința de-a ne însoți, fără să ne întrebăm prea mult ce-i împinsese să facă asta. Era o greșeală, desigur, și nu aveam să întârziem să ne dăm seama de asta. Dar nu doream ca euforia plecării să fie tulburată de bănuieli cu privire la motive ascunse și sumbre.

Iată, ne oferiserăm mila chiar și unor oameni care ne puseseră în pericol și uneori ne trădaseră: astfel, în ciuda tuturor motivelor pe care le-am fi putut avea să nu ne încredem în el, Stepanov a fost iertat și primit la bord. După tentativa sa de denunț și după ce guvernatorul îi pusese soarta în mâinile noastre, îl înspăimântaserăm foarte tare. Reuniți într-un tribunal, un grup de exilați îl convinseseră că era condamnat la moarte. Trebuise să bea o băutură amară pe care el o luase drept otravă, dar care nu era decât o saramură inofensivă. Fusese atât de zguduit, încât timp de trei zile căzuse pradă delirului și febrei. Părea că astfel fusese pedepsit destul, așa că m-am dus chiar eu să-i spun că e iertat. Era, în mod sigur, un personaj uimitor: se arăta la fel de orbit în căințele sale ca și-n trădări. Am trecut prin toate chinurile posibile pentru a scăpa de îmbrățișările lui și am conchis, complet greșit, că de-atunci înainte avea să-mi fie fidel.

Printre pasagerii corabiei se numărau, de asemenea, nouă femei. Am fi putut lua mai mulți oameni la bord și fusese nevoie să dăm dovadă de fermitate pentru ca bărbații care plecau să renunțe să-și ia amantele cu ei. Făcuserăm câteva excepții: cele care primiseră o promisiune formală pentru un serviciu făcut nouă putuseră să urce la bord. Era și cazul cameristei lui Aphanasie.

Cât despre Aphanasie însăși, era evident că n-aveam s-o abandonez. După evadarea ei din fort, mă îngrijise zi și noapte. Sentimentele mele în ceea ce-o privește nu se schimbaseră, cu toate că între noi totul era diferit din cauza convingerii și lucidității ei. Nu-mi dădusem seama imediat de puterea atașamentului meu față de ea. Crezusem că mă puteam servi de pasiunea ei pentru a-mi duce la bun sfârșit planurile de

evadare. Dar, cu o privire mai pătrunzătoare decât a mea, citise în mine și-mi descifrase iubirea atunci când eu mă iluzionam că puteam s-o ignor. E adevărat că planurile pe care părinții ei și chiar ea și le făcuseră pentru ca noi doi să ne stabilim în Kamceatka erau atât de opuse dorinței mele de libertate, încât îmi umbriseră sentimentele pentru ea.

Evenimentele tragice prin care trecuserăm schimbaseră totul. Modul în care acceptase moartea guvernatorului, distrugerea cadrului stabil al vieții ei și necunoscutul unei noi existențe de pribegie și pericol mă făcea să o admir. Ar fi o minciună să spun că m-am îndrăgostit de ea, căci, în fond, o iubeam de mult. Pur și simplu, n-am mai ridicat obstacole în calea acestei iubiri. M-a cucerit cu totul și, în timp ce eram în convalescență, această iubire îmi oferea, prin simplu fapt că ea era alături de mine, o voluptate pe care n-o mai cunoscusem niciodată.

Aphanasie fugise din fort îmbrăcată în haine bărbătești. Când s-a îmbarcat pe Sfinții Petru și Pavel, a decis să rămână în această costumație. Mi-a explicat de ce îi plăcea. Femeile de la bord se dedicau sarcinilor domestice. Nu participau deloc la dezbaterile în urma cărora se luau deciziile importante. Prin ținuta ei, Aphanasie dovedea că nu vrea cu nici un preț să accepte acea condiție. Fusese activă în conspirație; înțelegea să rămână așa în timpul călătoriei. Mi-a spus, de asemenea, că, dacă ar fi fost necesar, s-ar fi luptat și mi-a cerut să-i dau lecții de mânuire a armelor.

Trebuie să recunosc, de altfel, că aceste veșminte de băiat îi veneau de minune. Îi dădeau o ușurință, o naturalețe, o grație care nu făceau decât să-mi sporească dorința pentru ea. Când își petrecea ziua alergând pe punți sau cățărându-se pe vergi,

seara încercam tulburătoare delicii în a-i scoate hainele de matelot și a mă alătura celei mai grațioase și pasionale dintre femei.

Curând după ce corabia s-a lansat în necunoscutul pe care îl reprezenta largul mării, mica lume de la bord, pe care *Te Deum* o sudase pentru o clipă, a început să-și arate slăbiciunile și puterile, deosebirile și pericolele. Rolurile s-au clarificat. Cel al lui Aphanasie n-a fost contestat sub nici o formă: împărțea cu mine, pe jumătate, rolul de conducătoare a expediției. Și, în această privință, fără să fi primit binecuvântarea unei căsătorii, eram deja uniți la bine și la rău.

După moartea guvernatorului, fusese nevoie de timp pentru a pregăti corabia. Încărcaserăm la bord numeroase provizii de hrană, lemne și apă și transferaserăm arhivele complete pe care pe descoperiserăm în fort. În timpul acestor pregătiri, ne păziserăm de o contraofensivă a cazacilor luând ostatici dintre ofițeri. În momentul plecării, fuseserăm nevoiți să-i eliberăm și de-acum nimic nu mai împiedica forțele guvernamentale să înarmeze corăbii pentru a se lansa în urmărirea noastră.

În timp ce avansam prin ceață cu o parte din pânze strânse și sondând fără încetare fundul mării, ne temeam mai ales să nu eșuăm și să fim prinși în capcană. Vedeam aura soarelui prin plafonul de pâclă, dar nu ne încălzea. Zgomotele înăbușite, vederea încețoșată, aburii înghețați care se ridicau și alunecau peste mare au făcut ca toți pasagerii să fie cuprinși de o neliniște subită. Același sentiment mă încerca și pe mine, deși încercam să nu las să se vadă asta.

Întâlneam insule care se anunțau prin nisipuri dense pe fundul mării și cochilii roz aduse la suprafață de sondă. Erau prea apropiate și prea mici pentru a ne opri acolo. Într-un

târziu, fără a vedea apărând vreo corabie ostilă, așa cum ne temuserăm, am ajuns pe insula Bering. Acolo murise, cu treizeci de ani mai înainte, căpitanul Bering, cel care explorase aceste strâmtori până în America, în serviciul coroanei Rusiei.

Insula ni s-a părut nelocuită, dar o recunoaștere mai temeinică ne-a făcut să descoperim o prezență umană. Curând, ne-am dat seama că e reședința și comandamentul unui personaj fabulos, pe nume Okhotyne. Acest bărbat practica pirateria în zonă și teama pe care o provoca, împreună cu misterul originilor lui, era subiectul multor povești pe care le auzisem în Kamceatka.

Când a aflat de sosirea noastră, Okhotyne a cerut să mă întâlnească. Ne-am luat precauții pentru a nu cădea într-o capcană, dar în cele din urmă întâlnirea s-a petrecut fără vreun incident, ba chiar am simțit un fel de simpatie față de acest om, iar mai apoi el mi-a dovedit că sentimentele sunt reciproce. Când a văzut-o pe Aphanasie îmbrăcată în băiat, a crezut mai întâi că-i împărtășeam gusturile, apoi și-a dat seama de greșeală și a râs. Povestea lui era deosebită și nu fără legătură cu a mea, căci era nobil saxon, prizonier de război al rușilor, deportat la fel ca mine în Siberia. Recrutat pe o corabie în marea Ohotsk, voluntar pentru vânătoarea de castori, se făcuse stăpân peste vas. De atunci, adunase în jurul lui câteva sute de oameni rupți de societate și prăda coastele din regiune. Regatul lui era fortificat și confortabil. Domnea peste un mic imperiu format din insule și golfulețe, plănuind ca într-o zi să cucerească și Kamceatka. Mi-a propus chiar să ne unim forțele în acest scop.

Această întâlnire și propunerea lui au cântărit mult în a-mi întări hotărârea de-a nu zăbovi pe acele meleaguri. Viața lui Okhotyne era una liberă, desigur. Dar libertatea îi era limitată la

aceste meleaguri pustii, la aceste insule nelocuite. Era stăpân, dar domnea peste oameni dintre care nici unul nu i-ar fi putut oferi o conversație decentă. Puținii care aveau o spoială de cultură îl făceau să înțeleagă în ce măsură era privat de orice urmă de artă și frumusețe. Într-un cuvânt, Okhotyne era ceea ce eu nu voiam să devin. Iar Aphanasie împărtășea pe deplin această părere.

Bachelet avea dreptate să-i recomande filosofului să cunoască lumea. N-aș fi bănuit niciodată că libertatea are atâtea fețe diferite, printre care aceea pe care o descopeream în cazul lui Okhotyne și care semăna atât de mult cu captivitatea.

I-am refuzat oferta și i-am explicat că planurile lui nu puteau începe să se realizeze decât dacă se sprijinea pe o putere străină capabilă să-l susțină împotriva rușilor. I-am promis că aveam să-l ajut să facă o asemenea alianță atunci când aveam să mă întorc în Europa. În așteptarea acestui lucru, trebuia să ne continuăm drumul. Mi-am convins camarazii că e mai bine să plecăm cât mai repede. Ei mi-au acceptat decizia, dar au cerut să discutăm pentru a hotărî direcția în care s-o apucăm.

Propunerea mea era să navigăm spre sud și să ajungem în China. De acolo, marile rute maritime aveau să ne fie deschise și ne puteau duce oriunde doream, în toată lumea. Planul era bun și mulți dintre exilați i s-au alăturat cu plăcere. Cu toate astea, avea și două puncte slabe: mai întâi, nici un navigator pornit din Kamceatka nu făcuse vreodată o asemenea călătorie. Alcătuisem o listă a explorărilor maritime în regiune atunci când fostul guvernator mă însărcinase să întocmesc hărți ale acestor meleaguri.

Mai presus de toate, însă, planul meu avea sens doar pentru aceia dintre noi care voiau să descopere lumea. Or, s-a dovedit

foarte repede că majoritatea aveau cu totul alte aspirații. Kamceadalii voiau să rămână în regiunea lor. Vânătorii nu înțelegeau viața fără blănuri de samur și zibelină. În sfârșit, mai mulți ruși ar fi înțeles părăsirea domeniului țarului drept un alt exil. Dacă-și doriseră să plece din Kamceatka, o făcuseră în speranța de-a se restabili pe continent, nu pentru a se aventura în necunoscut. Pentru toate aceste motive și împotriva voinței mele, am pornit către nord.

II

Expediția noastră către latitudinile septentrionale avea să se transforme curând într-un coșmar. În ciuda anotimpului, aerul devenea din ce în ce mai rece și nopțile fără nori, cu cerul plin de stele, erau înghețate.

Aphanasie, prea subțire îmbrăcată, s-a îmbolnăvit. Am închis-o în cabina mea și am înfășurat-o în mai multe straturi de blănuri.

Gheața era peste tot. A apărut mai întâi la suprafața mării, lipită de bucăți plutitoare de lemn. Curând, forma adevărate obstacole care ne blocau drumul și uneori trebuia să trag cu tunul pentru a-l elibera. Gheața strângea în clești marginile corabiei și le lovea cu zgomote violente. Astfel a apărut o inundație care ne-a obligat să folosim pompele zi și noapte.

La fel, la bord, cordajele înghețau. Cârma se bloca periculos și trebuia să spargem sloiurile de gheață cu lovituri de ciocan pentru a o elibera. A trebuit să pun să fie întreținute focuri la baza catargelor pentru ca pânzele să nu devină sloiuri de gheață inutilizabile.

Până și indigenii și vânătorii, obișnuiți de altfel cu frigul, păreau să fi căzut pradă unei dureroase năuceli, pentru că nu se mai puteau bizui pe mersul pe jos pentru a se încălzi. Rămâneau așezați pe punțile inferioare, cu fața desfigurată de

secreţiile îngheţate, cu mâinile strânse la subsuori. Ziua, în acea perioadă a anului, nu lăsa niciodată locul nopţii. O lumină epuizantă ne împiedica să ne găsim somnul.

Când am atins paralela 60° nord, marea era acoperită de gheţari. O legendă spune că exista un pasaj maritim septentrional către Atlantic. Era unul dintre argumentele pentru care membrii echipajului îmi impuseseră această rută. Alţii, mai ales un englez pe nume James Cook, care avea să exploreze aceste meleaguri la puţin timp după noi, aveau să se lanseze în căutarea unui ipotetic pasaj. Pe aceste ape care în apropierea solstiţiului de iunie rămâneau aproape în totalitate acoperite de gheţuri, am căpătat convingerea că un asemenea pasaj nu putea exista.

Navigaţia noastră era timp pierdut. Evident, trebuia să facem cale întoarsă, dar, dacă tot eram acolo, am încercat să trag foloase de pe urma călătoriei, notând informaţii despre acele zone de care puţini navigatori se apropiaseră vreodată. În sfârşit, într-o zi, pasagerii au alcătuit o delegaţie şi au venit să-mi ceară solemn să schimb direcţia.

Le-am îndeplinit cu plăcere cererea, fără a lăsa să se vadă satisfacţia pe care o încercam. Dimpotrivă, am profitat de ocazie pentru a le cere supunere deplină pe viitor. Mai aveam multe obstacole de înfruntat şi ştiam că autoritatea absolută ar fi fost necesară, dar poate nu şi suficientă. Dacă talentele lui Bachelet îmi fuseseră un exemplu util în Kamceatka, pe corabia pe care ne aflam dădeam o luptă mai directă, aproape corp la corp, cu oamenii îngrămădiţi la uşa mea. Lecţiile tatălui meu, încă o dată, n-aveau să se dovedească inutile.

Am îndreptat imediat cârma spre est. Conform hărţilor de care dispuneam, ştiam că aveam să traversăm întinderea de

mare care separă Rusia de America. Odată atinse coastele acestui continent, trebuia să conduc corabia spre sud pentru a ajunge în Alaska. Pe acest curs, gheața a dispărut treptat, dar am întâlnit furtuni violente care amenințau să ne facă să naufragiem. Am acostat într-un golf de pe insula Unimak. Oamenii pe care i-am trimis pe uscat au descoperit că face parte din domeniul lui Okhotyne. Un bătrân *taione*, adică o căpetenie kamceadală, ne-a primit înconjurat de fiii săi. Știa foarte multe despre Europa, Rusia și o grămadă de alte subiecte și a sfârșit spunându-mi că nu se mai teme de cazaci pentru că fiica lui se căsătorise cu unul dintre ei, care-i proteja. Puțin mai târziu, am dat de doi ruși care ne-au spus că fac parte din trupele lui Okhotyne. Am înțeles că fiica acelei căpetenii se căsătorise cu unul dintre ei. Okhotyne însuși îmi vorbise despre mariajele încheiate de oamenii lui pe insulele pe care le controla, mariaje care-l ajutau să se asigure de favorurile populațiilor locale. Grație scrisorii pe care mi-o încredințase piratul, aceștia ne-au acordat ajutorul pe care-l doream. Trebuia să refacem rezervele de apă și am profitat de ocazie pentru a lua la bord butoiașe cu pești uscați și carne sărată. Pentru că găsisem un loc favorabil pentru a andoca nava, timonierul a verificat-o și, împreună cu tâmplarii, a astupat gaura făcută de un ghețar.

Mai presus de toate, am putut să ne dăm seama cât de bogate erau acele insule în blănuri. Animalele pe care vânătoarea intensivă le rărise în Siberia și în Kamceatka existau din abundență pe aceste pământuri pustii. Plimbându-ne puțin mai departe de așezările umane, am întâlnit tot felul de creaturi cu blană lucioasă care nici măcar nu păreau prea speriate de prezența noastră. Dintre toate, lui Aphanasie i-a plăcut cel mai mult zibelina albă. Reușise să îmblânzească una

și a mângâiat-o zile întregi. Nu mă mai săturam să-i privesc degetele lungi și fine răvășind blana deasă și deschisă la culoare. Zibelina e un animal micuț, aparent fragil, care totuși supraviețuiește într-un climat extrem. Blana ei, netedă și de o puritate incomparabilă, o protejează de orice. Din nefericire, exact din cauza ei, oamenii o vânează și o decimează treptat. Aphanasie s-a întristat văzând enormele cantități de piei aduse în sat de vânători.

Oamenii lui Okhotyne ne-au dăruit o cantitate mare de blănuri și am mai cumpărat și altele de la ei. Câțiva kamceadali pe care-i luaserăm la bord în evadarea noastră aveau să ceară să rămână acolo. Nicicând nu-și imaginaseră asemenea bogății la discreție.

Din nefericire, exista pe acele insule o cutumă care avea să se dovedească plină de consecințe neplăcute. Obiceiul le cerea indigenilor să le ofere femei vizitatorilor pe care voiau să-i cinstească. Astfel, curând am fost silit să fac față unei debandade nemaivăzute în rândul echipajului. Și, atunci când a trebuit să-l strâng pentru a porni iar la drum, am observat că bărbații mă priveau cu o neasemuită ranchiună.

Am pornit din nou pe mare. Încă de a doua zi, membri ai echipajului care îmi erau fideli și pe care-i însărcinasem cu supravegherea celorlalți aveau să mă informeze că mai multe femei indigene fuseseră aduse la bord în secret. Am pus să fie căutate în cală. Amărâtele erau în număr de douăzeci și una. Din fericire, navigam pe lângă un lanț de insule. Am dat ordin să ancorăm la vederea celei dintâi și fetele au fost conduse pe uscat în două călătorii cu barca.

Bunii lor prieteni încercaseră să se opună pentru a împiedica debarcarea. I-am pus pe oamenii fideli mie să-i ia în

cătarea armelor. Ne aruncau priviri pline de ură și mormăiau blesteme pe care eu mă prefăceam că nu le aud.

Aceste resentimente nu așteptau decât ocazia să izbucnească și sporeau pe măsură ce ajungeam la latitudini mai blânde. Pericolul părea să se îndepărteze, inactivitatea călătoriei încuraja conversațiile melancolice și le dădea curaj tuturor celor care, în fața adevăratelor încercări, se dovediseră total lipsiți de el.

Aphanasie își revenise. Reușeam să furăm, în întunericul nopților, momente de liniște și tandrețe, dar nu puteam spera să ne bucurăm de o intimitate pe măsura dorințelor noastre. Abia născută, iubirea noastră fusese împiedicată mai întâi de rana mea, apoi de această nouă închidere în măruntaiele scrâșnitoare ale unei corăbii unde, prin crăpăturile care brăzdau pereții, totul putea fi văzut și auzit. În plus, rolul meu de căpitan îmi impunea o stare de vigilență permanentă și trebuia să arăt o duritate pe care mi-era imposibil s-o uit cu totul chiar și când stăteam întins alături de Aphanasie.

De altfel, am avut curând ocazia să verific cât de necesară era această vigilență. Părăsisem de câteva zile uscatul Alaskăi, când a izbucnit un incident care ne-ar fi putut pierde pe toți.

În zilele precedente, Aphanasie mă pusese în gardă în legătură cu Stepanov. De când descoperise că ea era la bord și că eu îi câștigasem dragostea, bietul nebun se înfierbântase din nou. A încercat să mă defăimeze în fața lui Aphanasie, pe care o oprise într-o seară când ea traversa puntea și o obligase să-i asculte calomniile. După spusele lui, eu eram căsătorit în Europa, mă foloseam de ea și o dezonorasem fără a avea intenția de-a o lua vreodată de soție etc. Ea îl contrazisese, iar atunci el se înfuriase. Mersese până la a-i arunca în față că e la

fel de rea ca mine și că nu era surprins că decisesem să formăm acest cuplu monstruos, evident menit nefericirii. Toate astea ne făcuseră să râdem puțin. Dar Aphanasie era convinsă că Stepanov n-avea să se mulțumească cu-atât. Avea dreptate.

Navigam spre sud-vest. După hărțile incomplete pe care pe le-adusesem de la Bolșerețk, trebuia să părăsim insulele Aleutine, care prelungeau zona continentală a Alaskăi, și să ne apropiem de cele care se aliniază la sud de Kamceatka, până în nordul Japoniei.

În timpul acestei lungi traversade nu ne puteam baza decât pe rezervele de apă dulce și hrană pe care le aveam. La ultima escală, copseserăm pâine și transformaserăm făina alterată în biscuiți. Încărcaserăm la bord optsprezece butoaie cu apă, dar mă îndoiam că dogoarea din regiunile spre care ne îndreptam n-avea să le rupă cercurile, făcând să se scurgă apa din câteva. Pentru a evita orice penurie, am dat ordin să se raționalizeze băutura și celelalte provizii. Nu navigaserăm nici două zile, când pasagerii s-au adunat grămadă înaintea mea. Ieșind din rândurile lor, Stepanov, în culmea agitației, a făcut un pas înainte și m-a apostrofat:

— Ne e foame! a strigat, declanșând un murmur amenințător în spatele lui. Și, pentru că am mâncat peștii prea sărați și biscuiții înecăcioși pe care-i primim, ne e sete.

Îl cunoșteam bine. De obicei era moale, aproape apatic. Dar, când era transportat de propria nebunie, când simțea în jurul lui o mulțime de oameni care-l susțin, nu mai știa de el. Își uita statura măruntă și constituția firavă și creștea parcă sub efectul puterii pe care credea că și-o trage din mulțime. Și nu-l mai putea opri nimic.

În povestea asta, declanșase forțe pe care nu era capabil să le stăpânească. Departe de-a se neliniști, tulbura și mai mult apele. Astfel, în timp ce-mi cerea mie socoteală, s-au auzit lovituri surde din direcția calelor: câțiva bărbați, înfierbântați de discursul lui Stepanov, nu așteptaseră răspunsul meu și dăduseră cep unui butoi cu apă. Alții, și mai îndrăzneți, descoperiseră butoiașele cu rachiu și începeau să se îmbete. Stepanov râdea în mijlocul lor ca posedat. Nebunia lui era străină de orice prevedere. I-am sfătuit pe cei fideli mie să lase bacanala să-și urmeze cursul. Când beția s-a generalizat, Oleg și oamenii lui l-au prins pe Stepanov și au închis magaziile. Auzeam orgia desfășurându-se în străfundurile navei. Am pus să fie legat conducătorul răscoalei de piciorul catargului de la pupă. A trebuit să așteptăm miezul nopții pentru ca zgomotele de sub picioarele noastre să se liniștească, iar în zori am putut deschide cala. Bețivii erau culcați pe podeaua inundată. Din nefericire, nebunia care-i cuprinsese nu cruțase rezervele de apă. Mai rămâneau doar două butoaie intacte. Am pus ca acești nenorociți să fie urcați pe punte. Aerul rece i-a trezit și-au părut să-și dea seama ce făcuseră. Știam ce înseamnă această risipă: trebuia să ne așteptăm la mari suferințe și poate chiar la moarte, și le-am spus asta.

Auzind aceste cuvinte, au privit marea care vălurea în jurul corabiei, sub vântul rece. Nici o pasăre, nici o algă plutitoare, nici o umbră la orizont nu lăsa speranța unui țărm apropiat. M-au crezut când i-am anunțat că, probabil, trebuia să navigăm zile întregi, dacă nu chiar săptămâni, înainte de-a zări uscatul.

Atunci au început să plângă cu fețe de bețivi, apoi au căutat un sacrificiu pe care să-l ofere cerului pentru a-i implora mila.

Mi-au cerut să-l dau morții pe Stepanov, care, după ei, era cauza tuturor relelor.

Nu mă puteam decide să-l ucid pe acel om alături de care trecusem prin atâtea întâmplări și pe care-l vedeam drept prima victimă a propriilor slăbiciuni. Pe post de judecată, am declarat că avea să fie exclus din societatea noastră și să se ocupe de muncile cele mai de jos de la bucătărie.

Aveam să plătim foarte scump aceste copilării ridicole. Mai mult de două săptămâni, am navigat pe mări dificile. În puținele dăți când am văzut insule la orizont, vânturi vijelioase ne-au împiedicat să ne apropiem de ele. Și mai rău, nu ploua și nu puteam să strângem apă nici așa. Ne-am epuizat resursele de hrană și apa dulce a devenit ceva atât de rar, încât călătorii disperați beau apă de mare și se îmbolnăveau.

În ultimele zile, am ordonat să se fiarbă piei de castor pentru a-i hrăni pe cei înfometați cu grăsimile lor. A venit apoi rândul tălpilor de pantofi. Nici măcar una n-a rezistat: au fost aruncate în apa clocotită și-au fost și ele mâncate. Aproape că nu mai aveam nici o speranță că vom vedea apărând o insulă care să ne salveze. Cu toate astea, într-o dimineață, un tânăr indigen american pe care-l luaserăm la bord de pe una dintre insulele Alaskăi a strigat arătând spre orizont. Nu vedeam nimic. A trebuit să navigăm încă douăsprezece ore pentru a ajunge, într-un târziu, la pământul a cărui prezență o presimțise.

Insula pe care am ancorat era mare și pustie. Ne-a oferit din belșug apă proaspătă, fructe sălbatice și vânat. Bărbații și femeile și-au refăcut forțele. Au ridicat corturi din pânză de velă și s-au încălzit la lumina soarelui blând. Unii, care plecaseră să cerceteze interiorul insulei, au raportat prezența gemelor și a unei roci foarte grele, de un galben metalic. Pe

primele le-au luat drept diamante, pe-a doua, drept aur. M-am străduit să le explic că e vorba de cristale de stâncă fără valoare și de banale pirite, dar nu voiau să înțeleagă.

Am constatat deja în repetate rânduri că, pe aceste corăbii unde trebuie să se supună orbește unui căpitan, bărbații redevin imediat copii. Cu aere capricioase și mofturi, au format o delegație și au venit să mă anunțe că n-aveau să mai părăsească insula. I-am lăsat să vorbească, sperând să renunțe de bunăvoie la a rămâne aici.

În realitate, nu eram nemulțumit de faptul că puteam să ne odihnim o vreme în acel loc. Mai întâi, din motive practice: am scos și am uscat la soare toate pieile pe care le transportam, pentru că fuseseră în parte deteriorate de apa mării în timpul furtunilor. Dar eram mai ales preocupat de starea lui Aphanasie, pe care toate aceste încercări o afectaseră. Încă de la începutul călătoriei noastre, răul de mare și promiscuitatea îi tăiaseră apetitul. Foametea care se instalase la bord o găsise foarte slăbită și lipsită de orice rezistență. Împărțeam totul cu ea, mărindu-i rația cu jumătate din a mea, dar adesea era prea slăbită pentru a putea să înghită ceva. Pe insulă, și-a recăpătat rapid forțele și culoarea din obraji. Camarazii m-au ajutat să-i construiesc o colibă confortabilă pe vârful unei coline. Curând, am putut să ne plimbăm pe insulă pentru a-i descoperi farmecele. Era plină de plante tropicale, de ananași sălbatici și bananieri, iar solul văilor răcoroase era acoperit de cinabru din belșug și de cristalele pe care nefericiții noștri călători le luau drept diamante.

În liniștea acestei șederi pe insulă, Aphanasie nu doar s-a refăcut fizic, ci și-a scos din minte toată durerea și oroarea pe care le-a îndurat din pricina evenimentelor prin care trecuse.

Eram uimit să n-o mai văd afectată de moartea guvernatorului și mă temeam că mă va acuza de ea în orice moment. Dar avea să-mi dezvăluie secretul nașterii ei, așa cum a făcut ieri în fața dumneavoastră, și aveam să înțeleg că nu pierduse un tată, ci scăpase de un tiran. Soarta mamei, în schimb, o chinuia nespus. Biata femeie alesese să se întoarcă în Siberia cu sania, prin nordul Kamceatkăi. Avea intenția de-a se stabili la Guijiga, unde mai fusese detașat soțul ei și unde avea încă prieteni. Aphanasie își făcea griji și pentru fratele ei mai mic, care-și urmase mama în exil.

Îmi dădeam seama cât de singură pe lume se simțea. În trista condiție în care ne găseam, eu nu puteam să-i dedic foarte mult timp și nici să-mi exprim dragostea pentru de ea, cu excepția unor rare mângâieri. Mă grăbeam să ajung în Europa și să-i ofer o viață demnă. Ea, influențată de descrierile citite în romane, își dorea cu siguranță să călătorească la curțile princiare, să fie o femeie elegantă și respectată, să deschidă un salon și să se dedice acelei invenții supreme a civilizației care e conversația. Cel puțin așa îmi imaginam eu.

Mă asigura că nu e nici o problemă, că e fericită să fie cu mine chiar și în acele încercări grele. N-o credeam. Neînțelegând-o, amânam pe mai târziu timpul fericirii, închipuindu-mi greșit că avea să fie răscumpărat cu asupra de măsură atunci când starea noastră avea să fie mai bună. Acest recurs la viitor mă făcea să neglijez prezentul. Ea suferea și eu n-o înțelegeam.

Am scurtat șederea pe insulă pentru a grăbi momentul când aveam să scăpăm în sfârșit de pericole și de lipsa confortului.

Un alt motiv mă împingea să grăbesc îmbarcarea fără a întârzia prea mult: insula pe care ne găseam părea îndepărtată

pentru că ajunseserăm la ea după un lung ocol prin nord până pe coasta americană. În realitate, ea era, în linie dreaptă, foarte apropiată de Kamceatka. Dacă eram urmăriți de corăbii, n-avea să dureze mult timp până să ne găsească. Mi-am anunțat deci trupele că aveam să încărcăm nava cu apă și provizii și să urcăm la bord pentru a porni din nou la drum.

De această dată au refuzat categoric și au proferat amenințări în caz că mă opuneam. Mi-au împărtășit decizia lor fermă de-a se stabili în acel loc minunat și de-a continua strângerea mineralelor care, cu siguranță, aveau să-i îmbogățească. Lăsasem oameni de încredere pe corabia ancorată, așadar am crezut că puteam porni o confruntare. Răsculații aveau să mă descurajeze, spunându-mi că se făcuseră, în secret, stăpânii corabiei Sfinții Petru și Pavel. Stepanov, tot el, conducea această nouă rebeliune. Am cerut o noapte pentru a lua decizia. Mi-au acordat-o.

A doua zi, le-am făcut conjuraților plăcerea de-a le accepta propunerea să ne stabilim pe termen lung pe această insulă. Însă le-am înfățișat o dificultate la care nu se gândiseră încă, dar pe care au analizat-o rapid. Le-am atras atenția că n-aveau în total decât opt femei, dacă n-o număram și pe a mea, pe care nu aveam nici o intenție s-o împart. Odată trecută prima parte a ședерii, când aveau să fie foarte ocupați cu stabilirea acolo și căutarea de comori, n-ar fi putut să ridice o așezare durabilă fără ca un număr suficient de tovarășe de viață să le permită să-și satisfacă nevoile legate de plăceri și reproducere. În consecință, le-am făcut următoarea propunere: ne îmbarcăm din nou și căutăm un țărm locuit de unde, de bunăvoie sau cu forța, luăm femei la bord. Apoi revenim pentru a ne stabili

pe acest pământ pe care și eu sunt nerăbdător, la fel ca ei, să rămân.

Mi-au aclamat propunerea. Le-am spus să se grăbească la corabie și să-l debarce pe Stepanov înainte ca nebunului să-i vină ideea de a-i da foc.

Încă o dată, văzându-se în puterea mea, a fost cuprins de remușcări și mi-a cerut o pedeapsă exemplară. Acum, că deja cunoșteam personajul, știam că aceste rebeliuni nu aveau alt scop decât acela de a-i permite să încerce, prin iertarea mea, adevărul sentimentelor mele. Îl tratam din ce în ce mai mult ca pe un copil și mă lăsa din ce în ce mai puțin inima să-l pedepsesc. La urma urmelor, supraveghindu-l, dispuneam de cea mai bună mărturie a stării grupului nostru, căci nu existase nici o rebeliune la care el să nu ia parte.

Cu toate astea, plecând de pe insula fericită care ne dăruise viețile înapoi, n-am încetat să-mi fac griji. Echipajul mușcase atât de bine momeala întinsă de mine, încât avea să mă forțeze să acostez pe următoarea insulă care avea să ne iasă în cale. Însă oamenii nu-și dădeau seama că hărțile, oricât de imprecise, îmi spuneau fără putința vreunei îndoieli că următoarea insulă pe care aveam să ajungem era Japonia.

Or, de mai bine de un secol, doar olandezii aveau dreptul să pună piciorul pe țărm acolo, în postul lor de comerț din Nagasaki. Orice alt creștin care debarca era dat morții imediat.

III

Ne apropiam cu mare prudență de arhipelagul japonez. Dacă n-ar fi ținut decât de mine, știind soarta care ne aștepta, aș fi făcut ca alți navigatori și mi-aș fi văzut de drum. Din nefericire, promisiunea pe care le-o făcusem călătorilor nu-mi lăsa altă alegere decât să acostez pe aceste țărmuri pe care creștinii le cunoșteau drept ucigașe. Nici o explicație n-a reușit să-i calmeze pe bărbații de la bord. Scrutau orizontul pentru a zări primul țărm din drumul nostru. Și asta cu un singur scop: pentru a-și procura femei și a se întoarce.

Prima insulă întâlnită era nelocuită, un adăpost temporar pentru pescarii japonezi. Am mers mai departe. Am ancorat corabia într-un golf. În jurul nostru se legăna o pădure de catarge: bărci de pescuit. Nimeni nu părea să ne acorde vreo atenție. Era luna iulie. Aerul era neclintit și dogoritor. Așteptam o vizită, somații, un abordaj. Nu s-a întâmplat nimic.

Coasta presărată cu pini maritimi era foarte aproape. Am trimis o șalupă și am rămas la bord. Aceasta a acostat într-un loc pe care nu-l puteam vedea și, în absența ei, am înnebunit de grijă. Curios, în ciuda dorinței lor de-a captura femei, oamenii din echipaj îmi împărtășeau neliniștea. Acest țărm cultivat, acești pescari placizi în bărcile lor lăcuite, aceste vele albe și atât de îngrijite îi făceau să înțeleagă toată nebunia

întreprinderii lor. Dacă puteau spera să devină vânători de femei în cazul triburilor primitive, li s-ar fi părut deplasat să se dedea unei asemenea activități pe un tărâm atât de civilizat. Într-un cuvânt, le era frică.

Șalupa a revenit spre seară. Echipajul fusese primit cum nu se poate mai bine. Escortați de două sute de cavaleri, oamenii noștri fuseseră duși la palatul din vecinătate și se întorceau cu provizii. Îi însoțea un timonier japonez; ne-a remorcat corveta și a dus-o într-un golf larg. A doua zi, am fost invitați să-l întâlnim pe marele senior al regiunii, prin mijlocirea detenției a doi tineri ostatici care făceau parte din familia lui.

Acest suveran m-a primit în inima palatului său de un lux extrem. Era așezat pe o pernă galbenă, atribut al puterii pe acele meleaguri. Am luat loc pe o canapea roșie. Monarhul, un om mărunt și încă tânăr, înecat în grăsime, avea pomeți strălucitori și fața pătrățoasă. Era îmbrăcat într-un soi de sutană de mătase albastră strânsă în talie cu o centură de culoarea smaraldului. Nu înțelegea rusa. Adusesem ca interpret un exilat care locuise mult timp la Irkutsk cu un japonez rătăcit pe-acolo. Cu toate astea, în ciuda bunăvoinței sale, acest intermediar dispunea de puține cuvinte pentru a se face înțeles și suveranul a chemat un pictor pentru a-i ilustra ideile prin desene mai explicite. Puțin mai târziu, un călugăr japonez care trăise în Nagasaki ni s-a alăturat și a tradus conversația într-o olandeză corectă, căreia eu îi răspundeam în germană. Grație acestor mijloace combinate, am reușit să înțelegem că marele senior era rege în provincia lui, fiind foarte apropiat de împărat, cu care era înrudit prin alianță. Bărbatul era un fel de savant în țara lui sau asta își dorea să fie. Pentru a-și da seama de unde veneam, ne-a arătat o hartă foarte bine făcută a

regiunii, pe care erau ilustrate China, Filipinele, țara tunguzilor, dar pe care Europa nu figura decât foarte sumar, ca un fel de pată albă la marginea lumii. Această ignoranță educată m-a făcut să-mi spun în sinea mea mai multe lucruri: m-am gândit la Bachelet, care insista asupra relativității cunoașterii noastre și asupra necesității de-a cunoaște lumea pentru a vorbi despre ea. Acest rege atât de sigur de sine, fără vreo îndoială cu privire la propriile judecăți, nu comitea oare aceleași greșeli ca mulți dintre filosofii noștri, care țin discursuri despre lume fără să fi cunoscut decât vecinătățile propriei case? Viața mi-a rezervat multe încercări, dar am avut în același timp privilegiul unic de-a putea descoperi atâtea tărâmuri diverse. În timpul ședерii noastre în Japonia, mi-am notat nenumărate trăsături particulare ale legilor, credințelor și moravurilor din acele locuri.

Regele și-a dorit să ne cunoască îndemnat de aceeași curiozitate. Mi-a cerut să-i aduc la curte pe patru dintre camarazii noștri pentru a evalua diferitele tipuri fizice ale rasei noastre. I-a considerat pe acești patru bărbați atât de nemăsurat de mari, încât l-a pus pe pictor să le facă portretul, dar și să le ia măsurile exacte ale corpului. Apoi ne-a invitat să stăm la el și ne-a oferit camere de o curățenie neasemuită. Liniștit în privința intențiilor lui și văzând că nu avea nici un gând să ne omoare, i-am cerut favoarea de-a permite echipajului nostru să-i viziteze țara, în grupuri mici. Speram ca acești masculi înfometați să fie destul de rezonabili cât să nu întreprindă o vânătoare de femei în acest loc păzit cu strășnicie, lucru care ne-ar fi expus unor pedepse cum nu se poate mai rele. Și-au luat seama și s-au comportat decent.

I-am spus regelui și că aveam o parteneră de viață și el a poruncit să fie adusă alături de mine. Aphanasie și-a făcut apariția în hainele ei de bărbat, foarte încurcată. Suveranul s-a arătat stupefiat. I-am explicat că plecaserăm în grabă și hainele lui Aphanasie fuseseră sfâșiate. A încredințat-o numaidecât femeilor lui și a revenit îmbrăcată într-o minunată rochie din mătase roșie, prinsă cu o centură lată de un alb frumos brodat, cu picioarele într-un soi de sandale cu tălpi din lemn.

La vederea ei, am fost foarte tulburat și, seara, culcați pe o rogojină de paie, am descoperit în noi o nouă formă a dorinței. Până atunci nu avuseserăm decât raporturi lipsite de orice confort, mai întâi clandestine și apoi, în timpul navigației și al escalelor noastre în sălbăticie, apropiate de acuplarea dintre animale, fără artificii și fără poezie. În această Japonie misterioasă și înfricoșătoare, dulceața mătăsurilor, parfumurile florilor care, în timpul băii, ni se lipiseră de corpuri și de păr, subtilitatea luminilor pe care interminabilul apus de vară le filtra prin jaluzele de hârtie, toate acestea ne încetineau gesturile, ne făceau dorințele să vibreze și, în timp ce încercam noi plăceri, ne împingeau să le contemplăm cu încântare.

În acest palat, zilele ne păreau pline de desfătări. Mesele incredibil de variate ne ofereau uimitoare savori. După-amiezile, regele ne invita în grădină și purtam lungi dialoguri în jurul ceaiului și fructelor. Voia să știe totul despre istoria și țara noastră. De asemenea, se interesa de credința mea. Reținând lecțiile lui Bachelet despre religia naturală, mă mulțumeam să răspund că zeii noștri erau aceiași, de vreme ce creaseră aceleași lucruri, că ne insuflau dorința de-a face bine și, la sfârșitul veacurilor, ne asigurau judecata faptelor din timpul vieții. Era argumentația iezuiților, dar, spre deosebire de

aceștia, eu nu mă foloseam de ea pentru a-l convinge pe japonez că dumnezeul lui era al meu și a-l face să mărturisească îndată că, fără să știe, credea în Isus Cristos. Din contra, scopul meu era să-i arăt că, oricare ar fi fost formele credinței noastre, și noi, străinii, eram, la rândul nostru, adoratorii dumnezeului japonezilor. A părut mulțumit de acest lucru.

Când l-am întrebat ce religie practică olandezii, vrând să înțeleg cum reușise această națiune să se sustragă condamnării generale a creștinilor, mi-a răspuns că religia lor era cea a comerțului. „Negustorii“, mi-a spus, „nu au alt dumnezeu decât banii.“ Răspunsul mi s-a părut foarte pertinent și am profitat imediat de el pentru a mă include în această categorie și a-i spune că intenția mea era să stabilesc o rută comercială cu Japonia. I-a convocat pe marii seniori din regiunea sa, care, în esență, erau vasalii lui, pentru a delibera asupra propunerii mele. Spre marea mea surpriză, au fost de acord. Mi-am declarat intenția de-a reveni după un an sau doi. Aveam să aduc o corabie încărcată cu bunuri care puteau fi pe placul lor, urmând să le schimb pe mătăsuri și porțelanuri. Au acceptat ideea și regele mi-a remis o scrisoare oficială care-mi recunoștea acest drept la întoarcere. Singura condiție era să ne abținem formal de la orice discuție despre religie și să nu încercăm prin nici un mijloc să le propunem japonezilor să se alăture credinței noastre.

Această curte a fost de departe locul cel mai încântător în care ne fusese dat să trăim de la eliberarea noastră și până atunci. Cu toate astea, nici nu se putea pune problema să rămânem. Nu eram tolerați decât pentru o perioadă scurtă și deplasările ne rămâneau supravegheate foarte strict.

Escala japoneză a avut un efect favorabil: șederea pe insulele pustii pe care acostaserăm le părea de acum tuturor prea puțin dezirabilă, lipsindu-i rafinamentele pe care le poate oferi doar viața în societate. Așadar, camarazii mei au acceptat fără nici o dificultate să nu ne mai întoarcem spre bogatele insule unde vruseseră mai înainte să ne stabilim, și să pornim spre sud, către China.

Japonezii ne-au încărcat corabia cu provizii din belșug și mii de daruri delicate. Le-am dăruit gazdelor noastre piei de castor, de zibelină și de jder, care au părut să le placă. Și, în dogoarea lunii august, am avut fericirea de-a ne relua drumul pe mare odihniți, hrăniți și fericiți.

*

Vremea era din ce în ce mai caldă. Fără altă umbră decât cea de la piciorul catargelor, sub vele, eram arși în timpul acestor lungi zile pe mare de un soare care dogorea de la răsărit și până la apus. Aphanasie își pusese hainele japoneze într-un cufăr și purta din nou veșmintele bărbătești. Chiar și-așa subțiri cum erau, îi țineau prea cald și-și petrecea majoritatea timpului dezbrăcată în cabină, citind sau visând cu ochii deschiși, așezată pe pervazul ferestrelor deschise. Vântul ne era prielnic; marea, de o frumoasă culoare turcoaz, era aproape lipsită de valuri. Eram însoțiți de cormorani, căci prin acele locuri navigam din insulă în insulă și uscatul nu era niciodată departe.

De acum mă feream de escale, neștiind niciodată dacă marinarii mei aveau să-și dorească să mai plece. Cu toate astea, descoperirea Japoniei produsese un efect durabil: în ei,

odinioară avizi să se stabilească pe insule pustii și sălbatice, se născuse brusc un apetit pentru civilizație pe care șederea prea scurtă nu putuse să-l potolească. Visau de acum la Indii, la China, la Europa. Am făcut escală pe o insulă pentru a reface rezervele de apă. Clima era blândă și aproape am fost tentat să rămânem mai multă vreme, căci eu și Aphanasie prețuiam mult pacea care domnea acolo. Lucru neașteptat, camarazii mei, și-n primul rând Oleg, m-au îndemnat să ne reluăm drumul fără întârziere.

După hărțile mele, nu avea să dureze mult până să ajungem pe marea insulă Formosa. Eu mi-o imaginam locuită de chinezi și, ca atare, ospitalieră pentru navigatorii de orice naționalitate.

Am aruncat ancora plini de încredere pe prima coastă atinsă, care era țărmul oriental al acestei insule. N-am văzut terenuri cultivate, doar păduri dese. Am trimis o barcă în recunoaștere. Din nefericire, a căzut într-o sângeroasă ambuscadă. Mai mulți camarazi, străpunși de săgeți, au fost aduși înapoi morți. Înfuriați de acest atac, oamenii mei voiau să se răzbune pe atacatori. Cei pe care i-am trimis în ajutorul bărcii de recunoaștere s-au aruncat într-un măcel asupra indigenilor. Am ordonat o retragere rapidă și ne-am reluat drumul pe mare. Era evident că acea parte a insulei era locuită doar de triburi ostile și primitive. Navigând spre nord de-a lungul coastei, am ocolit Formosa pe la capul ei septentrional. În aceste locuri, țărmul s-a dovedit mai primitor. Se vedeau câmpuri cultivate și sate, iar noaptea, o mulțime de focuri indicau prezența unui număr mare de locuitori. Ne-am oprit acolo și am trimis în recunoaștere un detașament puternic de oameni bine înarmați.

Aceste precauții au fost inutile, căci am fost întâmpinați în golf de un personaj foarte binevoitor, care ne-a arătat o ospitalitate sinceră. Era spaniol, născut în Filipine. Acest don Hieronimo Pacheco fugise după ce-și omorâse soția, prinsă în pat cu un călugăr dominican. Din nefericire, tot atunci îl ucisese și pe bărbat. Astfel, crimei pasionale, care-ar fi fost ușor iertată, i se adăuga crima împotriva unui cleric, de care ar fi fost imposibil de absolvit. Ajuns în Formosa, spaniolul căpătase o mare autoritate printre băștinași. Ambiția lui, pe care ne-a dezvăluit-o fără vreo rușine, era să strângă destule trupe cât să-i izgonească pe chinezii care ocupau partea vestică a insulei și să se declare rege. Ne-a prezentat căpeteniilor indigene, care erau, în această parte centrală a insulei, mult mai civilizate decât oamenii care populau malul estic și care ne primiseră cu atâta cruzime.

Acești insulari ne-au spus că nu-și doreau nimic mai mult decât plecarea chinezilor. Dacă-i ajutam să-i învingă, grație artileriei și muschetelor noastre, își luau angajamentul de-a ne permite să ne stabilim o colonie pe insulă. Perspectiva părea seducătoare, căci aceste pământuri vaste erau de-o bogăție naturală incomparabilă. Se extrăgeau de acolo tot felul de metale și se puteau exploata esențe rare de lemn. Culturile creșteau cu ușurință. Aerul era curat, în ciuda căldurii.

N-aș ști să explic nebunia de care a fost cuprins grupul nostru, până la a fi gata să ne amestecăm într-o dispută care nu era a noastră și a porni la luptă împotriva unei națiuni cu care nu aveam nimic de împărțit. Căci, dintr-una într-alta, spiritele încingându-se, ajunseserăm, de fapt, să ne alăturăm unor insulari necunoscuți și unui aventurier spaniol pentru a ne confrunta cu numeroasele trupe chineze care ocupau jumătate

dintr-o insulă de-a cărei existență nici măcar n-aveam habar cu câteva zile mai înainte.

Afacerea e prea încâlcită pentru a v-o expune în detaliu și, de altfel, ar fi inutil. Să spunem, pe scurt, că alt senior indigen susținut de chinezi, un prieten al lui don Hieronimo pe nume Huapo, îi căutase pricină celui pe-ale cărui domenii debarcaserăm mai întâi.

Prudența cea mai elementară ne dicta să ne ținem departe de aceste rivalități insulare. Aphanasie nu avea încredere în don Hieronimo și-l considera un șarlatan impulsiv și periculos. Mă sfătuise să nu mă alătur intențiilor lui războinice. În stadiul în care se afla relația noastră, sfaturile acestea nu puteau avea un impact prea mare. Aphanasie era încă prea dornică să-mi arate că n-avea să fie vreodată un obstacol în calea libertății mele; nu lupta prea ferm împotriva capriciilor mele.

Așa se face că, fără să știm prea bine cum sau de ce, ne-am pomenit implicați într-un război. Era, în realitate, un război straniu și aproape comic, care-i opunea, pe de o parte, pe rușii noștri zdrențăroși, însoțiți de kamceadali încă îmbrăcați în piei de vânat siberian, și, de cealaltă parte, pe cei din trupele indigene, înarmați cu sulițe și împodobiți cu pălării ascuțite din paie, veniți în ajutorul cavalerilor chinezi care străluceau de sudoare sub armurile lor matlasate.

Nu eram foarte numeroși, dar dispuneam de muschete, tunuri și catapulte al căror simplu zgomot era suficient pentru a-i înspăimânta pe inamicii obișnuiți să poarte războiul cu sabia și arcul. Pe colinele înverzite ale Formosei, într-o căldură de cuptor, s-a desfășurat, pe parcursul câtorva ore, un balet de detașamente pitorești care arătau tot atâta demnitate războinică în avansarea în linie, câtă teroare zgomotoasă în

fuga dezordonată la primul foc al artileriei noastre. Dirijam aceste evoluții ale trupelor de pe o colină pietroasă și mă gândeam la războaiele miniaturale în care jucau roluri țăranii tatălui meu. Era aceeași distracție de copii mari, veselă și gratuită, foarte îndepărtată de carnagiile triste ale adevăratelor bătălii la care am luat parte mai târziu. Totul semăna mai mult cu o partidă de vânătoare în care prada pusă pe fugă ar fi fost acești țărani desculți, veniți direct de pe câmpurile lor cu orez, care nu puteau spera de pe urma luptei decât la o sporire a sclaviei lor. Spre seară a venit vremea trofeelor, căci victoria era completă. Suveranul împotriva căruia luptam a fost luat prizonier, orașul i-a fost capturat și provincia pe care o oferise chinezilor a fost reunită cu pământurile aliatului nostru, Huapo. Don Hieronimo câștigase, în urma acestei lupte, titlul de general de cavalerie. Se putea conta pe acest *hidalgo* pentru răsunetul gloriei timp de secole întregi.

Scăldați în sudoare, în căldura umedă a acestei insule înverzite, am petrecut până târziu în noapte. Aliații noștri ne-au oferit daruri somptuoase, printre care un mare număr de perle de dimensiuni generoase. Dac-am fi fost învinși și dac-ar fi trebuit să plângem în rândul trupelor noastre răniții și morții, fără îndoială că ne-am fi pus întrebări cu privire la necesitatea de-a lua parte la acest război. Dar, cum am ieșit din el nevătămați și acoperiți de glorie, am putut să ne iluzionăm în continuare că am avut dreptate să ne implicăm.

Abia mai târziu, când corabia încărcată cu provizii și cu miile de desfătări cu care ne aprovizionaserăm a pornit din nou pe mare, am fost cuprinși de strania melancolie ce vine după marile beții. Această trecere prin Formosa rămâne și azi pentru

mine episodul cel mai misterios și cel mai de neînțeles din tot periplul nostru.

Cel puțin am câștigat, prin aceste fapte de arme, promisiunea lui Huapo de-a ne permite să stabilim o colonie. Astfel, de la tărâmurile nelocuite și înghețate unde Okhotyne domnea peste lupi-de-mare și urși și până în insulele binecuvântate ale acestor oceane calde, unde eșuaseră iezuiți portughezi sau spanioli geloși, nu duceam lipsă de locuri care ne ofereau ocazia de-a reveni într-o zi pentru a înființa regate. Știind aceste lucruri prețioase, am navigat spre coastele Chinei, sperând să ajungem cât mai repede la Macao.

IV

Cerul era întunecat și, fără încetare, de dimineața până seara și de seara până dimineața, ploua. Norii de furtună se îngrămădeau pe cer. Pe lângă faptul că trebuia să luptăm împotriva puternicilor curenți de la nord la sud, riscam în orice clipă să fim răsturnați de propriile pânze. Arborele trinchet s-a rupt. Aceste încercări aveau să ne sece aproape de tot puterile, deși escalele precedente ne făcuseră să trăim cu convingerea interioară că depășiserăm deja cele mai mari pericole.

Singurul gând care ne mai putea oferi curajul și resursele de-a lupta împotriva elementelor era acela că suntem aproape de-a ajunge în China, destinația noastră. Nimeni nu mai întreprinsese vreodată o asemenea călătorie și, când am pornit, sunt convins că nici unul dintre noi nu credea că aveam să reușim vreodată. Cu toate astea, în acea dată de 15 septembrie, vântul s-a potolit, ploaia caldă s-a mai calmat și ne-am apropiat de primele insule ale țărmului chinez. Sonda indica treizeci de brațe de la fund și aducea la suprafață nisip și cochilii putrede. Am fost înconjurați de mulți pescari care voiau să ne vândă prada lor. Știau cuvinte în portugheză și, folosindu-ne de acea limbă, am reușit să găsim printre ei un timonier care să ne ghideze până la Macao.

Continuându-ne drumul, a trebuit să facem față din nou ploii și unui vânt puternic, dar, grație indicațiilor timonierului, nu ne mai temeam că aveam să eșuăm. Au urmat momente stranii. Departe, la babord, defila relieful obscur al Chinei. Navigam cu pânzele coborâte și greementul consolidat nu mai amenința să se rupă. Toată lumea era în picioare, femeile, în hainele jerpelite de care nu se mai schimbaseră încă din Siberia, bărbații, la bustul gol, spălați de ploaia călduță, cu corpurile bronzate de zilele însorite și cu fețele încă arse de aerul înghețat al regiunilor polare. Eu și Aphanasie, pe punte, îmbrățișați și cu lacrimi în ochi, mulțumeam Providenței care ne oferea minunatul dar al unui destin de care nimeni pe acest pământ nu mai avusese parte vreodată.

Până și omul de cart, care conducea corabia urmând indicațiile timonierului, ținea privirea ațintită asupra acelei liziere întunecate ce se derula nemiloasă în partea vestică. Puterea numelor: acelui nimic, acelei linii trasate între apa cerului și cea a mării, simplul cuvânt „China“ îi oferea forță și poezie. Era limita imensității stepelor și a munților, dar mai ales locul în care aveam să regăsim lumea întreagă. Nu doar lumea minerală și lichidă în infinitul căreia rătăciserăm, ci lumea oamenilor, aceea a capitalelor și a satelor, a drumurilor și a porturilor. Aceea în care se scriu cărți și se interpretează muzică. Aceea din care fuseserăm exilați, dar căreia încă îi aparțineam.

Într-un târziu, timonierul ne-a îndrumat spre uscat și am aruncat ancora în golful Tamasoa, în capătul căruia e construit orașul Canton. O fortăreață ce domină coasta. Am salutat-o cu trei lovituri de tun pe care ni le-a întors. Timonierul a debarcat

și a revenit cu mandarinul care stăpânea fortul. Era însoțit de un interpret care știa latina.

La cererea seniorului chinez, mi-am spus povestea. Pe măsură ce-i înfățișam desfășurarea atât de lungă a încercărilor prin care trecuserăm, îmi venea să plâng. Dar același lucru m-a făcut să-mi dau seama curând de situația neașteptată: aventura noastră era plină de suferințe și de pitoresc pentru noi, de vreme ce o trăiserăm. Cu toate astea, pentru ceilalți era dificil, dacă nu imposibil să creadă că e adevărată. Acest mandarin, deși amabil și binedispus, a fost primul ascultător dintr-o serie interminabilă de oameni care, în fața poveștii noastre, și-au încruntat frunțile a îndoială și ne-au privit bănuitori. A sfârșit clătinând din cap. Apoi a strigat că, în mod clar, sosirea ungurilor în China prin mările înghețate ale nordului și pe lângă coastele Alaskăi îi părea povestea cea mai neverosimilă pe care-i fusese dat s-o asculte într-o viață petrecută împreună cu tot soiul de marinari.

Dintr-odată, am înțeles că principalele pericole cu care va trebui să ne luptăm de atunci înainte sunt bănuiala, îndoiala și calomnia.

Pentru moment, scepticismul chinezului n-a avut consecințe. Îl interesa destul de puțin să știe cine sunt în realitate, atâta timp cât îi puteam plăti mărfurile care ne erau necesare și-i vindeam ce mai era de preț din încărcătura noastră. Am descoperit repede că, ajungând pe aceste meleaguri unde navigația e intensă și aduce echipaje din lumea întreagă, nu mai aveam de înfruntat întrebările cu privire la religie sau națiune care erau atât de importante pe insulele din nord, unde nu acostează nimeni. În China conta doar religia banului, cum ar fi spus seniorul japonez. Rublele noastre, schimbate pe

lingourile lor din metal fin, ne-au îmbogățit în piaștri și asta era tot ce conta. În jurul nostru s-au adunat bărci care ne ofereau tot felul de provizii și obiecte. Pe anumite ambarcațiuni, camarazii noștri au descoperit chiar și colibe unde le erau oferite, în schimbul banilor, numeroase femei și fete de toate vârstele.

Pentru a-i convinge să plecăm din nou la drum, le-am arătat că Macao, locul spre care aveam să ne îndreptăm, oferă și el din abundență aceste plăceri, fără să mai punem la socoteală jocurile ce aveau să-i facă și mai bogați și aveau să le permită să se dedea unui desfrâu și mai desăvârșit. N-am avut nevoie decât de patru zile pentru a ajunge acolo. Cu toate astea, în cursul acelor zile am trecut foarte aproape de o nouă catastrofă și, pentru a o evoca, trebuie să spun și alte lucruri noi despre domnul Stepanov, tot el, pe care credeam că-l câștigasem de partea mea prin înțelepciune.

Stepanov fusese deportat în Siberia pentru că era amestecat într-un complot împotriva țarinei. Natura sa profundă era aceea a unui conspirator, doar că, întâi de toate, era ofițer; când era loial, dădea dovadă de calități militare excepționale.

A fost cazul la Formosa, în timpul fulgerătorului război pe care l-am purtat împotriva chinezilor. L-am felicitat călduros și am crezut că fapta de arme îl făcuse să revină fără regrete în sânul comunității noastre. Din nefericire, curând după aceea s-a petrecut un incident care a dat totul peste cap. În momentul îmbarcării, Stepanov ne-a spus că dorea să se stabilească la Formosa. Eram împărțit între ușurarea de-a scăpa de el și teama că, rămânând pe insulă, avea să ne ruineze curând orice șansă de-a ne întoarce și a fonda o colonie. Am deliberat împreună cu echipajul și s-a decis să rămână la bord. Stepanov

a fost cuprins de o asemenea izbucnire de furie, încât n-am avut altă soluție decât să pun să fie legat. L-am eliberat imediat ce nava ajunsese înapoi pe mare, dar răul fusese făcut. Nebunia persecuției îl cuprinsese din nou pe acest nefericit și era iar dușmanul meu. În vremuri obișnuite, această animozitate nu-mi făcea prea multe necazuri. Din nefericire, întors atât de repede pe mare și în umiditatea permanentă a navigației, m-am îmbolnăvit, cuprins de o febră puternică. Aphanasie m-a rugat să rămân la pat. Timonierul mi-a recomandat să mănânc o portocală fiartă în suc propriu cu mult zahăr și ghimbir. Remediul m-a salvat, dar am rămas foarte slăbit după boală.

Stepanov a profitat de absența mea pentru a pune la cale o nouă revoltă. Imediat ce mi-am recăpătat cunoștința, am dat din nou ordin să fie arestat acel mizerabil. Alarma a fost de scurtă durată și fără repercusiuni, doar că am intrat în Macao adăpostind din nou în sânul nostru un personaj foarte decis să mă piardă. Dacă pe corabie era destul de ușor să-l neutralizez, la Macao a trebuit să-l las liber. A dispărut în oraș și n-am știut ce s-a ales de el până n-am devenit iar victima uneltirilor sale.

Macao e orașul în care au sucursale toate companiile de comerț ale marilor puteri europene. Acolo își etalează luxul și, sub acoperirea cooperării între ele, se dedau concurenței feroce pentru cucerirea unor noi surse de profit.

După ce m-am prezentat guvernatorului, am lăsat corabia în bună pază și am închiriat case în care să locuiască toți camarazii noștri. În acest oraș foarte scump și în lipsa mijloacelor proprii, a trebuit să-i impun lui Aphanasie să ne cazăm sub același acoperiș cu restul echipajului. Astfel, promiscuității de pe corabie îi urma cea din casele cu tavane joase și coridoare strâmte, cuprinse de vânzoleala neîncetată, zi

și noapte, a marinarilor noștri atinși de corupția acestui oraș infernal.

Singurul confort pe care l-am permis, grație vânzării ultimelor blănuri pe care le mai aveam, a fost să comandăm câte un rând complet de haine pentru fiecare om. Bărbaților am pus să li se confecționeze o uniformă în roșu și alb, culorile Poloniei, care-i făcea să pară prezentabili și-mi îngăduia să-i recunosc și să fiu cu ochii pe ei.

Pentru femei am pus să se facă o ținută simplă: o rochie amplă, cu partea de jos din batist și un corsaj cu șireturi prevăzut cu mâneci bufante. Preocupat să păstrez egalitatea, am convins-o pe Aphanasie să se îmbrace la fel. N-a avut nici o obiecție, căci la Bolșereț k nu purtase niciodată decât haine de fată.

Sosirea noastră la Macao n-a întârziat să suscite un mare interes. Povestirea periplului nostru a fost pusă la îndoială de unii, dar alții preferau să considere că nu puteau neglija informațiile pe care le dețineam.

Guvernatorul orașului mă prezentase unui francez foarte interesat de perspectiva despre colonii pe care o lăsam să se întrevadă când povesteam despre diversele insule unde făcuserăm escală. Acesta m-a recomandat directorului Companiei Franceze a Indiilor Orientale, care locuia în Canton. Dar înainte chiar ca francezii să apuce să-mi propună ceva, am primit oferte atrăgătoare de la olandezi și englezi. Cu toții doreau să intre în posesia însemnărilor, hărților și jurnalelor mele, iar eu să fiu angajatul lor. Ideea de-a crea colonii dincolo de China stăpânea spiritele tuturor, dar nimeni n-avea nici cea mai vagă idee cum s-o facă. În plus, fabuloasele bogății reprezentate de animalele cu blană ațâțau și mai mult lăcomia

tuturor. Noi dețineam un secret care putea naște enorme oportunități pentru vânătorii îndrăzneți: știam că, în realitate, teritoriile controlate de ruși în Kamceatka erau de-acum sărace în blănuri, vânătoarea intensivă ducând la exterminarea speciilor sălbatice. Pe insulele situate mai la est, către Alaska, puteau fi descoperite cantități incomparabile din aceste prețioase blănuri. Or, aceste insule nu erau deocamdată în proprietatea nimănui, cu excepția unui aventurier saxon care supraviețuia acolo fără mari speranțe de a-și vedea visurile realizate. Însemnările mele de bord erau pline de observații de acest fel. Posedam, de asemenea, numeroase documente strategice rusești, furate odată cu evadarea noastră. Pentru a nu risca să fiu jefuit de aceste prețioase arhive, le-am lăsat în secret în paza monseniorului Le Bon, un francez care exercita funcția de arhiepiscop al diocezei orientale numite „de Mitelopolis“.

Din nefericire, la Macao n-am fost întâmpinați doar de companii și de reprezentanții lor. În oraș domneau miasmele și boala ne aștepta cu brațele deschise. O febră devastatoare i-a răpus rapid pe douăzeci dintre camarazii noștri. Eu am supraviețuit printr-un miracol. Aphanasie m-a îngrijorat, dar până la urmă a biruit boala.

Această hecatombă ne-a făcut să hotărâm să ne grăbim plecarea. Nu mă vedeam îmbarcându-mă din nou pe vasul nostru, deja trecut prin prea multe pentru a duce la capăt periplul până în Europa. Cel mai bun lucru era să ne punem la dispoziția unei puteri străine și să intrăm astfel sub protecția ei.

Hotărârea mea a fost luată în acord deplin cu Aphanasie. Ne doream să ajungem în Franța. Limba franceză, pe care i-o predasem, devenise limba noastră privată, care ne permitea să nu fim înțeleși de nimeni în timpul vieții promiscue din lunile

petrecute pe mare. Eu nu cunoșteam Franța și totuși era țara cu care mă familiarizasem pe tot parcursul copilăriei, țara lui Bachelet și-a filosofilor. Pentru Aphanasie, era tărâmul lui Saint-Preux și al Eloizei. De mult timp, ea asocia frumusețea cu peisajele acestei țări, despre care citise descrieri înainte de-a le vedea. I-am refuzat deci categoric pe englezi și pe olandezi și am acceptat propunerea francezilor, care a venit foarte curând. Două vase ale Companiei Franceze a Indiilor Orientale, Dauphin și Laverdy, erau gata să ia toată lumea mea la bord și să ne ducă în Lorient. Am acceptat cu recunoștință.

Faptul că luasem decizia asta n-a fost de natură să mă pună la adăpost de intrigi, ba dimpotrivă. Englezii nu doreau să lase să le scape șansa pe care le-o oferam, aceea de a-și extinde aria activităților în direcția Americii. Nereușind să-și atingă scopurile prin mijloace cinstite, au recurs la trădare. Și, bineînțeles, Stepanov s-a oferit să fie instrumentul lor. În schimbul sumei de cinci mii de lire sterline, a promis să-mi fure documentele și să le pună la dispoziția lor, dar și să convingă echipajul să intre în serviciul companiei engleze.

Aflând de aceste manevre printr-o indiscreție, am pus să fie căutați toți oamenii noștri de prin oraș și am organizat în sala joasă a uneia dintre casele noastre o adunare generală. Le-am expus alegerile mele și temerile că unii dintre ei aveau să susțină o partidă contrară din motive mult prea evident financiare. Stepanov se simțea prea sigur pe susținătorii lui, așa că s-a ridicat și m-a împroșcat cu invective. Vorbind în numele invizibilei și puternicei partide pe care o constituise în rândul asistenței, mi-a reproșat că păstram cu forța toate profiturile expediției noastre. I-am opus proba scrisă a corupției sale, pe care mi-o procurasem. Au urmat momente de tumult și

confuzie. Stepanov, în fruntea a doisprezece oameni, a folosit violența pentru a li se opune celor care-i reproșau noua trădare. În iureșul creat, a reușit să urce la etaj și a intrat în camera mea pentru a pune mâna pe documente cu forța. Știți că, din fericire, acestea nu mai erau acolo. Am spart ușa și l-am surprins pe Stepanov pe cale să rupă încuietorile cufărului meu. Înarmat cu pistoale, a deschis focul împotriva mea și, din fericire, m-a ratat. Doi camarazi au pus mâna pe el.

La parter continua încăierarea, așa că am coborât. Ceea ce am descoperit m-a umplut de o mare tristețe: Oleg, iubitul meu prieten Wynbladth, care nu mă părăsise încă de la Kazan, care se arătase loial pe parcursul tuturor acestor încercări și care atât de des își pusese viața în joc pentru a o salva pe-a mea, Oleg însuși se alăturase de astă dată lui Stepanov. Am aflat mai târziu că avea datorii la jocuri și preferase să se vândă englezilor mai degrabă decât să-mi mărturisească greșelile sale. L-am pus sub arest în compania lui Stepanov, dar lucrul acesta nu m-a consolat în fața trădării.

Aveam sub ochi dovada că acest oraș al lăcomiei putea întina până și sufletele cele mai pure. Trebuia să-l părăsim cât mai repede. Mai aveam de depășit câteva complicații cu autoritățile chineze. Am fost convocat de vicerege să mă prezint la Canton și apoi la Peking. În ciuda interesului meu de-a pătrunde în interiorul Chinei, am decis să nu mai întârzii întoarcerea în Europa și am refuzat.

Am aflat mai apoi că același senior chinez, având cunoștință de evadarea noastră din Rusia, plănuia să ne trimită înapoi acolo ca garanție a bunelor relații ale Chinei cu guvernul țarinei.

M-am pus încă o dată sub protecția domnului Le Bon, arhiepiscopul francez, care ne-a recomandat să așteptăm trecerea vaselor companiei ce soseau din Canton, să nu ne îmbarcăm la bordul lor decât din portul Macao. În acest timp și poate ca preț pentru protecția lui, a trebuit să ne opunem politicos asaltului multor preoți foarte decișii să ne facă să renunțăm la credința ortodoxă. Eu am avut mare grijă să nu le arăt că sunt catolic și m-am ferit să fac paradă în fața lor de scepticismul învățat de la Bachelet.

Ca să spun drept, pe parcursul tuturor acestor peripeții, aprofundând reflecțiile născute în mine în urma descoperirii lumii, înclinam spre un teism anticlerical mai apropiat de cel al lui Voltaire decât de-al lui Hume. Avusesem numeroase ocazii să constat în ce măsură variază dogmele și credințele atunci când sunt puse în slujba preoților care, în ciuda diferențelor liturgice, contribuie cu toții la afectarea libertății oamenilor și la apariția urii inutile între aceștia.

La fel ca Bachelet, nu credeam într-o Providență divină căreia ar fi trebuit să-i sacrificăm rațiunea și voința. Cu toate astea, urmărind în timpul atâtor nopți stelele orbitoare pe cerul întunecat, mi se părea că undeva ni se făurise un destin singular. Orice-am fi făcut, eram condamnați să-l reluăm și să ne supunem lui. Al meu era uimitor și, în anumite seri, ochii mi se umpleau de lacrimi.

Așa a fost și în acea primă noapte de ianuarie, când am părăsit pe-ascuns portul Macao la bordul puternicelor vase franțuzești. Dați-vă seama, domnule Franklin, cu doi ani mai înainte, eram captiv în Siberia și tremuram în ninsoare. Și iată că în clipa aceea, strângând-o pe Aphanasie alături de mine, eliberat de responsabilitățile de conducător, eliberat din orice

sclavie, tremuram cu plăcere în vântul călduț. Toate pânzele erau întinse și vârful bompresului era îndreptat către ecuator. Nu mai puteam spera decât fericirea.

*

Poveștile lui Auguste îl înflăcărau mai puțin pe Benjamin Franklin, chiar dacă-l interesau și ele. Vocea egală a povestitorului, grija pentru obiectivitate și prudența în legătură cu subiectele legate de sentimente făceau ca poveștile lui să fie mai reci. Franklin le asculta fără să piardă vreun amănunt, dar păstrându-și calmul.

Când medicul a trecut în vizită, la sfârșitul după-amiezii, l-a găsit pe bătrân liniștit și asta l-a înveselit.

Modul în care Auguste încercase să schițeze rivalitățile europene la vest de America, pe acele insule pline de blănuri de animale și de-a lungul coastelor Alaskăi, populate de ruși, îl făcuse pe bătrânul filosof să se adâncească în reflecții amare. Văzuse în Anglia în ce măsură această națiune, încă de la victoria asupra Franței, își dorea să stăpânească singură America. Și știa că englezii nu fuseseră mulțumiți de independența americană. În acest fel le înțelegea el interesul de-a se stabili pe țărmul oriental al continentului, după ce insurgenții îi izgoniseră de pe țărmul occidental.

— Acum pricep mai bine de ce l-au trimis pe acel Cook în strâmtori... Credeți că avea cunoștință de călătoria și observațiile dumneavoastră?

— În momentul în care am părăsit Macao, a răspuns Auguste, a trebuit să hotărăsc soarta acelora dintre noi care acceptaseră să se vândă englezilor. Oleg Wynbladth și-a cerut

scuze în mod onorabil și l-am iertat, chiar dacă relațiile noastre aveau să fie afectate pentru totdeauna. Dar Stepanov nu era recuperabil. L-am eliberat și, pentru a-i arăta afecțiunea mea până la capăt, sperând în mod eronat că avea să fie recunoscător, chiar i-am dăruit patru mii de piaștri. A plecat la Batavia și apoi a intrat în serviciul englezilor. Sunt aproape sigur că le-a spus tot ce știa. Era departe de-a deține toate secretele noastre, dar cu siguranță trebuie să le fi fost foarte util.

Franklin a căscat, dând semne de oboseală pe care căderea serii le explica destul de bine. Auguste s-a ridicat, pregătindu-se să se retragă.

— Mâine, a spus, Aphanasie vă va povesti sosirea noastră în Franța.

Se ridicase și ea, soțul ținând-o de mână. Totuși, rostind aceste cuvinte, el s-a tulburat, iar Franklin a înțeles că Auguste se teme de acea parte a povestirii. Astfel, deveni și mai nerăbdător s-o asculte. Evită însă s-o privească prea mult pe Aphanasie, pentru a nu părea prea interesat. Ținea mult să fie vioi și foarte treaz a doua zi dimineața, când ea avea să reia istorisirea.

APHANASIE

I

Auguste v-a povestit periplul nostru și nu vreau să revin asupra acestor lucruri.

Permiteți-mi totuși să vă spun, și bănuiesc că ați presimțit acest lucru, că eu am trăit aceste aventuri într-un mod foarte diferit.

Imaginați-vă ce pot însemna, pentru o fată de șaptesprezece ani, aceste douăsprezece luni de voiaj. Dar ce zic eu, „de voiaj“? De fugă, de frică, de frig extrem și de călduri sufocante, de promiscuitate, de foame, de boală.

Să fie clar: toată lumea a suferit. Se aflau printre noi oameni mai încercați decât mine: bărbați în vârstă, răniți, o femeie însărcinată, care a și născut cu puțin înainte de sosirea noastră la Formosa. Se vede bine că Auguste e bărbat: n-a menționat acest episod. Totuși, nu vă pot spune în ce măsură m-a marcat. Am ținut-o de mână pe biata femeie până la sfârșit. La greața provocată de sarcină se adăuga și disconfortul corabiei, care o îmbolnăvea de două ori mai tare. Credeți-mă, pentru o copilă răsfățată, care nu văzuse nimic din viață, au fost zile de o rară intensitate.

Eram liberă să umblu în voie pe corabie în hainele mele de mus; ele făceau din mine o creatură transparentă, nici bărbat și nici femeie, totuși respectată, căci se știa că trăiesc cu

conducătorul insurgenților. Ziua, ca și noaptea, mă strecuram în tăcere peste tot. Eram lăsată să văd și să aud totul, cu excepția lucrurilor care puteau compromite un complot atunci când era urzit câte unul. Astfel, am văzut bărbați jefuindu-se unul pe celălalt, bătându-se, făcând dragoste, murind. Mă desfătam cu aceste scene, conștientă că viața îmi făcea marele dar de-a mă iniția în secretele ei, în timp ce alții își sfârșesc zilele fără a le bănui măcar.

Auguste observa și el. În fiecare zi scria pe coli mari. În fiecare etapă a drumului nostru, nota nume de plante, de animale, de arbori. Făcea desene ale țărmurilor și aduna informații despre moravurile popoarelor întâlnite. Respectam foarte mult aceste lucrări ale lui, căci aveau pentru mine parfumul deosebit al științei. De fiecare dată când primiserăm savanți în casa noastră din Kamceatka, remarcasem la ei aceeași capacitate de-a privi, de-a asculta, de-a întreba. Auguste îmi vorbise mult despre profesorul lui francez, de la care moștenise această folosire pasionată a simțurilor. Totuși, eram uimită să văd ce produceau aceste dispoziții în mine și în el. El dădea dovadă în exercițiile lui de o detașare rece și lăsa impresia că nu e interesat decât de fenomenele naturale. Oamenii nu constituiau obiectul observației lui, cu excepția primitivilor, pe care-i considera un fel de animale. Eu, în schimb, eram destul de puțin interesată de fenomenele naturale. De altfel, îmi și reproșam asta. În schimb, aveam o curiozitate insațiabilă pentru abisul spiritului uman. Rămâneam ore întregi așezată la piciorul unui catarg sau într-un colț al punții inferioare, ascultând confesiuni legate de viețile pierdute ale camarazilor de călătorie. Și acest lucru mi-l reproșam, de fapt.

Sincer vorbind, aveam parte de toate înlesnirile și de toate fericirile posibile pentru o femeie îndrăgostită și chiar pentru o fată. Printr-un efect natural al acestei iubiri, eram înclinată să admir tot ce făcea Auguste și să-mi reproșez că nu-i urmam exemplul întru totul. Mi se părea că are dreptate să împartă lumea în două, să consacre fenomenelor naturale liniștita și sigura metodă a științei și să rezerve oamenilor grosolănia militară pe care-mi spusese c-o moștenise de la tatăl lui.

Admiram la el simțul deciziei, autoritatea, capacitatea de a-și impune părerile, care în mod obișnuit erau cele mai luminate. Știa să pedepsească fără să tremure, dar, în același timp, știa să se arate just și clement. Curajul, cel puțin, nu trebuia să și-l mai dovedească. Pe acest schif pierdut în infinitul oceanului, fiecare lupta cu aceleași pericole, dar cu siguranță exista mai multă grandoare în felul în care își asuma el toate responsabilitățile. Îi dădeam întotdeauna dreptate, chiar și atunci când lucrurile pe care le știam despre echipaj îmi permiteau să înțeleg punctul de vedere al celor care, uneori, îl înfruntau. Am încercat discret să-l calmez pe acel biet Stepanov, care se ridica de fiecare dată împotriva autorității lui Auguste. Îmi dădusem bine seama că rebeliunile lui erau legate, chiar dacă uneori de foarte departe, de sentimentele pe care încă le nutrea pentru mine. Prima revoltă organizată de el la bord avusese loc, de exemplu, când își dăduse seama că mă îmbarcasem și eu și că împărțeam aceeași cabină cu Auguste. Disprețuitul Stepanov era, în fond, mistuit de aceeași dragoste ca mine, doar că a lui nu era fericită, în timp ce a mea putea să se bucure după bunul-plac de prezența celui dorit. Mai întâi l-am privit cu milă, apoi, cu prietenie. Când și-a dat seama de asta, Auguste mi-a făcut reproșuri și mi-a cerut să nu mai discut cu acel trădător. Am

consimțit, chiar dacă bănuiam că această absență crudă avea să stea la originea altor conspirații.

Așa a trecut acel an, a cărui amintire mi se pare și azi minunată.

Abia mai târziu, după sosirea noastră la Macao și în timpul drumului spre Franța, am început să resimt neliniște și dorințe contrare. La Macao, pe lângă autoritățile portugheze și în relațiile cu francezii care ne ajutau, am descoperit insignifianța poziției mele. Cine eram eu pentru ei? Auguste nu mi-a explicat niciodată.

La început, nu-l însoțeam în ieșirile lui. Travestiul meu nu surprindea pe nimeni când eram la bordul corabiei, dar într-un oraș mare, îmi făcea deplasările imposibile. Auguste, cum v-a spus deja, comandase unui croitor uniforme pentru bărbați și o rochie pentru fiecare femeie. Fiind preocupat de egalitate, decisese ca eu să fiu îmbrăcată ca toți ceilalți. Această dorință putea fi înțeleasă în climatul tensionat al momentului, când toți îl bănuiau, fără temei, că s-a îmbogățit pe seama lor în timpul călătoriei. Totuși, e greu de spus în ce măsură detaliul mă jignea. N-aș putea explica exact de ce, dar în sentimentele mele se amestecau mai multe cauze. Eram supărată pentru că, fără să mă consulte, luase o decizie care mă privea atât de intim. La acest lucru se adăuga, fără îndoială, neplăcerea de-a nu putea fi deosebită de celelalte femei. Mai presus de toate, el, care nu înceta să-mi vorbească despre fastul Franței și despre intenția de a-mi dărui o viață demnă de mine, nu-mi oferea nici cea mai vagă posibilitate de-a pretinde o experiență mondenă în acel oraș care, deși încă oriental, era deja european.

Remarcându-mi nemulțumirea, a început să mă iscodească. I-am expus acest ultim motiv. Mi-a arătat încă și mai multă

tandrețe și a mărturisit că e confuz. Mi-a explicat convingător că nu puteam spera, pentru moment, să fim primiți în marile case, pentru că eram încă fugari fără avere și fără statut. Pretindea că în Franța aveam să ne căsătorim și că negocierea secretelor pe care le dețineam avea să ne aducă bunăstarea care să ne permită un loc în cea mai bună societate. M-am liniștit și incidentul n-a avut urmări evidente. Doar că, în timpul celor cinci luni de voiaj, în plăcuta trândăvie a acelui vas confortabil, am avut ocazia să întorc răspunsurile pe toate părțile în minte și să analizez neliniștea care mă cuprindea din ce în ce mai tare.

Pe scurt, aveam sentimentul unei neînțelegeri. Acum, Auguste era cel care vorbea despre căsătorie. Urmându-l, părea clar că frânsesem destinul care-mi fusese croit de părinții mei și care purta acest nume. Decisesem să-l urmez pe Auguste pentru că voiam să trăiesc cu el sub semnul libertății. Însă, orbită de iubire și de disconfortul călătoriei pe Sfinții Petru și Pavel, nu înțelesesem discrepanțele. Doar la bordul corabiei franceze, odată ce Auguste a fost degrevat de orice comandă și nu ne mai amenința nici un pericol, am văzut totul altfel. Nu mă luase cu el pentru a face din mine tovarășa aventurilor lui. Înțelegea să mă protejeze și, făcând asta, să mă reducă la rolul pasiv al unei soții iubitoare și supuse. Iubitoare eram – și să îndrăznesc să vă spun că așa sunt și azi? Dar supusă, nici nu se putea problema.

Nu ne ajuta cu nimic să vorbim despre abstracțiuni și, în orice caz, există oarecare contradicție în a cere libertatea. Încă de la sosirea în Franța, trebuia pur și simplu să-mi iau libertatea în propriile mâini.

*

După șase luni de navigație melancolică și blândă, corabia noastră a ajuns pe țărmurile Franței. Am aruncat ancora pe insula Groix și am fost conduși la Port-Louis pentru a debarca.

Întoarcerea pe pământ solid mi-a provocat amețeli și un dor neașteptat. Era mijlocul lui iulie. Soarele scălda țărmul în culori somptuoase. Câmpiile străluceau de verdeață și, sub cerul de un albastru nesfârșit, casele din granit cu acoperișuri de ardezie, împodobite cu hortensii roz și tamarini, erau nespus de primitoare. Ochii lui Auguste erau scăldați în lacrimi de bucurie. Mi-aș fi dorit să împărtășesc veselia lui, dar o dispoziție sumbră făcea ca pentru mine totul să capete culorile iernii siberiene. Tremuram în ciuda aerului cald și a soarelui blând. Toată tensiunea călătoriei renăștea exact în clipele când ar fi trebuit să dispară pentru totdeauna. Eram foarte slăbită și lipsită de puteri din cauza apetitului redus din timpul călătoriei, deși căpitanul navei Dauphin avusese grijă să ne primească întotdeauna în cabina sa privată. Mă simțeam singură. Ne-am mutat pentru câteva zile în niște apartamente puse la dispoziție de locotenentul regelui din Port-Louis. Din fericire, ne obținuse o astfel de locuință pentru a nu fi obligați încă o dată să locuim împreună cu echipajul. Auguste s-a îngrijit să-mi procure orice lucru de care aș fi putut avea nevoie. Angajase o cameristă bretonă care să mă ajute. Seara stătea lângă mine la fereastra ce dădea într-o piațetă plantată din loc în loc cu tei. Mă îmbrățișa, mă ținea de mână, era trist văzându-mă lipsită de orice vigoare. Fără îndoială, punea aceste neplăceri pe seama anumitor dispoziții femeiști pe care nu le cunoștea. Îl simțeam nerăbdător să ne stabilim undeva și să-mi ofere o viață de familie. În realitate, nu înțelesese adâncimea

prăpastiei pe care o traversasem, fără nici o speranță de întoarcere, atunci când îmi trădasem pretinsul tată și părăsisem fortul fugind împreună cu răzvrătiții. Continua să se arate protector cu mine. Când puneam întrebări despre negocierile care urmau să înceapă cu francezii sau despre următoarele etape ale vieții noastre, îmi răspundea că nu trebuie să mă gândesc decât la odihna mea și, în realitate, ținea informațiile doar pentru el. Foarte nefericită și nespus de disperată, eram în același timp mai îndrăgostită ca niciodată de Auguste și-mi doream cu disperare să mă fac înțeleasă.

Nu aveam cui să cer un sfat sau sprijin. Și, pentru ca situația să devină și mai complicată, intrasem într-o lume complet nouă, această Europă despre care eu nu știam absolut nimic. Nu aveam termeni de comparație. În afara cuplului format de părinții mei, nu cunoscusem vreun altul. Trebuia să învăț totul, începând cu modul de-a mă îmbrăca. Deși simțeam că rochia mea învechită nu poate fi potrivită în orașele unde aveam să trăim, nu știam cu ce s-o înlocuiesc. La Bolșerețk, eram încă îmbrăcată ca o copilă și renunțasem la volane și panglici doar pentru a le înlocui cu pantalonii de marinar.

Trebuia mai întâi să învăț toate acele lucruri pentru a-i putea spune lui Auguste ce-mi doream și, poate, pentru a înțelege eu însămi asta.

În călătoria spre capitală, am făcut un popas la Rennes. Rămâneam ascunsă în întunericul camerei, dar observam totul. Vedeam toaletele femeilor și eram cuprinsă de un sentiment îngemănat, de admirație și groază. Frumusețea lor nu mi se părea reală. În Siberia, guvernatorilor le plăcea să organizeze petreceri strălucitoare la care soțiile lor rivalizau în eleganță. Lumânările luminau toaletele și podoabele aurite; în acel spațiu

ca o cutie de bijuterii, rochiile păreau luxoase. Ce diferență, totuși, față de această eleganță pură pe care o descopeream în Franța, ce-i permitea unei doamne care iese în plină zi aproape fără nici o gâteală și traversează un trotuar noroios pentru a urca în caleașcă să facă să strălucească o grație, o seducție, o strălucire ce nu datorau nimic decorului și, în același timp, se datorau în totalitate artei sale. Eram mai disperată ca oricând că nu puteam să-mi însușesc un asemenea talent, interesându-mă de așa ceva prea târziu și fără a fi îndrumată de cineva.

După una dintre ieșirile sale, Auguste mi-a adus o rochie din tafta bej, un corsaj și jupoane ample, lucruri pe care le procurase din oraș, probabil o comandă refuzată pe care un croitor o păstrase fără a-i găsi până atunci alt cumpărător. Era totuși un progres, de vreme ce Auguste alesese hainele doar pentru mine, și i-am mulțumit pentru atenție. Cu câteva retușuri, rochia-mi venea. Am îmbrăcat-o și m-am apropiat cu prudență de oglindă în acele veșminte elegante. Când, în sfârșit, am îndrăznit să ridic ochii și să-mi privesc reflecția, am văzut întâi toate lucrurile care-mi lipseau pentru a atinge o adevărată stare de eleganță. Nici coafura, nici machiajul, nici pantofii și nici, mai cu seamă, atitudinea mea nu erau comparabile cu ce văzusem la frumoasele femei pe care le întâlnisem.

În plus, privind cu sinceritate rochia, mi-am spus că, dacă Auguste m-ar fi consultat, n-aș fi ales nici acele culori și nici modelul. Totuși, ea m-a făcut să-mi schimb dispoziția. M-a înveselit nu pentru că îmi aducea fericirea, ci pentru că-mi oferea energia necesară căutării fericirii.

Acest veșmânt greu, mătăsos și strălucitor, deși îmi expunea lipsurile și defectele, îmi sublinia de asemenea grația formelor și finețea membrelor. Am prețuit pe măsura lor aceste arme. Cu

o bucurie care-l încânta pe Auguste, deși n-o înțelegea, așteptam momentul să le folosesc.

II

Am ajuns la Paris în miezul lunii august. O căldură sufocantă și uscată luase în stăpânire orașul de câteva zile și umplea străzile de mirosuri pestilențiale. Capitala mi s-a părut foarte murdară, dar frumusețea ei era și mai remarcabilă tocmai din această cauză. Aceste palate, aceste grădini, aceste somptuoase fațade albe păreau tot atâtea ciuperci crescute în bălegarul străzilor.

N-am văzut niciodată un oraș care să amestece atât de armonios piatra și noroiul, măreția și gunoiul. Contele Auguste prevăzuse asta: situația avea să ni se schimbe dramatic. Ducele d'Aiguillon, ministrul Afacerilor Externe, pe care-l întâlnise în grabă în trecerea noastră prin Compiègne, își arătase tot interesul pentru informațiile pe care le deținea Auguste. Îi oferise comanda unui regiment de infanterie, un mod abil de a-l apropia de Franța. Această însărcinare, adăugată banilor pe care-i obținuserăm din vânzarea încărcăturii noastre în Macao, ne-a permis să închiriem o aripă dintr-o vastă clădire abia construită pe colina Saint-Geneviève, nu departe de biserica ridicată de Soufflot. Aveam la dispoziție o grădină mare, abia plantată, unde arborii, din nefericire, nu ofereau încă umbră.

Nu mai aflasem noutăți despre Franța de foarte multă vreme. Toate știrile aveau legătură cu funestul război pe care țara-l purtase timp de șapte ani cu Anglia și Prusia. Știam că, prin clauzele impuse de învingători, Franța își pierduse coloniile americane.

Îl auzisem pe Auguste neliniștindu-se din pricina asta. Se temea că francezii nu mai erau interesați de afacerile externe, de vreme ce imperiul le fusese dezmembrat. I-a luat însă puțin timp pentru a-și da seama că lucrurile stăteau cu totul altfel. Era mai răspândită ca oricând moda explorărilor, a porturilor comerciale, a înființării de noi colonii. Am ajuns când domnul de Bougainville, care se întorsese recent dintr-un ocol al globului pe mare, se pregătea să-și publice povestea călătoriei în jurul lumii. Parizienii, care iubeau conversațiile despre pasiuni efemere, n-aveau pe buze decât cuvântul „Tahiti“ și bărbații din cafenele se numeau reciproc „patagonezi“.

Această pasiune a servit intereselor noastre. Dacă informațiile pe care le extrăsesem în urma observațiilor noastre trebuiau să rămână secrete, călătoria a fost cu repeziciune cunoscută de toți și ne-a adus multe invitații în cele mai bune saloane. Auguste s-a crezut dator să mă liniștească în privința mariajului, asigurându-mă că francezii sunt spirite foarte deschise. Puteam, deci, să fim primiți împreună și asta fără să mai așteptăm o ceremonie pe care el mi-o promitea fastuoasă. Am încuviințat fără vreo obiecție.

Cu toate astea, realitatea avea să se dovedească mult mai puțin surâzătoare. Primele noastre ieșiri au avut loc la invitația marilor familii. Cea dintâi dintre ele, îmi amintesc prea bine, ne-a dus la vila ducelui de V*, care îndeplinea rolul de prim valet de cameră al regelui. Abia intrată în marele vestibul care

se deschidea spre curte prin trei trepte, am știut că seara avea să fie oribilă. Auguste mă ținea de mână. Un valet ne-a condus către un șir de saloane încă scăldate de ultimele raze ale soarelui. Trebuia să-i salutăm pe nobilul care ne găzduia și pe soția lui. Auguste, care ieșise mândru în față, s-a rușinat în momentul prezentării mele. Până la urmă, s-a tulburat și a spus: „Domnișoara de Nilov, soția mea“.

Acest anunț paradoxal a fost primit cu indiferență de duce, care se arăta interesat mai ales de decolteul meu. În schimb, am înțeles pe loc că această nefericită prezentare mă pierduse în ochii soției lui. Mi-a aruncat o privire înghețată, fără a înceta să zâmbească amabil. Două alte invitate, aflate nu departe de ea, care auziseră totul, s-au ascuns după evantaie și au început să chicotească. Au răspândit, fără îndoială, zvonul și, oriunde ne duceam, le vedeam pe femei privindu-mă cu insolență, de sus în jos. Prost coafată, prost încălțată și cu totul prost îmbrăcată, m-am simțit la fel de umilită ca o biată prostituată din Kamceatka pe care guvernatorul ar fi comis eroarea de-a o fi invitat la un bal oficial.

Auguste dădea impresia că n-a observat nimic. E adevărat că el strălucea și răspundea miilor de întrebări curioase ale invitaților. La masă, gazda i-a cerut chiar să țină un discurs, lucru de care s-a achitat cu talent. Iar dacă mie femeile din asistență nu-mi ascundeau disprețul lor, spre el îndreptau priviri pline de dorință.

Auguste mi se păruse întotdeauna un bărbat frumos. Îl vedeam așa în toate momentele vieții, chiar și în cele mai grele. Îmi aminteam sosirea lui, când, încă purtând urmele lanțurilor, era frumos. Îl văzusem livid și bolnav, slăbit de privațiunile de pe corabie, și încă era frumos. Îl văzusem rănit și plin de sânge

după asaltul împotriva fortului Bolșereț k, și tot era frumos. Oare aceste femei acoperite de farduri, care s-ar fi arătat indispuse de cel mai mic curent de aer, ar fi știut să-i recunoască frumusețea în acele condiții? În acea seară, Auguste își arăta altă față: aceea a unui bărbat proaspăt bărbierit, îmbrăcat într-o haină din velur roșu, un bărbat elegant, elocvent, care avea în intonație un accent pitoresc ce-i dădea un farmec aparte. Și, dintr-odată, văzând acele femei care-l mâncau din priviri cu expresii atât de pasionate, atât de cucerite, am înghețat și mi-au dat lacrimile. Pentru a nu ceda și a nu plânge, am băut paharele pe care lacheii le umpleau tot timpul și am găsit forța de-a rezista pe tot parcursul acelei seri foarte lungi. Am adormit în trăsura care ne ducea acasă.

Cu toate astea, dacă invitațiile în această lume aveau să-mi rezerve multe răni și dispreț, existau, din fericire, alte locuri unde se aflau cu adevărat toleranța și umanitatea pe care Auguste crezuse că avea să le întâlnească peste tot la Paris.

Îmi pierdusem orice speranță de-a mă simți în largul meu în lume după o serie de cine foarte dificile și eram aproape gata să-i cer lui Auguste să nu mă mai oblige să particip. În același timp, eram bântuită de imaginea acelor femei care-i rezervau zâmbetele lor. Dacă nu reușeam să depășesc obstacolele și renunțam să mai ies, destinul meu alături de Auguste ar fi fost în cel mai bun caz acela al unei soții înșelate, iar în cel mai rău, al unei fete abandonate. Luptam singură, pentru că încă nu găsisem pe nimeni să mă ajute pe acest drum presărat cu obstacole. Așa se face că, într-o zi de septembrie, am primit o invitație din partea unui oarecare baron Holbach. Auguste a privit-o perplex. Pe de o parte, era emoționat să cunoască un bărbat despre care preceptorul său, Bachelet, îi vorbise cu

entuziasm în tinerețe. Pe de altă parte, se temea să fie văzut alături de acest personaj, care de atâta vreme fusese compania filosofilor, și care devenise el însuși unul, de orientarea cea mai rea cu putință. Opera sa, *Sistemul naturii*, apărută cu doi ani înainte, continua să provoace polemici în saloane din cauza impietății sale absolute și a parti-pris-ului pentru egalitate. Situația filosofilor era paradoxală: prezentați regilor, exersându-și influența asupra întregii societăți, rămâneau vulnerabili și erau supuși adesea unor condamnări grele din partea parlamentelor. Regele naviga printre aceste obstacole atât de diferite, încercând să nu răstoarne vasul monarhiei. I-a expulzat pe iezuiți pentru a se debarasa apoi de artizanul dizgrației lor, ducele de Choiseul. A acceptat represiunea împotriva filosofilor care apărau teze extrem de opuse religiei și absolutismului, dar nu voia cu nici un preț ca parlamentul să poată stoarce din această luptă o creștere a puterii care să-l facă să-i conteste puterea. Uneori a recurs la filosofi pentru a ataca parlamentul.

În această încurcătură, Auguste se temea să nu-și piardă creditul câștigat pe lângă guvern și avantajele pe care credea că avea să le obțină în urma acestui lucru. Era deci tentat să se țină departe de controversele filosofice și religioase. Cu toate astea, o anumită curiozitate l-a împins să accepte invitația baronului: spera să-l regăsească pe Bachelet și să obțină informații despre el de la fostul lui tovarăș și prieten.

Acest gând a câștigat, astfel încât am mers la familia Holbach. M-am temut să nu îndur din nou obișnuitele chinuri pe care mi le rezervau aceste cine. Însă, încă de la intrarea noastră în reședința de pe strada Saint-Roch, am fost fericit uimită de schimbarea de atitudine în privința mea. Baronul

însuși a venit să ne întâmpine la coborârea din trăsură. După-amiază plouase și pământul era încă ud. În mod normal, domnii și-ar fi cruțat pantofii scumpi. Însă acest Holbach nu se temea nici pentru încălțări, nici pentru restul ținutei sale. Întors cu o seară înainte de la castelul său din Hesse, nu se schimbase: purta aceiași pantofi din piele groasă cu care străbătea și drumurile de țară. Avea o haină din pânză ordinară și-și ținea descheiat gulerul cămășii. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani cu fața ascuțită, lipsit de orice grație, dar franc și surâzător, înzestrat cu acea bonomie puțin necioplită a germanilor. Când Auguste i-a vorbit în limba lui maternă, i-a răspuns râzând tare și l-a strâns în brațe. M-a ajutat să cobor treapta trăsurii apucându-mi vârfurile degetelor cu mâna lui aspră de grădinar, apoi mi-a spus să urc pe treptele verandei și m-a privit cu admirație. Curios, nu simțeam vagul dezgust pe care-l trezeau în mine privirile pofticioase ale gazdelor noastre obișnuite, pe care le luam drept insulte pentru că arătau puțina considerație pe care o aveau acești bătrânei față de onoarea mea. Ochii lui Holbach nu exprimau nimic asemănător: mai degrabă o admirație sinceră și dezinteresată în fața unei opere a naturii. Ar fi putut să privească la fel o floare sau o lebădă înotând în apa cristalină a vreunui lac.

Auguste a formulat din nou, bâlbâindu-se, un scurt cuvânt de prezentare. Baronul și-a îndreptat atenția spre el:

— Nu sunteți căsătoriți? i-a strigat.

Mi s-a făcut frică și, după ce Auguste, foarte rușinat, a răspuns că nu, Holbach s-a întors spre mine.

— Ce fericire! a spus cu un surâs larg. Păziți-vă cu atenție. Șarlatanii ăștia de preoți vă vor pune să vă luați cine știe ce angajamente absurde. Nu aveți decât o datorie: să fiți fericiți.

Profitați liberi de ceea ce natura v-a oferit cu atâta generozitate pentru a vă satisface plăcerile. Să mergem, intrați.

Și, luându-ne de braț pe amândoi, ne-a condus în salon.

Am găsit acolo alte zece persoane. Ferestrele erau deschise pentru a lăsa să intre aerul proaspăt al grădinii și mici grupuri erau adunate în dreptul lor. Unii erau așezați în marchize tapițate cu catifea, alții preferau să se sprijine de pervazurile ferestrelor sau de pereții lângă care stăteau. Am observat că femeile erau elegante și îmbrăcate cu gust, dar nu aveau afectarea și aroganța pe care mi le arătau în alte părți. Aveau în atitudine ceva care, dacă nu era neglijență, era cel puțin o libertate ce compensa luxul și strălucirea toaletelor, iar lucrul acesta le deosebea prin ținută de restul. Una dintre ele stătea încălecată pe brațul unui fotoliu, alta sărise peste pervazul ferestrei și stătea cu fața către parc, cu picioarele atârnându-i în exterior și întorcându-se în același timp cu grație către ceilalți convivi. Altă doamnă, mai în vârstă, era aplecată în față și mângâia un uriaș dog german. Labele pline de noroi ale animalului lăsaseră urme mari pe podea, semn că și el se întorsese de la țară.

Am avut sentimentul că eram primită într-o familie și am regăsit atmosfera serilor petrecute alături de mama, înainte de Kamceatka, când surorile mele încă erau cu noi, seri de pălăvrăgeală și indolență, pline de visuri și de tandrețe.

Baronul m-a anunțat spunându-mi doar prenumele și intrarea mi-a fost salutată cu exclamații. A explicat apoi că eu și Auguste soseam din Extremul Orient, loc din care fugiserăm la bordul unei corabii furate. Au răsunat strigăte de bucurie; am fost instalați în fotolii, iar una dintre femei a adus cupe de șampanie. Am fost puși să ne povestim călătoria. Când noaptea

s-a lăsat peste grădină, ne-am mutat la cină într-o mică sufragerie pe pereții căreia erau agățate basoreliefuri din ghips reprezentând scene antice. Conversația s-a lungit până târziu în noapte, dar nu această curiozitate a fost lucrul cel mai remarcabil. Peste tot unde mergeam, dorința oamenilor de-a ne cunoaște aventura era aceeași. Noutatea consta în faptul că aici eram descusuți amândoi. De obicei, Auguste povestea de unul singur și femeilor care-i sorbeau cuvintele nici nu le-ar fi trecut prin minte să-mi pună vreo întrebare. N-aveam de ales decât să mă pierd în peisaj. Acolo, în schimb, eram așa cum sunt la dumneavoastră astăzi, domnule Franklin: una dintre vocile povestirii. Această postură era neobișnuită pentru mine, iar franceza mea era încă atât de imperfectă, încât m-am emoționat. Dar, treptat, mi-am recăpătat curajul. Cei din asistență râdeau amabili la greșelile mele și mă corectau. Femeile erau curioase să afle ce simțisem. Auguste mă privea amuzat: cred că în seara aceea a aflat lucruri pe care nu i le spusesem niciodată…

Puțin mai târziu, simțindu-se de-al casei, Auguste a decis să întrebe despre profesorul lui.

— Bachelet! a exclamat Holbach. Aproape-l uitasem! Totuși ne-am văzut des în tinerețe. Era tot timpul încurcat cu acel mic abate în care n-am avut încredere niciodată: Condillac și statuia lui. Așadar, l-ați cunoscut pe Bachelet?

Auguste i-a explicat rolul pe care-l jucase în copilăria lui și sfârșitul umilitor al ședерii în casa tatălui său.

— Bietul Bachelet. Semăna puțin cu Jean-Jacques: meditativ, amețit, prea castrat de religie pentru a căuta să se bucure de viață.

— Aveți idee cum aș putea să-l găsesc? Ar fi o mare bucurie pentru mine să-l revăd.

— Ce! a exclamat Holbach, lăsând să-i scape o înjurătură germană plină de patos. Nu știți că a murit?

— Nu. Nu știam.

Auguste se forța să pară calm, dar eu vedeam că era tulburat.

— Mort de-a binelea, a repetat întunecat baronul. Și în modul cel mai stupid, chiar dacă e adevărat că-i o oarecare inteligență în asta.

— Cum?

— A murit de frig traversând Alpii. Diavolii de preoți vânează prin locurile acelea înghețate și au creat un ospiciu în trecătoarea Grand Saint Bernard. Drumul e foarte frecventat de cei care vor să ajungă în Franța venind din Italia și chiar de mai departe. În sezonul rece, mulți nefericiți sunt prinși de zăpezi și de vânturile puternice. Călugării îi salvează când pot, dovadă că, dacă ne străduim, putem să le găsim o utilitate acestor paraziți…

Holbach a râs de propria glumă, dar, văzând că Auguste nu e într-o stare prielnică veseliei, a redevenit serios.

— Foarte des, din nefericire, îi descoperă pe bieții oameni deja morți. A fost și cazul lui Bachelet.

— Cum ați aflat?

— Imaginați-vă că iarna pământul de acolo de sus e prea tare pentru a putea săpa morminte. Călugării depun deci cadavrele în unul dintre acele hangare cărora se încăpățânează să le spună „capele“. Frigul conservă efectele morților. Primăvara, înainte de a-i îngropa, îi percheziționează. Astfel au descoperit o scrisoare de-a mea în desaga preceptorului

dumneavoastră. Fără îndoială, nu știau ce păcătos sunt, așa că mi-au scris. Și bine au făcut. Le-am trimis o sumă frumoasă pentru a-l înmormânta cu demnitate pe bietul om. Cu condiția să nu împodobească ceremonia cu o slujbă!

Holbach i-a zâmbit lui Auguste, pe care-l simțea emoționat, și l-a strâns de braț.

— Vă amintiți data morții lui?

— Nu precis, dar trebuie să fi trecut mai bine de zece ani.

Iar din aceste cuvinte, Auguste a înțeles că nefericitul său maestru nu supraviețuise izgonirii din castel. Trebuie să mai fi rătăcit puțin prin Europa Centrală, înainte de-a încerca să revină în Franța. El, care predicase atât de înflăcărat descoperirea lumii, era prea puțin înarmat pentru a o înfrunta și nu supraviețuise explorării ei.

Invitații s-au împărțit în grupuri mici. M-am regăsit în compania unei tinere doamne de vârsta mea, mai scundă decât mine, fină, brunetă, de-o eleganță simplă, fără bijuterii și foarte puțin fardată, dar care însufleția bogăția lucrurilor pe care le purta printr-o vivacitate, o prospețime, o ușurință care mie-mi păreau supranaturale. Julie de T* mi-a povestit că e măritată cu un militar cu douăzeci și cinci de ani mai în vârstă decât ea, care era plecat întruna în campanii în afara Parisului. Am înțeles că o lăsa liberă, așa cum rămânea el însuși. Frecventa salonul baronului de doi ani, din pasiune pentru filosofie și dragoste pentru arte.

— În Paris te plictisești peste tot, dar nu și aici, mi-a spus râzând.

Și mi-a dat întâlnire a doua zi într-o grădină, pentru a merge împreună să bem o ciocolată și a ne continua conversația. Sosisem singură în acel salon. Plecam având o prietenă.

III

În ceea ce privește autoritățile franceze, noi aveam toate calitățile și toate defectele unor spioni. Calitățile constau în faptul că aduceam informații de prima mână despre politica rușilor în Extremul Orient. V-a spus Auguste: avusese grijă să ia la bord arhivele guvernatorului atunci când părăsiserăm Kamceatka. În ele se găseau numeroase instrucțiuni și hărți care ofereau o imagine exactă a geografiei încă necunoscute a acelor zone și a pozițiilor ocupate de ruși.

De altfel, eram primii care urcaseră până la acele latitudini nordice și dădeam astfel o lovitură gravă mitului unui pasaj între Atlantic și Pacificul de Nord. În schimb, confirmam că e posibil să ajungi pe continentul american traversând strâmtoarea Bering.

Această abordare prin vestul Americii devenise strategică în ultimii ani. După Tratatul de la Paris și după ce Franța își abandonase posesiunile americane, englezii stăpâneau nestingheriți tot nordul continentului. Totuși, această stăpânire nu acoperea decât coasta estică. Marea întrebare, deci, era legată de-a afla cine avea să-și asigure posesia celuilalt țărm american, scăldat de Oceanul Pacific. Rușii se stabiliseră acolo în numeroase locuri, iar englezii nu renunțaseră la a le disputa această supremație, expediția lui Cook având, printre altele, și

această ambiție. Francezii, și ei interesați de Pacific, se remarcaseră până atunci doar în partea lui meridională. Călătoria lui Bougainville explorase mările sudului. La Macao întâlnisem un personaj de o insuportabilă suficiență de sine, pe nume Kerguelen, care pretindea că acostase pe un mare continent austral, dar eu mă îndoiam că, în ciuda vanității sale, descoperise ceva mai mult decât niște insule. Doar că era în misiune pentru Franța și avea scopul de-a descoperi noi colonii în interesul ei.

Informațiile noastre le permiteau francezilor să plănuiască foarte serios aceeași expediție, spre nord de această dată.

Auguste a dat viață acestor visuri de expansiune în Pacific, sugerând câteva posibilități. A susținut că un aventurier apatrid pe nume Okhotyne era potrivit să fondeze o colonie franceză pe insulele pline de blănuri, cu condiția să fie sprijinit în planurile sale legate de Siberia. A declarat, de asemenea, că unul dintre seniorii Japoniei e dispus formal să le permită francezilor să întreprindă activități comerciale pe țărmul controlat de el, și astfel se deschideau enorme posibilități într-o țară ruptă de restul lumii, unde doar olandezii puteau acosta, în colonia lor din Nagasaki.

În realitate, Auguste își făcea cele mai mari speranțe în legătură cu Formosa. În opinia lui – și redactase în acest sens un memoriu adresat ministrului Afacerilor Externe –, insularii cei mai civilizați erau pregătiți să recunoască suveranitatea Franței pe insula lor, cu condiția ca armatele regelui să pună capăt prezenței chineze din vest. În fruntea a optzeci de oameni slab echipați, fusese posibilă acea înfrângere cruntă. Auguste estima că două sute de oameni erau suficienți pentru a pune stăpânire pe teritoriu.

Dominația Franței asupra Formosei n-ar fi avut, după părerea lui, decât avantaje și ar fi adus noi oportunități comerțului francez. Ar fi făcut concurență orașului Macao, deținut de portughezi și, cum climatul era mai sănătos, marile companii n-ar fi întârziat să-și înființeze sedii acolo. Ar fi permis precum produsele de pe insulă, precum perlele, mineralele și mirodeniile, să aibă cel mai bun preț. În sfârșit, ar fi servit drept sprijin pentru o expansiune pe coasta vestică a Americii.

Auguste își propunea, ținând cont de experiența și de relațiile lui în acel loc, să conducă această operațiune.

Din nefericire, așa cum am arătat mai înainte, calitățile unui spion trebuie puse în balanță cu presupusele lui defecte.

Dacă Auguste a știut să convingă și să creeze interes pentru planul lui, n-a reușit și să-i facă pe francezi să-i încredințeze acea responsabilitate.

Nașterea lui în străinătate, vechea condiție de exilat, evadarea violentă, relațiile sale în toate mediile și în locuri atât de diferite îl făceau un om interesant, sigur, dar în același timp suspect. Nu i se putea încredința unui asemenea personaj onoarea de-a reprezenta Franța în regiuni unde erau în joc interese majore. Guvernul era condus în acel moment de un triumvirat de miniștri despre care minimul pe care l-am putea spune e că nu erau rebeli. Cancelarul Maupeou, demn magistrat, abatele Terray și ducele d'Aiguillon nu erau oameni care să se încurce cu un personaj ca Auguste. Aveau să-l folosească în măsura în care informațiile lui puteau fi utile, dar fără a-i încredința lucruri importante. Dacă într-o zi aveau să accepte să-i ofere o misiune, asta s-ar fi întâmplat cu siguranță

mai degrabă pentru a-l îndepărta decât pentru a-i folosi calitățile.

Aceasta era situația neplăcută pe care Auguste o înțelegea pas cu pas. Pentru a încerca să se opună deznodământului pe cât de tragic, pe atât de previzibil, a alergat de dimineața până seara. A obținut audiențe la trei miniștri și a ajuns până la regele Ludovic al XV-lea, care l-a primit la Versailles. A intrat în anumite cercuri pe care dumneavoastră le cunoașteți bine, domnule Franklin, și a identificat în ritualurile lor aceeași inspirație care a generat și ideile lui filosofice, sperând astfel să lege relații utile. Toate aceste lucruri cereau mult timp și multe eforturi. Auguste își încheia zilele mai epuizat decât atunci când își comanda trupa de exilați în fața cavalerilor chinezi.

Eu îl încurajam, înțelegând în același timp că speranțele erau puține. Țineam mult, cu toate astea, ca el să lupte pentru sine, pentru noi, pentru planul lui. În secret, îl încurajam pentru că mă lăsa cel mai adesea singură, în grija noii mele prietene.

Julie era doar puțin mai în vârstă decât mine, abia împlinise douăzeci de ani. Tatăl ei era un mic nobil din Berry, care se căsătorise, grație unei dispense episcopale, cu propria verișoară. Avuseseră șase copii, dintre care patru încă trăiau. Julie era ultima născută, la zece ani după ceilalți, în momentul în care cuplul format de părinții ei deja nu mai exista. Această incertitudine cu privire la propria origine o făcea să-mi înțeleagă mai bine istoria și am îndrăznit să-i dezvălui implicarea în moartea guvernatorului care-și spunea tatăl meu.

Cu toate astea, Julie nu se număra printre acei oameni care aleg să tulbure apele propriei nașteri. Decisese, dintotdeauna, să fie veselă și să trăiască fericită, căci lectura filosofilor o

convinsese că asta e prima și poate singura datorie a ființelor umane. Tot ce ar fi putut înțelege ca viciu își găsea iertarea absolută în paginile lui Rousseau sau ale lui Helvétius. Își convinsese părinții s-o trimită la Paris, la o mătușă, pentru a-și perfecționa educația și a cunoaște lumea. Mătușa, invalidă, nu-și părăsea niciodată camera de la etajul unei frumoase locuințe situate aproape de mânăstirea Saint-Germain-des-Prés. Oficial, Julie nu ocupa decât două camere mici care dădeau în curte, dar, în realitate, dispunea singură de toate saloanele. A început să iasă și putea primi pe oricine dorea.

Situația ei de fată îi limita accesul la lume și și-a dat seama foarte repede că n-avea să descopere fericirea perfectă decât dând impresia că e logodită. Avea nevoie de o căsătorie, dar în condițiile ei. Aducea o dotă consistentă, în schimbul căreia viitorul soț trebuia să-i promită s-o lase să trăiască așa cum își dorea. Și avea să-l găsească repede. Soțul ei militar, de altfel un bărbat foarte frumos, n-avea nici o intenție să renunțe la propria viață. Căsătoria cu Julie avea să-i ofere mai ales marea bucurie de a-și putea plăti datoriile la jocuri. Căsătoria a fost consumată, făcând-o pe Julie să cunoască ultimul lucru pe care nu-l știa în privința bărbaților, apoi soțul a plecat în campanie și a lăsat-o singură la Paris. I s-a părut comod să rămână la mătușa ei și, de atunci, ieșea în fiecare seară. Era la fel de bine primită în cercurile închise de la curte, ca și în saloanele filosofilor.

Mulțumită ei, am învățat repede uzanțele mondene. S-a ocupat de toaleta, de coafura și de întreținerea mea. M-a trimis la croitoreasa ei, m-a ajutat să aleg materiale și modele și ne-am amuzat mult în timpul probelor.

În saloanele mătușii ei, cu uși franțuzești ce dădeau spre grădină, am învățat să merg, să mă așez, să mă țin dreaptă și să vorbesc cum se cuvine. Julie m-a învățat totul și eram adesea cuprinse de râsete nebune. Nu știu de unde cunoștea toate acele lucruri, căci viața în castelul copilăriei sale nu fusese în nici un caz mondenă. Avea în ea o obrăznicie, dorința de-a nu lua nimic în serios și în nici un caz autoritatea, părând în același timp să i se supună. N-am mai cunoscut niciodată o persoană atât de sensibilă la ceilalți, care să le observe dintr-o privire trăsăturile și defectele, calitățile și natura profundă, și prin asta luând în stăpânire pe oricine.

Am avut ocazia de-a pune în practică aceste lecții mergând împreună la câteva dineuri strălucitoare. La sfatul lui Julie, m-am străduit să pun în practică lucruri până atunci străine mie: îndrăzneala și disprețul. Când această metodă a avut succes, am înțeles repede în ce măsură viața mondenă din Franța nu e, în fond, decât o luptă permanentă în care se confruntă acele două trăsături ridicole care sunt vanitatea și insolența. Trebuie, în același timp, să pretinzi că ești mai mult decât în realitate și să-i tratezi pe ceilalți ca și cum ar fi mai puțin decât sunt. E foarte ușor să dai lovituri în acest joc, dar, înainte de toate, e important să reziști la loviturile celorlalți, iar în acest scop, orice s-ar întâmpla, trebuie să fii conștient de propria valoare. Julie m-a convins de frumusețea mea și modul în care m-a ajutat să mă îngrijesc de cum arăt m-a ajutat să fiu sigură pe mine. Atunci când ești tentată să nu te crezi atrăgătoare, luxul rochiei pe care o porți, arta coafurii și finețea machiajului formează o armură invincibilă în fața propriei slăbiciuni și nici o privire răutăcioasă nu te poate afecta profund.

În saloanele filosofilor, Julie își arăta o cu totul altă latură a personalității. Departe de-a fi aiurită, așa cum se prefăcea uneori, își consacrase încă din copilărie tot timpul liber lecturii și învățării științelor și limbilor străine, în special engleza și germana. Lucru curios pentru o fată de vârsta ei, era pasionată de idei, plăcându-i să vorbească despre metafizică, politică și morală, dar rezerva aceste conversații pentru întrunirile filosofice. Joia și duminica era invitată la familia Holbach și frecventa de asemenea salonul doamnei du Deffand și pe al doamnei Geoffrin. Adesea își petrecea timpul de peste zi în cafenelele de la Procope sau de la Palais Royal, iar slăbiciunea mătușii ei îi permitea să primească și la ea invitați, organizând serate de muzică sau de lectură.

Julie avea un regret: și-ar fi dorit să trăiască cu douăzeci de ani înainte, când aventura *Enciclopediei* era în plină desfășurare, când Rousseau și Diderot nu erau interziși, când Voltaire încă se afla la Paris. Atmosfera acelui sfârșit de regim i se părea apăsătoare și oribilă. Julie, care nu prețuia nimic mai mult decât frivolitatea, suferea din cauza acelei epoci atât de obositoare.

Singurul om care, în ciuda vârstei, își păstrase spiritul viu și opus seriozității pe care ea-l căuta la filosofi era Diderot. De la căsătoria fiicei sale Angélique, locuia singur pe strada Richelieu și nu mai ieșea. Nu mai scria decât opere dialogate, ca acea magnifică *Nepotul lui Rameau,* pe care i-o citise el însuși cu voce tare lui Julie, dar pe care refuza să o publice. Într-o după-amiază, m-a dus la el. Filosoful ne-a primit în haine de casă și fără perucă. Sunt sigură că băuse ceva. Locuința în care trăia era în mare dezordine, plină de cărți aruncate pe jos și de hârtii împrăștiate peste tot. Ne-a condus să ne așezăm într-un salon

care mirosea a cenușă rece și a mucegai. În ciuda decorului deplorabil, am petrecut în compania lui cea mai amuzantă și mai pasionantă după-amiază cu putință.

Evident, mi-a cerut să-i povestesc periplul nostru pe mare și mi-a ascultat povestirea întrerupându-mă cu nenumărate întrebări. Era cu atât mai pasionat, cu cât în acel moment scria un scurt dialog filosofic inspirat de călătoria lui Bougainville. Ne-a citit pasaje din el, mai ales lungul monolog al unui bătrân indigen care se adresează navigatorilor.

Acest text mi-a făcut o impresie profundă. În compania lui Auguste, nu pusesem niciodată la îndoială binefacerile pe care le aduceam noi acestor popoare sălbatice. Auguste îmi vorbise despre teza lui Rousseau, care-i descria pe acești primitivi ca pe niște oameni fericiți și buni, naivi și străini de orice violență, dar o făcuse numai pentru a o respinge și a lua partea lui Hobbes și Voltaire, care vedeau aceste naturi ca fiind supuse unor războaie nesfârșite, nefericirii și ignoranței. Astfel încât i se părea legitim să-i civilizeze în numele nostru.

Perorațiile filosofice ale lui Auguste mi se păruseră întotdeauna abstracte și gratuite, eu opunându-le experiența umană și observația particulară.

Iar la Diderot, aceste idei căpătau contur. Punându-le în cuvintele unui indigen, oferea conceptelor o forță concretă ce a produs în mine un șoc. Certitudinile care mă bântuiseră pe parcursul călătoriei erau din nou puse în discuție. Crezuserăm că reprezentăm morala, civilizația și regulile ei, progresul, și iată că Diderot răsturna toate aceste idei.

Julie, care deja ascultase pasaje din acest *Supliment*, a încercat să-l facă să-l citească pe acela cu un preot căruia i se oferea o fată pentru o noapte. Chiar tatăl copilei îi făcea morală

bietului preot și ridiculiza o religie care interzice plăcerile cele mai sănătoase și-i condamnă pe servitorii săi la solitudine și nefericire. Acest text era plin de o imoralitate fericită care o încânta pe Julie. Era mai mult decât evident că propria filosofie a plăcerii și refuzul constrângerilor sociale erau exprimate strălucit în aceste rânduri.

M-am simțit puțin rușinată. În același timp, mi-era clar că exista o întrebare esențială pe care, mult timp, refuzasem să mi-o pun: care era adevărata natură a relației mele cu Auguste? Trebuia să văd în ea o constrângere, ca aceea denunțată de tatăl tahitienei? Sau uniunea noastră, concepută încălcând toate regulile, era ea însăși mijlocul de-a trăi împreună fericirea căreia ne sortise natura?

Am plecat de la Diderot la căderea serii, după ce mai discutaserăm alte câteva subiecte. Printre altele, mi-a cerut să-i vorbesc despre Rusia, loc unde avea să plece în scurt timp.

Când am rămas din nou singură pe stradă cu Julie, întrebările ridicate de filosof încă răsunau în mine. Înțelegeam că, după ce-i cerusem să mă învețe să trăiesc în lume, trebuia să abordez cu prietena mea un subiect mai intim și esențial. Ne-am întors să cinăm la ea și, în sfârșit, i-am vorbit despre Auguste.

IV

Negocierile lui Auguste cu contele de Boynes, ministrul Marinei, băteau pasul pe loc. Era deja toamnă și mi se părea evident că ipoteza unei misiuni oficiale în Formosa sau în Asia e din ce în ce mai puțin probabilă. Din septembrie, ministrul începuse să vorbească mai degrabă despre Madagascar. Auguste nu era încântat, căci nu știa nimic despre această țară. Rămânea cu toate astea încrezător, nevăzând vreo diferență esențială între această insulă și alta din Asia. Eu nu-i împărtășeam optimismul. Dacă i se propunea această misiune în locul celor a căror experiență o avea deja, asta însemna fără îndoială că ea implică unele neplăceri și mari pericole: doar așa se explica faptul că misiunea îi era încredințată unui străin de-a cărui reușită nu era interesat nimeni.

Singura certitudine era că aveam să renunțăm la șederea în Paris, care începea să-mi placă din ce în ce mai mult, pentru a ne aventura din nou în nesiguranță, iar eu știam că această călătorie avea să vină cu propria doză de suferințe și privațiuni. Totuși, iubirea mea pentru Auguste era atât de mare, încât nu-mi doream decât să trec alături de el prin aceste noi încercări. N-am avut timpul să-i spun aceste lucruri.

În decembrie, lovitură de teatru: Auguste m-a anunțat pe nepregătite că misiunea din Madagascar fusese aprobată și că

eu n-aveam să particip. Deși mi-a spus asta tandru și cu multă blândețe, am rămas interzisă.

Auguste făcuse un plan pentru mine, care implica o ceremonie de căsătorie cu tot fastul posibil. M-a asigurat că cel puțin patru miniștri îi promiseseră că vor participa și, cu un aer extrem de satisfăcut, mi-a dat de înțeles că însuși Maiestatea Sa putea să-și facă pentru scurt timp apariția.

După aceea, avea să mă instaleze la Paris sau poate la Versailles și să-mi angajeze personal potrivit nevoilor mele. Promitea să-mi trimită vești despre el și apoi, dacă misiunea urma să se desfășoare fără dificultăți, avea să se întoarcă repede în Franța sau, dacă ar fi crezut că e posibil să ne stabilim în colonia pe care ar fi înființat-o, aveam să mă alătur lui acolo.

Această veste mi-a confirmat toate temerile legate de relația noastră. Neînțelegerea pe care o presimțeam de mult timp a ieșit la iveală prin aceste cuvinte, căci distanța dintre dorințele mele și ce-și imagina Auguste că-mi doresc nu putea fi mai mare. N-am știut să-i răspund decât prin lacrimi pe care nu le-a priceput.

Julie îl întâlnise pe Auguste de câteva ori de când ne cunoscuserăm la familia Holbach. Avusese tot timpul să ne observe împreună și să-și facă o idee despre cuplul pe care-l formam.

Și, vorbind cu ea, m-am simțit destul de îngrijorată să-i aud părerea în această privință. Nimeni nu-mi vorbise vreodată despre acest subiect. La bordul corabiei Sfinții Petru și Pavel nu era cazul conversațiilor de acest gen și, în continuarea călătoriei, n-am avut cu cine să schimb confidențe sau sfaturi.

Deja o iubeam prea mult pe Julie pentru a-i neglija părerea și nu i-am cerut-o fără oarecare neliniște. M-a calmat de la

început, oferindu-mi o părere foarte bună despre Auguste. Văzuse la el aceleași calități care mă făceau și pe mine să-l iubesc: energia, generozitatea, spiritul aventuros. Aș putea cita nenumărate alte trăsături, dar cum Auguste e aici și ne aude, mă voi feri să-l fac să roșească.

La această concluzie liniștitoare, Julie a adăugat, din nefericire, încă ceva: cuplul nostru era fondat pe baze greșite. M-a pus să-i spun povestea noastră în cele mai mici detalii. Era foarte interesată de felul în care ne întâlniserăm și de primii pași ai legăturii noastre. Când a aflat totul de-a fir a păr, mi-a dezvăluit cum judecă ea lucrurile.

— E sigur că Auguste vă iubește, mi-a spus, dar n-a avut niciodată ocazia să-și dea seama pe deplin de asta.

Mi-a explicat că, din observațiile ei, pentru a iubi, bărbații au nevoie să cucerească obiectul dorinței lor. Dacă iubirea femeilor, după părerea ei, putea să se desfășoare în abstract, a bărbaților era inseparabilă de posesiune. În concluzie, iubirea lor creștea odată cu eforturile cuceririi, obstacolele depășite, refuzurile întâmpinate și învinse. Auguste nu se confruntase cu aceste lucruri pentru că eu făcusem toate eforturile în locul lui, eu învinsesem toate obstacolele și niciodată nu îi opusesem nici cel mai vag refuz. Lipsită de sprijin, iubirea lui, oricât de profundă ar fi putut fi, i se părea lipsită de consistență și de fapte. Astfel, atunci când, în Kamceatka, se profilase la orizont perspectiva unei evadări, nu ezitase să fugă. Și atunci când, rupându-mi toate legăturile, îl urmasem, interpretase acest sacrificiu ca pe dovada iubirii mele, și nu ca pe evidența unui atașament reciproc.

Iar azi, pentru a oferi un statut oficial unei legături care se impusese de la sine, nu vedea alt mijloc decât căsătoria. Nu se

îndoia că acest jurământ e de natură să-mi compenseze suferința, fără să înțeleagă că iubirea mea nu aștepta decât s-o întâlnească pe a lui și să ne petrecem viața împreună.

— Și, în timp ce vă propune acest rol de soție, a continuat Julie, pentru a vă recompensa, crede el, sacrificiul, își dă voie ca într-o zi să cunoască iubirea în altă parte și în alt fel, uzând de libertatea pe care v-o neagă și al cărei stăpân devine.

— Înțeleg. Dar, dacă îmi dau seama unde e răul, asta nu-nseamnă că știu care e remediul pentru el.

— Totuși e foarte simplu.

— Sfătuiți-mă.

— Trebuie să-l faceți să sufere.

— Să sufere! De ce?

— Pentru ca iubirea lui să capete și mai multă importanță și să-i apese pe conștiință. Pentru ca el să-și dea seama că vă iubește.

Prietena mea râdea văzând că-i iau cuvintele în tragic. Considera toate acele lucruri un joc, unul la care era expertă. M-am forțat să râd împreună cu ea și, curând, conversația noastră a luat un ton conspirativ. Mi se părea c-am revenit la vremurile din Bolșerețk, când conjurații vorbeau în șoaptă pentru a nu fi auziți de cazaci.

— Trebuie să se gândească la ipoteza de-a vă pierde. Nu există iubire puternică și care să nu fi trecut prin acest botez. Iubirile care abia încep sunt călite în probele așteptării, îndoielii, disperării. A lui a scăpat fără aceste probe. E timpul să-l facem să treacă prin ele.

M-am opus, dar în sinea mea eram destul de convinsă de raționamentul lui Julie. În plus, faptul că inițiativa venea din partea ei m-a făcut să scap de orice vinovăție și să

am încredere. Principiul odată acceptat, am ridicat totuși numeroase obiecții de natură practică. Nu înțelegeam cum trebuia abordat subiectul. Julie a știut să mă convingă că nu exista nici o dificultate și m-a lăsat să întrevăd un cu totul alt aspect al vieții ei, care nu avea ca decor nici cinele mondene și nici saloanele filosofice.

— Parisul e plin de locuri unde poți întâlni lume. Oameni pe care nu-i veți vedea în marile case sau care acolo ar putea fi însoțiți și inaccesibili. Nu-i veți întâlni nici la filosofi acasă, căci, deși literații vorbesc mult despre plăcere, nu i se dedau decât în foarte mică măsură. În timp ce persoanele despre care vă vorbesc au făcut din ea religia și marea aventură a vieții lor.

— Dar unde-i găsiți, în acest caz?

— N-ați auzit niciodată vorbindu-se despre operă, despre baluri, despre cinele târzii? Bineînțeles, sunteți aici de puțină vreme și bănuiesc că tovarășul dumneavoastră de viață nu are plăcerea de-a frecventa asemenea locuri. Ei bine, cu condiția să fiți liberă, vă voi duce eu acolo.

Eram în luna ianuarie. Prima mea iarnă în regiunile temperate. Eram uimită să nu văd nici zăpadă, nici ceruri plumburii, doar, din când în când, rafale de vânt care aduceau cu ele ploi aproape reci.

Auguste a fost foarte ocupat în aceste prime luni cu pregătirile pentru misiunea lui. Trebuia să-i recruteze pe cei trei sute de oameni înarmați care formau corpul expediționar, să înarmeze corăbiile, să-și procure hărți și să întocmească, pentru rege, un plan detaliat.

Aceste activități îl făceau să fie plecat toată ziua, mereu alergând prin birouri și cabinete. Se deplasa des în provincie și

la Versailles, unde locuia la unul dintre unchii lui, care părăsise Polonia de mult timp și pe care-l regăsise.

Eram liberă și Auguste nu-mi cerea socoteală pentru această libertate. Iubirea mea era atât de evidentă pentru el, încât nu s-ar fi gândit nici măcar o clipă că eram dispusă să-l înșel. Desigur, remarcase noua mea înfățișare, toaletele, machiajul. Era fericit și mândru, căci își imagina că avantajele și meritul sunt numai ale lui. Siguranța mea atunci când ieșeam în lume îl onora și-i oferea satisfacția de a prezenta o viitoare soție potrivită rangului său și utilă ambițiilor lui.

Julie m-a convins să nu schimb nimic. Aveam să ne putem mișca după bunul-plac în această penumbră. Orbirea unui soț era, după ea, cea mai bună armă de care dispunea o femeie. Și, dacă tot era vorba să-i deschidem ochii, cel mai bine era să-i ținä închiși cât mai mult timp cu putință, până când totul avea să fie pregătit pentru a-l lovi direct în inimă.

Până atunci, n-o mai văzusem pe Julie decât rar și nu știam cu ce-și ocupa restul zilelor și nopților. Începând din acel moment, ne-am petrecut fiecare secundă împreună și, când Auguste dispărea în călătoriile lui, mi se întâmpla să mă mut la ea acasă.

Activitatea ei mă uimea. Se mișca fără încetare. Ca un organist care trece de la un registru la altul, evolua cu mare ușurință în cele mai diverse medii, care nu se știau unele pe altele. Punctul comun al tuturor acestor lumi erau bărbații. Cunoștea de tot felul și avea cu fiecare relații particulare. Unii îi erau sau îi fuseseră amanți. Aceștia erau rari. Imensa majoritate a celorlalți îi făceau curte și ea aranja lucrurile astfel încât lor să le placă și s-o dorească, și s-o cucerească. Înțelegeam că nu le cedase câtorva decât pentru a întreține speranțele

tuturor celorlalți, ca în acele jocuri de loterie în care sunt prezentați câștigătorii pentru a-i face pe cei care cumpără bilete să uite că au mai ales șanse să piardă. Toate aceste lucruri întrețineau în jurul ei, oriunde mergea, o atmosferă de bună dispoziție și excitație. Bărbații rivalizau în materie de șarm și umor, iar ea le răspundea împărțind replici spirituale și zâmbete pline de promisiuni.

Când am început să ies în compania ei, privirile pofticioase s-au extins și asupra mea. Calităților mele fizice, în măsura în care existau, li se alăturau meritul noutății și o minimă experiență în a-i respinge pe cei care mă flatau. Din fericire, Julie era alături de mine și mă lămurea în privința personajelor pe care le întâlneam. Mi-i semnala pe libertinii care aveau uneori înfățișări suave și puteau fi înșelători. Mi-a recomandat să mă păzesc întotdeauna. În situația mea, nu se punea problema să cad în patima desfrâului, și nici măcar să las să se creadă asta, căci efectul produs ar fi fost opus celui căutat de noi. Departe de-a trezi iubirea lui Auguste, o asemenea conduită ar fi fost de natură să trezească în el, pentru totdeauna, dezgustul și neîncrederea.

Am luat parte la câteva supeuri la care libertinii ne făceau o curte asiduă și presantă. În ciuda libertății replicilor și a marii familiarități pe care o permiteau unele femei din anturajul nostru, am reușit să ne păstrăm onoarea. Eu îmi pliam atitudinea pe cea a lui Julie și învățam, la fel ca ea, să mă mențin cu voluptate în echilibru pe această creastă periculoasă, pe-a cărei parte opusă se deschidea abisul desfrâului. Ea ținea mult ca eu să explorez aceste tărâmuri periculoase, căci frecventarea lor i se părea necesară pentru a căpăta o ușurință totală cu bărbații. Dacă știi să-ți conduci barca prin acești

torenți ai dorinței, în care trebuie să eviți să te răstorni în vârtejul simțurilor, să-ți păstrezi mintea limpede în aburii vinului și să-ți înfrânezi favorurile în ciuda indiscreției atingerilor, nu există vreun risc pentru nici una dintre părți.

Dar lucrurile care se învață în acest joc pot, în schimb, să fie foarte utile atunci când e vorba, în deplină cunoștință de cauză, de-a trezi simțurile celui dorit, de a-l prinde în ghearele nerăbdării și, în definitiv, de-a suspenda satisfacerea dorințelor lui în folosul satisfacerii depline a dorințelor noastre.

Julie era de părere că nu-l supusesem destul pe Auguste tiraniei mele, iar când avea să vină acea zi, trebuia să știu să mă folosesc de aceste farmece și aceste refuzuri pentru a-l frustra la culme și pentru ca, în sfârșit, sporită de vaporii încinși ai dorinței, iubirea lui pentru mine să-și ia zborul și să-și umfle toate pânzele. Dar nu ajunsesem încă acolo și atunci când, după acele supeuri, îl întâlneam din nou pe Auguste la întoarcerea din vreo călătorie dificilă, îmi păstram față de el purtarea modestă de până atunci, care în situația dată mă făcea să zâmbesc.

Julie m-a pus de asemenea în gardă în privința insistențelor anumitor personaje ale căror intenții se puteau dovedi mai serioase. În Paris se aflau mulți bărbați în vârstă, văduvi sau dornici să se așeze la casa lor, care aveau să-mi propună să mă căsătoresc cu ei. Pe unul dintre aceștia îl alesese ea pentru a-și asigura libertatea. Știa că eu nu eram sub nici o formă în aceeași situație, de vreme ce iubeam și singura mea dorință era aceea de a-mi desăvârși iubirea.

Acești bătrânei nu erau utili planului nostru. Auguste, în ciuda orbirii lui, mă cunoștea destul de bine cât să nu mă creadă capabilă să fac o pasiune pentru asemenea personaje.

Era destul de sigur pe propriile calități cât să-și dea seama în ce măsură erau ele incomparabile cu rămășițele calităților acestor bătrâni nefericiți.

Ne foloseam totuși de ei, dar pentru ce ne puteau oferi și fără să dăruim nimic în schimb. Astfel, am fost invitate în loje la Opera Comică sau la cea Italiană, am fost așezate în primul rând, tratate ca niște zeițe, iar pentru asta le-am permis gazdelor noastre cel mult să ne simtă parfumurile stând în spatele nostru, în timp ce le fierbeam la foc mic fără a le adresa măcar un cuvânt.

Am onorat, la fel, numeroase invitații în tot felul de saloane care nu erau nicidecum filosofice și unde stăpânii caselor erau intermediari care prezentau tinere frumuseți bătrânilor bogați. Concertele sau spectacolele de balet serveau adesea drept pretexte pentru aceste reuniuni. Uneori, festivitățile erau organizate în jurul unui bărbat important. Astfel, domnule Franklin, într-o seară v-am fost prezentate la reședința de Valentinois, la prietena dumneavoastră, doamna de Chaumont. Erați așezat într-un fotoliu uriaș și păreați puțin obosit. V-ați animat la vederea noastră și ne-ați invitat să ne așezăm alături de dumneavoastră. Conversația a fost foarte veselă, chiar dacă haotică, iar gazda noastră supraveghea totul de departe cu o anumită satisfacție. Mi-ați luat mâna și mi-ați sărutat-o urcând până la cot. M-am lăsat râzând în voia dumneavoastră, căci Julie mă învățase deja să răspund acestor avansuri cu siguranța unui jucător de șah. Puțin după aceea, în saloane s-a iscat rumoare. Era anunțat un mare nobil căruia trebuia să-i fim prezentate. Am fugit râzând.

Nu ne-am întâlnit din nou decât aici, făcându-vă această vizită. Am avut marea fericire să descopăr că această întâlnire

nu s-a șters din memoria dumneavoastră, la fel cum nu s-a șters nici din a mea.

Treptat, pe parcursul acestor ieșiri, am înțeles cărui tip de bărbat mă rezerva Julie. Într-o seară, am descoperit acea perlă rară la un bal oferit la reședința d'Aumont de ambasadorul Veneției.

Petrecerea era organizată după moda acelei Republici, cu acele măști numite *baula* și pelerine brodate cu aur. Julie se simțea în largul ei în acest travesti care permitea orice îndrăzneli fără a-i compromite onoarea. Sosiserăm împreună și, încă de la intrare, fuseserăm abordate de doi bărbați mascați. Unul dintre ei, prin corpolență și gravitatea vocii, părea mai în vârstă. Era foarte volubil și ne distra povestindu-ne nenumărate anecdote plăcute de la curte, cu un puternic accent italian care-i sporea farmecul. Celălalt, mai tăcut, părea mult mai tânăr. Era înalt și suplu, nu purta perucă, iar părul îi era de un negru la fel de adânc ca ochii pe care-i ghiceam dincolo de mască. Tovarășul lui mai experimentat pusese ochii pe Julie, căci ea știuse, ca de obicei, să-l lase să-și facă imediat speranțe. Am aflat apoi că evaluase situația încă de la început și alesese să-l acapareze pe bărbatul mai copt pentru a mă lăsa pe mine mai liberă cu cel tânăr. La un moment dat, sub pretextul că pleacă după alte pahare cu băutură, Julie și pretendentul ei ne-au lăsat singuri. Stăteam destul de încordați pe o canapea, prefăcându-ne amândoi relaxați, dar nu foarte convingător. Fără îndoială pentru a risipi încurcătura pe care ne-o insufla amândurora această situație bizară, cavalerul meu și-a scos masca și, imediat, am făcut și eu același lucru. Avea cea mai frumoasă față pe care și-o putea imagina cineva. Trăsăturile îi erau virile, avea nasul acvilin, bărbia fermă și maxilarul

puternic, cu sprâncene negre și bine conturate. Cu toate astea, trăsăturile lui erau tinerești, aproape de copil. Cu părul buclat și gâtul lung, era un tip de bărbat pe care nu-l mai întâlnisem niciodată. Printre figurile grosolane, marcate de greutăți și suferințe, cu care mă obișnuisem în copilărie și fețele pudrate, umflate de pe urma desfrâului, pe care le întâlnisem de la sosirea mea în Paris, niciodată nu văzusem o față care să exprime în asemenea măsură grația și forța, inteligența și sensibilitatea.

— Mă numesc Giacomo, mi-a spus el înclinându-se cu respect.

I-am întors salutul și i-am spus numele meu, apoi am rămas o clipă fără să mai găsim nimic să ne spunem. Atracția pe care o resimțeam amândoi avea asupra lui, ca și a mea, efectul de-a ne îngheța într-un fel de expectativă respectuoasă și temătoare. A reușit să exprime o banalitate din care am reținut doar nespus de plăcuta intonație, pigmentată cu un accent italian.

Din salonul cel mare se auzea muzica și vedeam, prin mulțimea de invitați, cupluri de dansatori care se învârt în ritmul muzicii. Giacomo mi-a propus să ne alăturăm lor. Deși prea puțin abilă, am acceptat și el m-a condus trei dansuri consecutive. Mâna lui fină și îngrijită știa s-o țină pe a mea cu fermitatea dorită și tot corpul meu îi urma mișcările. Eram priviți de toți oamenii din salon și m-am felicitat pentru faptul că-mi pusesem din nou masca înainte de-a ne alătura balului.

Îmbătată de lumină și muzică, l-am urmat pe Giacomo până în budoarul unde o lăsasem pe Julie. Eu voiam să mă așez, dar ea a insistat să plecăm pe loc, aruncându-le însoțitorilor noștri un pretext abia verosimil și concediindu-i prin asta. Aveau să ne însoțească până pe terasă, apoi am urcat în trăsură fără ca ei

să se poată hotărî să ne dea drumul la mâini. În sfârșit, odată portiera închisă, când copitele cailor răsunau pe pavajul curții, am rămas singure și abia atunci ne-am gândit să ne dăm jos măștile.

Am întrebat-o pe Julie de ce ne grăbise atât de mult plecarea.

— Nu vreți să-i revedem? am întrebat.

— Să nu credeți asta, dragă prietenă. Tocmai pentru că-i vom revedea des n-am vrut să întind prea mult această primă întâlnire. Credeți-mă, în chiar această clipă, domnii sunt înnebuniți de dezamăgire. Nu va trebui să așteptăm mult până vom primi vești de la ei.

Și, chiar în acea seară, mi-a explicat cu cine aveam de-a face, pentru că nu pierduse timpul și, în realitate, știa totul.

V

Cel mai în vârstă dintre mascații noștri venețieni era un personaj prea puțin recomandabil. Mare seducător, jucător și trișor, dar, în același timp, cultivat și personaj literar, marchizul de G* fusese deseori nevoit să fugă pentru a scăpa de urmăririle cărora îl expunea comportamentul său. În schimb, tovarășul lui, acest Giacomo care mă tratase atât de galant, era odrasla unei mari familii venețiene. Compusă din armatori și bancheri, familia din care provenea tânărul dăduse mai mulți dogi Republicii. Mama lui murise dându-i naștere. Cât despre tatăl său, fusese capturat cu un an înainte, în timpul unei călătorii pe mare, de către niște pirați barbari și nu supraviețuise rănilor și privațiunilor la care-l supuseseră aceștia. Giacomo era, deci, moștenitorul unei imense averi, căci nu avea nici frați și nici surori.

Cum se cunoscuseră acești doi bărbați? Probabil, cel mai în vârstă, folosindu-se de relații, intrase în anturajul lui Giacomo, înțelesese măsura slăbiciunii și ignoranței acestuia și-l convinsese să-l însoțească într-un tur al Europei pentru a-i dezvălui secretele lumii și ale vieții.

Pentru Julie, fără îndoială, tânărul venețian era bărbatul potrivit în situația prezentă. Și-a luat deci sarcina să-l convingă pe marchiz și, în acest scop, a acceptat o intimitate cu acel

bărbat care nu-i părea cu adevărat dezagreabil: o făcea să râdă și-i plăcea să fie obiectul atențiilor lui. Nu se temea că avea să fie abandonată într-o zi, de vreme ce nu căuta alături de el decât o satisfacție de moment.

Astfel, de la a doua întâlnire comună și grație ei, s-a instalat între noi toți o relație plină de prospețime și farmec. Julie îi dăduse suficiente informații marchizului pentru ca acesta s-o poată găsi. Chiar a doua zi a primit o scrisoare, căreia i s-a adăugat alta pentru mine din partea lui Giacomo. Ea s-a întâlnit din nou cu venețianul ei, cunoscând suficient de bine Parisul pentru a-l conduce în locurile unde putea să-și satisfacă dorințele de libertinaj. A obținut în schimb de la el asigurarea că protejatul lui avea să respecte regulile bunei-cuviințe și avea să dea dovadă, cu mine, de tot respectul datorat unei tinere serioase. Era esențial să fie ghidat spre iubire, nu spre distracție.

Ieșeam singuri, alături de echipajul marinarilor pe care-l întreținea la Paris, fără a ne ascunde, dar și fără a ne expune, adică rămânând mereu în locuri publice. Mă ducea la teatru și în sălile de joc, la negustorii de antichități și în cafenele. Făceam lungi plimbări pe bulevarde, mergând, în ciuda frigului, până la morile din Ménilmontant sau până în satul Passy. Giacomo era mereu vesel. Observa totul și aducea câteva coli de hârtie și o pană pentru a desena în timpul plimbărilor noastre. Era în largul lui peste tot și doar vederea lui provoca bunăvoința. Învățase de la nomazi arta jongleriei și trucuri de magie.

Fie din instinct, fie că, cel mai probabil, marchizul îl avertizase, nu-și permitea nici o intimitate cu mine. Cel mult, făcea gesturi de tandrețe cum ar fi să-mi ia mâna sau să-mi aranjeze o buclă. După încurcătura începuturilor, m-am simțit

foarte repede în siguranță cu el. Mi se părea că trăim ca o soră cu un frate. El era companionul pe care-l visam pentru a mă bucura de acel oraș plin de frumusețe și de plăceri.

Când o întâlneam, Julie mă punea să-i povestesc despre starea relației noastre. După câteva săptămâni pline de astfel de întâlniri, am fost obligată să-i mărturisesc că frustrarea, de astă dată, era mai degrabă a mea: în mine se năștea dorința. Începeam să-l văd pe tânăr ca făcând parte din viața mea, o parte pe care aș fi resimțit-o ca amputată dacă ar fi dispărut. Cum făcusem toate astea inițial pentru a mă apropia de Auguste, acest joc se dovedea periculos. Julie râdea și-mi spunea să continui.

A sosit și momentul când i-am mărturisit că aveam să-i spun totul lui Auguste pentru a grăbi sfârșitul unei comedii ce risca să devină tragică. Nu mă puteam uita la buzele lui Giacomo fără a-mi dori să le sărut și înțelegeam bine că precauțiile marchizului începeau să nu mai cântărească atât de mult pentru Giacomo, pus față în față cu impulsurile naturii sale. Într-o seară de februarie, cum începuse să ningă ușor și noi eram încă destul de departe de primele case din Paris, ne-am adăpostit sub tenda unei brutării. Pentru a mă încălzi, Giacomo m-a luat în brațe. Aveam gâtul lipit de pieptul lui și cotul meu așezat indiscret simțea semnele indiscutabile ale excitației lui. Gurile noastre erau prea apropiate pentru a nu ne săruta, mai întâi ușor, apoi cu lăcomie. Dacă frigul nu ne-ar fi oprit să ne scoatem hainele, pariez că ne-am fi dăruit unul altuia. Ne-am întors prin noapte, alergând cu încălțările noastre nepotrivite prin zăpada plină de noroi care strălucea sub lumina lunii. Am chemat-o pe Julie și i-am făcut reproșuri amare. Ea mă împinsese până la limită și, așa cum mă temusem, eram de-

acum atât de atrasă de Giacomo, încât nici măcar nu regretam că îi cedasem.

— E perfect, a conchis ea. Acum e momentul să acționăm cu Auguste. Atâta vreme cât nu erați cu adevărat îndrăgostită, n-ați fi putut să vă păstrați rolul care vă aparține acum.

Mărturisesc că, în acea seară, neștiind la cine să visez și simțindu-mă în mare pericol, am detestat-o.

*

Prima etapă a planului pe care-l puseserăm la punct lăsa deschise toate posibilitățile: trebuia să-i dau de veste lui Auguste că refuz căsătoria.

Se întorsese de dimineață din Lorient, unde se pregăteau navele pentru expediția din Madagascar. Nu i-am lăsat timp nici măcar să se schimbe. Când i-am cerut să-i vorbesc, era încă în hainele de călărie foarte murdare. A acceptat, părând binedispus, și m-a primit stând în picioare. Aveam fața buhăită de insomnia și lacrimile nopții.

— Ei bine?

— Voiam doar să-ți spun că… nu ne vom căsători.

A ridicat din umeri și s-a întors. Printre toate dificultățile foarte serioase cărora trebuia să le facă față, aceste toane femeiești i se păreau în același timp ridicole și inoportune.

— Și poți să-mi dezvălui motivul? m-a întrebat, răsucindu-se cu fața spre mine.

Prevăzuserăm întrebarea și ce trebuia să răspund, numai că atunci, pe loc, am uitat. Trebuia să spun: „Pentru că iubesc un alt bărbat“, dar am izbucnit în lacrimi și am părăsit încăperea cu fața în mâini.

În acea zi n-a mai avut loc nici o scenă. Eu am rămas închisă în camera mea și Auguste, frânt de oboseală, s-a culcat fără să mai cineze. A doua zi dimineața, amândoi odihniți, ne-am întâlnit la micul dejun.

— Pun lucrul pe care mi l-ai spus ieri pe seama nervozității, mi-a zis. Plecarea mea se apropie. Îți înțeleg neliniștea.

— Ce ți-am spus rămâne valabil. Oboseala n-are nimic de-a face cu asta.

Pe fața lui Auguste s-a așternut o expresie de furie pe care o cunoșteam foarte bine, aceeași cu care punea la punct un echipaj sau trupele pe care le comanda. Atitudinea moștenită de la tatăl lui.

— Prin asta înțelegi să-ți menții declarația de ieri?

— Refuz căsătoria, da.

— Te-ai gândit bine la ce spui?

— Perfect.

— Și nu crezi că, după părerea tuturor, suntem deja căsătoriți? Am fost primiți peste tot ca un cuplu pentru că se știa că ceremonia n-avea să întârzie. Îți dai seama de imaginea pe care o vom crea dacă ne încăpățânăm să trăim în afara convențiilor?

— Și la ce servesc aceste convenții, am întrebat, amintindu-mi cuvintele lui Diderot, de vreme ce putem trăi fără ele, așa cum ne arată natura?

— Natura!

Auguste a trântit furculița pe farfuria de porțelan și zgomotul m-a făcut să tresar. Nu era într-o dispoziție filosofică. Obișnuit să comande în ultima vreme, ocupat mereu să înlăture obstacolele care se ridicau împotriva misiunii lui, nu avea chef de speculații. Mi-a aruncat o căutătură urâtă.

— Cine vei fi tu aici, în timp ce eu voi fi pe mare? Ai idee cum vei fi privită dacă nu ești protejată de căsătorie?

— Protejată! am strigat eu sărind în picioare. Nu cer să fiu protejată. Și nu-mi doresc viața pe care mi-o plănuiești tu.

Julie mă sfătuise categoric să nu intru în discuții prea detaliate. Decizia mea nu trebuia să se sprijine pe nici un argument rațional pe care Auguste ar fi putut să se străduiască să-l demonteze. Trebuia să-i insuflu îndoiala în suflet și să fac să se nască o neliniște difuză.

Am pus șervetul pe masă și am părăsit încăperea, apoi am îmbrăcat un mantou și am ieșit. Am mers pe jos până la cafeneaua unde convenisem să mă aștepte Julie. Nutream vaga speranță că avea să fie însoțită de Giacomo sau cel puțin de marchiz. Era singură.

I-am povestit scena care se petrecuse cu o seară înainte și apoi pe cea de dimineață. A părut foarte mulțumită.

— Unde e Giacomo? am întrebat. Credeți că l-aș putea vedea azi?

Mi-a luat mâna și, strângând-o, a așezat-o pe masă fără ca privirea ei să se desprindă de-a mea.

— A plecat.

— Plecat!

Voiam să mă ridic; m-a reținut.

— Da, a plecat o vreme. Eu însămi i-am recomandat să se îndepărteze. E inutil să transformăm toată această situație într-o luptă de cocoși. Auguste va fi măcinat de îndoieli, va pune să fiți urmărită. Va înțelege ce s-a petrecut în aceste ultime săptămâni, dar e necesar să nu-și poată transforma gelozia în luptă. Totul trebuie să se joace între voi doi.

Știam că are dreptate. Cu toate astea, ideea de-a nu-l mai vedea pe Giacomo dădea naștere în mine unei dureri la care nu mă așteptam. Mă simțeam pierdută, trădată de Julie, și totuși doar de la ea mai așteptam o mângâiere. M-am aruncat în brațele ei, suspinând. M-a liniștit mângâindu-mă pe păr și vorbindu-mi cu blândețe la ureche.

— Veți veni să locuiți la mine. Pentru moment, trebuie să evitați orice contact cu Auguste. Lăsați toate aceste lucruri să crească în sufletul lui.

Lipsită de orice voință, m-am supus și am mers la ea acasă cu trăsura. M-a așezat pe o canapea din salonul cel mare, punându-mi un pled pe genunchi. Mi-am petrecut întreaga zi, până seara, privind ploaia fină care cădea în grădină.

Zilele care au urmat au fost stranii. Toate amintirile mele se amestecau și ieșeau la suprafață din adâncimile tenebroase ale sufletului. Am revăzut-o pe mama cu suferințele ei, pe surorile ale căror vieți se încheiaseră din ziua când fuseseră nevoite să se supună jugului căsniciei, pe tatăl meu, guvernatorul, cu violențele și slăbiciunile lui. Mă umpleau de milă aceste destine îndurerate și viața întreagă îmi părea o rană care nu încetează să se redeschidă. Pe acest fond întunecat, totuși, izbucneau luminile unor clipe intense de fericire care ștergeau totul. L-am revăzut pe Auguste sosind la noi acasă după călătoria lui îngrozitoare spre exil. Îmi aminteam surâsul său și o fericire necunoscută îmi umplea inima. Am trăit, apoi, toate etapele iubirii noastre. Primul sărut, îmbrățișarea dureroasă și atât de dorită din cabana cu blănuri, frigul mușcător al călătoriei pe mare și apoi mările calde, escalele splendide, nopțile tropicale, clipocitul valurilor pe prova corabiei, revoltele și luptele, cinele

în cabină și nopțile de iubire în care priveam discul strălucitor al mării luminate de lună.

În comparație cu aceste ore infinite, cele câteva momente petrecute cu Giacomo păreau insignifiante. Și, după puțină vreme, fără să-l uit de tot, nu-mi mai doream atât de mult să-l revăd.

Pentru Auguste, desigur, lucrurile s-au desfășurat cu totul altfel. Lucrul principal, după părerea lui, era plecarea mea de-acasă. Indignării de la început îi urmaseră o vagă neliniște, un sentiment de neînțelegere și poate remușcări. A început să-și pună întrebări, a renunțat la postura de comandant și a făcut apel la cealaltă parte din el, cea pe care odinioară o adusese la suprafață preceptorul său, Bachelet. Își dădea seama că neglijase folosirea simțurilor, pe care filosoful le considera principiul fondator al oricărei forme de inteligență. De luni întregi, preocupat de alte lucruri, nu mă privea, nu mă asculta și, dacă mă atingea, făcea asta pentru a-și îndeplini propriile dorințe, nu pentru a se comporta pe măsura dorințelor mele. Pentru tot ce se întâmplase în anii precedenți, era prea târziu. Dar, în ceea ce privea lunile trecute și mai ales ultimele săptămâni, încă era timp să încerce să afle.

A angajat spioni, încercând să adune foarte repede și din toate mediile posibile informații despre ieșirile mele, despre oamenii pe care-i frecventam, despre discuțiile mele. Și, evident, a descoperit existența lui Giacomo și-a marchizului.

A cerut s-o vadă pe Julie și a obținut o întâlnire într-o cafenea de lângă Palais Royal. Ea a făcut minuni la acea întâlnire.

A început prin a-i înfățișa tot ce pierduse, faptul că nu mai voiam să-l văd, că, după ce atâta vreme îi oferisem o iubire

neîmpărtășită, renunțasem și ieșisem din joc.

El i-a spus că aflase despre legătura mea cu un tânăr venețian și a încercat să scape de responsabilități punând accentul pe acea trădare. Ea a obiectat că, din contra, nu m-aș fi uitat niciodată la un alt bărbat dacă el m-ar fi tratat așa cum speram. Această relație cu italianul, despre care ea pretindea că nu știe nimic, era după părerea ei o consecință a atitudinii lui Auguste și nu cauza îndepărtării mele. El a plecat complet bulversat.

A revăzut-o două zile mai târziu. Avea o mină cadaverică și ea a remarcat că era agitat și se mișca nervos. A crezut chiar, dar fără să poată confirma, că plânsese. Cuvintele lui reflectau, în orice caz, o profundă tristețe, dacă nu disperare. Se acuza de nenumărate greșeli în ceea ce mă privea. Fără a lua în considerare timpul, care de obicei era atât de prețios pentru el, i-a povestit lui Julie numeroase anecdote despre întâlnirea noastră și despre viața pe care o duseserăm împreună. Făcea asta pentru a pune de fiecare dată în scenă gesturi de bunătate din partea mea pe care nu știuse să le recunoască, sacrificii care îi păruseră naturale, pasiuni ale cărora nu le răspunsese pe potrivă.

Julie s-a ferit să susțină contrariul și a refuzat să-l încurajeze în vreun fel. Singura indicație pe care i-a dat-o a fost că avea să încerce totul pentru a mă înmuia și a face astfel încât în inima mea să revină sentimentele pentru el. El i-a sărutat mâinile și i-a mulțumit cu înflăcărare.

Ea mi-a adus aceste vești, dar mi-a interzis să mă manifest pentru moment. Au trecut trei zile fără să primesc vreo veste de la Auguste și Julie a sfârșit îngrijorându-se. Cu ajutorul unuia dintre prietenii ei, apropiat al contelui de Boynes, a aflat că

ministrul primise informații că pregătirile corabiei pentru Madagascar fuseseră întrerupte. După întoarcerea sa din Lorient, Auguste dispăruse. Nu răspundea la nici o întrebare, nu dădea nici un ordin, lăsase pe toată lumea cu ochii în soare.

De această dată, Julie a fost cea care i-a bătut la ușă. L-a găsit singur, ghemuit într-un fotoliu, fără a mai încerca măcar să își ascundă lacrimile. Când a văzut-o, i s-a confesat imediat: i-a mărturisit că voia să moară pentru că nu-mi arătase mai multă tandrețe. Această încercare îl făcuse să înțeleagă, dar prea târziu, măsura profunzimii atașamentului față de mine și intensitatea iubirii sale.

Atunci, Julie i-a explicat totul. I-a vorbit despre dorințele mele, despre libertatea pe care voiam s-o împărtășesc cu el, despre egalitatea pe care trebuia s-o respecte între noi. I-a spus că nu-mi doream nimic mai mult decât să trec împreună cu el prin toate încercările și prin toate momentele de fericire pe care ni le rezervă viața. I-a dezvăluit că pentru mine adevărata căsnicie e această unire a destinelor, nu sclavia convențiilor și-a interdicțiilor care mă puteau îndepărta de el. I-a spus, mai ales, că trebuie să-mi vorbească așa cum îi vorbise ei, deschizându-și inima și arătându-se sincer și umil. Și pentru a fi sigură că, înainte de-a mă întâlni, el n-avea să închidă fereastra pe care o deschisese larg către conștiința sa, i-a luat mâinile și l-a ajutat să se ridice.

Așa cum era, în ținută de casă, l-a condus afară și l-a urcat în trăsura ei. Când a deschis ușa salonului, ne-a trebuit o secundă pentru a ne recunoaște, în așa măsură amărăciunea, chinurile sufletului și insomnia ne schimbaseră și ne zugrăviseră fețele în culorile disperării. A înaintat timid spre mine. M-am ridicat și,

mai întâi, am rămas nemișcată. Apoi am alergat unul în brațele celuilalt.

O săptămână mai târziu, ne îmbarcam către Madagascar pe corabia Marquis-de-Marbeuf. Împreună pentru totdeauna.

*

Animată de propria povestire, Aphanasie nu-și dăduse seama că, de câteva minute, Benjamin Franklin plângea. Făcea asta ca un bătrân, în tăcere, fără a se mișca și fără a-și șterge lacrimile. Din când în când, pieptul îi era sfâșiat de un spasm și astfel remarcase Auguste emoția bătrânului. I-a făcut semn lui Aphanasie și ea s-a apropiat.

— Domnule Franklin, domnule Franklin, a spus punând un genunchi pe podea. Ce s-a întâmplat?

— Povestea ta, copila mea. Această iubire, aceste despărțiri, acest deznodământ. Ah! Cum m-ați făcut să retrăiesc pasiuni uitate! Pe moment, când trăim asemenea emoții, le detestăm. Dar în clipa când părăsim această viață, credeți-mă, aceste amintiri sunt cele mai plăcute.

Deși Franklin ieșea mult când se afla la Paris și era o persoană publică, nimeni nu cunoștea detalii despre viața sa privată. Cu toate astea, circulau zvonuri că trecuse prin mai multe legături tumultuoase cu doamne din înalta societate. În acea clipă i se părea că, printre lacrimi, le vede pe toate trecând prin fața lui.

Dintr-odată, revenind la Aphanasie, a tresărit și a făcut un pas spre ea.

— Asta e! a strigat el. Da, mi-ați amintit prima noastră întâlnire. Când ați intrat în această cameră, alaltăieri, am avut

imediat impresia că vă mai văzusem undeva... Dar nu reușeam să-mi amintesc. Iar acum e foarte clar.

Cu un gest uimitor de vivace, a luat mâinile lui Aphanasie și le-a tras spre el.

— Chiar s-a întâmplat la reședința de Valentinois, dacă nu cumva totul s-a petrecut la Auteuil, la doamna Helvétius. Contează prea puțin. Îmi amintesc că ați intrat și încăperea s-a luminat dintr-odată. V-am luat mâinile, ca acum. V-am apropiat degetele fine de gura mea. Ah! Cine va putea să le mulțumească îndeajuns zeilor pentru că vor fi conceput ființe ca dumneavoastră?

Spunând acestea, dusese mâinile lui Aphanasie la buze și le acoperea cu sărutări avide. Era o scenă chiar amuzantă, să-l vezi pe acest bătrânel dat în mintea copiilor răsfățându-se cu parfumuri și dulcegării cu stângăcia unui ieduț care încearcă să-și păcălească mama. Aphanasie râdea și n-avea inima să-și retragă mâinile din ale lui. Franklin, ca odinioară, deja urca îndrăzneț spre coatele ei, când, dintr-odată, în cameră s-a auzit o voce ascuțită, neplăcută, răstită.

— Încetați cu aceste copilării, domnule!

Lui Franklin i-a trebuit o clipă pentru a recunoaște această voce și-apoi, brusc, a înghețat.

— Adunați-vă, vă spun, a continuat vocea, iar dumneavoastră, doamnă, vă rog, retrageți-vă.

Franklin s-a îndreptat de spate și Aphanasie s-a ridicat brusc. În fața ei, lângă ușa dublă a biroului, stătea o femeie mică și slabă, cu capul acoperit de o eșarfă în carouri verzi și roșii. Purta o rochie austeră din gabardină.

— Fiica mea, Sally, a gemut Franklin.

Femeia a făcut un pas înainte. În spatele ei, cu genunchii îndoiți pentru a nu fi văzut, doctorul Giddeon.

El fusese cel care, în disperare de cauză, o chemase pe fiica lui Franklin în ajutor. Fără îndoială, se gândise că doar o femeie putea întrerupe acest monolog feminin.

Iar ea chiar a înaintat și a înfruntat-o pe Aphanasie.

— Ajunge, doamnă, a spus cu mai multă gravitate, fără a-și putea stăpâni sonoritățile amenințătoare ale vocii tăioase, ca un metal ruginit. Tatăl meu are nevoie de odihnă și poveștile dumneavoastră îl agită. Medicul v-a cerut să-l lăsați în pace. Faceți asta. Ar fi mai bine să nu vă mai arătați pe Market Street.

Cuvintele din urmă au răsunat ca o sentință lugubră.

Foarte impresionată, Aphanasie s-a adâncit într-o reverență. Apoi s-a ridicat și a salutat.

Imediat, în cameră a izbucnit un vacarm enorm. Era Franklin, care apucase o plantă sădită într-un vas Ming uriaș, și dăduse cu ea de pământ. Fiica a încercat să prindă vasul, dar n-a reușit să evite spargerea lui.

— Sally, ieși de-aici! a urlat el, iar pe dumneavoastră, Giddeon, nu vreau să vă mai văd! Niciodată. De luni întregi, sub pretextul de-a mă îngriji, mă asupriți și-mi interziceți orice mi-ar face plăcere. Ei bine, v-o spun în față: nu mă veți împiedica să ascult această poveste până la capăt. Puteți chema pe cine doriți, domnilor doctori de tot felul.

Întinzând pe rând un deget arătător deformat de reumatism spre Aphanasie și-apoi spre Auguste, a adăugat:

— Aș ucide pentru a vă asculta pe amândoi. Această pacoste ne va părăsi și veți putea continua.

Fiica și-a pus mâinile în șolduri și a pufnit zgomotos. Apoi s-a îndreptat încet către ieșire, cu mâinile încrucișate la piept.

— Vă imaginați, poate, că nu vom face nimic, i-a aruncat tatălui său, întorcându-se spre el înainte de-a ieși din cameră. Fiți liniștit: cunosc o persoană care va ști să ne dea câștig de cauză, credeți-mă. Îl voi informa în această privință.

Proferând această amenințare și fără să mai adauge altceva, a ieșit vrând să trântească ușa. S-a răzgândit și a închis-o fără zgomot.

Franklin s-a întors către Aphanasie și i-a luat mâinile, dar vraja se rupsese.

— Vom reveni mâine-dimineață, a șoptit ea, și Auguste vă va povesti continuarea.

AUGUSTE

I

De mai bine de o săptămână de când venim la dumneavoastră în fiecare zi, domnule Franklin, ați ajuns să ne cunoașteți. Știți că Aphanasie se simte mai în largul ei decât mine atunci când trebuie să vorbească despre sentimente. Totuși, în acest stadiu al povestirii, nu pot începe altfel decât vorbind despre emoțiile mele.

Acea ultimă săptămână dinaintea plecării noastre spre Madagascar a fost atât de bogată în evenimente, am trăit-o atât de intens, încât în acele câteva zile am avut impresia aproape fizică a unei metamorfoze.

În primul rând, a fost revelația acestei iubiri care sălășluia în mine și căreia nu-i dădusem vreodată voie să existe. În copilăria mea, nici tata, cu manierele lui grosolane de militar, nici profesorul meu, pe care viața îl condamnase la solitudine și celibat, nu fuseseră în măsură să mă facă să-mi simt cu adevărat propriile emoții. Atașamentul pe care-l simțeam pentru Aphanasie nu purta un nume și atunci când, datorită ei, i-am dat unul, lucrul acesta m-a bulversat pe deplin, ca o veritabilă revelație. L-am descoperit, dar, mai mult, m-am descoperit pe mine însumi. Aveam impresia că cedase un dig și, timp de mai multe zile, fusesem scufundat sub un val de emoții și lacrimi. În același timp, alte îndatoriri îmi interziceau să mă

las pe deplin în voia acestei epifanii. Corabia era pregătită; corpul de voluntari pe care-i recrutasem așteptau ordinele mele. Pentru a spori aceste obligații, ministrul Marinei m-a convocat la o ultimă întrevedere.

M-am dus încă arzând de sărutările lui Aphanasie și cu conștiința clară a faptului că fața mea cu siguranță păstra urma lacrimilor de bucurie pe care le vărsasem în zilele dinainte.

Cunoașteți arta francezilor de-a pune puterea în scenă. Vă imaginați deci ușa imensă cu micul mâner de bronz plasat la înălțimea capului, biroul gigantesc scufundat în penumbră și tăcere. Ministrul stătea așezat într-un colț din apropierea ferestrelor și, în loc să pară minuscul în această imensitate a spațiului, împrumuta tot prestigiul ei, devenea cu atât mai mare și, oricât de minion era în realitate, reprezenta puterea supremă, derivată din voința divină.

Ministrul a avut bunăvoința de a-mi cere să mă așez după ce, totuși, mă făcuse să aștept o clipă, foarte scurtă, dar suficientă ca să pot înțelege măsura favorului care mi se făcea.

M-a privit drept în față, așa cum se pricepea atât de bine să facă, adică menținându-și ochii fixați deasupra capului meu, astfel încât privirea mea să n-o întâlnească pe a lui. M-a anunțat că în seara precedentă regele binevoise să se intereseze de misiunea mea și că-și punea mari speranțe în ea. După contele de Boynes, Maiestatea Sa n-avea dorință mai mare decât să vadă în sfârșit creată acea colonie franceză din Madagascar, a cărei perspectivă era amânată fără încetare, de mai bine de un secol.

La întrebările pe care am îndrăznit să le formulez, legate de sprijinul care avea să-mi fie acordat în misiunea mea, mi-a răspuns fără a-mi da vreun detaliu, dar liniștindu-mă în orice

caz. Nu trebuia să mă îndoiesc de nimic, de vreme ce regele însuși își exprimase dorința și toți aveam să ne supunem. Plănuisem să-i pun întrebări legate de aspecte mai precise, căci mă temeam să plec fără a fi primit asigurările necesare. Dar solemnitatea momentului și tonul ministrului au făcut ca obiecțiile mele să rămână nerostite.

Atunci când în sfârșit s-a ridicat, mi-a strâns mâna și mi-a urat succes, abia mi-am înăbușit un suspin.

Trebuie să vă explic ce reprezenta pentru mine acea clipă. Născut în sălbăticia Ungariei, departe de capitale și uitat de Istorie, considerasem întotdeauna Franța un soi de patrie universală, un mit, un vis inaccesibil. Și iată că regele ei mă alegea pe mine, Auguste Benjowski, supus fără stăpân, exilat și evadat, pentru a fi instrumentul unuia dintre scopurile lui politice. Mă considera demn de-a conduce un corp de voluntari, de-a comanda corăbii, de a-i avea ca supuși pe reprezentanții săi. Acest dar al destinului mă umplea de mândrie și de fericire. Uitate erau lecțiile lui Bachelet despre tiranie și suferințele îndurate din cauza voinței arbitrare a altor suverani! Eram cu totul și cu totul pătruns de această pasiune diferită, care sălășluiește în inima omului împreună cu dragostea de libertate: fericirea de a servi.

Aphanasie, care văzuse mai departe decât mine și anticipa dificultățile cu care aveam să ne confruntăm, n-a vrut să-mi știrbească beția, oricât de scurtă ar fi fost. Nicicând nu fusesem atât de apropiați, atât de fericiți. N-a spus nici un cuvânt care ne-ar fi putut îndepărta și chiar și-a făcut bucuria de a-mi împărtăși entuziasmul și mândria. Există situații în care cel care vede prea departe trebuie să-și coboare privirea.

Am părăsit Lorientul într-o zi de primăvară. Imediat ce am ieșit pe mare, mișcarea valurilor, răcoarea vântului și spațiul limitat al portului aveau să ne amintească suferințele prin care trecuserăm. La bord se simțea un sentiment de nostalgie tăcută pentru confortul pe care-l părăseam. Dar aproape imediat ne-am scos veșmintele de curteni și ne-am pus ținute simple, confecționate din stofe obișnuite. Aphanasie, care era atât de mândră de faptul că la Paris învățase secretele unei eleganțe pe care și-o dorise mult, s-a îmbrăcat din nou cu plăcere în hainele ei de bărbat. Putea, de altfel, să se îmbrace cum voia, căci eu învățasem s-o privesc nu ca pe o copilă sau ca pe sălbăticiunea care se îmbarcase alături de mine în Kamceatka, ci ca o femeie în plenitudinea frumuseții ei. Pentru că, la Paris, ea nu învățase doar eleganța. Înflorise. Formele ei prinseseră contur definitiv și trăsăturile neclare de tânără fată sporiseră în echilibru și în claritate, desenându-se astfel o față matură și plină de farmec.

În urma acestei crize, relațiile noastre deveniseră în același timp mai tandre și mai serioase. În timpul navigației, am purtat conversații serioase, alimentate de lecturi și reflecții. Dar, de asemenea, ne petreceam mult timp iubindu-ne, fără ca în acest act să mai existe nimic din ceea ce mai înainte l-ar fi putut face nepotrivit și aproape rușinos.

Mai presus de toate, eliminând din discuție chestiunea mariajului, am făcut să dispară obstacolul invizibil care ne îngrădea îmbrățișările. Ideea de-a concepe un copil nu numai că nu ne mai speria, dar a devenit consecința dorită a tuturor acestor îmbrățișări. Când am trecut de ecuator, Aphanasie m-a anunțat că e însărcinată.

Călătoria s-a petrecut fără peripeții. Am ocolit Capul Bunei Speranțe pe un frig atroce. Marea era agitată și spumoasă.

Vântul constant și puternic ne-a ajutat să trecem prin furtuni. Am acostat pe insula Mauritius în prima zi de toamnă.

*

Eram încă pătruns de entuziasmul misiunii mele. Debarcând pe insula franceză, credeam că aveam să întâlnesc dacă nu aceeași pasiune, măcar o anumită înțelegere. În schimb, am căzut într-o capcană teribilă.

Pe această insulă, autoritatea era în mâinile a doi oameni: guvernatorul, domnul de Ternay, și intendentul, un anume Maillart. Aceste două personaje aveau să mă supună, de la sosire și până la plecare, celor mai groaznice umilințe și celor mai viclene atacuri.

Au început întârziind să mă primească pe motiv că unul dintre ei e plecat în călătorie. Apoi au refuzat să mă primească împreună, pretextând că funcțiile lor sunt diferite. Prin intermediul acestor întrevederi separate, n-au încetat apoi să-și paseze mingea de la unul la altul și să delege celuilalt responsabilitatea refuzurilor cu care-mi tratau orice cerere.

Mai întâi, au afirmat că nu primiseră nici un ordin de la ministru în privința misiunii mele. Fără a-mi imagina o asemenea rea-voință, mă temusem înainte de plecare că aveam să depind de o autoritate îndepărtată cum era a lor și-i cerusem contelui de Boynes angajamente foarte ferme în privința resurselor care aveau să-mi fie puse la dispoziție. El mă liniștise pe deplin și garantase pentru bunăvoința autorităților din Mauritius.

Să fi fost orbire din partea lui? Preferam să cred asta. Dar Aphanasie, fără a îndrăzni să mi-o spună imediat, gândise

motive pentru o îndoială mai adâncă. După părerea ei, ministrul știa ce ne așteptа și se baza pe stăpânii insulei Mauritius nu pentru a ne sprijini, ci pentru a scăpa de noi. Această viziune asupra lucrurilor era atât de pesimistă, atât de jignitoare pentru mine, care crezusem că mă bucur de încrederea regală, încât Aphanasie n-a îndrăznit mult timp să-și deschidă sufletul în fața mea. Prefera să mă susțină, atât cât putea, în eforturile mele.

Căci era evident că n-aveam să mă las învins în fața primului obstacol. Am cumpărat lucrurile pe care mi le refuzau trădătorii de pe Mauritius, alegând să plătesc din banii mei. Am insistat, am amenințat, am trimis în Franța scrisori pline de indignare.

Convinși curând că n-aveam să renunț la misiunea mea, Ternay și Maillart aveau să-și schimbe tactica. Au părut să se alinieze cererilor mele și mi-au furnizat suficiente materiale cât să ajung în Madagascar și să stabilesc acolo un avanpost. Dar, prin înșelătorii abominabile, urmau să se asigure că aceste mijloace nu aveau să fie vreodată suficiente, astfel încât expediția să aibă parte de un final tragic.

Pe scurt, aveau să apeleze la nativii din Madagascar pentru a încheia munca de distrugere pe care nu reușiseră s-o ducă la bun sfârșit. Pentru a spune lucrurile pe șleau, ne-au trimis la moarte.

Înainte de-a ajunge la această falsă cooperare, ne spuseseră, de fapt, ce gândeau cu adevărat prin intermediul detestabilului intendent Maillart.

Într-o zi, în prezența mea, acesta țipase că misiunea nu era imposibilă doar din pricina ostilității pe care o manifestau încă de la începutul secolului populațiile malgașe, ci că ea nu era

nici măcar de dorit. Îndrăznind să contracareze deschis planurile ministrului, care, totuși, primise aprobarea regelui însuși, afirma că acest proiect absurd fusese conceput fără a cere avizul autorităților din insulele franceze și Bourbon. Dacă ar fi fost cerut avizul, aceste autorități nu ar fi întârziat să spună că lucrurile trebuie lăsate așa cum erau. Anumiți negustori făceau afaceri profitabile în Madagascar, aducând orez, bovine și mai ales sclavi. După părerea lui, era stupid să fie riscate vieți pentru a susține stabilirea mea pe insulă, care nu urma să aducă cu sine decât ruina comerțului privat și avea să-i facă pe malgași să nu le mai vândă nimic francezilor.

Era inutil să discut această opinie. Aveam ordine și trebuia să le execut. Vorbind despre aceste lucruri cu Aphanasie, s-a dovedit totuși adevărat că erau câteva lucruri de reținut printre aceste obiecții. Opinia lui Maillart se baza pe numeroasele eșecuri din trecut ale celor care încercaseră să stabilească un punct comercial în Madagascar. Cel mai bun exemplu era postul Fort-Dauphin, unde ne opriserăm pe drumul dinspre Macao. Francezii nu reușiseră niciodată să mențină postul comercial de pe uscat și rada frecventată de vase europene încă era controlată de un potentat malgaș. Din această stare de fapt am tras concluzia că, pentru a reuși, întreprinderea noastră nu se putea limita la a înființa o localitate pe coastă. Trebuia să intrăm mai adânc în teritoriu și să preluăm controlul, fondând o veritabilă colonie. Sigur, nu se punea problema să discutăm aceste lucruri deschis cu interlocutorii noștri din Mauritius, care s-ar fi opus încă și mai viguros acestui plan.

De atunci, eu și Aphanasie am luat împreună toate deciziile. Era voința ei și mie-mi plăcea mult să am alături o consilieră binevoitoare și de încredere, căreia să-i pot mărturisi toate

îndoielile mele. Dar asta nu făcea ca punctele noastre de vedere să nu fie adesea diferite. Aphanasie, angajată în aceeași aventură ca mine, se dovedea loială misiunii, doar că nu-mi împărtășea principiile și aveam să-mi dau seama de asta mai târziu.

Dacă înțelegea, ca și mine, că logica misiunii avea să ne conducă inevitabil la a cuceri toată insula și a face din ea o colonie, în principiu, era împotriva unui asemenea plan. Ideile lui Diderot își găsiseră culcuș trainic în sufletul ei.

În ceea ce mă privea, eram marcat de lecțiile lui Bachelet, care conțineau ecouri din filosofia lui Voltaire. Nu mă îndoiam de existența nivelelor de civilizație și de faptul că e de datoria noastră să le împărtășim cunoștințele și lumina noastră popoarelor care încă vegetau departe de progres și de știință.

Uneori, această divergență isca discuții abstracte, dar Aphanasie n-a făcut niciodată din ideile ei un obstacol în calea întreprinderii noastre. Eram în același timp încântător de diferiți și, prin iubire, indisolubil solidari.

În înfricoșătoarea ambianță impusă de administratorii insulei Mauritius, am luat decizia de-a forța destinul și de-a trimite un prim detașament în Madagascar, care avea să facă observații cu privire la starea de spirit a indigenilor, climat și locuri unde ne puteam stabili. Eu trebuia să aștept sosirea navei Laverdy, care aducea cu sine completarea corpului nostru expediționar. Imediat ce aveau să debarce, aveam să-i însoțesc și eu în Madagascar. Era sfârșitul anului. Vremea era întunecată și rafalele înghețate de vânt ofereau peisajului trăsături europene, subliniind parcă și mai apăsat lucrurile care ne separau de continent.

Eram cuprinși de o melancolie inevitabilă în aceste călătorii, dar care agrava și mai mult gândurile negre pe care le nutream cu privire la natura umană.

II

Când tot echipajul a fost reunit, am pornit pe mare spre Madagascar. La vederea coastelor, am fost cuprins de un straniu sentiment de mândrie și teroare. Era pământul oferit cuceririi mele, țara pe care regele Franței mă însărcinase s-o supun. Locuisem în multe țări, fără a mă putea considera vreodată acasă; de această dată, aveam tulburătoarea impresie că sunt în sfârșit pe punctul de a atinge ultimul țărm, locul care mi-era destinat. În același timp, i se adăuga o emoție funestă, ca și cum aceasta din urmă ascunsese o alta, care avea un raport misterios și strâns cu moartea.

Coasta era presărată cu arbori mari și deși, ale căror rădăcini ajungeau până în mare. Era dreaptă, dar din loc în loc se găseau golfuri largi. Am trecut mai întâi prin fața unei insule al cărei țărm era format din faleze de marmură. Am botezat-o „Insula d'Aiguillon", în onoarea ministrului. Apoi, la sfârșitul unei după-amiezi ploioase, am ajuns în rada unde acostase detașamentul pe care-l trimisesem în recunoaștere. Oamenii de pe Postillon așteptau pe plajă, cu picioarele în apă și cu veșmintele zdrențuite, slabi, înfricoșați, desfigurați de o fericire prea mare, care nu avea cum să nu lase locul mai apoi unei perioade de intensă disperare.

De fapt, când șalupa a ajuns la țărm, ne-au strâns mâinile și ne-au îmbrățișat cuprinși de spasme de fericire agitată. Ne-au spus că nu credeau că aveam să mai sosim vreodată și că hotărâseră să moară în acel loc ostil. Încă de la sosirea lor, negrii de pe insulă nu încetaseră nici o clipă să-i hărțuiască. Puținele mărfuri pe care Maillart binevoise să le încarce în cala corabiei Postillon nu fuseseră suficiente pentru a câștiga bunăvoința indigenilor. Abia debarcați, marinarii n-avuseseră parte decât de ostilitate. Fuseseră nevoiți în același timp să-și construiască adăposturi, să găsească hrană și să se apere de neîncetatele atacuri. Colibele lor erau sumare, din cauza lipsei uneltelor necesare pentru a le construi și a materialelor de pe insulă. Mai mulți membri ai echipajului muriseră din cauza rănilor sau a bolilor.

Sosirea noastră schimba totul. Eram de acum destul de numeroși pentru a construi o tabără și a o apăra. Locul mi s-a părut potrivit pentru înființarea unui port. Golful era vast, iar în el se vărsa un râu larg care aducea apă dulce. O limbă de uscat forma o peninsulă care putea fi fortificată. Cuprins de solemnitate, am dat portului numele de Louisbourg. Voiam să arăt că putea deveni un oraș.

Unii dintre francezi încă erau nesiguri când priveau acest țărm lăsat în voia naturii sălbatice și cât se poate de îndepărtat de un oraș locuit. Dar cei care mă urmaseră din Kamceatka, prietenul meu Hrușciov, de exemplu, aveau încredere. Trecuseră prin atâtea încercări și văzuseră împlinite atâtea planuri de neconceput, încât nu se mai îndoiau de nimic.

Ne îngrijiserăm să luăm la bord interpreți, printre care un anume Christian Mayeur, care avea să se dovedească foarte util. Prin intermediul lui, le-am transmis căpeteniilor indigene

propunerea de-a se alia cu mine. Douăzeci și opt dintre aceștia, însoțiți de două mii de războinici, au răspuns invitației mele. A fost un moment de o intensitate deosebită. Nicicând, de un secol și jumătate de când olandezii acostaseră pe aceste țărmuri, indigenii nu permiseseră străinilor să stabilească acolo așezări permanente. Eram conștient că trăiesc un moment decisiv, nu atât din cauza lucrurilor pe care căpeteniile pretindeau că le acceptă – nu încetaseră, încă de la începuturi, să-și trădeze angajamentele –, ci pentru că acest prim contact avea să-mi ofere, dacă nu o cheie pentru a-i convinge, măcar una suficientă pentru a-i face inofensivi.

Aveți dreptul să mă judecați cât de sever vreți: în acel stadiu, de fapt, eram cu totul și cu totul pătruns de ideea care prevala la curtea Franței și, cred, în mintea tuturor europenilor. Nu vedeam în aceste popoare decât sălbatici și nu mă îndoiam că misiunea mea de om civilizat era să le ofer luminile fără de care aveau să rămână pentru totdeauna sclavii nefericirii și barbariei. Orice mijloace erau permise pentru a servi unor scopuri atât de înalte, inclusiv minciuna și crima. Eram, într-o anumită măsură, un misionar. Credința pe care o purtam cu mine nu era aceea a unei religii, căci nu-mi propusesem niciodată să convertesc acele popoare. Dar credința în rațiune și progres mă împingea către aceleași gesturi extreme. Astfel, prima întâlnire oficială între mine, care vorbeam în numele regelui Franței, și indigenii decișI să-și apere pământurile împotriva oricărei invazii străine avea să se deruleze ca o succesiune de prefăcătorii. Prin vocea lui Christian, interpretul, le-am oferit malgașilor prietenia și protecția Maiestății Sale Ludovic al XV-lea, și le-am promis să construiesc prăvălii din care puteau veni să se aprovizioneze cu pânzeturi, băuturi, praf

de pușcă, gloanțe și cremene în schimbul orezului, vitelor și diverselor metale pe care le puteau extrage de pe insula lor. Ca preț pentru acest sprijin din viitor, le-am cerut protecția lor imediată. Am propus un tratat de prietenie și o alianță care-mi recunoștea dreptul de-a construi un oraș în acel loc, dreptul de-a cumpăra terenuri de la cei care voiau să-mi vândă și de-a construi prăvălii și spitale de-a lungul râului.

Mi-au răspuns entuziasmați că acceptă aceste propuneri, cu condiția să nu construim fortărețe și să nu căutăm a avea drepturi asupra lor ca popor. Mai presus de toate, mi-au spus că se bucurau că alesesem regiunea lor pentru a acosta, căci aveam să-i apărăm de dușmanii lor.

Ultima observație era, de fapt, esențialul acestei discuții. Cât despre restul, aveam să constatăm curând că nici de o parte și nici de cealaltă angajamentele luate nu aveau nici cel mai mic preț. În realitate, indigenii au continuat să ne hărțuiască trupele. Cât despre prietenia regelui Franței, aceasta n-avea să întârzie să-și arate adevărata față.

În schimb, insistența cu care își subliniau dorința de-a ne vedea aliați cu ei împotriva dușmanilor îmi oferea o informație de căpătâi: aceste popoare erau profund divizate și trăiau într-un război perpetuu. Îmi aminteam lecțiile lui Bachelet din Hobbes. Acesta își făcea o imagine terifiantă despre starea naturală care provoca războiul tuturor împotriva tuturor. Nu era nici o îndoială că pe această insulă primitivă intram într-o lume guvernată de acest tip de pasiuni. Însă de aici trăgeam și o speranță: profitând de dușmăniile dintre indigeni, dispuneam de cel mai bun mijloc pentru a-i slăbi și a ni-i apropia. Aceasta a fost politica mea detestabilă, pe care am aplicat-o cu succes pe tot parcursul primei faze a stabilirii noastre acolo.

Am pus-o în practică în toată regiunea sud-vestică, unde acostaserăm. Rivalitatea dintre triburile Saphirobay și Sambarive era una dintre cele mai vechi. Ațâțându-i unii împotriva celorlalți, am reușit să mi-i apropii pe unii dintre ei și să le slăbesc adversarii. Am descoperit curând că și în interiorul acestor triburi existau lupte pentru putere și clanuri de pe urma cărora puteam profita. Această politică ne-a permis să ne bucurăm de o relativă liniște în Louisbourg și să profităm de mâna de lucru indigenă pentru a ne construi cele necesare. Astfel, am deviat cursul unui braț al râului pentru a asana mlaștinile care făceau locul insalubru. Am putut să ridicăm cheiuri pentru ca acostajul șalupelor să fie mai ușor. De altfel, în golf au acostat mai multe nave franceze în prima etapă a stabilirii noastre acolo. Prezența lor le-a întărit indigenilor impresia de putere pe care o degaja expediția noastră. Acest trafic era totuși departe de-a însemna că beneficiam de un sprijin ferm al autorităților franceze. Una dintre corăbiile care ne-au vizitat din întâmplare a fost cea comandată de același Kerguelen care-mi displăcuse atât de mult în timpul întâlnirii precedente în Macao. Ne-a cerut provizii, și-a copt pâine pe pământ ferm și și-a refăcut rezervele de apă. Dar nu ne-a oferit în schimb decât încurajări ipocrite și priviri disprețuitoare. Cât despre administratorii din Mauritius, și-au continuat de la distanță opera de sabotaj. La sosire, descoperiserăm că nu ne oferiseră materialele necesare. Și mai grav, la ordinul lor, căpitanii vaselor aflate sub comanda lor ne refuzau angajarea meșteșugarilor aflați la bord, de care aveam atâta nevoie pentru a ne construi așezarea.

Propaganda lor răuvoitoare se desfășura și în rândul indigenilor, prin intermediul anumitor negustori care

continuau să frecventeze coasta.

A trebuit, așadar, să trimit un detașament la Foul Point, acolo unde acostaseră, pentru a pune capăt acestor campanii. Oamenii mei aveau să le transmită acelor negustori că orice comerț cu insula era de atunci înainte interzis, dacă nu trecea prin așezarea noastră. Profitând de prezența trupelor mele la Foul Point, am luat contact cu regele regiunii, pe nume Hyavi. Folosind aceeași metodă ca în sud, am reușit să divizez triburile de pe coasta vestică și până în nordul insulei. Întreținând rivalitățile dintre ele, m-am asigurat că nu se puteau uni pentru a lupta cu noi și m-am aliat cu cele cărora le furnizam muniții. În realitate, aprovizionam mai multe triburi cu muniție, alimentând neîncetat războaiele cărora pretindeam că vreau să le pun capăt.

Pe măsură ce ne obișnuiam să ducem aceste lupte pe toate fronturile, ne-am dat seama că climatul din Louisbourg era prea puțin propice unei șederi prelungite. Apropierea de pădure, halena umedă a radei și chiar pământul proaspăt asanat al mlaștinilor, toate astea favorizau apariția miasmelor vătămătoare. Mai mulți dintre ai noștri aveau să se îmbolnăvească și nici eu n-aveam să rezist mult timp. M-a cuprins o febră recurentă, care mă epuiza. În ciuda tuturor eforturilor mele, nu reușeam să mă însănătoșesc. Cea mai mică mișcare cerea o cantitate disproporționată de energie față de cea necesară într-o viață normală. Într-un moment când trebuia mai mult ca niciodată să dau dovadă de fermitate, mă simțeam sfârșit și somnolent, cu spiritul confuz și corpul extenuat. M-am îngrijorat cu adevărat când am văzut-o pe Aphanasie, pe atunci în a șasea lună de sarcină, manifestând primele semne ale

aceleiași boli. Atunci, am luat o decizie. Am pornit spre platourile înalte.

Știam că, îndreptându-ne spre nord-vestul acestei insule mari, aveam să ajungem în văi frumoase și la înălțimi unde aerul era favorabil vindecării. Am ajuns acolo mergând pe drumuri rele, clătinându-ne de oboseală și temându-ne de ambuscade în pădurile dese pe care le traversam și în care negrii erau stăpâni.

Nu știu ce divinitate a acelor locuri ne-a protejat. Mărturisesc că, în asemenea condiții extreme, superstițiile pe care le rezervam cu plăcere doar celorlalți deveneau o resursă și pentru mine. Dumnezeul-arhitect al lui Voltaire, în care n-am încetat să cred, a trasat un plan care dispune de viețile noastre încă de la începuturi și pe care rugăciunile noastre nu ar avea cum să-l modifice. Mi s-a întâmplat mai mult de o dată în timpul acestor ore decisive, rănindu-mi brațele în spinii care mărgineau drumul și ștergând fruntea febrilă, scăldată de sudoare a lui Aphanasie, să mă adresez cât se poate de familiar acestei Providențe inexistente, după Bachelet, dar care, cu toate astea, apărea în viețile noastre de fiecare dată când erau amenințate de un pericol, când le zguduia o incertitudine, când le lovea o nenorocire. Mă rugam, dar fără să apelez la un Dumnezeu adevărat. De mi s-ar fi cerut să depun la picioarele unui idol toată filosofia și rațiunea mea, aș fi făcut-o fără să ezit, cu condiția ca dorințele să-mi fie împlinite.

Și s-au împlinit. Pădurea s-a deschis. Am ajuns pe pajiști proaspete unde curgeau pâraie limpezi și unde cerul nu mai era întunecat de nori amenințători. Pe aceste înălțimi, am simțit cum sănătatea ne revine, apetitul la fel și în noi a renăscut

viața. Am decis să construiesc acolo un al doilea post, fortificat de astă dată, și l-am numit Fort-Auguste.

Cine n-a cunoscut exaltarea unor asemenea momente de creație, cea pe care a încercat-o Bernard de Clairvaux când a creat Cîteaux, cea încercată de Alexandru când oferea taberelor sale o perenitate milenară, nu poate înțelege entuziasmul care ne-a cuprins pe acea câmpie. Nu era nimic acolo în afară de câmpii verzi și apă, dar, prin miracolul acelui botez, deja vedeam ridicându-se ziduri și locuințe, străzi și monumente. Tropăiam printr-un forum care încă nu era mai mult decât un covor de verdeață semănat cu excremente de oaie. N-aveam alte locuințe decât colibele construite după modelul indigen. Totuși, visurile noastre erau pline de frumusețile și luxul unei viitoare capitale.

Abia însănătoșit, am fost nevoit să dejoc numeroase intrigi. Niște indigeni s-au coalizat, plănuind să mă asasineze, așa că am comandat preventiv acțiuni violente prin care să retez capetele uneltirii. Administratorii din Mauritius au continuat să agite negustorii, îndemnându-i să-și continue comerțul particular. Acest lucru viola monopolul pe care voiam să-l asigur coloniei în ceea ce privea producția de bunuri de pe insulă. Am fost nevoit să iau măsuri drastice împotriva câtorva astfel de negustori. Am obținut măcar plata unei redevențe, dacă nu renunțau la afacerile lor private. În esență, în domeniul financiar, le-am delegat autoritatea mea pentru comerțul de pe insulă.

Principala schimbare pe care ne-a adus-o stabilirea pe această *Câmpie a Sănătății* a fost faptul că am început să ne interesăm de Madagascar și pentru altceva decât țărmurile sale. Urcând către regiunile mai înalte, am putut înțelege în ce

măsură această insulă, pusă în valoare în mod adecvat, putea deveni o bijuterie a coroanei Franței. Vast și fertil, propice culturii plantelor și creșterii animalelor, cu un subsol promițător, acest teritoriu se oferea celui care știa să-i traseze drumurile, să-i selecționeze numeroasele plante și să construiască depozite.

Acest lucru presupunea continuarea explorării către interiorul insulei și stabilirea de contacte cu triburile care trăiau acolo. Principalul era al seclavilor. Acest popor, văzându-ne sosind în vale, ne trimisese emisari care propuneau un acord. Puneau o condiție: să nu construim niciodată o fortăreață. Am refuzat și am trimis în recunoaștere o misiune condusă de interpretul Christian. La întoarcere, mi-a dat raportul despre ce văzuse. Mai întâi de toate, a confirmat extrema bogăție a insulei în vite, bumbac, abanos, cauciuc etc. Locuitorii pe care-i întâlnise în drumul spre vest arătaseră o dispoziție mai degrabă prietenească în privința noastră. Principala dificultate consta în faptul că ei știau că suntem puțini și că avem mijloace limitate. Coasta occidentală a insulei era sub influența negustorilor arabi, așa cum cea orientală era sub influența celor veniți de pe Mauritius. Arabii căpătaseră o mare autoritate asupra acestor popoare atât din pricina mărfurilor pe care le vindeau, cât și prin forța pe care le-o opuneau când era necesar. Luând totul în considerare cum se cuvine, cu aceste triburi trebuia procedat așa cum făcuserăm în sud și în vest: să-i susținem împotriva dușmanilor și să ațâțăm rivalitățile cu ceilalți. De această dată, dușmanii lor erau arabii, de altfel, mai puternici decât indigenii. A-i învinge presupunea mijloace pe care noi eram departe de-a le avea. În consecință, m-am mărginit să grăbesc construcția fortului pe Câmpia

Sănătății. Eram sigur că, mai devreme sau mai târziu, aveam să fim supuși unor atacuri nemiloase din partea seclavilor veniți din vest. Am avut exact timpul necesar pentru a ne pregăti.

III

Nu avem intenția să vă facem să plângeți, dragă domnule Franklin, și v-am agitat prea mult cu aventurile noastre. Să-mi fie totuși permis să vă spun că în Madagascar am suferit amândoi cum nu-mi imaginasem vreodată că ni s-ar putea întâmpla. În plus, în ceea ce mă privea, rămâneam stăpânul propriilor acțiuni și eram ocupat fără încetare. Mișcarea apără de orice formă de abandon sau de renunțare. Dar Aphanasie! Vă puteți imagina ce a îndurat iubita mea în acele zile dramatice? Era gravidă în aproape șase luni. Disconfortul colibelor, miasmele țărmului, calitatea scăzută a apei, toate se amestecau cu neplăcerile legate de sarcină pentru a-i face viața un calvar. Iar la toate astea se adăuga permanenta amenințare a morții care apăsa asupra noastră.

Aruncați pe flancul acestei insule ostile, la început, a trebuit să luptăm contra unui inamic multiplu și invizibil, fără să știm vreodată când aveau să vină loviturile și nici de unde. Trădările stăpânilor din Mauritius erau cotidiene: descopeream fără încetare noi promisiuni de ajutor neîndeplinite, noi zvonuri răspândite pentru a-i stârni pe negri împotriva noastră, noi personaje care apăreau în tabăra noastră și se dovedeau agenți răuvoitori, puși în joc pentru a ne ucide în timp ce se presupunea că ne protejează.

Într-o zi, de exemplu, am văzut ancorând în radă o navă care venea de pe Mauritius. Am primit-o cu strigăte de bucurie. Din nefericire, imediat ce-a pus piciorul pe pământ, căpitanul ei a cerut vești despre mine și, aflând că sunt încă în viață, a decis să ridice pânzele și să plece imediat. Venise pe insule doar încrezându-se în zvonuri răuvoitoare care vorbeau despre dispariția mea, și singura lui intenție era să ia în stăpânire ceea ce putuse supraviețui din așezarea noastră. Iată genul de dar pe care ni-l făceau presupușii noștri susținători. Imaginați-vă efectul asupra moralului nostru... Aphanasie nu avea, ca mine, obiceiul de-a suporta ipocrizia. Trădarea îi provoca un rău pe care doar sufletele inocente și pure îl pot suferi.

În timp ce eu eram în mai multe locuri în același timp pentru a pregăti apărarea și a supraveghea lucrările de construcție, Aphanasie, constrânsă la cvasiimobilitate, suporta căldura tropicală ca pe o pedeapsă. Cea mai mare suferință, spunea ea, în plus față de celelalte mai vizibile, consta în faptul că nu se putea mișca. Se ridica doar câteva ore pe zi, părăsind hamacul în care-și petrecea timpul când era cel mai cald, și mergea prin satele indigene din jur. În urma politicii perverse pe care o duseserăm pentru a-i diviza pe malgași, ne aliaserăm cu câteva triburi. Acestea rămăseseră alături de noi pentru a beneficia de protecție.

Acolo, Aphanasie a găsit o companie pe care o aprecia mult. A legat puternice prietenii cu femeile indigene și-și petrecea ore lungi în colibele lor, ascultându-le cum râdeau și spuneau povești pe care ea nu le înțelegea.

Eram aproape invidios. Căci, printre bărbați, era mai dificil de obținut o atare intimitate. Când întâlneam căpetenii indigene, se întâmpla cu ocazia adunărilor aproape solemne în

care ne discutam acordurile. Întotdeauna era vorba de pace și război. Sinceritatea, combustibilul indispensabil al prieteniei, era ultima calitate la care făceam recurs în sufletele noastre. În timpul discuțiilor ne ajutau mai degrabă înșelătoria, minciuna și intuiția malignă. Indigenii numeau *cabarre* acest soi de întâlniri, care se încheiau negreșit cu libații în mari cantități. Dacă, luați împreună, șefii de trib se dovedeau neîncrezători și adesea ostili, în orice caz alunecoși, erau adesea mai înțelegători când îi întâlneam în privat.

Treptat, am legat veritabile prietenii cu unii dintre ei. A fost cazul, de exemplu, cu căpetenia Raoul, care aparținea grupului Saphirobay, principalii noștri inamici în acel moment. Atitudinea lui a fost întotdeauna mai conciliantă. Era un mare războinic, de o noblețe impresionantă. Îi dădusem titlul de onoare *rohandrian*. Avea privirea hotărâtă și surâsul lui larg, atunci când îmi vorbea, era mărturia unei sinceități și a unei blândeți pe care nu le considerasem niciodată trăsături universal valabile.

Am reușit să leg relații personale și în alte triburi; mai ales cu mulatrii, care erau albi metisați. Am avut de asemenea norocul să mă pot înțelege cu căpetenia Sancé, care descindea dintr-un pirat pe nume Zan și care se dovedea destul de independent în judecata sa, față de celelalte triburi.

Dar cele mai strânse relații le-am legat cu poporul Sambarive, grație contactului stabilit cu prințul lor, pe nume Raffangour.

Pe măsură ce ne extindeam operațiunile de explorare și apoi de cucerire a insulei în întregime, problemele cu indigenii deveneau din ce în ce mai complexe. Purtam războaie deschise, treceam prin încăierări, ofensive și acorduri de pace. Treptat,

situația, la început confuză, începea să se clarifice. Punctul nostru de ancorare din sud-vest era acum solid, grație alianței ferme cu tribul Sambarive. Înfrângerea și apoi scindarea tribului Saphirobay aveau să ne scape de amenințarea cea mai clară. La vest, către extremitatea insulei, alianța cu regele Hyavi necesita eforturi mari, căci acesta avea relații dificile cu vecinii. Am fost nevoiți să-l calmăm de mai multe ori, astfel încât să nu se folosească de sprijinul nostru pentru a-și extermina vecinii. În extremitatea nordică aveam un acord solid cu căpetenia Lambouin, care nu ezita să ne ofere muncitori pentru șantiere și trupe care să lupte alături de noi.

Pe scurt, pericolul principal se concentra în inima insulei și către vest, până la țărmul pe care încă subzista influența negustorilor arabi. Aceste regiuni, v-am mai spus, erau dominate de puternicul trib al seclavilor. Mai devreme sau mai târziu, inevitabil, avea să se ajungă la un mare război între noi și ei. În așteptarea lui, toate eforturile noastre se concentrau pe popoarele care ne erau de acum aliate, vrând să ni le apropiem și să fim siguri că, atunci când urma să vină momentul, nu aveau să se întoarcă împotriva noastră.

Și astfel am trecut, fără să-mi dau seama, de la o politică de învrăjbire și distrugere, la o atitudine mai pozitivă, care favoriza uniunea.

Aphanasie m-a făcut într-o zi să-mi dau seama de aceste lucruri. Ea urmărea operațiunile militare din depărtare. Știam că suferă văzându-ne cum plantam pe-acel pământ corupția și războiul. În același timp, observase de unde porniserăm și la ce ne reduseseră malversațiunile administratorilor insulei Mauritius. Ca și mine, în primele nopți fusese nevoită să doarmă direct pe solul pietros, fără măcar un acoperiș care să

ne protejeze de vânt și ploaie. Ne împărtășise fricile atunci când fuseserăm supuși, lipsiți de orice apărare, primelor atacuri indigene. Fusese chinuită de aceeași febră care ne făcuse să avansăm în interiorul insulei. Știa deci că luptăm cu spatele la zid. Oricare ar fi fost criticile ei în legătură cu metodele noastre, înțelegea că sunt dictate de o necesitate absolută și că, dacă n-am fi recurs la ele, am fi fost morți. Din aceste motive, nu spunea nimic.

Însă asta n-a împiedicat-o să se bucure atunci când, menghina slăbind, am putut să ne arătăm mai puțin dornici de distrugere.

Adunarea indigenilor într-o alianță se dovedea, cu toate astea, o întreprindere dificilă. Insula mai trecuse prin perioade de unitate, dar, de la asasinarea ultimului mare rege, purtând titlul *ampanscabe*, triburile se luptau fără încetare.

Un eveniment petrecut la puțin timp după sosirea noastră pe insulă și pe care nu i-l povestisem lui Aphanasie mă putea ajuta să-i unesc pe malgași.

Totul începuse din întâmplare. Aveam cu noi o femeie în vârstă care odinioară fusese făcută prizonieră și vândută străinilor. Decisesem s-o iau de pe insula Mauritius împreună cu alți sclavi, să-i duc pe toți în țara lor de origine și să-i eliberez.

Mai târziu, am aflat de la unul dintre ofițerii mei că biata Susanne, așa o chema, povestea că fusese deportată împreună cu fiica lui Ramini, ultimul *ampanscabe*. Afirma că prințesa o asigurase că sunt fiul ei. Asta făcea deci din mine moștenitorul împăratului. De altfel, Susanne putea depune mărturie în privința asemănării mele cu acest Ramini. Acest straniu capriciu n-ar fi meritat decât să fie tratat cu ironie, dar am înțeles imediat că puteam profita. I-am dezvăluit bătrânei că

am motive personale să-mi țin secretă identitatea. Acest lucru i-a confirmat ipoteza. Și, pentru a fi sigur că avea să povestească acest lucru întregii insule, nu i-am dat voie să-l dezvăluie decât câtorva prieteni de încredere din jurul ei.

Căpeteniile sambarive au auzit zvonul și s-au adunat la scurt timp după aceea. Aveau să organizeze o ceremonie secretă pentru a jura supunere împăratului, pe care de atunci înainte îl recunoșteau în persoana mea. Întâmplător, pentru a da și mai multă greutate renașterii mele ca *ampanscabe*, un bătrân din provincia Mananhar a făcut o profeție care avea să aibă un ecou masiv în rândul triburilor. După spusele lui, urma să se producă o schimbare generală în conducerea insulei și descendentul lui Ramini urma să reconstruiască vechea capitală.

În momentul acela, când trebuia să unific toată insula împotriva seclavilor, aveam nevoie mai mult ca niciodată să recurg la această farsă. Mă reținea, însă, veritabila ură pe care Aphanasie o nutrea împotriva superstiției.

Chiar în acele clipe, ea se pregătea să lupte împotriva unei cutume locale atroce, inspirate de credințele în magie.

Descoperiserăm rapid că, acolo, copiii născuți cu anumite defecte de conformație sau care aveau pur și simplu nenorocul de-a fi aduși pe lume în zilele considerate funeste erau uciși imediat, de obicei prin înecare. Aphanasie, foarte intimă de acum cu femeile indigene, își folosea toată energia pentru a le convinge de ororile acestei cutume. A făcut-o în manieră filosofică, invocând respectul datorat vieții, egalitatea tuturor oamenilor, forța iubirii. A reușit să le convingă și, cel puțin în vecinătatea noastră, aceste practici au dispărut.

Discutaserăm mult despre asta, căci Aphanasie se gândea zi și noapte la soarta acelor bebeluși nefericiți și era cu atât mai hotărâtă, cu cât al nostru nu avea să întârzie să-și facă apariția pe lume. În aceste acte barbare, noi recunoscuserăm efectul superstițiilor. Îi citisem un pasaj din Voltaire care lua ca țintă religia în ceea ce ea avea irațional și uneori inuman.

Or, iată că eram pe punctul de a privi cu complezență o impostură născută din aceeași superstiție pe care o uram amândoi. Nu știam cum să-i comunic acest lucru lui Aphanasie.

Situația era totuși gravă. Toate informațiile pe care le aveam despre seclavi confirmau că adunaseră împotriva noastră câteva mii de războinici bine înarmați. Erau informați despre starea forțelor noastre, lucru care nu putea decât să le ofere mari speranțe.

Căci trupa noastră de europeni era epuizată. Nu ne schimbaserăm de haine încă de la sosire și trăiam în zdrențe. Febra ne lovea permanent și slăbise sănătatea tuturor, provocând chiar moartea câtorva.

În anotimpurile ploioase, greutățile vieții erau încă și mai mari. Noroiul, vântul și ploile torențiale, ca și atacurile insectelor, făceau existența greu de suportat. Puținele ajutoare trimise de pe insula Mauritius fuseseră folosite drept cadouri pentru triburi. Nu supraviețuiam decât grație schimburilor cu negustorii particulari. Dar lucrul cel mai tragic consta în schimbarea treptată a mentalităților. Vechii noștri tovarăși din Kamceatka, la fel ca francezii care ni se alăturaseră la plecarea din Lorient, porniseră cu ideea de a îndeplini o misiune încredințată de rege. Reaua-voință a administratorilor din Mauritius nu-i preocupase foarte mult la început. Eu o pusesem

pe seama unei invidii care demonstra prestigiul întreprinderilor noastre și stârnea lăcomia celorlalți. Dar de fiecare dată când trimisesem o corabie pe insulele Mauritius sau Bourbon pentru a cere armament, trupe sau constructori calificați, emisarii mei se întorseseră cu mâinile aproape goale, după primiri marcate de cea mai mare rea-voință. Trebuia să ne supunem evidenței: după un an petrecut pe această insulă, eram abandonați. Într-un cuvânt, oamenii nu mai credeau în mine.

Cu toate astea, încercasem să le îmbunătățesc viața de zi cu zi. Grație detașamentelor oferite de triburile prietene, construiserăm cabane mai confortabile, amenajaserăm spitale, trasaserăm drumuri, ridicaserăm forturi bine apărate. Însă, în momentul unei bătălii decisive de care depindea viitorul nostru pe insulă, nu mai era vorba doar despre supraviețuire, ci de-a ne aduna toate forțele pentru a înfrunta un inamic redutabil. Singurul element capabil să-mi motiveze din nou trupele ar fi fost sentimentul că suntem susținuți de toți indigenii care populau această jumătate orientală a insulei. Dacă, în plus, trebuia să ne ferim și să ne temem în orice moment de o posibilă schimbare a taberei din partea lor, adică de trădare, era inutil să purtăm lupta: eram pierduți de dinainte.

Au fost zile extraordinar de dificile. Era luna decembrie; apogeul sezonului ploios. În Louisbourg, la malul mării, totul era doar apă: șuvoaiele mării se amestecau cu șuvoaiele râului în inundații și cascade care cădeau din cer. Urcând spre Câmpia Sănătății, aveai sentimentul că intri în nori. Pășunile fumegau aburi și cețurile înghețate te însoțeau pe versanți.

Lui Aphanasie i se apropia sorocul. Două femei indigene stăteau cu rândul alături de ea pentru a-i aduce mâncare și a o

ajuta cu treburile vieții de zi cu zi. Umiditatea, care făcea plantele turgide, își extindea influența și asupra corpului ei: în acele ultime săptămâni, își văzuse pântecul crescând până când nu mai putuse să stea mult timp în picioare și gambele începuseră să i se umfle din cauza apei reținute.

Totul era calm încă afară, dar știam de la spionii mei că seclavii, ajutați de arabi, nu așteptau decât sfârșitul ploilor pentru a-și lansa ofensiva. Trimiteau emisari la toate triburile pentru a le propune să li se alăture când aveau să ne atace. Îi simțeam pe prietenii noștri indigeni indeciși, cu sentimentele împărțite, ezitanți. Până și printre trupele mele se auzeau șoapte. O revoltă nu putea fi exclusă. Am aflat că unii dintre soldații mei primiseră propuneri din partea indigenilor: se ofereau să le cruțe viața și le dădeau posibilitatea de-a se întoarce în Mauritius cu o corabie comercială, cu condiția să refuze să lupte pentru mine.

Încă ezitam să discut cu Aphanasie. Ea a fost cea care a luat inițiativa.

Una dintre femeile ei, din tribul Sambarive, aflase ceva despre profețiile care mă priveau. Își deschisese sufletul în fața lui Aphanasie și, într-o seară, când eram la căpătâiul ei, aceasta mi-a luat mâna și mi-a spus:

— Dragul meu prieten, amândoi detestăm superstițiile și știu cât de atașat sunteți de ideea de-a ne ghida doar după luminile rațiunii. Totuși, există cazuri când principiile trebuie lăsate deoparte, pentru a nu ajunge într-o zi în imposibilitatea de-a le aplica.

Pe frunte îi străluceau broboane de sudoare. Era foarte palidă. Mă temeam ca febra să nu-i răpească forța de-a ne aduce pe lume copilul. Îmi dădeau lacrimile, atât de vinovat mă

simțeam pentru că o condamnasem la o astfel de viață. Apa ropotea în acoperișul din frunze de palmier cu un zgomot sinistru. Se lăsase noaptea și încăperea era luminată doar de strălucirea palidă a unei lămpi cu ulei.

Aphanasie, în ciuda hidropiziei care-i umflase corpul, avea fața subțiată, obrajii supți scoțându-i în relief pomeții și maxilarul. Avea buzele arse de febră. Vorbea cu dificultate și a trebuit să mă aplec asupra ei pentru a-i auzi cuvintele.

— Știu că vă consideră regele lor, mi-a spus străduindu-se să zâmbească palid. Au dreptate. Dacă mi-ar cere părerea, le-aș spune… le-aș spune că meritați.

Am strâns-o de mână și i-am lipit degetele reci ca gheața de buzele mele.

— Spuneți-le că ăsta e adevărul, a continuat ea tresărind. Știu că n-ar trebui. Dar n-avem de ales.

Și-a pus mâna pe pântec și a privit în gol, ca și cum ființa care trebuia să iasă de acolo era deja în fața ei.

— Trebuie să ne gândim la copilul nostru, la noi. Și-apoi…

A făcut o pauză, ca și cum ar fi ascultat o voce care-i vorbea din interior.

— Și-apoi, cine știe dacă din această impostură nu va rezulta ceva bun.

Chiar dacă azi, modestă, pretinde contrariul, cred că văzuse cu mult mai departe decât mine și știa, începând cu acea seară funestă, tot ce avea să se petreacă și să ne conducă până aici, azi.

Conversația noastră s-a încheiat acolo. În aceeași seară, a intrat în travaliu.

În timpul în care ea se cufunda în teribila singurătate a nașterii, i-am adunat pe șefii de trib din apropiere și am pus să-i

caute și pe ceilalți. Dimineața, am organizat o întâlnire și l-am rugat pe șeful tribului Sambarive să le dezvăluie celorlalți identitatea mea. Acesta s-a ridicat și mi-a recunoscut formal descendența din Ramini. I-am confirmat spusele, explicând că nu voisem să-mi dezvălui adevărata identitate până atunci pentru a putea judeca drept atitudinea fiecărui trib. Astăzi, ca Ampanscabé, le ceream să mă sprijine în fața declarației de război a sclavilor. Prevenind obiecțiile anumitor șefi, îi iertam pe cei ale căror triburi participaseră odinioară la masacrarea lui Ramini.

A urmat o tăcere lungă, apoi s-au ridicat toți și au declarat solemn că mă susțin. Aveau să lupte alături de mine în bătălia care urma și jurau să nu se alieze cu seclavii.

La prânz, eram aclamat ca rege al Madagascarului. Mai puțin de o oră mai târziu, eram chemat la căpătâiul lui Aphanasie. Scăpată de suferințe, îl strângea la piept pe fiul nostru, Charles.

IV

Cu puțin înainte de declanșarea ostilităților, am aflat, dintr-o scrisoare adusă de un vas care făcea escală pe insulă, despre moartea regelui și urcarea pe tron a lui Ludovic al XVI-lea. Se pare că aveau loc schimbări și în ministere.

Această incertitudine suplimentară nu era de natură să mă liniștească. Nu mai primisem ordine de la Versailles de luni bune și știam de-acum că administratorii insulei Mauritius nu vor decât să mă piardă.

Până atunci, putuserăm să depășim consecințele acestui abandon. Conflictele cu indigenii se rezolvaseră prin mijloace în esență politice și nu produseseră decât mici încăierări. Cu seclavii, lucrurile stăteau cu totul altfel: se pregătea un veritabil război. Eu purtam responsabilitatea trupelor încredințate de ministru. Numărul lor se ridica la mai puțin de trei sute de voluntari, din cauza pierderilor provocate de boală și de câteva atacuri armate. Era un miracol că încrederea lor nu scăzuse, căci acești oameni vedeau bine că ajutoarele așteptate nu soseau și ministerul nu răspundea rugăminților mele.

Alianța cu numeroșii șefi de trib indigeni i-a liniștit și am împărțit armata în trei escadroane, în care am amestecat europeni și malgași, ba chiar am încredințat artileria unor sclavi mozambicani care au făcut minuni. La această

armată comandată de mine și de locotenenții mei francezi se adăugau trupe indigene venite să ne susțină sub comanda șefilor de trib. În total, puteam alinia cincisprezece mii de oameni.

Seclavii populau un teritoriu foarte bogat și sănătos, care cobora lent până pe țărmul occidental, unde locuiau arabii veniți din Comore și de pe alte insule. Seclavii ar fi putut avea o armată mult superioară dacă brutalitatea regelui lor, pe nume Cimanour, n-ar fi îndepărtat mulți șefi de trib.

Noi putuserăm profita de acești disidenți în săptămânile precedente. Ni se alăturaseră triburi care trăiau de-a lungul drumurilor de pe teritoriul seclav, ca și un prinț pe nume Rozai, care fusese detronat și lăsat fără proprietăți de regele actual și care căuta răzbunare.

Se apropia vremea luptei. Indigenii, care nu mai fuseseră atât de uniți de mult timp, aveau să organizeze sărbători ale armatei vesele și zgomotoase. Noaptea malgașă era plină de focuri. Se auzeau tobele și țipetele dansatorilor se ridicau din toate părțile, însoțite de râsete și cântece războinice.

În dimineața zilei convenite, am îmbarcat trupele și artileria în șalupele noastre și în bărcile indigene care se adunaseră cu sutele în rada Louisbourgului. Pe mare, apoi pe jos, pe drumurile de munte, am ajuns la primele tabere ale seclavilor.

Îi zăream în văi, neștiutori de pericolul de deasupra lor. Prima a atacat artileria, semănând groaza în rândurile inamicului. Războinicii, prea puțin obișnuiți cu astfel de arme, au răspândit în fuga lor ideea că fuseseră atacați de demoni. Campania a fost una ușoară și am semănat deruta în toate taberele pe lângă care am trecut. Seclavii s-au predat cu miile avangardei noastre.

Când mă pregăteam să dau ordin să se avanseze și mai mult, am primit vizita șefului tribului Antonguin, pe nume Tihenbato, care judecase potrivit să ne țină drept și să se alieze cu seclavii. Aducea un mesaj de la regele lor, care ne propunea un tratat de pace și prietenie. I-am făcut cunoscute condițiile mele. Negocierile au început, dar esențialul fusese deja atins: războiul ne adusese victoria.

M-am întors la Louisbourg, nu înainte de-a fi instalat garnizoane pe teritoriul seclav care să prevină orice reluare a ostilităților.

Abia ajuns, am găsit-o pe Aphanasie în picioare și aproape vindecată, bucuroasă să-l țină pe Charles la sânul ei. Angoasei din ultimele săptămâni i-a urmat o mare fericire. Cerul însuși părea să fie martorul acestei stări, căci redevenise albastru și senin. O căldură blândă usca pământul și era plăcut să stăm în locuri umbrite și răcoroase.

Eram stăpânii întregii insule, dar nu ajunseserăm în această postură printr-o cucerire violentă. Se țesuseră legături de prietenie solidă cu șefii de trib de pe întregul teritoriu și nu mă îndoiam că și seclavii aveau să se alăture în curând. Nicicând nu încercasem să-i reduc pe indigeni la starea de sclavie și, de când începusem să susțin unitatea lor, în loc de învrăjbire, construisem cu ei o relație de încredere, pe care mi-o dovedeau în fiecare zi.

Sărbătorile pe care le-au organizat pentru a celebra victoria noastră comună au fost pentru mine ocazia de a-i auzi manifestându-și nu doar recunoștința, ci și afecțiunea. Raoul, Raffangour, Hyavi și mulți alții stăteau în jurul meu ca prieteni, ca frați. Vedeam, de altfel, că trupele mele care luptaseră cot la cot cu indigenii manifestau față de ei același atașament.

Armonia era deosebită. Singura mea temere era că această înțelegere, acest respect, această fraternitate aveau să fie pentru totdeauna imposibil de înțeles pentru stăpânii din Mauritius și Bourbon.

Administratorii acelor colonii consideraseră întotdeauna Madagascarul o vastă rezervă de sclavi, un teritoriu populat de popoare primitive și ostile. Acesta era și motivul pentru care nu-și doreau să fie creată acolo o așezare stabilă și cu atât mai puțin o colonie. Îmi imaginam greșit că ar fi putut acorda cel mai mic credit propunerilor mele, dacă aș fi ajuns să le povestesc ce aveam să trăim. Poate că am fi avut mai multe șanse de reușită la Versailles, unde spiritele erau mai puțin încuiate și prejudecățile mai puțin înrădăcinate?

Zilele care au urmat au fost stranii. Conform oricărei logici, ar fi trebuit să fie marcate de o veselie permanentă. Insula avea parte de pace. Eram înconjurați de prieteni. Aphanasie își revenise. Micul nostru Charles era înconjurat de afecțiune. Femeile indigene își disputau privilegiul de a-l ține în brațe și a-l proteja de insecte făcându-i vânt deasupra leagănului cu o frunză de bananier.

În ciuda tuturor acestor lucruri, la Louisbourg și în împrejurimi domnea o înnebunitoare stare de angoasă, aproape de frică. Șefii de trib care veniseră de foarte departe pentru a lupta alături de mine nu plecau înapoi. Trimiteau acasă grosul trupelor, dar ei înșiși rămâneau în apropierea mea. Nimeni nu vorbea. Toți păreau să se teamă de o amenințare nouă și necunoscută.

Totuși, nu mai aveam de ce să ne îngrijorăm dinspre partea insularilor. Toate mesajele care soseau de la seclavi indicau că își doresc să mențină pacea și prietenia pe care le proclamau.

Victoria părea să-i fi convins de înrudirea mea cu Ramini. Această identitate aproape legendară făcea mai puțin rușinoasă înfrângerea și tindea chiar să o justifice.

De unde putea deci să vină pericolul? Din Franța, bineînțeles, și de la reprezentanții ei din insulele vecine.

Nici o corabie nu-și făcea apariția să ne aducă vești. Mi-am petrecut acele zile alături de Aphanasie și de fiul nostru, dar am profitat de ele și pentru a merge să explorez câteva regiuni apropiate din interiorul insulei care mi-erau necunoscute. Descopeream în fiecare clipă frumuseți și bogății noi pe această insulă. O priveam deja cu alți ochi, cu o privire plină de tandrețe și de mândrie, ca și cum acele splendori ar fi fost ale mele, dar mai ales ca și cum eu însumi aș fi devenit unul dintre insulari. Îmi legasem destinul de pământul acela. Îmi doream să trăiesc și să mor într-o zi acolo, iar recompensa supremă pentru mine era că depusesem acea comoară în caseta cu bijuterii a noului rege al Franței. Nu mă îndoiam că avea să-mi recunoască meritul și să mă lase să guvernez această țară pentru a-i aduce câștigurile cele mai mari și pentru a asigura libertatea locuitorilor ei.

Gândiți-vă la stupoarea mea când am primit vestea.

Venea de la Hyavi, care trebuise să se întoarcă la Foul Point și ne-o trimisese prin alergători. Aceștia au ajuns cu picioarele însângerate, fără suflare, scăldați în sudoare. Hyavi ținuse să fim preveniți cât încă era timp.

Prin negustorii particulari care făcuseră escală la el, aflase că o fregată franceză numită Consolante aruncase ancora la Mauritius. Aducea de la Versailles doi comisari trimiși de noul ministru. Intenția lor era să mă captureze, să mă judece și să

pună stăpânire pe așezare, asigurându-se de colaborarea indigenilor prin forță.

Le-am dat această știre șefilor de trib din jurul meu. S-au arătat copleșiți, dar mult mai puțin uimiți decât mine. Nu se îndoiseră niciodată, în fond, de intențiile Franței în privința lor. Anii de rezistență împotriva stabilirii francezilor pe țărmurile lor îi convinseseră că singura intenție a acestor străini era aceea de a-i transforma în sclavi și de a pune mâna pe bogățiile lor.

Temerea mea era ca această veste să nu-i facă să-și schimbe radical opinia despre mine. La urma urmelor, încă de când sosisem, nu acționasem decât în numele regelui Franței. În numele lui îmi pusesem sigiliul pe toate tratatele de prietenie. Indigenii puteau crede că sunt mesagerul coloniștilor și sclavagiștilor care acum ieșeau în față și urmăreau să-mi ia locul.

După ce au aflat știrea, s-au retras fără să spună un cuvânt și au dispărut în taberele lor.

Trebuie să mărturisesc că, un moment, am fost cuprins de panică. M-am gândit la singura corabie disponibilă atunci și am calculat timpul necesar pentru a urca la bord împreună cu familia și câțiva oameni de încredere. Cei care nu puteau fugi trebuiau să rămână în fort și să aștepte vasul Consolante. Odată cu acest pas în spate, mi-e rușine să spun, dar îmi pierdusem și sângele rece. Dac-aș fi fost singur, poate că n-aș fi reacționat la fel, dar mă gândeam la Aphanasie și la copilul inocent, a cărui viață putea fi pusă în pericol.

Din fericire, n-am apucat nici măcar să încep să pun în aplicare acest plan. Șefii de trib mi-au trimis emisari prin care-mi cereau să ținem o mare adunare.

Odată ce am acceptat, șefii au venit la mine. I-am auzit de departe, căci mărșăluiau înconjurați de o gardă de două mii de oameni înarmați cu sulițe și scuturi. Fiecare șef mergea în spatele unui stegar care flutura culorile tribului. Tobele băteau în ritmul pașilor. Trupele indigene s-au oprit în pragul sălii de reuniune, unde pusesem să fie montată o podea. Șefii s-au așezat în jurul acesteia. Erau acolo toți prietenii mei, Raffangour, Sancé, Raoul și mulți alții. Aveau fețele încordate. Când s-a făcut liniște, Raffangour s-a ridicat și a luat solemn cuvântul.

Discursul său era înfrumusețat cu toate formulele tradiționale de politețe. Mai întâi, a abordat subiectul principal.

— Ca moștenitor al tribului Ramini, declar, în fața tuturor șefilor aici reuniți, că recunosc oficial înrudirea ta cu el și-ți cedez toate titlurile pentru a-i succeda. Noi, regi, prinți, *rohandriani* și șefi de trib din Madagascar, îți prezentăm respectul nostru și te declarăm *ampanscabe* al nostru. Tu ești regele nostru, Auguste. Îi mulțumim lui Dumnezeu că te-a trimis pe această insulă pentru a-i asigura unitatea. Victoriile tale arată că lupta a fost susținută de puterile cele mai mari din cer și de pe pământ.

De această dată, Aphanasie mă însoțise la reuniune. Am privit-o neliniștit. Născocirea la care mă făcusem complice și care mă dădea drept un așa-zis rege nu se justifica decât în cazuri de o extremă gravitate. Ce trebuia să fac acum, când insula era unificată și devenise o țară? Trebuia perpetuată impostura? Am zărit pe fața lui Aphanasie un semn care mi-a arătat ce simte. Eram de acum obișnuiți să decidem împreună lucrurile importante din viața noastră și a copilului nostru. Nu voiam să-i impun o alegere pe care să n-o accepte sincer. Cu

ochii în jos, părea să reflecteze. Apoi i-a ridicat, i-a măsurat cu privire pe toți șefii care așteptau, în tăcere, răspunsul nostru și a zâmbit. Când și-a îndreptat ochii spre mine, am recunoscut în strălucirea lor o flacără de bucurie. Mi-a strâns pumnul cu degetele ei fine și mi-a făcut un mic semn de aprobare. I-am întors zâmbetul și m-am ridicat la rândul meu.

Am răspuns cu emoție discursului ținut de Raffangour. Am acceptat cu profundă bucurie sarcina ce-mi era oferită. M-am angajat solemn să apăr națiunea malgașă cu toate puterile mele, să lupt pentru libertatea și prosperitatea ei, să fac să domnească înțelegerea și iubirea între popoare prin instituirea unei drepte guvernări.

Indigenilor le-a plăcut răspunsul meu, primindu-l cu urale. La rândul lui, șeful de trib Raoul a luat cuvântul.

— Știm, a spus el, că francezii se pregătesc să vină pe insulă pentru a prelua controlul și a vă îndepărta. Să știți că nu vom accepta asta. V-ați angajat să nu atentați niciodată la libertatea noastră. Vă jurăm, în ceea ce ne privește, că nimeni nu se va atinge de persoana dumneavoastră fără a-i găsi pe toți războinicii tribului nostru gata să vă apere.

La auzul acestor cuvinte, l-am îmbrățișat pe Raoul ca pe un frate. Mi-era greu să-mi stăpânesc lacrimile.

Din fericire, pentru a mă ajuta să-mi revin, șefii au propus să rostesc jurământul solemn de *ampanscabe*. Și am făcut-o, repetând cuvintele ritualice. Apoi, unul dintre războinici mi-a deschis o mică venă de pe braț, trecând peste ea vârful ascuțit al unui pumnal. Fiecare șef, pe rând, și-a așezat gura pe rana din care curgea un firicel de sânge. Unul după altul, au pronunțat legăminte și blesteme împotriva tuturor celor care

aveau să atenteze la viața *ampanscabe*-ului lor. Apoi ne-am așezat la locurile noastre.

În continuare, a luat cuvântul un șef al tribului betalimenilor. Mi-a promis, de vreme ce, prin atitudine, francezii se declarau dușmanii mei și ai lor, să renunțe să li se mai supună. Am ezitat asupra acestui lucru, căci, în ciuda tuturor celor îndurate, loialitatea mea față de regele Franței rămânea neatinsă. Mi se părea că încă mai pot spera să-mi impun punctul de vedere, servind în același timp interesele națiunii malgașe, care mă primise în rândurile ei, cât și pe cele ale regelui Franței, în numele căruia întreprinsesem această misiune.

În același timp, înțelegeam bine că a rămâne sub autoritatea trimișilor regelui însemna să accept condamnarea, însemna să nu mă opun ordinelor, chiar dacă aveau să mă demită din toate funcțiile. Cu alte cuvinte, pentru a-mi apăra ideile în fața francezilor, aveam tot interesul să mă declar liber de orice îndatorire față de ei. Am acceptat deci propunerea indigenilor și le-am răspuns că, începând din acea clipă, nu mai eram francez.

Atunci s-a ridicat un alt șef și, felicitându-mă, mi-a spus că, fiind *ampanscabe* și malgaș, trebuia să-mi aleg un nume de rege, unul diferit de cel primit la naștere. Această cerere m-a luat prin surprindere. O tăcere plină de atenție îmi spunea că șefii îmi așteptau propunerea cuprinși de curiozitate. N-aveam nici o idee. În capul meu se ciocneau imagini confuze, majoritatea legate de Siberia. În căldura tropicală, îmi reveneau în mod bizar în memorie peisaje înghețate și senzații aproape agreabile de frig intens în preajma unor lacuri înghețate. Prin aceste imense pustiuri ostile alergau animale, animale cu blană

care puteau supraviețui în orice condiții – așa cum supraviețuisem eu însumi –, pentru că păstrau în ele căldura vieții. Și revedeam degetele atât de fine ale lui Aphanasie adâncindu-se în blana deasă a zibelinei albe.

— Zibeline! am strigat fără să-mi dau seama.

Șefii de trib au repetat acest cuvânt străin pentru ei, dar plăcut rostirii, ca și cum, pronunțându-l, în gură li s-ar fi topit pulpa gustoasă a unui fruct necunoscut.

— Regele Zibeline!

Le plăceau aceste cuvinte căzute din cer ca sentința unui magician, care păreau să poarte în ele semnele indescifrabile ale destinului. Când și-au recăpătat calmul, prin asistență a trecut un murmur. Privirile s-au îndreptat spre Aphanasie. Un șef saphirobay a îndrăznit, într-un final, să ia cuvântul. Avea vocea puțin nesigură.

— Și ce nume își va alege regina? a spus, provocând râsete jenate în asistență.

Am privit-o pe Aphanasie, care roșise. Între timp, mi-a mărturisit că se pregătise pentru această întrebare fără să știe că avea să apară. Văzându-mă cum căutam un nou patronim, se întrebase ce-ar fi răspuns ea. Ceea ce era foarte bine, pentru că, atunci când a primit întrebarea, avea deja un răspuns.

— Magnolia, a rostit ea, spre marea mea surpriză.

Știam că, pe la saloanele pe care le frecventa cu prietena ei Julie, la Paris, făcuse cunoștință cu naturalistul Buffon, care ținea foarte mult la ea.

Când aflase că ne pregăteam să ne îmbarcăm, bătrânul îi dăruise lui Aphanasie câteva semințe ale unei flori originare din Japonia, recent aclimatizate în Jardin des Plantes.

Madagascarul se dovedise propice creșterii plantei. De atunci, la intrarea casei noastre din Louisbourg înflorea o magnolie.

Astfel numiți, am mai avut de răspuns și la alte lucruri. Șefii m-au întrebat unde doream să-mi stabilesc capitala. Le-am indicat o poziție centrală, pe platourile înalte, care-mi părea convenabilă.

Apoi am ieșit să anunțăm deciziile luate. Primii care m-au felicitat au fost oamenii din trupa mea. Mă temeam să nu vadă în alegerea mea un abandon. Spre marea mea surpriză, au aclamat-o. Am descoperit că mulți europeni care mă însoțiseră se obișnuiseră să trăiască în triburi și spuneau că vor și ei să-și petreacă restul vieții pe insulă.

Apoi, șefii au informat mulțimea de indigeni și ei au scos strigăte de entuziasm. Imediat, am sacrificat doi boi pentru a hrăni mulțimea și sărbătoarea a început.

Puțin înainte de căderea nopții, postul de veghe a anunțat sosirea unei nave cu trei catarge. Consolante a intrat în radă la scurt timp după aceea. Începea o nouă luptă.

V

Ați trăit destul în această lume pentru a ști că, în viață, momentele cele mai dramatice pot fi, de asemenea, cele mai fericite. Sentimentele noastre nu au același ritm ca lumea înconjurătoare. Astfel, în cea mai cumplită stare de alarmă și într-un moment în care așteptam de la o oră la alta sosirea păsărilor de rău augur, am trăit, eu și Aphanasie, clipe de-o fericire de nedescris. Ca să spun adevărul, nu mă credeam capabil să iubesc în asemenea măsură și nici să ating fericirea opunându-i o atât de slabă rezistență. Nimic, în copilărie, nu-mi anunțase acest lucru. Și, dacă profesorul meu Bachelet mă îndemnase să caut fericirea, îmi spusese să fac asta cu pasiunea melancolică și disperată a unuia care n-o cunoscuse niciodată.

Aphanasie v-a povestit prin ce viclenii îmi deschisese ochii. În acele momente, am trăit tulburarea fără a ști ceva despre pregătirea ei minuțioasă. De atunci, am avut de multe ori ocazia de-a vorbi despre ea și de-a râde. E puțin spus că nu-i port lui Aphanasie pică pentru aceste fapte: îi sunt profund recunoscător.

În Madagascar, am putut, grație acestor lucruri, să dau un nume sentimentelor mele. Eram pur și simplu îndrăgostit nebunește. Nașterea lui Charles, departe de-a împărți această dragoste, a sporit-o. Am învățat să-mi exprim iubirea și să mă

abandonez ei. În liniștea insulei, mi-am găsit timp pentru toate. Munceam împreună cu șefii de trib indigeni pentru a crea instituții care aveau să dea naștere unei guvernări juste în țară și care, recunoscând puterea unui suveran, să-i traseze limite. Mă inspiram din ideile lui John Locke și ale lui Montesquieu, pe care mă străduiam să le expun malgașilor cu ajutorul interpreților.

Spre marea mea satisfacție, au primit aceste concepte cu spirit critic de o clarviziune deosebită. Ipoteza conform căreia au acceptat să pună autoritatea în mâinile unui monarh cu condiția ca el să le garanteze libertatea și să le conserve drepturile naturale i-a pasionat. Erau perfect conștienți că, dacă m-au recunoscut ca *ampanscabe*, au făcut-o pentru că mă angajasem să nu-i subjug, să nu le impun o religie și să le apăr libertatea.

Mai complexă era chestiunea echilibrului puterilor. Până atunci, pe insulă, unui abuz al autorității i se răspundea cu fuga spre alt teritoriu. Le-am explicat că lucrurile se petreceau aproape la fel în Italia, cu mozaicul ei de principate. În fond, se obișnuiau cu aceste idei și a trebuit să fac săpături adânci în textele lui Montesquieu ca să găsesc argumentele necesare pentru a-i convinge că fuga de tiranie e un lucru bun, că a o combate e un lucru și mai bun, dar, una peste alta, ideal e ca tirania să nu poată lua naștere niciodată.

Curios, în aceste discuții, cea mai mare slăbiciune a mea provenea din faptul că națiunea care mă trimisese pe acea insulă nu era un exemplu prea bun în materie de înțelepciune politică. Indigenii mă puteau asculta ținând disertații despre justiție și buna guvernare; dar în relațiile mele cu Franța

observaseră minciuna, arbitrarul și violența, lucruri de care pretindeam că voiam să-i eliberez.

Am răspuns acestor obiecții arătându-le malgașilor că, ei nefiind limitați de o monarhie veche și o Biserică foarte puternică, erau liberi să-și imagineze o formă de guvernământ proprie, mai avansată chiar decât cea din Europa. Aceste dezbateri au condus la luarea unor decizii importante în ceea ce privea organizarea insulei. Am convenit să înființăm o „adunare generală a națiunii“, un consiliu suprem ales și un prezidiu permanent. Am instituit o divizare a insulei în șase regiuni guvernamentale, fiecare având consiliul ei provincial, compus din guvernator și din reprezentanți numiți de diversele clase sociale. În plus, am pornit mari construcții, a căror execuție am vegheat-o îndeaproape.

Odată aceste lucruri îndeplinite, când nu-mi mai ocupau atât de mult timp, m-am întors lângă Aphanasie. Ne aranjaserăm o colibă atât de bine construită, încât, fără exagerare, o puteam numi casă. Era compusă din mai multe încăperi cu lambriuri și parchet de lemn roșu. Cumpăraserăm de la negustorii particulari stofe fine pentru perdele și draperii. Un dulgher, care se număra printre puținii meșteșugari care veneau din Mauritius, ne construise frumoase piese de mobilier din ramuri, care încă păstrau mirosul pădurii.

După ce o văzusem pe Aphanasie atât de obișnuită cu uzanțele pariziene, frecventând saloanele cele mai elegante, alegându-și cu gust veșmintele și bijuteriile, mă temeam ca, după chinul sarcinii și al nașterii, să nu înceapă să-și amintească acele lucruri și să tânjească după rafinamentele acelea. Nu s-a întâmplat nimic însă și, când i-am vorbit despre asta, mi-a răspuns că era ea însăși uimită de faptul că se gândea

atât de puțin la acele plăceri. În realitate, era foarte fericită pe insulă. Mi-a dat o explicație care mi s-a părut originală: după ea, caselor din Paris sau din alte orașe europene le lipseau atât de mult soarele și natura, încât lambriurile trebuiau vopsite în culori deschise, scaunele, tapițate cu mătăsuri luminoase, iar pe pereți trebuiau agățate, ca tot atâtea ferestre imaginare, tablouri care înfățișau ceruri azurii și păduri luxuriante. În Madagascar, avea sub ochii ei în permanență toate acele lucruri și nu simțea nevoia să le reproducă în imagini.

În fond, era perfect de acord cu ideea că amândoi n-aveam decât o dorință: să putem rămâne pe insulă și să trăim acolo fericiți. Prietenia ei cu femeile malgașe nu făcea decât să se adâncească de la o zi la alta. Ea, care trecuse printr-o copilărie solitară și dureroasă, descoperea împreună cu indigenele o anumită frivolitate, o dorință de râs și sărbătoare, o plăcere a companiei care erau toate surse ale unor mari bucurii. Era pasionată de limba, cultura și credințele lor și se amuza să descopere în diferențele de comportament și în moravuri aceleași pasiuni umane. Și, invers, îi plăcea să vadă că sentimentele ei erau înțelese până în punctul în care uciderea pruncilor, ce o revoltase atât, încetase în rândul triburilor din vecinătatea noastră.

Apropo de superstiții, am întrebat-o de ce, într-un final, acceptase să-mi însușesc filiația regală. Mi-a răspuns că, după ce se gândise bine, își dăduse seama că această minciună care ne salvase viețile nu era în sine nici bună, nici rea, și că totul depindea de modul în care o întrebuințam. Dacă, devenind regele malgașilor, îmi foloseam puterea pentru a-i da pe mâna francezilor care voiau să-i subjuge, comiteam o crimă impardonabilă. Dar dacă, grație unității lor, la a cărei

reinstaurare contribuisem, îi ajutam pe șefii de trib să reziste și să lupte pentru recunoașterea demnității lor, atunci din minciună s-ar fi născut un bine imens.

Sosirea corabiei Consolante avea să ne pună curând în fața acestei alternative și avea să ne constrângă să alegem o tabără cu orice preț.

*

Domnul de Bellecombe, mareșal, și domnul Chevreau, comisar general responsabil cu intendența, erau cei doi emisari ai noului ministru trimiși la mine cu corabia Consolante.

Imediat ce nava lăsase ancora în golf, cei doi aveau să-mi trimită o scrisoare pentru a se prezenta și a mă soma, în numele regelui, să mă predau la bord. Capcana era grosolană. Le-am răspuns că nu aveam dorință mai mare decât a le face pe plac, dar că, de vreme ce nu demisionasem din funcția mea, nu mă puteam îndepărta de coastă. A urmat o noapte de discuții animate la bordul navei Maiestății Sale.

Îmi imaginez că acești domni nu se grăbeau să debarce. Dacă ar fi reușit să pună mâna pe mine, era foarte probabil să părăsească insula imediat. Refuzul meu îi obliga să-și revizuiască planurile.

Nu vă puteți imagina în ce măsură lașitatea și lingușeala îi pot face pe unii oameni să se pună în pericol pe ei înșiși. Neavând curajul de-a contesta ordinele primite și temându-se să se plângă celor pe care-i servesc, anumiți curteni, dintr-un exces de prudență, sfârșesc asumându-și mari riscuri. Astfel, domnii de Bellecombe și Chevreau aveau să decidă să urce în barcă și să vină la țărm.

I-am primit în ținută de gală: îmi cususem uniforma și cerusem să fie brodate pe ea însemne ungurești, poloneze și o nouă emblemă pe care o desenasem eu însumi și care reprezenta de acum armele Madagascarului. Ofițerii mei, cel puțin cei care mă urmaseră încă din Kamceatka, purtau uniformele confecționate în Macao. Șefii de trib indigeni erau dispuși în jurul meu conform unui protocol care le respecta fidel nașterea și importanța tribului.

Domnul de Bellecombe era un omuleț slab, cu o constituție fragilă. Își considera funcțiile și rangul de înaltă importanță și înțelegea să se comporte cu o atitudine de maiestate care se asemăna, chiar și în micimea ei, cu cea a unui rege. A ținut să coboare primul din șalupă. Din nefericire, a ridicat piciorul înainte ca frânghia să fie bine întinsă și a căzut în patru labe pe copastie, lovindu-se foarte puternic între picioare. Nu era pe țărm nici măcar un bărbat care să nu-l fi compătimit pentru o asemenea lovitură într-o zonă atât de sensibilă. Ajutat de domnul Chevreau și de marinari, Bellecombe a fost întins pe chei. Și-a revenit cu greu în fire, apoi s-a ridicat și a pornit spre mine cu un aer furios.

— Vă amintesc că dumneavoastră, Benjowski, trebuia să vă prezentați în fața noastră, a scrâșnit el.

Avea fața ascuțită, cu ochi lăcrimoși și ten pământiu. Bănuiesc că asemenea bărbați au lâncezit întotdeauna în umbra celor puternici, protejați de lovituri prin această apropiere și predispuși la a fi țintele disprețului și ale răzbunărilor.

Chevreau, în ceea ce-l privea, era un amărât de militar care-și trăsese singur barca pe uscat, câștigându-și această funcție de

responsabil cu intendența care-l punea la adăpost de lupte. Era clar totuși că, dintre ei doi, el nu conta.

După ce și-a revenit cu greu, Bellecombe a refuzat să strângă mâna pe care i-o întinsesem, apoi a privit grupul nostru de europeni și indigeni cu un aer uimit și a scos din buzunar o batistă cu care și-a acoperit gura.

— Domnule mareșal, binevoiți să mă urmați, i-am spus.

L-am condus spre clădirea în care se țineau marile reuniuni și unde plănuiam să instalăm consiliul suprem. Bellecombe nu reușea să țină pasul, băgând capul între umeri atunci când a trebuit să treacă prin fața marilor războinici malgași aliniați pe plajă. În încălțările sale cu catarame de argint, croite pentru parchetul de la Versailles, picioarele i se afundau în nisip.

Ajuns în scuarul în jurul căruia se aflau principalele clădiri din Louisbourg și unde flutura un drapel alb cu albastru pe un catarg, Bellecombe s-a oprit și a privit în jur, mai întâi cercetând fațadele și apoi cortegiul nostru. Privirea îi era atât de plină de milă și dispreț, încât, într-o singură clipă, viziunea noastră cu privire la așezare s-a schimbat complet. Pentru noi, aceste clădiri mari, amenajate cât de cât pentru a avea o alură oficială purtau enorma greutate a suferințelor pe care le înduraserăm pentru a le construi. Ne aminteam primele nopți pe aceste țărmuri, petrecute exact în locul care avea să devină centrul de ceremonii. Umiditatea, frica, foamea, le înduraserăm pe toate și, pentru a restabili pacea, pentru a reuși să ridicăm aceste clădiri, pentru a le da viață, făcuserăm eforturi și suferiserăm privațiuni incredibile.

Și iată că o privire a acestui omuleț terifiat, care încerca să se apere de bolile pe care le bănuia atotprezente înfigându-și în gură un dop format dintr-o batistă, ne-a deschis ochii. Marea

piață, pe care unii o numeau deja Piața Consiliului și alții Piața Armelor, nu era decât un careu acoperit cu iarbă și pietriș, înconjurat de barăci strâmbe. Ploile sezonului rece spălaseră partea de jos a pereților, scoțând la iveală faptul că bietele materiale cu care fuseseră tencuiți nu erau decât o fiertură ignobilă de paie, pământ și bălegar de vacă.

Bellecombe a înaintat până în centrul pieței și a ridicat privirea către drapel.

— Ale cui sunt aceste culori? a întrebat.

— Ale mele.

Am răspuns greșit, evident. Dar cum să-i explic că era stindardul pe care mi-l alesesem ca *ampanscabe* atunci când adunarea îmi încredințase acest titlu și această onoare?

— Dați-le jos, i-a aruncat Bellecombe acolitului său.

Chevreau s-a grăbit să facă să dispară acea ofensă. Steagul meu a fost coborât în tăcere deplină.

— Să nu rămânem aici, a spus mareșalul.

L-am condus spre sala de consiliu și indigenii ne-au însoțit.

— De ce ne urmează acești sălbatici?

— Sunt șefii de trib de pe insulă și îmi imaginez că doriți să le vorbiți.

Bellecombe a răspuns ridicând din umeri.

— Conduceți-ne în cabinetul dumneavoastră. Bănuiesc că aveți unul, totuși. Dacă nu, haideți să mergem pur și simplu la dumneavoastră acasă și să vorbim ca între oameni civilizați.

I-am condus pe emisari acasă. Aphanasie stătea în fața ușii împreună cu două negrese care se ocupau de bebeluș.

— Soția mea.

Bellecombe a făcut o reverență fără să-și ia batista de la gură și fără a-și asuma riscul de-a întinde mâna. Aphanasie l-a

salutat cu un surâs amabil în care se citea totuși o flăcăruie neliniștită.

— Ei bine, să intrăm, dacă doriți.

Eu și cei doi emisari ne-am așezat în jurul mesei.

— Închideți ușa, vă rog.

— Dar căldura…

— Prefer să mă sufoc, decât să fiu auzit, a mormăit Bellecombe.

Astfel a început un interogatoriu care avea să dureze până la sfârșitul după-amiezii. Emisarii pregătiseră o lungă serie de întrebări despre utilizarea fondurilor ce-mi fuseseră încredințate, starea voluntarilor din trupa mea, raporturile cu indigenii și cu negustorii particulari. Aceste întrebări erau legitime, chiar dacă formulate într-o manieră răuvoitoare.

În fundal se profilau alte preocupări, din câte înțelegeam eu esențiale pentru cei care-i mandataseră pe emisari.

— Șefii de trib, pe care păreți să-i fi transformat în vasalii dumneavoastră, vă plătesc tribut? Și, dacă da, la cât se ridică el?

— Nu plătesc nimic. Mi-au oferit prietenia lor și e suficient.

Bellecombe l-a privit pe Chevreau. Acesta nu părea să înțeleagă totul, dar, când tovarășul lui de călătorie i-a vorbit, a răspuns cu un „O! O!“ pe un ton cu subînțeles.

— După părerea dumneavoastră, câți indigeni sunt pe această insulă?

— Nu știu. Dar, dacă raportăm populația la suprafața foarte mare, insula e foarte slab populată.

— Câți sclavi ar putea furniza anual pentru beneficiul nostru? O mie? Două mii?

— Dacă vorbim de două mii, în nici zece ani, insula va fi pustie.

O privire a lui Bellecombe, și Chevreau a făcut „O! O!“ cu un zâmbet șiret.

— Îmi permit să vă dau un sfat, am adăugat. Nu cred că e o politică bună să căutați sclavi aici.

— Ia te uită! a făcut Bellecombe, ridicând din umeri.

— În orice caz, punerea în valoare a insulei Madagascar poate aduce beneficii mult mai substanțiale Coroanei. Există pășuni excelente, culturi fertile de orez, tot felul de minerale.

— Să vorbim despre asta! De la sosirea dumneavoastră încoace, nu se poate spune că s-a dezvoltat comerțul. Nu ați livrat decât cantități ridicole din aceste produse către Mauritius, deși ei vă ofereau mijloacele de-a obține mult mai mult.

— Dacă-mi permiteți, aș contesta acest punct. Nu am primit decât infime părți din ce mi s-a promis.

— Deja v-ați plâns de asta. Să trecem mai departe.

— Insist, totuși. Adaug, de asemenea, că, dacă se dorește ca această insulă să producă atât cât îi permite mediul natural, trebuie să-i lăsăm pe indigeni să prospere aici și e necesar să-i lăsăm să profite de cunoștințele conaționalilor noștri, ale meșteșugarilor și ale inginerilor mai ales.

— O! O! a făcut din nou Chevreau.

Dar cum această idee plecase ca din senin și pe lângă subiect, l-a privit pe Bellecombe și a roșit.

— Din câte am putut să-mi dau seama, a spus acesta, indigenii sunt mai ales războinici.

— Din păcate, au loc multe conflicte între triburi. Din fericire, am motive întemeiate să sper că insula își va regăsi unitatea.

— Dacă sunt buni luptători, a plusat Bellecombe, continuându-și ideea, i-am putea înrola să lupte în războaiele noastre?

— Am făcut totul ca să nu se mai lupte între ei, și dumneavoastră vreți să-i puneți să participe la bătăliile noastre?

Acest dialog al surzilor a continuat în același registru ore întregi. Intențiile care se desprindeau din întrebări erau foarte clare. Ideea era ca insula să fie supusă și să devină, într-un grad și mai mare decât în trecut, o imensă rezervă de robi și carne de tun.

Dintr-odată, mi-am amintit discuția mea cu Aphanasie. „Cel mai bun și cel mai rău dintre lucruri.“ Statutul meu regal îmi oferea puterea de-a ceda insula în mâinile francezilor, adică ale lui Bellecombe și ale clicii din insulele vecine. Sau, la fel de bine, făcea din mine un scut împotriva acestor manevre.

— Permiteți-mi să vă informez că am demisionat din funcția care-mi fusese încredințată de regretatul rege Ludovic al XV-lea.

— Ați demisionat?

— Da. Comanda corpului de voluntari e acum în mâinile secundului meu.

— Și dumneavoastră?

— Eu? Eu rămân aici.

— Sub ce titlu?

— Privat.

Bellecombe mi-a aruncat o privire de jos în sus. Anunțul meu era o declarație de război, înțelegea asta. Dar știa la fel de bine că aveam poziția de putere și nu putea să lupte cu mine atâta vreme cât mă aflam pe insulă. A făcut apel, ca întotdeauna

în aceste cazuri, la resursele sale de curtean intrigant și a schițat un zâmbet aproape amabil.

— Așadar, vă stabiliți pe acest pământ?

— Pe cinstea mea, e chiar plăcut. Și soției mele îi place foarte mult.

— Climatul, fără îndoială?

— Poate.

— Tot anul e la fel de plăcut ca azi?

— Nu. Există un sezon ploios și chiar tornade care distrug totul.

— Măi, măi.

L-am văzut întunecându-se la față. Am intuit următoarea lui întrebare.

— Boli?

— Multe.

— A! Grave?

— Foarte.

— Și nu vă e frică?

— M-am molipsit de toate și, din întâmplare, am supraviețuit. De-acum avem intimitate. Nu e cazul și pentru nou-veniți.

Bellecombe și-a tamponat fruntea, apoi și-a pus din nou batista la gură.

— Să mergem, Chevreau. Să nu mai întârziem. Se lasă noaptea. Trebuie să ne întoarcem pe Consolante.

Le-am propus să viziteze depozitele și fortul, dar s-au mulțumit să arunce o privire rapidă și au urcat în barcă făcându-mi complimente forțate, fiecare mai puțin sincer decât celelalte.

Vasul emisarilor a ridicat ancora a doua zi și a pornit spre Mauritius. Știam deja ce ne așteaptă și ce avem de făcut.

Am chemat o adunare și mi-am anunțat plecarea la Versailles. Malgașii mi-au propus să rămân și să comand rezistența atunci când francezii aveau să vină să cucerească insula. Dar le-am ținut alt discurs. Încă era posibil să schimbăm opinia regelui. Trebuia să ajung înainte ca Bellecombe să-i dea raportul, despre care știam că n-avea să-mi fie favorabil.

— Nu crezi că suntem capabili să-i învingem pe francezi? m-a întrebat șeful de trib Raoul, cu blândețea lui obișnuită. Să ne atace și vom rezista așa cum am făcut-o întotdeauna. În plus, de data asta, vom fi uniți, datorită ție.

A urmat o discuție lungă. Am încercat să-i conving că nu-i suficient să obținem renunțarea regelui la planurile de cucerire. Trebuia să ne asigurăm de ajutorul lui sau, cel puțin, de sprijinul unei alte mari puteri. Pentru ca insula să aibă parte de prosperitate, trebuia să avem susținerea unui aliat. Acesta avea să ne trimită meșteșugari, specialiști, oameni educați de care aveam nevoie. Nu voiam doar ca Madagascarul să fie în siguranță, ci mi-l doream măreț și liber.

Aphanasie, care lua parte la dezbateri, nu era în favoarea acestor planuri. Încă sedusă de Diderot, ea apăra ideea că insula n-avea nevoie de nimeni. De data asta, mare parte dintre indigeni au contrazis-o și au apărat inițiativa mea. Am votat și majoritatea a decis în acest sens.

Înainte de plecare, trebuia să înființăm instituțiile pe care le imaginasem pentru insulă. Europenii și malgașii aveau să-și împartă sarcinile în consilii și în guverne, iar voluntarii francezi aveau să constituie cadrele unei armate.

În timpul unei ultime adunări, am jurat să revin. Acela n-a fost un legământ de circumstanță, așa cum făcusem pe insulele din Japonia sau din Marea Chinei.

Și eu, și Aphanasie știam că aveam să ne întoarcem. Ne-o doream. Călătoriile continue și rătăcirea luaseră sfârșit. Locul nostru era pe insulă și n-aveam să mai ratăm întâlnirea.

Într-o stranie atmosferă de speranță, de sărbătoare și de amărăciune, în data de 14 decembrie, ne-am îmbarcat pe bricul Belle-Arthur, cu destinația spre Cap și apoi spre Franța.

Astfel a început călătoria care ne-a adus până la dumneavoastră.

VI

— Acesta va fi ultimul cuvânt! a strigat Sally, fiica lui Franklin, care se întorsese și nu aștepta decât acest moment pentru a intra în acțiune.

— Dar... Doamnă... Mai avem...

— Nu, nu, nu, s-a opus ea, așezându-se între Auguste și tatăl ei pentru ca primul să nu poată auzi discuția.

— Iată că imediat se împlinește o săptămână, a bombănit ea în șoaptă, aruncând o căutătură urâtă, de când veniți aici în fiecare zi pentru a-l copleși pe acest biet bătrân cu poveștile voastre. Ajunge.

Auguste s-a ridicat, protestând că abia ajunseseră la esențial și că încă mai aveau de spus lucruri importante.

Franklin, care nu-și mai vedea interlocutorii și nu le putea auzi cuvintele, urla și lovea cu mâinile în brațele fotoliului. Pușcăriașii au crezut că voia să se întoarcă în camera lui; au apucat de picioarele fotoliului pentru a-l ridica, dar Franklin a început să le împartă lovituri în cap, poruncindu-le să-l pună jos.

În tot timpul acestei agitații, ca de altfel și puțin mai devreme, în vreme ce Auguste își încheia povestirea, nimeni nu remarcase zgomotul unui echipaj care oprea în Market Street, în fața micului pasaj care trecea printre fațadele caselor și

permitea accesul la casa lui Franklin. Și nimeni nu le acordase vreo atenție bărbaților înarmați care se postaseră în grădină și pe culoare, în timp ce Richard introdusese cu toată discreția un bărbat care rămăsese clipe lungi în picioare, în penumbră.

Sally, care bătea în retragere cu regret în fața protestelor tatălui ei, a văzut chiar în acea clipă personajul îmbrăcat în negru care se confunda cu decorul închis la culoare al draperiilor de mătase.

— Slavă Domnului! Ați ajuns. Iată cine ne va ajuta.

Și, rostind aceste cuvinte, și-a reluat asaltul.

— În orice caz, tată, va trebui să luați o pauză. E aici un vizitator de marcă ce nu va suporta să aștepte prea mult. Apropiați-vă, Thomas, vă rog.

Bărbatul a făcut doi pași spre lumină. Era înalt și slab, înfășurat într-o redingotă elegantă sub care se ghicea o vestă de damasc. Fața lungă și îngustă îi era proaspăt rasă și lipsită de orice rid. Părea de puțin peste treizeci de ani, deși recent împlinise patruzeci.

Franklin s-a întors cu dificultate, fără a se ridica din fotoliu.

— Jefferson! a strigat el. De ce ați venit aici?

Avea tonul morocănos al unui bătrân, dar fața îi era luminată de un zâmbet larg. Ei doi lucraseră îndeaproape la redactarea Declarației de Independență. Franklin nu apreciase deloc faptul că discipolul său își asumase tot meritul, dar îl iertase. Erau vremuri prea mărețe. Se gândea adesea la el când se plimba prin împrejurimi și trecea prin fața Independance Hall, locul unde semnaseră acel text istoric în căldura unui început de iulie…

— Plec spre Paris, i-a răspuns vizitatorul. Știți că voi călca pe urmele dumneavoastră.

— Ambasador?

— Voi încerca să mă arăt demn de această funcție, a spus Jefferson făcând o plecăciune respectuoasă.

— Sigur, sigur.

Fără să vrea, Franklin se arăta evident contrariat. Această numire oficială îi amintea de toate onorurile care lui îi fuseseră refuzate.

— În drum spre corabie, am ținut să vă salut. Ieri, Sally mi-a trimis un mesaj în care mă ruga să vin cât mai repede.

— Măcar o dată a avut dreptate, a spus Franklin.

Apoi, străfulgerat de o idee, a continuat.

— De cât timp sunteți aici?

— De ieri-seară. De ce?

— Nu, vreau să spun în această cameră. Când ați intrat?

— Poate acum vreo jumătate de oră. N-am vrut să-l întrerup pe acest domn.

Jefferson a făcut semn spre Auguste și l-a salutat curtenitor.

— Așadar, ați auzit? Ce credeți despre această poveste? E cea mai extraordinară care mi-a fost povestită vreodată. Credeam că eu am călătorit mult în viață, dar acești tineri m-au convins că, în comparație cu ei, aproape nu m-am clintit din loc.

— Exagerați, tată, s-a opus Sally pe un ton ascuțit, pentru că, dacă în viața privată își trata tatăl ca pe un copil, era prima care-i apăra reputația în public.

Apoi, întorcându-se spre Auguste și Aphanasie, a adăugat:

— Acum, doamnă și domnule, vă rog să-l lăsați pe domnul ambasador să discute cu tatăl meu. Urmați-mă, vă conduc.

Un moment de ezitare. Franklin nu îndrăznea nici să-și contrazică fiica, nici să-și insulte oaspetele oficial. În același timp, îi era foarte ciudă de concedierea atât de abruptă a unor

persoane de care se atașase deja. N-a fost nevoie să intervină, căci, dintr-odată, Aphanasie s-a ridicat și a luat cuvântul cu voce puternică.

— Așteptați!

Auguste, care nu știa ce poziție să adopte, a înghețat pe loc. Franklin a făcut ochii mari, cuprins de bucurie, iar Jefferson, în ciuda răcelii comportamentului său, a fost surprins o clipă; încă nu văzuse în Aphanasie mai mult decât o tânără femeie tăcută și rezervată. Iată că ea apostrofa asistența cu o autoritate care se simțea de la mare depărtare.

— Așteptați încă puțin, vă rog, a repetat ea. A trecut o săptămână de când vă spunem povestea noastră, dar nu pentru asta am venit aici. Avem, de fapt, o rugăminte pentru dumneavoastră și nu ne vom opri chiar în momentul când trebuie s-o formulăm.

Sally și-a privit tatăl, înțelegând c-a pierdut partida.

— Bineînțeles, a răspuns acesta amabil, adresându-se lui Aphanasie. Vă ascultăm.

Tânăra femeie i-a mulțumit cu un zâmbet, dar nu s-a așezat la loc.

— Prezența domnului Jefferson, a început ea rămânând în picioare, e o coincidență fericită.

Învățase de la Auguste, ca omagiu adus unui Bachelet pe care nu-l cunoscuse niciodată, să nu invoce niciodată Providența.

— Prin intermediul dumnealui, ne adresăm guvernului Statelor Unite. În plus, vom vorbi despre Franța, locul spre care se îndreaptă dânsul. Am ajuns în această țară la capătul a șase luni de călătorie. V-a spus Auguste: voiam să ne pledăm cauza

în fața regelui înainte ca toate calomniile administratorilor din Insula Mauritius să-l întoarcă împotriva noastră.

Franklin i-a făcut semn lui Richard să pună un scaun alături de el și l-a invitat pe Jefferson să se așeze.

— Preocuparea noastră, a reluat Aphanasie, era complet inutilă. Faptul de-a fi prezenți acolo înaintea raportului emisarilor n-a fost suficient pentru a răsturna cursul evenimentelor. Vedeți dumneavoastră, la întoarcere, am regăsit o Franță în mare dezordine, cu un rege nevăzut, a cărui întâlnire nu mai servea la nimic, se părea, pentru că era foarte indecis. Parisul ni s-a părut un oraș agitat și trist. Prietena mea Julie, pe care o vizitasem la sosire, suferea de o boală contractată din cauza plăcerilor și mi s-a părut că era un caz emblematic pentru starea în care se scufunda întreaga țară. Mă tem, de fapt, ca în această clipă Julie să nu fie deja moartă. Era straniu: totul ni se părea diferit față de prima noastră ședere în Paris. Aveam impresia, revăzând Franța, că revăd o persoană dragă pe care vârsta o va fi antrenat în declin și o va fi făcut aproape de nerecunoscut. E adevărat că, în acel moment, amărăciunea era generală. Nimeni nu știa ce avea să urmeze, atât de profunde erau nemulțumirile. Dar principala diferență față de șederea noastră precedentă consta în faptul că nu mai eram exilați. Ne legaserăm de-acum soarta de un pământ și de un popor. Nu trecea zi fără să privim cerul gri care atârna peste acoperișurile de tablă și să visăm la casa noastră din Louisbourg, cu acoperiș din frunze de palmier, la natura puternică a acelei insule care oferă soarelui forța și ploilor violența pe care climele temperate din Europa nu le vor cunoaște niciodată. Sigur, în Franța regăsiserăm aceeași pasiune ca odinioară pentru expedițiile maritime, dar spiritul

era foarte diferit. Acum nu mai era vorba de explorări, ci de cuceriri. În Pacificul de Nord, din Alaska și până în Japonia, locul unde navigaserăm cu zece ani în urmă, națiunile europene se dedau unui război dezlănțuit. Cook plantase stindardul britanic oriunde putuse. Spaniolii își înmulțiseră misiunile și rușii își continuau mișcarea de ocupație a coastelor americane. Pentru a răspunde acestor fapte, regele Franței și ministrul său au trimis un ofițer maritim pe nume La Pérouse... Or, e vorba de același ofițer care comanda escadra din Mauritius și n-a fost el ultimul care să ne denigreze în fața regelui. În aceste condiții, planul nostru de-a susține crearea unei națiuni suverane și independente în Madagascar nu putea decât să stârnească zâmbete. Am plecat, atâta timp cât încă eram considerați visători și nu acuzați de crime. Am traversat spre Anglia. Deși primirea a fost mai bună, am înțeles repede că englezii ne trăgeau de limbă pentru a se informa mai bine cu privire la intențiile francezilor și a le putea contracara. Nu erau mai preocupați de malgași decât de alte popoare. Apoi am corespondat cu mai multe personaje influente din Olanda și Portugalia. Răspunsul era mereu același: treceți în slujba noastră, ajutați-ne să cucerim insula și veți fi acoperiți de onoruri și titluri. Auguste era disperat. Începea să aibă aceeași părere ca mine. Știți că nu eram de acord cu aceste mari acțiuni civilizatoare sau care se pretindeau astfel. Am rămas atașată de micul volum pe care m-a făcut Diderot să-l citesc, despre care am aflat cu regret că încă nu era publicat. L-a intitulat *Supliment la călătoria lui Bougainville* și mi-ar plăcea să apară într-o zi. Îmi pare singurul autor care a vorbit cu un strop de înțelegere despre sălbatici. El nu discută dacă ei sunt buni sau răi de la natură. Sălbaticii sunt ei înșiși și dorințele noastre de a-

i civiliza nu reușesc decât să-i corupă și să-i supună. Nu revin la dezbaterea aceasta. Aveți dreptul să-mi contestați punctul de vedere. În orice caz, problema nu se mai pune așa. Noi am sosit, iar ei s-au schimbat în contact cu noi. Dacă în mai bine sau în mai rău, asta ne va spune viitorul. Astăzi se pune problema de-a afla dacă, în urma acestei întâlniri dintre popoarele aflate în stadii diferite de civilizație, încă mai e loc pentru respect și libertate, sau dacă totul trebuie neapărat să se încheie, așa cum doresc francezii și celelalte națiuni europene, prin cucerire și dominație. Iată singura întrebare care merită dezbătută. Ei bine, răspunsul, dragă domnule Franklin, sunteți dumneavoastră. E concluzia la care am ajuns în timpul ședерii noastre în Londra. Mulți oameni ne-au vorbit despre experiența dumneavoastră în Anglia. Ați sosit ca reprezentant al coloniilor și în același timp regalist, favorabil englezilor, recunoscându-le autoritatea și dorindu-vă doar ca ei să lase să se dezvolte posesiunile americane. Ați plecat disperat de această opinie și ați apelat la ideea de Independență. Gândindu-ne la aceste lucruri, ne-am spus că, fără să știm, merseserăm pe drumul dumneavoastră. Merseserăm în Franța în ideea de-a oferi Madagascarul Coroanei și cu speranța că aveau să le arate respect noilor supuși. Plecaserăm de acolo convinși că doar lupta și suveranitatea aveau să permită acelei țări să-și conserve libertatea și demnitatea. În concluzie, exemplul dumneavoastră funcționează pentru lumea întreagă și ne-am gândit că, dacă o națiune poate sprijini dezinteresat această insulă, dacă poate să-i ofere un ajutor care să nu fie masca unei voințe de supunere și cucerire, aceea e națiunea dumneavoastră. Iată. Într-un cuvânt: suntem aici pentru a demara altă expediție spre Madagascar. Ea va duce pe insulă

meșteșugarii, administratorii, fermierii care-i lipsesc. Aceștia se vor stabili pe insulă, respectând legile deja instituite. Imediat ce acest lucru va fi pus în aplicare, statutul regal al lui Auguste nu va mai fi necesar și insula se va guverna prin propria constituție, grație căreia indigenii și străinii vor lua parte la procesul de decizie. Vă cerem solemn, domnilor, să ne ajutați cu acest lucru.

Ascultând discursul, Franklin se animase. N-o slăbise din ochi pe Aphanasie și, când clipea, o făcea pentru a inspira efluviile de parfum care ajungeau până la el atunci când ea își puncta discursul cu gesturi pline de grație. Se pregătea să deschidă gura pentru a răspunde, când Jefferson, care se ridicase, a luat primul cuvântul.

— Vă mulțumim pentru propunere, doamnă, și suntem mândri că Declarația Americană de Independență a putut servi drept model altor națiuni din lume. Cu toate astea, trebuie să luăm în considerare faptul că revoluția noastră e încă foarte tânără și foarte fragilă. Anglia n-a renunțat la pretențiile sale asupra acestor colonii. Ne temem de un război, iar eu merg în Franța tocmai pentru a-l pregăti și a lega alianțe. Insula pe care ați ales să trăiți se află într-o zonă asupra căreia francezii au pretenții. Orice intervenție din partea noastră care li s-ar opune ar fi interpretată ca o acțiune lipsită de prietenie, lucru pe care nu ni-l dorim cu nici un preț. Mă tem, deci, că veți fi făcut tot acest drum fără nici un rost.

La început, Franklin ascultase discursul lui Jefferson cu deferență. Nu se gândea cu adevărat la cuvintele pe care le asculta, fericit fiind să-și vadă casa atât de plăcut animată. Dar, pe măsură ce cuvintele acestuia își făceau drum în creierul lui și-și revelau sensul, se întuneca la față.

— Cum! a protestat brusc, fără să-l lase pe noul ambasador să-și încheie discursul. E acesta un răspuns demn de patria noastră? Noi am aprins un far în lume, această doamnă are dreptate s-o spună. Farul libertății, și nu putem reproșa nimănui că-l ia ca reper. Trebuie să ne așteptăm ca mulți alții să ni se alăture mâine sau să apeleze la noi pentru a-și cuceri la rândul lor independența.

Cazul Madagascar nu avea, în fond, vreo importanță particulară pentru Franklin. Vedea în el doar primul act din noua istorie la care contribuise și el. Mai presus de toate, acest incident a făcut să renască în el toate resentimentele care-l bântuiau în legătură cu acești ingrați care-l puseseră la naftalină încă de când se întorsese în țară. Cu câteva zile înainte, îi aduseseră un ultim afront: el, creatorul poștei americane, se vedea lipsit de timbrul cu care fusese până atunci gratificat și pe care considera că avea să-l merite pe tot parcursul vieții.

— Mă tem că nu vă pot convinge în această privință, ca și în altele, a adăugat, fără să știe nici măcar el dacă vorbea despre Madagascar sau despre timbre. Totuși! Din moment ce noi suntem azi o națiune liberă, n-avem de ce să căutăm susținerea unui guvern atotputernic. Mulțumesc lui Dumnezeu, nu trăim într-o tiranie și nu mai suntem supuși. Aici, când poporul vrea ceva, ia acel lucru.

Le-a făcut semn lui Auguste și Aphanasie să înainteze până la el. Le-a apucat câte o mână și le-a strâns ferm.

— Vă voi ajuta eu. Dacă numele meu mai are vreun ecou în această țară, fiți convinși că veți obține ceea ce vă doriți. Veți pleca cu cele necesare pentru a elibera națiunea pe care v-ați ales-o.

Scena era emoționantă și până și Sally s-a înduioșat, înțelegând ce energie îi oferise bătrânului această întâlnire.

Jefferson s-a folosit de talentele de diplomat de care trebuia să dea dovadă în noua sa funcție: a ignorat afrontul și s-a forțat să dea bine. Pentru el, Franklin reprezenta trecutul. În acest caz, însă, se înșela.

A părăsit casa patriarhului ascunzându-și surâsul disprețuitor care i se zugrăvea pe față.

De această dată, Auguste și Aphanasie au decis să plece, nu fără să bea în compania bătrânului un pahar de coniac, închinând pentru libertate.

Rămas singur cu Richard, Benjamin și-a amânat cina. Se simțea cuprins de o dulce torpoare, plin de emoții, de visuri și, în plus, făcea un efort să păstreze în nări parfumul de liliac și iasomie al reginei Madagascarului, în toată prospețimea lui.

Au fost chemați cei doi servitori, care l-au ridicat cu tot cu fotoliu și l-au dus la etaj. O oră mai târziu, adormea fericit.

EPILOG

În data de 25 octombrie 1784, corabia Intrepide, echipată cu douăzeci de tunuri și douăsprezece rasteluri de muschete, părăsea portul Baltimore.

Auguste Benjowski se afla la bord împreună cu Aphanasie și cu fiul lor. Nava fusese închiriată de o companie comercială americană. Intervenția lui Franklin fusese determinantă pentru obținerea sprijinului. Știuse să-i convingă pe negustori că Independența avea să-i priveze de privilegiile coloniale și să dezorganizeze schimburile cu vechea metropolă; era nevoie, deci, să-și găsească noi parteneri.

Misiunea încredințată navei Intrepide era să ridice o așezare pe coasta estică a Madagascarului și să pună la punct un circuit comercial cu America.

Spre marele lui regret, Auguste nu reușise să recruteze în America tâmplarii, zidarii, fierarii și viticultorii pe care conta pentru a îmbogăți și a dezvolta Madagascarul. Fusese nevoit să se mulțumească cu oameni fără căpătâi, pe care-i făcuse să viseze la mari domenii și o prosperitate pe care, dezamăgiți, n-aveau să le găsească. Avea să vadă la fața locului ce era de făcut.

Pe de altă parte, adunase o mână de tovarăși foarte sinceri și idealiști. Câțiva evadaseră din Kamceatka împreună cu el. Alții erau polonezi care luptaseră pentru Independența americană. Toți îi împărtășeau idealul de-a crea, după imaginea Statelor Unite, o colonie liberă în Africa.

Aveau să părăsească clima schimbătoare și adesea neplăcută din Noua Anglie pentru a se stabili pe pământul cu climă blândă și însorită din Madagascar.

La bordul navei Intrepide domnea o atmosferă relaxată. Toți știau că voiajul avea să fie unul lung. Mișcarea lentă a corabiei sub imensele pânze umflate de vânt legăna spiritele și-i făcea pe unii să viseze la ce aveau să descopere, iar pe alții să se gândească la ce pierdeau.

Până și marinarii erau cuprinși de melancolie. Imediat ce au ajuns în Caraibe, briza blândă, aerul cald și soarele strălucitor au înmuiat inimile și i-au făcut pe toți să se lase în voia propriilor fantasmagorii.

Oare această stare de relaxare să-l fi făcut pe căpitan să comită o eroare de curs? Nimeni nu știe, dar cert e că nava, plecată într-o traversadă peste Atlantic, a ajuns în Brazilia și a eșuat pe insula lui Joãn Gonçalvez, aproape de gura de vărsare a râului Amargosa. Această escală forțată la ecuator a durat mai multe luni.

Timpul trecea încet. Singurele plimbări pe care le puteau face naufragiații îi purtau pe aceleași plaje interminabile, pe al căror nisip marea arunca bucăți de lemn și pietre lustruite. Micul Charles era de vârstă școlară și Auguste făcea lecții cu el la bordul corabiei. Sudoarea elevului, îngemănată cu a profesorului, curgea pe paginile imprimate și tulbura prozele lui Descartes sau ale lui Rousseau. La sfârșitul după-amiezii, tatăl și fiul se luptau pe plajă cu săbii făcute din bețe de bambus. Caii pe care nava îi transporta în cală fuseseră debarcați. Charles a învățat să călărească și îi plăcea atât de mult, încât dispărea zile întregi călare pe tânărul său roib.

Când reparațiile s-au încheiat, vasul a ridicat din nou pânzele și a traversat Atlanticul într-o singură etapă, a ocolit fără escală Capul Bunei Speranțe și a ajuns în Mozambic, unde au fost refăcute proviziile.

Apoi, corabia a ajuns în Madagascar. Auguste ezitase între coasta occidentală, unde risca să se lupte cu arabii, și coasta orientală, pe care o frecventau francezii.

Trecuseră nouă ani de la plecarea lor. Nouă ani în care s-ar fi putut întâmpla orice. Prudența le cerea să acosteze într-un punct neutru al țărmului. Locul ideal era în nord, aproape de Capul San Sebastian, față în față cu insula Nosy Be. Imediat ce a pus piciorul pe țărm, Auguste a întâlnit un grup de indigeni care au acceptat să-l ducă la regele Lambouin. Acesta l-a primit cu strigăte de bucurie și l-a tratat cu ospitalitate. Aphanasie a debarcat la rândul ei, luându-l și pe Charles. Lambouin le-a pus la dispoziție o casă. În prima noapte petrecută pe uscat, au fost găzduiți în această cabană spațioasă, cea mai mare pe care le-o putea oferi regele, un loc însă umed și întunecat.

Băiatul a descoperit noaptea malgașă, atât de întunecată, încât stelele, prea strălucitoare, nu puteau fi privite mult timp. În aer pluteau mirosul algelor și arome de scorțișoară. În interiorul caselor, acoperișurile din rafie împletită lăsau să intre răcoarea brizei. Afară, femeile șușoteau îngrijind un foc de gătit.

Auguste și Aphanasie aveau să-și petreacă noaptea înlănțuiți pe o rogojină, ascultând zgomotele pădurii și ale țărmului. Erau cuprinși de o solitudine nemaivăzută. Odinioară, nu cunoșteau lumea, așa că, atunci când eșuau în spațiile pustii ale Extremului Orient, nu le comparau cu nimic. Acum, însă, cunoscuseră și renunțaseră la tot. Pentru a găsi ce anume?

Fericirea sau o himeră? Nu știau, dar și el, și ea erau cuprinși de un presentiment sumbru.

Iar în tot acest timp, singura moarte de care se temeau era a celuilalt.

În noapte răsunau țipete. Păsări nevăzute se chemau între ele. Pe acoperiș se târau insecte, făcând la fel de mult zgomot ca niște pisici. Și, de foarte departe, atenuat de distanță și de labirintul de plante, se auzea regulat, ca un pendul lichid, zgomotul valurilor.

Visaseră atât la acest moment! Nu doar cuvântul dat îi făcuse să revină. Madagascar devenise pentru ei un remediu împotriva tuturor greutăților, o formă de mântuire, un loc secret în minte care-i ferea de umilințe, de chinurile exilului, de tristețile cotidiene.

Și iată că, acum, se întorseseră. Din această clipă nu mai aveau visuri, așadar nu mai aveau speranțe și nici apărare.

Din fericire, întunericului ostil al nopții africane i-au urmat zile însorite, zile scăldate într-o lumină orbitoare în care se amestecau culorile bogate ale pădurii, pământul roșiatic și cerul. Lambouin a trimis mesageri la toate triburile pentru a anunța întoarcerea lui Auguste. Aceștia își făcuseră drum prin noapte și, în dimineața celei de-a doua zile, primii emisari deja se întorseseră. Erau însoțiți de trimiși ai triburilor care veneau să-și prezinte omagiile față de Ampanscabé și să-i spună că e așteptat peste tot.

Lambouin schițase pentru Auguste și Aphanasie un tablou al evenimentelor petrecute după plecarea lor. În lipsa unui interpret, înțeleseseră doar că anarhia domnea din nou pe insulă. Providențial, printre bărbații pe care triburile îi delegaseră să-l întâmpine pe Auguste se afla un tânăr malgaș

din Foul Point care avea cunoștințe de franceză. Prin acest intermediar, au aflat mai multe.

Instituțiile înființate pe insulă înainte de plecarea lor își îndepliniseră cu succes funcțiile la început. Cu toate astea, negustorii particulari, care-și reluaseră comerțul în diverse puncte ale insulei, își asiguraseră complicități mituind anumiți șefi de trib. După plecarea lui Auguste, administratorii din Mauritius se străduiseră să divizeze triburile printr-un amestec subtil de zvonuri și favoruri. Toate astea făcuseră să renască vechi dușmănii pe care consiliul suprem nu putuse să le domolească și care sfârșiseră izbucnind din nou în flăcări. Mulți oameni muriseră în timpul acestor confruntări permanente. Cultura intrase în regres, căci bărbații își părăseau pământurile pentru a merge la război. Armele aduse de francezi se înmulțeau pe insulă, mai ales că luptele care cândva se desfășurau cu sulițe aveau loc mai nou cu muschete și chiar artilerie. Comerțul cu sclavi devenise din nou înfloritor și prizonierii capturați în cursul acestor lupte fratricide erau cu toții vânduți negustorilor care-i exportau, uneori umplând corăbii întregi.

Cu toate astea, în acest tablou sumbru al evenimentelor persista o rază de speranță: amintirea lui Auguste nu se stinsese. Nostalgia scurtei perioade de pace marcate de prezența lui era vie. Erau încă numeroși cei care, în ciuda timpului trecut, continuau să-i aștepte întoarcerea.

Ca dovadă a acestui lucru, Auguste a fost vizitat de vechi cunoștințe. Raffangour, șeful tribului Sambarive, prietenul lui și cel mai fidel aliat, a sosit în a treia zi. Auguste l-a îmbrățișat plin de efuziune și șeful de trib, de obicei atât de reținut, i-a plâns în brațe. Era aproape de nerecunoscut. Fața îi era desfigurată de

răni oribile. Pierduse un ochi și obrazul îi era deformat de cicatricile unei arsuri foarte grave. A explicat faptul că francezii își concentraseră atacurile asupra lui pentru că fusese, și toată lumea știa asta, cel mai devotat aliat al lui Auguste.

Lambouin a pus să fie sacrificat un bou și o lungă noapte de sărbătoare în jurul focurilor din sat le-a permis tuturor să povestească ce trăiseră în anii scurși de la ultima întâlnire. Discuțiile au continuat cu o reînnoire a legământului de sânge. Toți șefii prezenți au făcut asta. Totuși, un incident n-a fost luat în serios atunci, deși ar fi trebuit să fie un semn prevestitor pentru dramele ce-aveau să vină. Doi nobili seclavi, care pretinseseră că-i prezintă lui Auguste omagiile tribului lor, s-au declarat bolnavi în momentul jurământului și au refuzat să-l reînnoiască.

Sărbătoarea era prea animată pentru ca cineva să ia în seamă acest refuz. Lambouin lăsase rachiul să curgă în valuri și, în timpul nopții, Auguste avea să-l roage pe unul dintre oamenii lui fideli, un european pe nume Paschke, să aducă un butoiaș cu votcă de pe corabie. Bărbatul s-a îmbarcat pe șalupă și a vâslit către Intrepide, care era ancorată destul de departe de țărm. N-a avut timp să se întoarcă: înainte de sfârșitul nopții, în împrejurimile taberei au răsunat focuri de armă. Abia mai târziu, când situația a fost din nou sub control, s-a înțeles că cei doi seclavi dispăruseră și conduseseră un atac al războinicilor din tribul lor împotriva satului.

Această încăierare n-a avut consecințe pentru tabăra lui Lambouin, dacă nu-i numărăm pe cei doi morți dintre oamenii săi. Dar a antrenat un eveniment de o gravitate extremă. Oamenii de la bordul corabiei americane, auzind zgomotele luptei, au crezut că Auguste a căzut într-o ambuscadă. La bord

s-a instalat panica și căpitanul s-a grăbit să ordone ridicarea ancorei. Bărbatul din barcă, plecat să caute un butoiaș cu băutură, a avut surpriza să vadă în noapte cum enorma navă cu trei catarge se îndrepta în larg. A crezut că e un miraj și a vâslit mai puternic ca s-o prindă din urmă, dar vântul bătea cu putere și vasul alerga spre propria rătăcire, fără ca omul să aibă vreo șansă s-o ajungă.

Paschke a sfârșit lăsând vâslele jos. Barca se legăna încet pe apa aproape lipsită de valuri a golfului. El era un bărbat dur, care trecuse prin multe lupte. Dar acolo, în acel loc necunoscut, înconjurat de pădurea întunecată din care se ridicau strigătele lemurilor și ale papagalilor, s-a simțit atât de pierdut, încât și-a încolăcit brațele pe un ochi de vâslă, și-a luat capul în mâini și a început să plângă.

Între timp, pe uscat, atacul seclavilor îi făcuse pe toți să-și revină în fire. Trebuiau să se organizeze, să lupte, să dezarmeze triburile pe care francezii le câștigaseră de partea lor.

Auguste i-a propus lui Aphanasie să rămână în tabăra lui Lambouin împreună cu Charles. Plecarea corabiei era o veste groaznică. Însemna că aveau să lupte cu spatele la zidul de netrecut care e oceanul.

Prima etapă presupunea să se întâlnească cu grosul triburilor din sud, printre care Raffangour avea mulți aliați care încă-l sprijineau pe Auguste. Apoi aveau să formeze, împreună cu aceștia și cu europenii care deciseseră să rămână acolo, un corp de armată organizat. Aveau astfel să poată ataca Angontzi, loc în care francezii construiseră depozite și care le servea drept fortăreață pentru a face comerț cu triburile.

Auguste își lăsase armele pe corabie, la fel cum Aphanasie și Charles își lăsaseră hainele acolo. Venise îmbrăcat în haine de

nobil și neînarmat. Lambouin i-a dăruit o muschetă și un pumnal. Auguste și-a scos încălțările de oraș, hotărând să rămână desculț. Și-a descheiat cămașa și și-a suflecat mânecile. Înainte de-a porni la drum, Raffangour a ținut să deseneze pe fața lui Auguste însemne războinice care-l puteau proteja în luptă.

Cu această înfățișare și-a văzut Charles tatăl plecând. L-a îmbrățișat și pe obraz i s-a imprimat puțină culoare roșie. Toată viața, mult timp după ce urma va fi dispărut, avea să simtă un fel de arsură pe piele în acel loc.

Auguste a îmbrățișat-o și pe Aphanasie. A fost o sărutare lungă, una însuflețită de iubire, dar pe care pericolul o făcea aproape dureroasă. Amândoi erau conștienți că ajunseseră într-un punct al călătoriei lor a cărui continuare avea să se desfășoare, poate, într-o altă lume.

Auguste a părăsit tabăra lui Lambouin însoțit de Raffangour și de o sută de războinici malgași.

Vremea era caldă și cerul senin. Mergeau în șir indian prin pădure. Picioarele lui Auguste au fost acoperite de un noroi gros care le proteja. În fiecare seară dormeau în alt sat, sosirea lor fiind salutată de fiecare dată cu strigăte de bucurie. Și în fiecare dimineață plecau din nou la drum însoțiți de noi războinici care li se alăturau.

Cu toate astea, pe măsură ce se apropiau de coasta estică, pe care se stabiliseră francezii, primirea lor, deși încă favorabilă, era mai rezervată. Șefii de trib, în ciuda loialității lor față de Ampanscabé, se nelinișteau văzându-l atât de slab și înconjurat de o trupă atât de puțin înarmată. Își spuneau că, în cazul în care francezii aveau să respingă atacul, n-aveau să întârzie represaliile împotriva celor care se făcuseră complicii lui

Auguste și ai lui Raffangour. Nu li se putea reproșa această prudență. Iar pentru a respecta această neutralitate, Auguste a decis să-și creeze propria tabără în apropiere de Angontzi, departe de orice sat al băștinașilor. A dat ordin să fie construită o redută cu palisadă din lemn și tranșee.

Această fortificație avea să servească drept unitate de rezervă în timp ce spionau așezarea franceză și alcătuiau planuri de cucerire. De asemenea, această întârziere avea să le permită războinicilor din alte triburi să vină în masă și să întărească rândurile micii lor armate.

Din nefericire, Auguste ignora faptul că nici francezii nu stăteau degeaba. După ce-l abandonase pe uscat, corabia americană care-l adusese până acolo ancorase pentru provizii la Angontzi. Căpitanul, scăpat de prezența stânjenitoare a lui Benjowski, nu avea nici un motiv să nu se încreadă în francezi. De altfel, a avut parte de o primire bună. Prin el, francezii au aflat de sosirea pe insulă a fostului emisar al regelui. Reputația lui era intactă, în ciuda timpului scurs, căci administratorii insulei Mauritius se ocupaseră cu perpetuarea ei. Nu se temeau de nimic mai mult decât de întoarcerea lui. Șefii de post din Angontzi primeau cu toții instrucțiuni să nu-l lase cu nici un preț să pună piciorul în Madagascar.

Iată de ce, aflând de la americani că se întorsese, francezii aveau să formeze imediat un detașament din trupele disponibile. Aveau să-i alerteze pe toți șefii de trib, constrânși să li se supună în virtutea intereselor comerciale și pe măsura fricii pe care știau să le-o inspire. N-au întârziat să primească informații despre drumul urmat de Auguste și Raffangour și despre forțele pe care le comandau.

Reduta era construită de nici trei zile când francezii o localizaseră deja. Noaptea caldă era luminată de strălucirea palidă a focurilor de tabără. Pădurea fremăta de mârâituri și țipete. Auguste stătea așezat în fața vetrei de jar, împreună cu Raffangour și ceilalți șefi. Oamenii lor dormeau direct pe pământ, cu capetele așezate pe mâinile împreunate drept perne. Erau păziți de o gardă ușoară, dar oricum nu se putea distinge nimic în întuneric.

Pe nisipul de lângă foc, Auguste trasase planul așezării franceze, atât cât îl putuse reconstitui din relatările celor trimiși în recunoaștere. A discutat îndelung cu malgașii pentru a stabili un plan de atac. Într-un târziu, au căzut de acord pentru planul propus de Raffangour. Într-o luptă care se anunța inegală, în care nu dispuneau de nici un fel de artilerie și aveau doar câteva arme ușoare de foc, surpriza și mobilitatea ar fi fost cele mai mari avantaje. Războinicii malgași și mai ales Raffangour, din cauza experiențelor lui tragice în luptă, se pricepeau de minune la asta.

Odată acest plan adoptat, au decis să se odihnească puțin înainte de-a se pune în mișcare a doua zi de dimineață.

Auguste a rămas multă vreme întins pe spate, așteptând somnul. Cerul fără lună al nopții era de o profunzime pe care n-o poți vedea decât în Africa. Stelele erau atât de numeroase, încât în spatele celor mai luminoase, care străluceau aproape orbitor, se puteau vedea infinit mai multe, iar Pământul părea să se îndrepte către ele în mare viteză. În acest vertij, a avut un vis care a fost mai degrabă o viziune ce i-a invadat conștiința și i-a dat impresia unei întoarceri în timp.

Era în timpul evadării lor din Bolșerețk către China. Între Japonia și Formosa, opriseră puțin timp pe o mică insulă cu

climat foarte blând, care fusese creștinată de un iezuit portughez. Omul sfânt era mort și sătenii îi dedicau un veritabil cult postum. Un bărbat originar din Tonkin, care, din motive necunoscute, se stabilise acolo, îi primise cu bunătate. Satul era ridicat în jurul unei biserici albe și cobora în terase până într-un mic port pe apele căruia se legănau bărci de pescuit. Membrii echipajului nu avuseseră parte niciodată de o ședere atât de liniștită: în fața dorinței lor desfrânate, populația dădea dovadă de o naivitate generoasă, care descuraja orice violență.

Auguste insistase ca escala să dureze trei zile întregi pentru a coace pâine și a face rezerve de apă. În realitate, fusese profund fermecat de acest loc. În timp ce oamenii își făceau treburile în port, îi propusese lui Aphanasie să facă o plimbare în interiorul insulei. Era o întindere vastă și, odată părăsită coasta, drumuri de munte se pierdeau în munții brăzdați cu prăpăstii adânci. Urcaseră pe o cărare, mergând pe nisipul cenușiu al unui torent aproape secat. Ochiurile de apă dulce dintre pietre formau o rețea strânsă, înverzită de algele de pe mal. După un defileu în care șuvoaiele umflate de furtuni lăsaseră în urmă stranii torsade de eroziune, valea se lărgea. Amfiteatre de piatră roșie vegheau de deasupra cursului de apă și un bazin larg unduia printre blocurile de piatră șlefuite de curgerea apei. Zidurile de pe margine delimitau mici terase pe care creșteau arbori de mango și curmali pitici. Valea era pustie. Nimeni nu lucra pe aceste terase. Aphanasie, urcată pe un zid, se amuza să meargă, cu brațele întinse, pe cornișa strâmtă care însoțea valea seacă a torentului. La un moment dat, a descoperit un soi de vas colector din lemn, care făcea să se verse apă fierbinte dintr-un izvor venit de mai sus, din flancul versantului.

Aphanasie a sărit de pe zid și, fără avertisment, și-a scos cămașa și lenjeria zdrențuită. A intrat goală sub jetul de apă limpede. Auguste încă era cu totul pătruns de responsabilitățile lui de căpitan: își făcea griji să nu fie văzuți. Dar Aphanasie, cu apa șiroindu-i pe corp, l-a apucat de mână și l-a ajutat să se dezbrace și el. Curând, erau amândoi sub valul de apă caldă. Aphanasie a strâns mușchi de pe zid și l-a folosit drept burete cu care să-și frece pielea. Erau orbiți de soare, străluceau de umezeală, părul li se lipise de cefe sub șuvoiul fierbinte. Sub degetele lui Auguste, pielea lui Aphanasie era umedă și mustea de un lichid care părea să fie însăși materia brută a fericirii. În acel moment, el încă nu înțelesese: era în continuare grăbit să se alăture unei curți regale și să îndeplinească o misiune înaltă.

În timpul acelei nopți de așteptare în Madagascar, în tăcerea sferelor pascaliene care-l priveau de sus cu amenințarea lor înghețată, Auguste era orbit de evidența faptului că acel moment simplu fusese fără îndoială cel mai fericit din întreaga sa viață.

Primul foc de armă a răsunat în zori. Războinicii s-au ridicat în grabă și și-au ocupat locurile în jurul palisadei. În pădure nu se vedea nimic în afară de obișnuitul hățiș întunecat.

— Nu vă opuneți! a strigat în franceză o voce din străfundurile vegetale. Sunteți înconjurați.

Auguste a făcut semn să nu i se răspundă. După un lung moment de tăcere, vocea a revenit:

— Care dintre voi e Benjowski?

Unul dintre oamenii din redută, înarmat cu muschetă, a tras un foc din greșeală. S-a auzit sunetul sec al glonțului înfipt într-un copac.

Au izbucnit zece, douăzeci, o sută de focuri, din toate direcțiile. Un malgaș lovit în cap s-a răsturnat pe spate și a căzut pe pământul redutei.

Tăcerea s-a așternut din nou peste toate, iar în acest timp, un fum albăstriu se disipa lent în luminiș.

— Repet: îl vrem pe Benjowski, asta e tot. Să se ridice și să iasă: vă vom cruța pe toți.

O altă voce, cu sonorități indigene, a tradus fraza în malgașă.

Nici un războinic din redută nu s-a clintit. Auguste a schimbat o privire cu Raffangour. Acesta i-a zâmbit. Era o expresie plină de remușcări și fără îndoială dureroasă, căci fața învinețită a războinicului îi deforma mimica. Dar în această privire erau o încredere, o mândrie și o fraternitate care l-au emoționat pe Auguste până în străfundul sufletului. Iar această loialitate, împărtășită cu toți acești bărbați, făcea să se nască în el o bucurie necunoscută, poate adevărata fericire.

Atunci s-a întors spre pădure, în direcția vocii care-l somase.

— Îl căutați pe Benjowski? a strigat.

A trecut puțin timp, semn că asediatorii nu se așteptau să răspundă chiar el.

— Da, dumneata ești?

— Nu.

O nouă pauză le-a arătat că francezii trebuiau să delibereze pentru a ști ce să spună.

— Și cine ești atunci?

— Regele.

Și de astă dată, surpriza a întârziat replica.

— Care rege?

— Ampanscabé, regele Madagascarului.

— …Regele?

Surpriza gâtuia vocea din pădure. Când a vorbit a doua oară, era scuturată de râs.

— Benjowski se crede rege!

Dintre trunchiurile copacilor au răsunat alte hohote de râs.

— Rege, da! a strigat Auguste. Veți vedea că va veni o vreme când asta nu vă va mai face să râdeți.

Și el însuși, în ciuda emoțiilor, gândindu-se că avea să vină o nouă zi în care această luptă urma să fie reluată, a început să râdă. În redută, malgașii l-au privit fără să înțeleagă. Apoi, Raffangour a început la rândul lui ei să râdă, ceilalți șefi s-au luat după el și curând le-a urmat tot detașamentul.

În mijlocul acestei stranii stări de ilaritate, Auguste a închis ochii și a simțit cum în el revine viziunea din timpul nopții: torentul secat, pietrele netede încinse de soare, pielea atât de moale a lui Aphanasie pe care încă se rostogoleau stropi de apă. Pentru o clipă infinit de scurtă, prin minte i-au trecut și alte imagini fericite: mâna fină a mamei lui întinsă spre căldura unui foc de lemne, suprafața umedă a frunzelor și scoarței de copac care se umflau cu apă după ploile musonice, tandrele rotunjimi ale valurilor înalte care se înălțau semețe în Marea Chinei într-o zi furtunoasă. Și toate aceste imagini se contopeau într-o gigantescă figură feminină către care Auguste simțea că alunecă într-un mod nespus de plăcut.

Spre marea surpriză a războinicilor malgași, s-a ridicat. Și în pădure, această apariție subită deasupra zidului a provocat surpriză și stupoare.

Auguste privea cerul, dar cei care au asistat la scenă aveau să spună cu toții că privirea lui părea întoarsă spre interior, ca și cum ar fi contemplat o imagine de mult ascunsă în sine.

— Mi-ar plăcea…, a strigat.

Brusc, a răsunat un foc de armă. Auguste, în picioare, și-a coborât privirea până la marginea întunecată a lizierei.

Pe piept i se vedea o gaură mică, roșie. A dus mâna la ea, a privit sângele de pe degete și s-a întrebat o clipă, așa cum făceau vânătorii din Aleutine, dacă pielea n-avea să fie prea deteriorată. Căci zibelina albă n-are valoare decât intactă. Apoi a căzut pe spate, iar acesta a fost ultimul său gând.

Postfață

Maurice Auguste Benjowski (sau Beniowski, 1746-1786) a fost considerat multă vreme cel mai faimos aventurier al secolului al XVIII-lea. *Memoriile* sale, scrise în franceză, s-au bucurat de un succes enorm. Sunt publicate și în zilele noastre și nu pot decât să recomand lectura lor (Éditions Phébus în franceză.)

Cu toate astea, treptat, acest personaj a fost dat uitării în Europa occidentală, fiind înlocuit fără îndoială de numeroși alți exploratori și navigatori.

Amintirea lui rămâne însă vie în cele trei țări care-i revendică apartenența. Ungaria, Slovacia și Polonia și-l dispută pe Benjowski într-o asemenea măsură, încât au ridicat în Madagascar monumente diferite și contradictorii pentru a-i ilustra gloria. A inspirat, în aceste țări, numeroase lucrări de istorie și arhivistică. Aventura lui, deși cunoscută în detaliu, încă rezervă zone rămase în umbră.

A inspirat, de asemenea, romane, piese de teatru și filme. Această abundență fecundă nu se datorează doar caracterului excepțional al aventurilor acestui personaj. Ea ține, de asemenea, de misterul care-i învăluie existența. Paradoxul e că el a povestit deseori despre sine. Cu toate astea, deși n-a încetat să se justifice și să-și explice acțiunile, personalitatea lui a rămas enigmatică.

În fond, el ne-a trimis o scrisoare, dar fiecare e liber să înțeleagă ce vrea din ea. Eu i-am respectat conținutul: relatarea călătoriilor lui e cât se poate de fidelă realității, chiar dacă, din necesități romanești, mi-am luat câteva libertăți în privința datelor. În punctele esențiale, personajul e creația mea. I-am atribuit o fidelitate care în realitate nu l-a caracterizat față de Aphanasie, atât de istorica fiică a guvernatorului din Bolșereț̦k. Am vrut să fie un personaj luminos, ceea ce și era probabil, un personaj vizionar, și, citindu-i scrierile, nimeni nu poate contesta că a fost așa. Îndoielile, neliniștile, vulnerabilitatea cu care l-am înzestrat descriu probabil mai degrabă caracterul meu decât pe al lui. Dar, la urma urmelor, e eroul romanului și singura viață, pentru el, e aceea pe care cititorul va voi să i-o recunoască.

Nimeni nu știe cu certitudine ce s-a întâmplat cu Aphanasie și cu fiul ei. Unii cred că au rămas pe insulă și chiar că Charles a devenit un soi de războinic indigen.

Alții menționează prezența, la începutul secolului al XIX-lea, în orașul Bordeaux, a unei văduve Benjowski, sosite cu o corabie din Africa. Se pare că era o femeie foarte frumoasă, care vorbea franceza cu un accent a cărui origine n-o putea descifra nimeni. Vânduse pietre prețioase a cărui proveniență nu o declarase niciodată, și care erau de o mărime fabuloasă. Cu acești bani cumpărase o casă la țară și trăise acolo până la moarte, organizând petreceri și primind exploratori care veneau acolo din capitală. Unii pretindeau că alesese această proprietate fără s-o viziteze măcar, pur și simplu sedusă de numele regiunii, *Entre-deux-Mers*, „Între două mări“.

Alții, în fine, dar aceia nu sunt poeți, susțin că nu putem ști nimic despre doamna Benjowski și fiul ei pentru că n-ar fi existat…

*

Memorialiștii francezi n-au încetat vreodată să-l defăimeze pe Benjowski. Încă de la început, au pus la îndoială realitatea acțiunilor lui din Madagascar și i-au croit un costum de aventurier și escroc. În ceea ce-i privește, malgașii continuă să-i cinstească memoria. Văd în el apostolul unității insulei, susținătorul independenței și unul dintre primii luptători ai frontului anticolonial. Un bulevard din capitala Antananarivo încă îi poartă numele. Insuflând ideea unității politice a popoarelor de pe insulă, i-a deschis în felul lui drumul marelui rege Radama I, care a domnit începând cu 1810. Acest monarh luminat avea să unifice teritoriul, creând pentru lumea exterioară regatul Madagascar.

Această unitate a permis insulei să reziste aproape un secol. Abia în 1895, francezii aveau să ocupe și să „pacifice“ toată insula, sub conducerea generalului Gallieni, cu prețul unei campanii militare care i-a costat viața pe mai mult de o sută de mii de oameni.

Notă

De la epoca lui Benjowski încoace, locurile și popoarele menționate în această carte au făcut obiectul a numeroase cercetări și azi poartă nume în majoritatea lor diferite. Numele din secolul al XVIII-lea erau adesea transcrieri fonetice rudimentare pe care primii exploratori le operau pornind dinspre limbile indigene. Acești oameni, necunoscând culturile locale, înțelegeau greșit sunetele care nu existau în propriile limbi și le înlocuiau cu foneme familiare. În prezent, au fost stabilite sisteme riguroase de transcriere, modificând grafia acelor cuvinte.

Am ales totuși să folosim în această povestire numele proprii din secolul al XVIII-lea. Lipsa lor de precizie reflectă cunoștințele vremii. Oricum, varietatea popoarelor din Extremul Orient e destul de puțin cunoscută. Diferențele dintre ele sunt prinse în vocabule globalizante: siberieni, kamceadali (pentru locuitorii peninsulei orientale din Kamceatka), americani (pentru a-i desemna pe inuiții care trăiau în Alaska).

La fel în privința Madagascarului: în esență, numele s-au schimbat. Uneori, vom regăsi printre numele din epocă ortografia deformată a unor popoare încă identificabile. Astfel, seclavii din roman vor fi ușor recunoscuți în tribul Sakalava. Uneori, exploratorii care făceau parte din această expediție luau drept popoare simple triburi dintr-un ansamblu mai vast, desemnând partea prin întreg. Vom întâlni tot felul de dificultăți dacă vom încerca să-i regăsim în distribuția actuală a popoarelor malgașe pe cei care în epocă făceau parte din triburile Sambarive sau Saphirobay.

În orice caz, pentru a nu ne face vinovați de anacronisme, am utilizat pentru toate aceste nume aceeași ortografie pe care Benjowski însuși a folosit-o în *Memoriile* sale.

Extraordinarele cercetări realizate de istoricii din Europa de Est în privința acestui personaj ne permit să dispunem de

comentarii foarte precise și clarificatoare în ediția modernă a acestei cărți de călătorii. Cei care-și doresc să afle mai multe ar putea apela la enormul aparat critic (aproape o mie de note) al acestei opere (Éditions Phébus).

HĂRȚI ALE CĂLĂTORIILOR LUI AUGUSTE BENJOWSKI

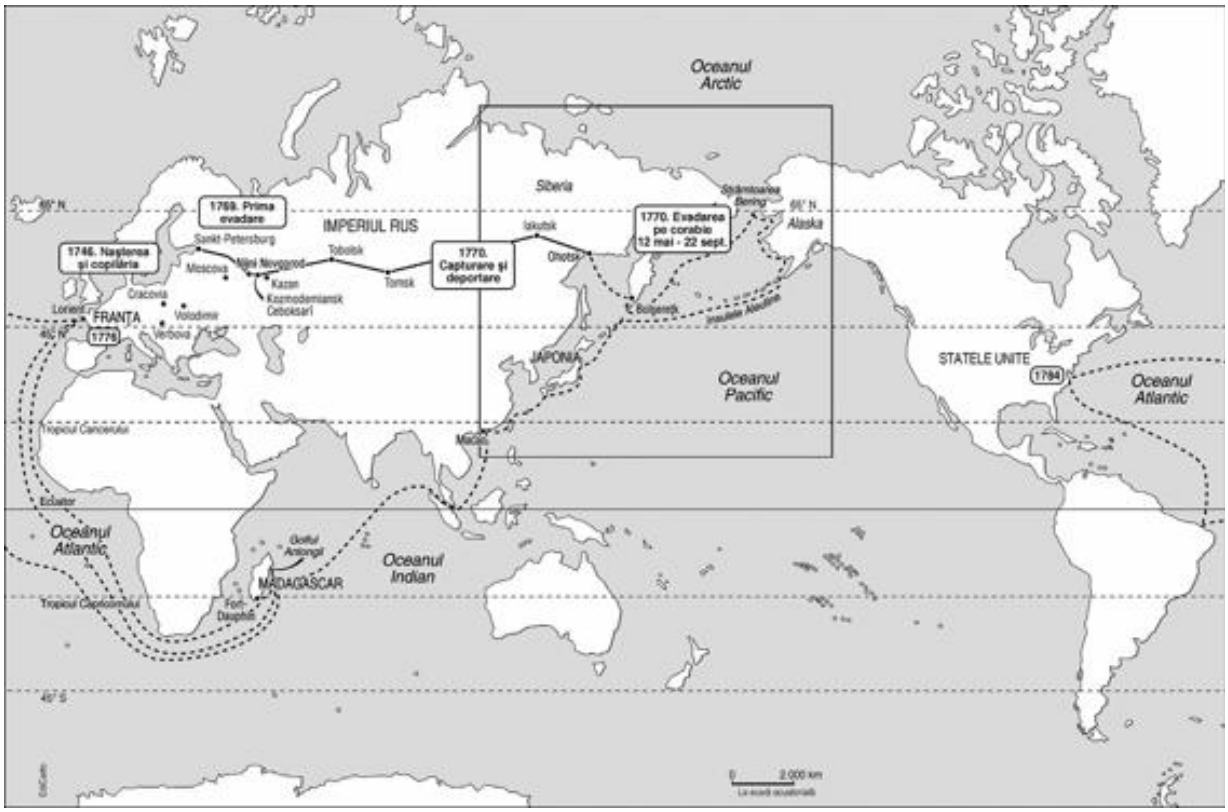
Oceanul Arctic
Siberia
Strâmtoarea Bering
66° N
Alaska
1769. Prima evadare
IMPERIUL RUS
1746. Naşterea şi copilăria
Sankt-Petersburg
Moscova
Nijni Novgorod
Kazan
Kozmodemiansk
Ceboksari
Tobolsk
Tomsk
1770. Capturare şi deportare
Iakutsk
Ohotsk
1770. Evadarea pe corabie 12 mai - 22 sept.
Petropavlovsk
Insulele Aleutine
Cracovia
Volodimir
Verbovaia
Lorient
FRANŢA
1776
40° N
JAPONIA
Oceanul Pacific
STATELE UNITE
1794
Oceanul Atlantic
Tropicul Cancerului
Ecuator
Oceanul Atlantic
Golful Antongil
MADAGASCAR
Oceanul Indian
Fort-Dauphin
Tropicul Capricornului
49° S
0 2.000 km

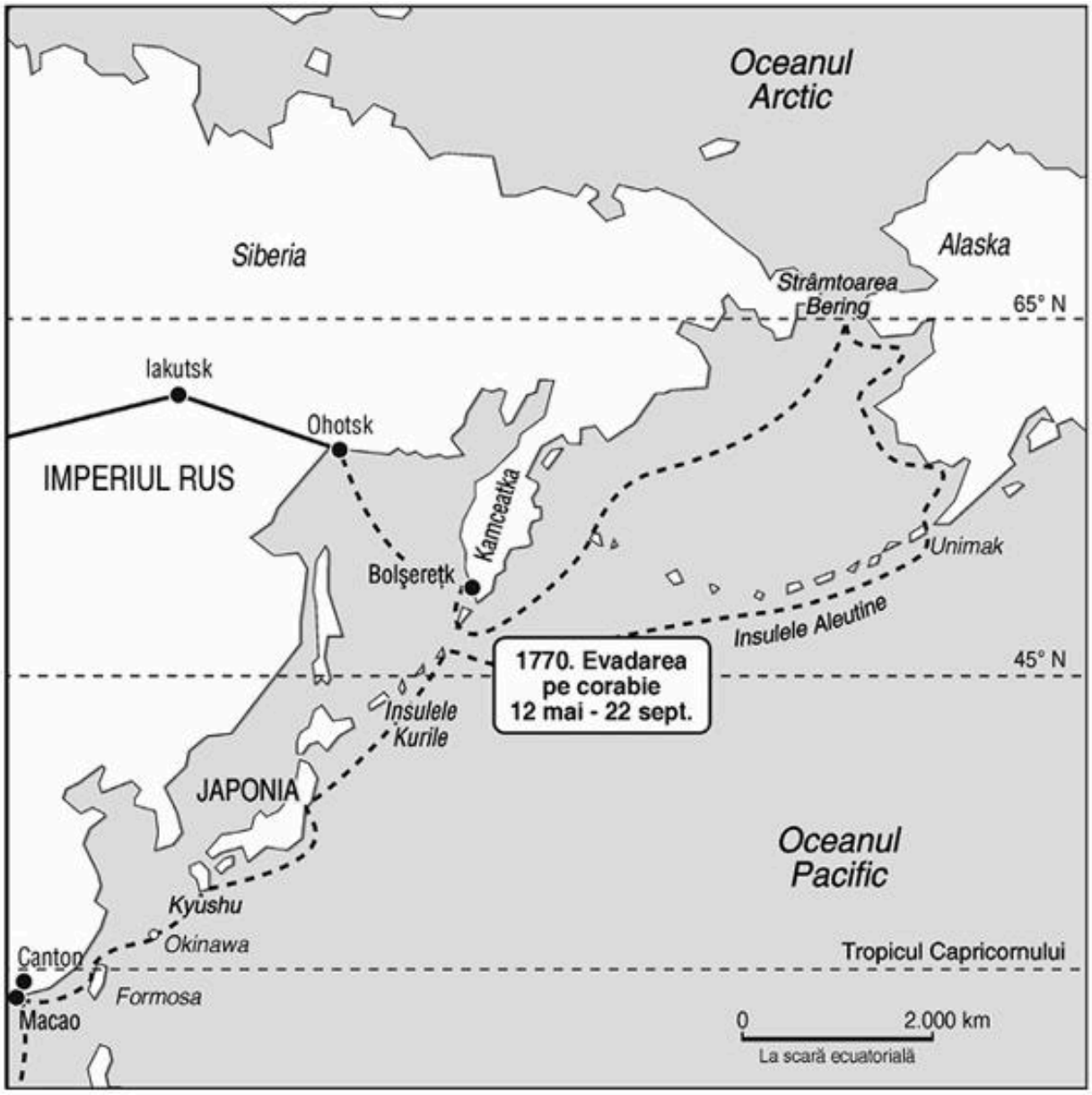
Oceanul Arctic
Siberia
Alaska
Strâmtoarea Bering
65° N
Iakutsk
Ohotsk
IMPERIUL RUS
Kamceatka
Bolşereţk
Unimak
Insulele Aleutine
1770. Evadarea pe corabie 12 mai - 22 sept.
45° N
Insulele Kurile
JAPONIA
Oceanul Pacific
Kyushu
Okinawa
Canton
Tropicul Capricornului
Formosa
Macao
0
2.000 km
La scară ecuatorială